

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет
внутрішніх справ

Поліцейська діяльність: адміністративно- правове регулювання

Навчальний посібник

Видання друге

Львів
2025

УДК 342.95+354

П 50

Рекомендовано до друку та розміщення в електронних
сервісах ЛьвДУВС Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 28 січня 2025 року № 12)

Рецензенти:

Турчак Р. М., заступник начальника, полковник поліції
(Головне управління Національної поліції у Львівській області);

Чистоклетов Л. Г., доктор юридичних наук, професор
(Національний університет «Львівська політехніка»)

Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання : навчальний посібник / кол. авторів. Вид. 2-ге. Львів :
П 50 Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025.
592 с.

ISBN 978-617-511-418-6

Висвітлено основні положення законодавства України, що регулює поліцейську діяльність. Зосереджено увагу на головних напрямках адміністративно-правового регулювання поліцейської діяльності в Україні. Визначено правові та організаційні засади діяльності поліцейських підрозділів сектору превенції, розкрито їх форми і методи роботи, а також особливості взаємодії з органами публічної адміністрації та населенням у сфері організації та забезпечення публічної безпеки і порядку та попередження правопорушень.

Для здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції, практичних працівників поліцейських підрозділів, а також усіх, хто цікавиться питаннями поліцейської діяльності.

The main provisions of Ukrainian legislation regulating police activity are outlined. Attention is focused on the main areas of administrative and legal regulation of police activity in Ukraine. The legal and organizational foundations of the activities of police units in the prevention sector are defined, their forms and methods of work, as well as the peculiarities of interaction with public administration bodies and the public in the field of organization and maintenance of public safety and order and prevention of offenses are revealed.

The tutorial is intended for higher education applicants and scientific and pedagogical staff of higher education institutions with specific training conditions, which provide training for personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the National Police, practical police officers, as well as anyone who is interested in the issues of police activity.

УДК 342.95+354

ISBN 978-617-511-418-6

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	8

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	11
1.1. Поняття та зміст поліцейської діяльності.....	11
1.2. Принципи і нормативно-правова основа організації та діяльності поліції.....	17
1.3. Мета, об'єкти, суб'єкти і методи поліцейської діяльності.....	25

Розділ 2. СИСТЕМА, ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ ТА СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	29
2.1. Основні завдання поліції, система та структура поліції.....	29
2.2. Статус поліцейських і повноваження поліції.....	40
2.3. Загальні засади проходження служби, гарантії професійної діяльності поліцейського. Переміщення по службі й атестація в поліції.....	54
2.4. Порядок присвоєння спеціальних звань у поліції. Відпустки поліцейських.....	64

Розділ 3. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	68
3.1. Поняття і види форм та методів поліцейської діяльності.....	68
3.2. Методи переконання та примусу в діяльності Національної поліції.....	84
3.3. Поняття і види поліцейських заходів.....	99

Розділ 4. ЗАКОННІСТЬ І ДИСЦИПЛІНА В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	113
4.1. Характеристика законності та дисципліни в поліцейській діяльності та способи їх забезпечення.....	113
4.2. Поняття і види контролю у поліцейській діяльності.....	120
4.3. Поняття і види нагляду у поліцейській діяльності.....	128
4.4. Види звернень громадян та порядок їх розгляду в органах і підрозділах Національної поліції.....	135

Розділ 5. ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	147
5.1. Поняття і зміст публічного порядку та публічної безпеки.....	147
5.2. Принципи забезпечення публічної безпеки та публічного порядку.....	156
5.3. Правове регулювання діяльності поліції щодо забезпечення публічної безпеки та публічного порядку.....	162
5.4. Концептуальні підходи щодо забезпечення публічної безпеки та публічного порядку на основі іноземного досвіду.....	170
Розділ 6. ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА («COMMUNITY POLICING»).....	178
6.1. Нормативно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України з населенням на засадах партнерства.....	178
6.2. Концепція взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства («Community policing»).....	187
6.3. Формування думки населення та оцінка ефективності діяльності поліції.....	202
Розділ 7. ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....	216
7.1. Сутність і значення взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування.....	216
7.2. Форми реалізації взаємодії Національної поліції з органами публічної влади у сфері забезпечення правопорядку.....	228
7.3. Особливості взаємодії поліції з державними органами, установами та громадськістю щодо забезпечення превентивних заходів.....	241
Розділ 8. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО РЕАГУВАННЯ НА ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ АБО ПОДІЇ.....	250
8.1. Правова основа діяльності підрозділів поліції щодо реагування на заяви і повідомлення про кримінальні та адміністративні правопорушення або події.....	250

8.2. Обов'язки та порядок дій працівника підрозділу «102» і диспетчера.....	254
8.3. Поняття, завдання та правова основа діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України.....	274
Розділ 9. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ.....	288
9.1. Адміністративно-правовий статус та основні завдання дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади.....	288
9.2. Особливості організації роботи дільничного офіцера поліції, поліцейського офіцера громади на поліцейській дільниці та їх взаємодія з населенням.....	295
9.3. Особливості здійснення роботи дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади з особами, які перебувають на превентивному (профілактичному) обліку.....	302
Розділ 10. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА СЕКТОРІВ РЕАГУВАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА РЕАГУВАННЯ НА ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН.....	315
10.1. Структура, завдання та правове положення патрульної поліції та секторів реагування патрульної поліції.....	315
10.2. Здійснення поліцейськими провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.....	326
10.3. Організація діяльності поліцейських патрульної поліції та секторів реагування патрульної поліції щодо реагування на повідомлення про правопорушення, звернення громадян та інші події.....	343
Розділ 11. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ З КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЗБРОЇ.....	354
11.1. Поняття та правова основа дозвільної системи в Україні. Завдання підрозділів поліції з контролю за обігом зброї.....	354

11.2. Видача дозволів на придбання, зберігання, перевезення і використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї, пристроїв, патронів до них, пневматичної зброї, вибухових матеріалів і речовин, відкриття і функціонування об'єктів дозвільної системи. Контроль за об'єктами дозвільної системи.....	365
11.3. Облік предметів, матеріалів і речовин, підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система.....	376
11.4. Адміністративна відповідальність за порушення правил дозвільної системи.....	390

Розділ 12. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....400

12.1. Правові засади діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції.....	400
12.2. Призначення та основні завдання методики «Зелена кімната» та інших інноваційних методик із дітьми, які опинилися в контакт з законом.....	420
12.3. Ведення профілактичного обліку дітей та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики.....	437

Розділ 13. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ ТА ПРИ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИН.....450

13.1. Характеристика масових заходів та основні етапи організації діяльності органів (підрозділів) Національної поліції щодо забезпечення публічної безпеки і порядку під час їх проведення.....	450
13.2. Забезпечення публічної безпеки та публічного порядку органами (підрозділами) Національної поліції при введенні надзвичайного стану.....	463
13.3. Забезпечення публічної безпеки та публічного порядку органами (підрозділами) Національної поліції при введенні воєнного стану.....	473

Розділ 14. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	494
14.1. Сутність та основні принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів (підрозділів) Національної поліції України	494
14.2. Зміст інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів (підрозділів) Національної поліції України	507
14.3. Аналітична робота в органах (підрозділах) Національної поліції України	520
14.4. Суб'єкти інформаційно-аналітичного забезпечення управління в органах поліції	534
Розділ 15. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ КОМУНІКАЦІЇ, УПРАВЛІННЯ АВІАЦІЇ, ПОЛІЦІЇ НА ВОДІ ТА ІЗОЛЯТОРІВ ТИМЧАСОВОГО ТРИМАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	551
15.1. Департамент комунікації Національної поліції України	551
15.2. Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України	555
15.3. Організація та забезпечення режиму тримання та охорони осіб, які утримуються в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України	560
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	584

ПЕРЕДМОВА

Законом України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року визначено, що основною метою діяльності Національної поліції України є служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Основоположними принципами діяльності поліції з-поміж інших названо відкритість та прозорість, а також взаємодію з населенням на засадах партнерства, що, своєю чергою, закладає підґрунтя для повернення довіри до правоохоронного органу та його законної діяльності, скерованої передусім на обслуговування громадян у правоохоронній сфері.

Національна поліція повинна формуватися з огляду на міжнародні стандарти, зокрема Рекомендацію Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалену Комітетом Міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів, відповідно до якої цілями поліції обрано підтримку публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві; захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених у Європейській конвенції про права людини; запобігання та подолання злочинності; надання допомоги і послуг суспільству.

Органи Національної поліції України відіграють надважливу роль у реалізації функцій демократичної, соціальної та правової держави. Особам, що перебувають на службі в цих органах, надаються владні повноваження, здійснюючи які вони представляють державу, а тому лиш відповідальне їх ставлення до виконання наданих повноважень забезпечує реалізацію покладених на органи поліції завдань.

Поліцейська діяльність – це врегульована нормами адміністративного права виконавчо-владна діяльність підрозділів та посадових осіб Національної поліції, спрямована на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, надання

публічних адміністративних (поліцейських) послуг, захист публічного порядку і безпеки та протидію правопорушенням.

У пропонованому навчальному посібнику з урахуванням змін і доповнень до чинного законодавства, зумовлених необхідністю вдосконалення діяльності органів (підрозділів) Національної поліції України, розглянуто адміністративно-правові основи поліцейської діяльності.

Підготовка здобувачів вищої освіти та поліцейських формує фундамент злагодженої системи внутрішньої безпеки держави. З одного боку, зважаючи на те, що правопорушення стають дедалі складнішими, а рівень загроз зростає, – працівники Національної поліції, відповідальні за підтримання правопорядку, повинні оволодівати новими підходами.

З іншого боку, поліцейська діяльність – це сфера, яка передбачає взаємодію з громадою, і роль поліції в демократичних суспільствах стає щораз вагомішою. Тісна взаємодія й установа зв'язків із громадянами, які належать до різних прошарків суспільства і мають різне етнічне походження, потребує соціальної та культурної грамотності поліцейського. Морально стійким, освіченим, добре підготовленим поліцейським притаманні креативне мислення й неупередженість, демонстрування широкого діапазону поглядів, що обумовлює кращу пристосованість і готовність до вирішення складних соціальних проблем. Ефективність і професійні риси, які залежать від якості вишколу поліцейських, є особливо важливими для країн із перехідною економікою, котрі вибудовують нові служби поліції та проводять реформи в правоохоронній сфері.

Рекомендований посібник розроблено в межах програми навчальної дисципліни «Поліцейська діяльність» з метою підготовки висококваліфікованих кадрів для Національної поліції та МВС України. Видання репрезентовано і як допоміжний наочний навчальний засіб для поліцейських загалом та працівників підрозділів поліції превентивної діяльності зокрема.

Навчальний посібник «Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання» (видання друге) створено з ініціативи авторського колективу кафедри адміністративного права та поліцейської діяльності Навчально-наукового інституту з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Львівського державного університету внутрішніх

справ з метою викладення основних положень, поняття, сутності, видів та ключових напрямів діяльності поліції на сучасному етапі формування та реалізації людиноцентристської моделі діяльності поліції з урахуванням передових світових практик діяльності зазначеного правоохоронного органу.

Головна мета видання – формування у поліцейських знань, умінь та навичок, які відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників Національної поліції України та завданням, поставленим перед поліцією на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Розділ 1

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**1.1. Поняття та зміст
поліцейської діяльності**

Обсяг і зміст поняття поліцейської діяльності держави обумовлюється поширеними уявленнями про соціальне призначення держави, її функції, про співвідношення особистих, суспільних і державних інтересів. Отож поліцейська діяльність є багатогранною, а сам термін є доволі ємким та потребує надання йому статусу адміністративно-правової категорії.

Поняття «поліцейська діяльність» нерозривно пов'язується з розумінням таких категорій, як «поліція» та «діяльність». Дефініція «поліції» представлена численними варіантами в працях науковців, але досі залишається предметом постійного обговорення.

Під поліцією, як правило, розуміється система органів з охорони публічного порядку і боротьби зі злочинністю, однак такий підхід є дещо неоднозначним.

Термін «поліція» до європейських мов увійшов із грецької й латинської та означає державу, державний устрій, управління державою, проте поступово змінював своє значення.

Натомість термін «діяльність» є загальновживаним і має фундаментальне значення для широкого кола гуманітарних наук, у тому числі правових, оскільки дає змогу зрозуміти явища суспільного життя крізь призму їхніх функцій.

На сьогодні в положеннях чинного законодавства не визначено поняття «поліцейська діяльність»; воно вироблено наукою адміністративного права. У сучасних працях учених можна зустріти різні визначення. Так, О. Кобзар поліцейську діяльність трактує як особливу форму державно-владної діяльності управлінського характеру, яка здійснюється

уповноваженими органами державної влади, зі застосуванням поліцейських заходів, зокрема примусу, з метою здійснення адміністративного нагляду в усіх сферах життєдіяльності суспільства, а також забезпечення реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина¹.

У європейській юридичній науці поліцейською вважають діяльність внутрішнього управління, завдяки якій окремі особи захищаються від небезпеки, що їм загрожує, від довколишніх стихійних і особистісних сил, нейтралізуючи ці сили, встановлюючи їм межі.

І. Бойко під поліцейською діяльністю розуміє особливий вид управлінської діяльності в правоохоронній сфері, яка відповідно до чинних правових норм здійснюється та реалізується спеціальними державними органами, їхніми посадовими особами, уповноваженими від імені держави забезпечити верховенство права, охорону прав і свобод людини та громадянина, публічну безпеку і порядок, протидію злочинності, охорону майна фізичних і юридичних осіб, виконувати від імені держави контрольно-наглядові функції та застосовувати превентивні поліцейські заходи й поліцейські заходи примусу, а також надавати поліцейські та інші послуги фізичним і юридичним особам, допомогу особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій її потребують².

Поліцейська діяльність може бути представлена і як різновид державної діяльності, спрямованої на охорону публічного порядку, забезпечення публічної безпеки, як внутрішньої, так і за межами держави, на основі міжнародних договорів, що пов'язана з можливістю застосування державного примусу, а також яка полягає у наданні державних послуг залежно від профілю правоохоронної діяльності. Кожне з авторських визначень поліцейської діяльності містить елементи, з огляду на які можна віднести цей вид до загальноюридичної

¹ Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків–Дніпропетровськ : Панов, 2015. С. 34.

² Бойко І. В. Основні види поліцейської діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 124.

державно-управлінської діяльності та водночас виділити її специфічні риси, які відрізняють її від інших видів соціальної діяльності. Виокремлення напрямів, ознак та елементів поліцейської діяльності дасть змогу більш повно обґрунтувати її як самостійну категорію права.

Поліцейська діяльність є одним із основоположних аспектів функціонування публічної влади та виконує превентивну, примусову й соціальну функції.

Таким чином, **поліцейська діяльність** – це особливий вид соціальної, державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону і в інтересах суспільства, спрямована на охорону та підтримку публічного порядку, забезпечення публічної безпеки заходами примусу.

Поліцейській діяльності притаманні певні **ознаки**:

1. Поліцейська діяльність становить один із видів соціальної діяльності і характеризується всіма її основними ознаками.

2. Поліцейська діяльність – це керівництво спеціальними структурами публічної влади, як правило, виконавчої її ланки, спрямоване на охорону публічного порядку, забезпечення безпеки (публічної, державної, економічної та ін.).

3. Розуміється як усвідомлений і цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт.

4. Цілеспрямованість поліцейської діяльності задається тим, що держава в нормативно-правовому порядку встановлює компетенцію суб'єктів цієї діяльності, засоби і способи здійснення юридично значущих дій.

5. Коло суб'єктів поліцейської діяльності є широким і не обмежується тільки поліцією.

6. Зміст і основу поліцейської діяльності становить поняття «охорона», що зумовлює й особливий характер цієї діяльності. «Охороняти» означає стежити за збереженням, безпекою, недоторканністю, захищати когось або щось від нападів, посягань. У широкому сенсі це захист від небезпек соціального, природного, біологічного або техногенного характеру.

7. Для поліцейської діяльності характерний специфічний набір методів (способів) її здійснення, насамперед це адміністративний нагляд і адміністративний примус.

8. Поліцейська діяльність за своєю природою є професійною, публічною, здійснюється виключно на правовій основі³.

Для розуміння суті поліцейської діяльності як наукової категорії необхідно розглянути такі її **змістові елементи**: мету, засоби, об'єкт і суб'єкт. Елементи структури поліцейської діяльності виступають певною мірою критеріями виділення поліцейської діяльності як окремого виду державно-управлінської діяльності та самостійної правової категорії. Науковці вважають метою поліцейської діяльності реалізацію поліцейської функції держави – встановлення та забезпечення внутрішньодержавного порядку спеціально уповноваженими державними органами: поліцією, армією, службою безпеки, виправними установами – шляхом застосування заходів фізичного державного примусу з метою охорони правопорядку і забезпечення внутрішньої безпеки.

Донедавна уявлення про поліцію в суспільній свідомості асоціювалося виключно з примусовою діяльністю держави з метою забезпечення публічної безпеки та порядку. Нині ж ідеться про важливість соціальної місії поліції, що полягає у служінні суспільству, налагодженні партнерства з населенням, пріоритетності профілактичної (превентивної) діяльності.

Таким чином, метою поліцейської діяльності є забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також створення умов безпеки та благополуччя. Мета поліцейської діяльності досягається шляхом застосування спеціальних методів. Засобами та методами поліцейської діяльності є заходи державного примусу.

Метод діяльності поліції визначається як спосіб організації та правового впливу на суспільні відносини з боку органів (посадових осіб) поліції у процесі охорони суспільного блага, запобігання і припинення протиправних посягань, надання допомоги населенню в усуненні загроз.

Основними рисами поліцейської діяльності є такі:

1. Чітка регламентованість поліцейської діяльності в нормативно-правових актах. Це означає, що поліцейська

³ Косиця О. Поліцейська діяльність як наукова категорія. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. Вип. 1. Т. 1. С. 134–135.

діяльність здійснюється виключно на правовій основі з використанням нормативно закріплених форм і методів.

2. Державно-владний характер поліцейської діяльності, який проявляється в тому, що її підрозділи та посадові особи здійснюють повноваження від імені держави, реалізуючи внутрішню функцію держави – охорону правопорядку. Працівники органів Національної поліції є представниками державної влади, які мають право надавати обов'язкові для виконання приписи та розпорядження, застосовувати (за наявності підстав) заходи примусу.

3. Публічно-сервісний характер поліцейської діяльності, який полягає в тому, що її органи, підрозділи та посадові особи мають право надавати поліцейські послуги в межах своєї діяльності відповідно до чинного законодавства. Так, у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено, що завданням поліції є надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; в межах, визначених законом, послуг, допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

4. Підзвітність та підконтрольність поліцейської діяльності. Підзвітність поліцейської діяльності означає, що Національна поліція в цілому, окремі її підрозділи, посадові особи звітують про результати своєї діяльності перед органами державного контролю, перед вищими органами і підрозділами, а також перед громадськістю. Наприклад, у ч. 2 ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки й порядку. Підконтрольність адміністративної діяльності Національної поліції означає наявність права окремих суб'єктів контролювати дотримання законності в адміністративній діяльності Національної поліції.

5. Специфічність поліцейської діяльності. Це означає, що її характеризують специфічні форми і методи здійснення такої діяльності.

6. Поліцейську діяльність реалізує спеціально уповноважений орган виконавчої влади – Національна поліція України.

Поліцейська діяльність включає такі види діяльності, здійснення яких спрямоване на виконання конкретних завдань щодо впорядкування однорідних суспільних відносин, урегульованих окремими нормами права і здійснюваних структурними підрозділами або окремими групами підрозділів.

За змістом поліцейську діяльність можна поділити на **управлінську та юрисдикційну**.

Управлінська поліцейська діяльність за обсягом повноважень і сферою впливу є ширшою за юрисдикційну. Вона пов'язана з організацією правоохоронної діяльності Національної поліції загалом.

Юрисдикційна поліцейська діяльність стосується лише питань реалізації юрисдикційних проваджень у діяльності Національної поліції.

За напрямками впливу розрізняють:

- внутрішньоорганізаційну (внутрішньосистемну, внутрішню) поліцейську діяльність, яка забезпечує чітке функціонування служб і підрозділів Національної поліції;

- зовнішньоорганізаційну (зовнішню) поліцейську діяльність, у процесі якої реалізуються завдання і функції, покладені на підрозділи Національної поліції.

Зміст внутрішньоорганізаційної (внутрішньої) поліцейської діяльності має головню адміністративний характер і полягає в упорядкуванні відносин усередині її апарату, тобто в забезпеченні чіткого функціонування всіх підрозділів і служб, організованої роботи працівників Національної поліції, а також ефективного використання сил і засобів. Ця діяльність пов'язана з: роботою з персоналом; розстановкою сил і засобів в охороні публічного порядку; удосконаленням організаційної побудови апаратів і служб Національної поліції, ресурсного, інформаційного та іншого забезпечення її діяльності; плануванням і координацією роботи; прийняттям управлінських рішень на певний період або на проведення конкретних заходів, операцій; наданням практичної допомоги підпорядкованим підрозділам і працівникам, налагодженням взаємодії між службами, підрозділами; узагальненням і поширенням передового досвіду поліцейської діяльності; контролем і перевіркою завдань, покладених

на певні підрозділи; заохоченням працівників, їх атестуванням, використанням дисциплінарної практики тощо. Здебільшого поліцейська діяльність є зовнішньою, тобто виходить за межі внутрішньоорганізаційних відносин. Це основна діяльність Національної поліції. Шляхом її здійснення забезпечується безпосередня реалізація завдань, покладених на цей центральний орган виконавчої влади.

Зовнішньоорганізаційна (зовнішня) діяльність спрямована на упорядкування відносин поза межами структури Національної поліції, тобто між нею та іншими державними органами (правоохоронними, іншими органами виконавчої влади, прокуратурою), громадськістю, засобами масової інформації, окремими громадянами тощо. Її метою є здійснення охорони прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, надання поліцейських послуг. З аналізу діяльності структурних підрозділів Національної поліції України, які реалізують поліцейську діяльність, можна зробити висновок про діяльність її розподілу на види залежно від спеціальних завдань, що реалізуються⁴.

1.2. Принципи і нормативно-правова основа організації та діяльності поліції

Принцип є однією з основних категорій, що використовуються для характеристики діяльності у будь-якій сфері. Не є винятком і сфера діяльності поліції.

Під загальним поняттям «принцип» слід розуміти об'єктивно властиві праву засадничі начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які висувуються до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. У принципах зосереджено світовий досвід розвитку права, мудрість цивілізації. До речі, під правовими принципами поліцейської діяльності потрібно розуміти не лише офіційно закріплені в законодавстві основоположні ідеї (правові норми), а й об'єктивно існуючі закономірності, суспільно визнані керівні ідеї

⁴ Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 18–19.

правосвідомості, традиції та етичні правила, які сформувалися у сфері поліцейської діяльності та сприяють підвищенню ефективності функціонування інституту поліції.

Тож до основоположних засад поліцейської діяльності належать такі:

- законність, справедливість і непідкупність;
- сміливість і мужність у складних і небезпечних ситуаціях;
- професіоналізм;
- виховна поліцейська діяльність;
- відповідальність;
- гуманізм;
- оперативність;
- повага до людської гідності.

Наведений перелік принципів не є вичерпним, він може доповнюватися залежно від часу й місця здійснення поліцейської діяльності.

Отже, **принципи діяльності поліції** – це закріплені в Конституції та інших нормативно-правових актах України основоположні, керівні засади (відправні начала), на яких ґрунтується діяльність підрозділів поліції.

Відповідно до Розділу II Закону України «Про Національну поліцію», поліцейські під час здійснення своєї діяльності повинні неухильно дотримуватися принципів верховенства права, додержання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства та безперервності⁵.

Варто детальніше зупинитися на характеристиці перелічених принципів.

Принцип верховенства права. Відповідно до Конституції України та статті 6 Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон), поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, за яким людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Виконуючи у суспільстві сервісну функцію, поліція повинна сприйматися як «поліція і народ – партнери», водночас працівник поліції має асоціюватись у громадянина з помічником і захисником.

Принцип дотримання прав і свобод людини. Відповідно до Конституції України та статті 7 Закону, поліція під час виконання своїх завдань забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Стаття містить окреме положення і щодо обмеження прав і свобод людини. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією й законами України, за нагальної потреби і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

Принцип законності. Законність є неодмінною передумовою правопорядку, і, відповідно до статті 8 Закону, поліція діє виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази⁶. Принцип законності означає, що поліція виконує свої завдання у точній відповідності до чинного законодавства, жодні накази, розпорядження чи доручення вищих органів, керівників, посадових і службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

Принцип відкритості та прозорості. Згідно з цим принципом, поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України. Поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони й захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. Оскільки відкритість та прозорість є стратегічними елементами формування

⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

якісної взаємодії між громадськістю та Національною поліцією, принциповим питанням у контексті тлумачення ст. 9 Закону є чітке розуміння понять відкритості та прозорості. Відкритість діяльності Національної поліції надає змогу громадянам отримати адекватне уявлення та сформувані критичне судження про її функціонування на засадах демократичності. Прозорість діяльності передбачає можливість взаємодії громадян, їхніх об'єднань, юридичних осіб з поліцією при реалізації державної політики, впливу на рішення й діяльність цих органів, доступ до повної, об'єктивної, достовірної інформації про їхню діяльність.

Принцип політичної нейтральності. Відповідно до цього принципу, поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань і партійної належності, у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань і має керуватися виключно законодавством України. В органах і підрозділах поліції заборонено провадити політичну діяльність. Окрім цього, поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях. Поліцейські не можуть діяти в інтересах окремих осіб чи політичної партії.

Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства. Згідно з цим принципом, діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Принцип безперервності. Його закріплено у статті 12 Закону. Відповідно до цього принципу, поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань, тож кожен має право в будь-який час звернутись по допомогу до поліції чи поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав

і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня. Принцип безперервного та цілодобового виконання своїх завдань спрямовує діяльність поліції на вжиття комплексу передбачених заходів для постійної і системної роботи з попередження та розкриття злочинів, охорони суспільства і громадян від будь-яких протиправних посягань. Діяльність поліції має велике значення не лише для суспільства загалом, а й для окремої людини, адже впевненість у власній безпеці та відчуття захищеності з боку органів державної влади є головною вимогою, яку висуває сучасне суспільство до держави.

Нормативно-правову основу організації та діяльності поліції формує сукупність усіх чинних упорядкованих нормативно-правових актів у сфері діяльності Національної поліції України.

Вони можуть бути обов'язковими і примусовими (національні закони і правила, договірні зобов'язання) або добровільними (пакти про доброчесність, кодекси поведінки, угоди про контроль над озброєнням). Разом вони утворюють юридичну основу, яка застосовується для боротьби зі злочинністю, правопорушеннями та з корупцією, а також забезпечує правове регулювання й положення поліції в державній системі.

Основними законодавчими актами, які регламентують поліцейську діяльність, є:

- Конституція України, прийнята 28.06.1996 року. Конституція – це основний державний документ, який визначає державний устрій, порядок і принципи функціонування органів влади, виборчу систему, права й обов'язки держави, суспільства та громадян;

- Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року – базовий нормативно-правовий акт. Закон України «Про Національну поліцію» складається з таких розділів:

- Розділ I. Загальні положення.
- Розділ II. Принципи діяльності поліції.
- Розділ III. Система поліції та статус поліцейського.
- Розділ IV. Повноваження поліції.
- Розділ V. Поліцейські заходи.
- Розділ VI. Добір на посаду поліцейського.

- Розділ VII. Загальні засади проходження служби в поліції.

- Розділ VIII. Громадський контроль поліції.

- Розділ IX. Соціальний захист поліцейських.

- Розділ X. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення поліції.

- Розділ XI. Прикінцеві та перехідні положення.

- Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15.03.2018 року (зі змінами і доповненнями від 15.03.2022)⁷. Статут визначає сутність службової дисципліни в Національній поліції України, повноваження поліцейських та їхніх керівників з її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження;

- Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року. Законом визначено, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, про розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави;

- Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року. Законом визначено, що корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно

⁷ Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>

обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вигоду іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей;

– інші законодавчі акти, зокрема: Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, закони України «Про правовий режим воєнного стану», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про звернення громадян», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про дорожній рух», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про імміграцію», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та інші.

Основними актами Президента України, які регламентують поліцейську діяльність, є укази Президента України «Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» від 18.02.2002 року, «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 року та інші.

До нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, які регламентують поліцейську діяльність, можна віднести такі: «Про утворення Національної поліції України» від 02.09.2015 року № 641, «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» від 16.09.2015 року № 730, «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 року № 877 тощо.

Важлива роль у діяльності Національної поліції в частині правового регулювання відводиться наказам Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України), зокрема це:

– Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції» від 06.11.2015 року № 1376;

– Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі» від 07.11.2015 року № 1395;

- Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад» від 28.07.2017 року № 650;

- Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» від 19.12.2017 року № 1044;

- Наказ МВС України «Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення» від 04.12.2017 року № 987;

- Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів» від 21.08.1998 року № 622;

- Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативно-го інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27.04.2020 року № 357;

- Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України» від 23.05.2017 року № 440 та багато ін.

Особливу групу правових документів становлять міжнародно-правові акти, призначені для забезпечення та захисту основних прав людини. До них належать міжнародно-правові акти, які містять правила діяльності, формулюють права та обов'язки відповідних суб'єктів конвенції, – пакти, угоди, договори тощо, а також міжнародні документи, які норми і правил поведінки не вміщують, прав і обов'язків безпосередньо не формулюють, – декларації, заяви, меморандуми. Прикладами таких документів є прийнята в 1946 році Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), який Україна ратифікувала в 1990-му, документи Всесвітньої конференції з прав людини (1993 р.). У своїй діяльності поліція враховує ці документи, а також норми, що містяться в Декларації про поліцію, Кодексі поведінки посадових осіб щодо підтримання правопорядку, у Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських

або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання, а також інші норми, що регулюють питання здійснення правоохоронних функцій, дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Міжнародні договори, угоди являють собою укладені й належним чином ратифіковані (схвалені, санкціоновані, затверджені) Україною юридичні документи, які становлять невід'ємну частину законодавства України та застосовуються в порядку, передбаченому для норм цього законодавства. Згідно зі Законом України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р., юридична сила таких договорів і угод визначається тим, яким органом вони ратифіковані. Наприклад, міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю базується на нормах міжнародного права і чинного законодавства України, міждержавних і міждержавних договорах, двосторонніх відомчих угодах (Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р.).

З метою зміцнення та розвитку безпосередніх контактів із поліцією інших держав у боротьбі з незаконним обігом наркотиків та організованою злочинністю 8 вересня 1992 р. між МВС України та Федеральним міністром внутрішніх справ Австрійської Республіки укладено угоду про співпрацю в цьому напрямі (Наказ МВС України № 564-92 р.). Наказом МВС України 1993 р. оголошено угоди про співпрацю в боротьбі зі злочинністю між МВС України та МВС Республіки Хорватія, Італійської Республіки, Румунії та ін⁸.

1.3. Мета, об'єкти, суб'єкти і методи поліцейської діяльності

Розкриваючи суть поліцейської діяльності як наукової категорії, потрібно розглянути такі її змістові елементи: мету, методи, об'єкт і суб'єкт. Елементи структури поліцейської діяльності виступають певною мірою критеріями виокремлення

⁸ Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 27.

поліцейської діяльності як особливого виду державно-управлінської діяльності та самостійної правової категорії.

Науковці вважають за **мету поліцейської діяльності** реалізацію поліцейської функції держави – встановлення та забезпечення внутрішньодержавного порядку спеціально уповноваженими державними органами: поліцією, армією, службою безпеки, виправними установами – шляхом застосування заходів фізичного державного примусу з метою охорони правопорядку і забезпечення внутрішньої безпеки. Донещодавня уявлення про поліцію в суспільній свідомості асоціювалося головню з примусовою діяльністю держави з метою забезпечення публічної безпеки та порядку, нині ж ідеться про важливість соціальної місії поліції, що полягає у «служінні суспільству», налагодженні партнерства з населенням, пріоритетності профілактичної (превентивної) діяльності.

Тож можна констатувати, що метою поліцейської діяльності є забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також створення умов безпеки та благополуччя. Основу такої діяльності становить додержання принципів діяльності поліції (верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, також безперервності).

Мета поліцейської діяльності досягається шляхом застосування спеціальних методів. **Методами поліцейської діяльності** є заходи державного примусу. Метод діяльності поліції О. Проневич трактує як спосіб організаційного та правового впливу на суспільні відносини з боку органів (посадових осіб) поліції у процесі охорони суспільного блага, припинення протиправних посягань, запобігання їм, надання допомоги населенню в усуненні загроз. На законодавчому рівні закріплено поняття поліцейських заходів: це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень (ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію»). В указаному Законі вжито поняття «спеціальні засоби» як поліцейські заходи примусу (сукупність пристроїв,

приладів і предметів). Порушення термінології тут полягає в тому, що засоби не можуть бути заходами, оскільки засоби – це предмети, а заходи – це дії. Спеціальні методи поліцейської діяльності превентивного та примусового характеру відрізняють «поліцейські структури» від інших державних правоохоронних органів.

Важливим видається питання про те, на що або на кого спрямована поліцейська діяльність. Об'єктом будь-якої діяльності є те, на що вона спрямована для реалізації мети. Залежно від конкретного виду діяльності її об'єктом можуть бути природа, продукти діяльності людини, майно, система суспільних відносин, особа тощо. До **об'єктів поліцейської діяльності** науковці відносять поведінку суб'єктів суспільних відносин, на яких спрямовані заходи державного примусу, тільки осіб, що порушують публічну безпеку, спокій і порядок; поліційній охороні підлягає і безпека загалом, і безпека поодиноких осіб, їхні права, свободи та обов'язки; суспільство, його матеріальні й духовні цінності; держава, її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність.

Суб'єкти поліцейської діяльності – це наділені особливою компетенцією спеціальні органи, уповноважені державою застосовувати заходи примусу з метою встановлення та підтримання внутрішньої безпеки держави та правопорядку. Суб'єктами поліцейської діяльності є органи, уповноважені діяти від імені держави, завданням яких є служіння суспільству, охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку шляхом застосування превентивних та примусових поліцейських заходів. Системне уявлення про поліцейську діяльність дозволяє розглядати її як частину правоохоронної діяльності. Ситуація, яка склалася в адміністративному праві щодо сутності поняття поліцейської діяльності, основних ознак та елементів, його співвідношення з правоохоронною діяльністю, створює передумови для наукового пошуку, переосмислення вказаної категорії та приведення її у відповідність до задекларованих законодавчих норм та викликів суспільства. Введення в правовий обіг вказаної наукової категорії обґрунтовується сучасною правоохоронною діяльністю як України, так і європейських країн.

Зважаючи на вищевикладене, поліцейську діяльність потрібно розглядати як вид державно-управлінської діяльності у правоохоронній сфері, мета якої полягає у служінні суспільству і яка реалізується спеціальними органами, уповноваженими від імені держави здійснювати охорону прав і свобод людини, протидіяти злочинності, підтримувати публічну безпеку і порядок, із застосуванням превентивних поліцейських заходів та поліцейських заходів примусу.

Розділ 2

СИСТЕМА, ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ ТА СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

2.1. Основні завдання поліції, система та структура поліції

Національна поліція України (далі – НПУ) – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно зі законом.

Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги¹.

Забезпечення публічної безпеки і порядку як у звичайних умовах життєдіяльності суспільства та держави, так і в умовах виникнення надзвичайних ситуацій досягається шляхом проведення єдиної державної політики в галузі забезпечення внутрішньої безпеки держави, а отже, й публічної безпеки і порядку, реалізації заходів економічного, політичного, організаційного та іншого характеру, що спрямовані насамперед на попередження загроз життєво важливим інтересам держави та суспільства.

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Сутність публічної безпеки може бути виражена станом суспільного спокою, відсутності загроз (чи мінімально можливого їх рівня) охоронюваним законом правам, свободам, законним інтересам, а також відповідною системою діяльності, спрямованою на забезпечення вказаного стану.

Публічний порядок у широкому розумінні охоплює всю систему позитивних і негативних суспільних відносин (відносин державних органів між собою, державних органів та громадських організацій чи громадян), метою яких є охорона життя, здоров'я, честі, гідності громадян, їх законних інтересів, забезпечення громадського спокою як у громадських місцях, так і поза їх межами, збереження усіх форм власності, створення реальних умов для нормального функціонування державних органів, громадських організацій і трудових колективів та які регулюються соціальними нормами (нормами права та іншими соціальними нормами неюридичного характеру).

Охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави є пріоритетом діяльності Національної поліції. Це означає, що дотримання прав людини повинно превалювати у стосунках поліції та конкретної особи, всі функції Національної поліції мають бути спрямовані на служіння інтересам людини, на охорону та захист її прав, свобод і законних інтересів.

Протидія злочинності включає всі види впливу на злочинність із метою її скорочення, починаючи від розробки відповідних законів та підзаконних актів і закінчуючи індивідуальним виховним впливом на особу з метою недопущення її протиправної поведінки.

Основними напрямками діяльності Національної поліції у сфері протидії злочинності є:

- виявлення, усунення або нейтралізація причин злочинності, окремих її видів, а також умов, що їй сприяють;
- виявлення та усунення ситуацій на певних територіях або в певному середовищі, які безпосередньо мотивують або провокують вчинення злочинів;
- виявлення у структурі населення груп підвищеного кримінального ризику і зниження цього ризику;
- виявлення осіб, поведінка яких вказує на реальну можливість вчинення ними злочинів, і застосування до них стримуючого і коригуючого впливу, а в разі необхідності – здійснення такого впливу і на їх найближче оточення.

Надання послуг з допомоги – це різні за сферою, змістом та обсягом форми сервісної діяльності поліцейських, спрямовані на реалізацію прав, свобод і законних інтересів осіб, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Поняття «послуги» в контексті поліцейської діяльності має на меті акцентувати увагу на виконанні обов’язків держави перед приватними особами, зокрема тих, що спрямовані на юридичне оформлення умов, необхідних для забезпечення належної реалізації їхніх прав та охоронюваних законом інтересів.

Основними ознаками поліцейських послуг з допомоги є такі:

1) надання послуги за заявою фізичної особи, у невідкладних випадках таку послугу може ініціювати сам працівник поліції, якщо особа з певних причин не може звернутися особисто;

2) допоміжний характер послуги ґрунтується на необхідності створення поліцією умов для реалізації прав, свобод і законних інтересів конкретних осіб;

3) надання послуг здійснюється лише шляхом реалізації владних повноважень, закріплених за поліцейським;

4) законодавче регулювання права особи на отримання конкретної послуги та закріплення повноважень поліцейського на надання такої послуги;

5) результатом надання послуги є адміністративний акт – дія або рішення поліцейського, яким задоволено звернення конкретної особи. Цей акт є адресним (спрямованим на конкретну особу).

Після запровадження воєнного стану 24 лютого 2022 року у зв’язку з військовою агресією російської федерації проти України робота НПУ змінилась, зокрема повноваження поліцейських були значно розширені на час дії воєнного стану. Всі необхідні зміни були внесені до законодавства України.

У своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції

та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

Взаємовідносини у сферах діяльності поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна.

Поліцейські можуть направлятися до міжнародних організацій, іноземних держав як представники поліції з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції.

Поліцейські можуть залучатися до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів.

Для того щоб зрозуміти принципи формування організаційної структури системи Національної поліції України, а також її окремих органів і підрозділів, необхідно звернутися до нормативних актів, що регулюють її діяльність. Так, стаття 19 Конституції України передбачає, що органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України¹⁰.

Систему органів виконавчої влади в Україні побудовано з урахуванням її адміністративно-територіального устрою, а також їх особливостей і функцій, характеру та обсягу покладених на них завдань. Будь-які ланки цієї системи є одночасно керуючою і керованою системами¹¹.

В теорії управління правоохоронними органами науковці виділяють такі спеціальні принципи побудови системи

² Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

³ Адміністративне право : підруч. / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гарашук, В. В. Богуцький та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, В. В. Зуй. Харків, 2010. С. 82–83.

управління: принципи ієрархічності, функціональний, територіально-галузевий. Тому зазвичай структура багатьох державних органів – і Національна поліція не є винятком – формується: 1) залежно від території, на якій вони діють – за територіальним принципом; 2) відповідно до напрямів діяльності органу в цілому або його структурних підрозділів – за функціональним принципом. Зазначені положення відображені і в базовому Законі «Про Національну поліцію».

Статтею 13 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено систему поліції, яку утворюють:

- 1) центральний орган управління поліцією;
- 2) територіальні органи поліції⁴.

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань. Керівництво апарату бере участь у реалізації основних завдань і функцій центрального органу управління поліції шляхом повсякденного й оперативного здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності⁵. Територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання.

Своєю чергою, **у складі поліції функціонують:**

- 1) кримінальна поліція;
- 2) патрульна поліція;
- 3) органи досудового розслідування;
- 4) поліція охорони;

⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

⁵ Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України : монографія / С. М. Гусаров, О. Ю. Салманова, А. Т. Комзюк, О. М. Музичук, І. Д. Казанчук ; Міністерство внутрішніх справ України ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : Факт, 2022. С. 17–22.

- 5) спеціальна поліція;
- 6) поліція особливого призначення;
- 7) інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ⁶. Ці підрозділи діють за функціональним принципом.

Також у системі поліції можуть утворюватися:

1) науково-дослідні установи, які здійснюють наукові дослідження проблем законодавчого та відомчого правового регулювання і безпосередньо розробляють проекти нормативних актів, що ґрунтуються на результатах таких досліджень, а також беруть участь у підготовці проектів нормативних актів спільно зі структурними підрозділами МВС України;

2) установи забезпечення, діяльність яких головно пов'язана з виконанням матеріально-технічних дій (операцій), які, отже, мають велике значення в управлінській практиці, оскільки створюють умови для належного функціонування органів поліції;

3) заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання⁷.

Задля детальнішого розгляду структури Національної поліції України слід вдатися до положень Закону України «Про Національну поліцію», Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» від 16.09.2015 р. № 730⁸, а також інформації щодо загальної структури Національної поліції, що міститься на її офіційному сайті.

⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

⁷ Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. коментар / О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 51–52.

⁸ Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. № 730. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/730-2015>

Відповідно до статей 14 і 15 Закону України «Про Національну поліцію», структура центрального апарату Національної поліції України включає:

- 1) керівництво;
- 2) Департамент забезпечення діяльності Голови;
- 3) Департамент карного розшуку (у складі кримінальної поліції);
- 4) Департамент міграційної поліції (у складі кримінальної поліції);
- 5) Департамент оперативної служби (у складі кримінальної поліції);
- 6) Департамент оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції);
- 7) Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами (у складі кримінальної поліції);
- 8) Департамент боротьби з наркозлочинністю (у складі кримінальної поліції);
- 9) Департамент превентивної діяльності;
- 10) Департамент «Корпус оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення);
- 11) Департамент міжнародного поліцейського співробітництва;
- 12) Головне слідче управління (у складі органу досудового розслідування);
- 13) Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування;
- 14) Департамент інформаційно-аналітичної підтримки;
- 15) Правовий департамент;
- 16) Департамент кадрового забезпечення;
- 17) Департамент комунікації;
- 18) Управління внутрішнього аудиту;
- 19) Департамент управління майном;
- 20) Департамент документального забезпечення;
- 21) Управління вибухотехнічної служби (у складі поліції особливого призначення);
- 22) Департамент режиму та технічного захисту інформації;
- 23) Департамент головної інспекції та дотримання прав людини;
- 24) Управління запобігання корупції;
- 25) Відділ організації кінологічної діяльності;

- 26) Відділ спеціального зв'язку;
- 27) Сектор з питань пенсійного забезпечення;
- 28) Департамент кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції);
- 29) Департамент фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку;
- 30) Управління авіації та поліції на воді;
- 31) Управління дізнання (у складі органу досудового розслідування);
- 32) Управління контролю за обігом зброї;
- 33) Відділ відомчої реєстрації та обліку транспортних засобів.

У складі Національної поліції України функціонують міжрегіональні територіальні органи, до яких віднесено:

- 1) Департамент патрульної поліції;
- 2) Департамент внутрішньої безпеки (у складі кримінальної поліції);
- 3) Департамент кіберполіції (у складі кримінальної поліції);
- 4) Департамент стратегічних розслідувань (у складі кримінальної поліції);
- 5) Департамент поліції особливого призначення «Об'єднана штурмова бригада Національної поліції України «Лють»;
- 6) Департамент поліції охорони як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції.

Територіальні органи поліції (головні управління Національної поліції в областях) були утворені згідно з адміністративно-територіальним поділом України і мали таку примірну структуру⁹:

- 1) апарат:
 - керівництво;
 - слідче управління;
 - відділ (сектор) дізнання;
 - управління (відділ) карного розшуку (у складі кримінальної поліції);

⁹ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / кол. авт. ; кер. авт. кол. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 51-56.

- управління (відділ) боротьби з наркозлочинністю (у складі кримінальної поліції);
- управління (відділ) міграційної поліції (у складі кримінальної поліції);
- управління (відділ) оперативної служби (у складі кримінальної поліції);
- управління (відділ) оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції);
- управління (відділ, сектор) кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції);
- управління (відділ) превентивної діяльності (у складі патрульної поліції);
- відділ (сектор) ювенальної превенції (у складі патрульної поліції);
- управління «Корпус оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення);
- управління (відділ, сектор) вибухотехнічної служби (у складі поліції особливого призначення);
- відділ (сектор) організаційного забезпечення діяльності місць тимчасового тримання осіб;
- відділ (сектор) контролю за обігом зброї;
- відділ (сектор) міжнародного поліцейського співробітництва;
- управління (відділ) організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування;
- управління (відділ) інформаційно-аналітичної підтримки;
- відділ (сектор) правового забезпечення;
- відділ (сектор) комунікації;
- управління (відділ) кадрового забезпечення;
- управління (відділ) головної інспекції;
- управління (відділ) фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку;
- відділ (сектор) внутрішнього аудиту;
- управління (відділ) логістики та матеріально-технічного забезпечення;
- управління (відділ) режиму та технічного захисту інформації;
- відділ (сектор) документального забезпечення;

- відділ (сектор) спеціального зв'язку;
- відділ (сектор) запобігання корупції;
- сектор з питань пенсійного забезпечення;

2) управління (відділ) поліції як територіальний (відокремлений) підрозділ:

- керівництво;
- слідчий відділ (відділення);
- відділ (сектор) дізнання;
- відділ (сектор) кримінальної поліції;
- сектор спеціальної поліції;
- відділ (сектор) реагування патрульної поліції (у складі патрульної поліції);
- сектор адміністративної практики (у складі патрульної поліції);
- відділ (сектор) взаємодії з громадами (у складі патрульної поліції);
- відділ (сектор) поліцейської діяльності (у складі патрульної поліції);
- сектор контролю за обігом зброї;
- відділ (сектор) моніторингу;
- сектор дотримання прав людини;
- відділ (сектор) кадрового забезпечення;
- режимно-секретний сектор;
- сектор логістики;
- сектор інформаційної підтримки;
- сектор документального забезпечення;
- окремі посади з комунікації, спеціального зв'язку;

3) відділ (відділення) поліції як територіальний (відокремлений) підрозділ у складі управління (відділу) поліції як територіального (відокремленого) підрозділу:

- керівництво;
- слідче відділення;
- сектор дізнання;
- сектор кримінальної поліції;
- сектор превенції (у складі патрульної поліції);
- сектор реагування патрульної поліції (у складі патрульної поліції; для обслуговування території, де відсутні підрозділи Департаменту патрульної поліції);
- сектор поліцейської діяльності (у складі патрульної поліції);

- сектор моніторингу (чергова частина);
- сектор кадрового забезпечення;
- режимно-секретний сектор;
- окремі посади з інформаційної підтримки, логістики, документального забезпечення;
- 4) центр забезпечення;
- 5) ізолятори тимчасового тримання;
- 6) стройовий підрозділ патрульної служби поліції особливого призначення;
- 7) стройовий підрозділ поліції особливого призначення;
- 8) тренінговий центр;
- 9) кінологічний центр;
- 10) приймальник-розподільник для дітей (у складі патрульної поліції);
- 11) стройовий підрозділ конвойної служби (у складі патрульної поліції);
- 12) оркестр.

Згідно зі статтею 21 Закону України «Про Національну поліцію» та пунктом 10 Постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877, безпосереднє керівництво поліцією здійснює керівник поліції – Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України. Саме керівником поліції за погодженням із Міністром внутрішніх справ може бути призначений на посаду керівник територіального органу поліції.

Голова Національної поліції затверджує положення про структурні підрозділи центрального органу управління Національної поліції, а також затверджує штатний розпис (штат) центрального органу управління Національної поліції, штатний розпис (штат) і кошторис територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції.

Структуру територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням із Міністром внутрішніх справ України. Відповідно, керівник поліції вносить Міністру внутрішніх справ пропозиції щодо утворення територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції, які є юридичними особами публічного права, у межах граничної чисельності поліцейських, державних службовців та працівників Національної поліції і коштів, передбачених

на її утримання, а також щодо їх ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України, а також утворює, ліквідовує, реорганізовує підприємства, заклади та установи, затверджує їхні положення (статуту), у визначеному порядку призначає на посади та звільняє з посад їхніх керівників, здійснює інші повноваження з управління об'єктами права державної власності, що належать до сфери управління поліції.

Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням із Міністром внутрішніх справ України.

Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади та звільняє з посад керівник територіального органу поліції.

Отже, *система Національної поліції України побудована за принципами організаційно-функціональної структури з поділом на:*

- 1) центральний орган управління поліцією;
- 2) міжрегіональні територіальні органи;
- 3) головні управління поліції в областях;
- 4) державні установи.

2.2. Статус поліцейських і повноваження поліції

У статті 17 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено: **поліцейським** є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу в поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон. Зразки та порядок видання службових посвідчень та спеціальних жетонів затверджуються Міністерством внутрішніх справ України¹⁰.

Основні обов'язки поліцейського перелічені в ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію».

Поліцейський зобов'язаний:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

¹⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом¹¹.

Поліцейські мають єдиний однострій. Поліцейський отримує однострій безоплатно. Зразки предметів однострою поліцейських затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 р. № 823. На однострої поліцейського розміщується спеціальний жетон. Поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати спеціальний жетон, а також

¹¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів. Поліцейський, який виконує службові обов'язки в цивільному одязі, зобов'язаний завжди мати при собі спеціальний жетон, крім випадків, коли його наявність перешкоджає проведенню оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, виконанню завдань в умовах режиму секретності, або здійсненню заходів із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також спеціальних заходів із забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, або під час здійснення повноважень поліції під час дії воєнного стану. У разі виконання поліцейським службових обов'язків із використанням засобів індивідуального захисту на них розміщується ідентифікаційний номер або спеціальний жетон, крім здійснення повноважень поліції під час дії воєнного стану. Правила носіння та норми належності однострою поліцейських затверджує Міністр внутрішніх справ України.

Поліція відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок вчинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

5¹) здійснює екстрені комунікації за телефонним номером 102, оброблення та використання інформації, переданої поліції постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг у випадках та порядку, передбачених Законом України «Про електронні комунікації»;

6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

7) розшукує осіб, які переходять від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;

9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вживає всіх можливих заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом; здійснює відбір біологічного матеріалу осіб та встановлює його генетичні ознаки (геномну інформацію) у випадках, передбачених законодавством;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності, а також об'єктів критичної інфраструктури, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, у тому числі за наявністю договорів страхування відповідальності осіб, які мають у власності чи іншому законному володінні/користуванні зброєю, за шкоду, яку може бути заподіяно третій особі внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї, укладених за класом страхування 13, визначеним статтею 4 Закону України «Про страхування»;

22) здійснює у визначеному законодавством порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремі місцевості;

24¹) здійснює у визначеному законом порядку протидію злочинним посяганням на об'єкти критичної інфраструктури, які загрожують безпеці громадян і порушують функціонування систем життєзабезпечення; захист об'єктів критичної інфраструктури, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі, здійснює заходи із запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів проти об'єктів критичної інфраструктури;

25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України;

26) здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону;

27) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), здійснює привід осіб за рішенням тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, а також вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснює привід у виконавчому провадженні, здійснює розшук боржника чи дитини у виконавчому провадженні у випадках, передбачених законом або рішенням суду.

Залучення для проведення виконавчих дій поліцейських здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. Відмова у залученні поліції для проведення виконавчих дій допускається лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень під час дії воєнного стану, а також для подолання наслідків надзвичайних ситуацій, небезпечних подій, у тому числі аварій, епідемій;

28) забезпечує інформування Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про хід досудового розслідування, вжиття заходів для розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, для внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;

29) виявляє транспортні засоби особистого користування, тимчасово ввезені на митну територію України громадянами більш як на 30 діб та не зареєстровані в Україні у встановлені законодавством строки;

30) вживає заходів для виявлення неправомірного керування транспортними засобами, щодо яких порушено обмеження, встановлені Митним кодексом України, а саме: порушено строки їх тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту; транспортні засоби використовуються для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні; транспортні засоби передано у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили їх на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також заходів для виявлення неправомірного розкомплектування таких транспортних засобів;

31) на підставі відповідної постанови Уповноваженого із захисту державної мови вживає заходів у межах компетенції для забезпечення здійснення Уповноваженим із захисту державної мови своїх повноважень, передбачених Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Залучення поліцейських здійснюється за вмотивованим зверненням Уповноваженого із захисту державної мови, в якому має зазначатися, які саме дії пропонується вчинити поліцейським. Таке звернення надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем вчинення визначених у зверненні дій;

32) забезпечує проведення спільних з органом регулювання у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра заходів з метою встановлення та притягнення до відповідальності власників радіообладнання будь-якого призначення, експлуатація якого заборонена в Україні або яке експлуатується без визначеного законодавством радіочастотного присвоєння, припинення порушень законодавства у сферах

електронних комунікацій та радіочастотного спектра, у порядку взаємодії, який затверджується спільними нормативно-правовими актами;

33) у межах своєї компетенції здійснює нагляд за дотриманням порядку виходу домашніх тварин (собак) у громадських місцях, за дотриманням вимог у сфері захисту тварин від жорстокого поводження та вживає відповідних заходів у разі порушення законодавства у цій сфері;

34) здійснює у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями;

35) сприяє Державній прикордонній службі України у виявленні каналів незаконного перетинання державного кордону, переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та разом із відповідними правоохоронними органами ліквідує такі канали;

36) за письмовим запитом в установленому законом порядку безоплатно одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання визначених цим Законом завдань та повноважень поліції, у тому числі стосовно військовополонених, у вигляді та у формі, що зазначені в такому запиті. Суб'єкти, яким адресовано відповідний запит, зобов'язані протягом трьох днів, а в разі неможливості – не пізніше десятиденного строку з дня отримання запиту, надати відповідну інформацію або повідомити про причини, що перешкоджають її наданню;

37) здійснює конвоювання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, взятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охороняє їх у залі суду.

Перелік місцевих загальних судів, відповідних установ попереднього ув'язнення (крім гауптвахт) та ізоляторів тимчасового тримання, з/до яких поліцією здійснюється конвоювання таких осіб, визначається Міністром внутрішніх справ України;

38) у випадках, передбачених законом, утримує в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, щодо яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;

39) у межах визначеної законодавством компетенції здійснює розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень;

40) організовує роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт;

41) здійснює техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;

42) здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі та виступає як Національне центральне бюро Інтерполу;

43) здійснює співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європолом) та діє як Національний контактний пункт між компетентними органами України та Європолом;

44) організовує взаємодію правоохоронних та інших державних органів України з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом, Європейським поліцейським офісом (Європолом), а також компетентними органами інших держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу;

45) здійснює збирання біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання, у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України;

46) здійснює адміністративний нагляд відповідно до закону;

47) використовує повітряні судна, безпілотні повітряні судна, транспортні засоби, що рухаються по поверхні води або під нею, у тому числі дистанційно керовані;

47¹⁾ у разі перешкоджання працівникам Антимонопольного комітету України у виконанні ними повноважень, передбачених пунктами 4, 5 і 7 частини першої статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», вживає заходів, передбачених Законом України «Про Національну поліцію» (у разі залучення);

48) вживає заходів для запобігання, виявлення та припинення порушень порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден над визначеною територією чи об'єктом із спеціальним режимом або над місцем здійснення спеціального поліцейського контролю, проведення операцій із припинення правопорушення¹².

Додаткові повноваження поліції:

1. Виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом.

2. У разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь в обороні України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості.

3. У ході забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості, виконання завдань територіальної оборони органи та підрозділи, що входять до системи поліції та дислокуються в межах Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, області, міста Києва, можуть підпорядковуватися за рішенням керівника поліції відповідному начальнику Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, області, місті Києві.

¹² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

4. Під час дії воєнного стану поліція особливого призначення в ході відсічі збройної агресії проти України за рішенням військового командування, погодженим з керівником поліції або уповноваженою ним особою, може брати участь в обороні України відповідно до Закону України «Про оборону України» шляхом безпосереднього ведення бойових дій.

5. За зверненням територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, органів Служби безпеки України або розвідувальних органів України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, беруть участь у здійсненні заходів щодо оповіщення військовозобов'язаних та резервістів спільно з представниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також здійснюють адміністративне затримання та доставлення до цих центрів та органів призовників, військовозобов'язаних та резервістів, які вчинили адміністративні правопорушення, передбачені статтями 210, 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення

Поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених Законом України «Про Національну поліцію».

Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності:

1) формує реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;

2) користується реєстрами та базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;

3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;

4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями;

5) надає до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів в електронній формі та в обсягах даних, зазначених у статтях 7, 14 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників,

військовозобов'язаних та резервістів», відомості, необхідні для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Поліція може створювати власні реєстри та бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону, та інформаційно-аналітичні системи (у тому числі міжвідомчі), необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

Діяльність поліції, пов'язана зі захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України.

Поліція зобов'язана письмово інформувати митні органи про виявлення нецільового використання або передачі транспортних засобів особистого користування, тимчасово ввезених на митну територію України чи поміщених у митний режим транзиту, у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такі транспортні засоби на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також про виявлення розкомплектування таких транспортних засобів.

Поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно:

1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;

2) виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;

3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду;

4) розшуку безвісно зниклих;

5) установлення особи невідомої трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;

6) зареєстрованих в органах внутрішніх справ кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій;

7) осіб, щодо яких поліцією застосовано адміністративне затримання, затримання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, або інше законне затримання; осіб, підданих адміністративному арешту, домашньому арешту; осіб, яким повідомлено про підозру в учиненні кримінального правопорушення;

8) осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією або територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки;

9) зареєстрованих корупційних кримінальних правопорушень, адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах;

10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні;

11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із вчиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;

12) викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян;

13) знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або обмежених в обігу, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери;

14) транспортних засобів, які розшукуються, у тому числі у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безхазяйних транспортних засобів, а також викрадених, втрачених номерних знаків;

15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;

16) зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася;

18) баз даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону;

19) дорожньо-транспортних пригод, оформлення яких здійснювалося поліцією, та їх наслідків.

При наповненні реєстрів та баз (банків) даних про осіб, щодо яких поліцією застосовано адміністративне затримання, затримання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, або інше законне затримання; осіб, підданих адміністративному арешту, домашньому арешту; осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео, звукозаписи) та біометричних даних (відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук, дактилокартки).

Збирання, накопичення, зберігання, використання та знищення біометричних даних здійснюється відповідно до вимог закону в порядку, встановленому Міністерством внутрішніх справ України.

Збирання, накопичення, зберігання, використання та знищення відомостей про генетичні ознаки людини (геномну інформацію людини) здійснюється відповідно до закону.

Поліція забезпечує внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та здійснює підтримання таких відомостей в актуальному стані в межах, визначених законодавством¹³.

Кожна дія поліцейського щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, передбачених статтями 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію», фіксується у спеціальному електронному архіві, ведення якого покладається на службу інформаційних технологій Міністерства внутрішніх справ України.

В електронному архіві фіксуються прізвище, ім'я, по батькові та номер спеціального жетона поліцейського, вид

¹³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

отриманої інформації, реєстр, з якого отримувалася інформація, час отримання інформації та інші дані, необхідні для ідентифікації поліцейського, який отримував інформацію з реєстрів.

Поліція вживає всіх заходів для недопущення будь-яких порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.

Поліцейські несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.

Міністерство внутрішніх справ України у межах компетенції здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів під час формування та користування поліцейськими інформаційними базами (банками) даних у порядку, визначеному законами.

2.3. Загальні засади проходження служби, гарантії професійної діяльності поліцейського. Переміщення по службі й атестація в поліції

Служба в поліції – це державна служба особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень.

Поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

На службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою.

Вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських і кандидатів, які вступають на службу в поліції, затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

На поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», цим та іншими законами України.

Не може бути поліцейським:

1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;

2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;

3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої;

4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав;

5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;

7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) особа, яка втратила громадянство України та має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;

9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції;

10) особи, які відмовляються від взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та від складання Присяги поліцейського, визначених законом;

11) особи, які звільнені або мали бути звільнені з посад на підставі Закону України «Про очищення влади».

Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, з метою визначення стану їхнього здоров'я зобов'язані пройти медичні обстеження, а також перевірку рівня фізичної підготовки, психофізіологічне обстеження, обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, за їхньою згодою проходять тестування на поліграфі.

Щодо осіб, які претендують на службу в поліції, проводиться спеціальна перевірка.

Для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції утворюються постійні поліцейські комісії.

З метою добору осіб, здатних професійно виконувати повноваження поліції та посадові обов'язки за відповідною вакантною посадою, у випадках, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», проводиться конкурс на службу в поліції та/або на зайняття вакантної посади¹⁴.

Гарантії професійної діяльності поліцейського

1. Поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави.

2. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами.

3. Поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику.

4. Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

5. Поліцейський надає пояснення з приводу справ та матеріалів, які перебувають у нього в провадженні, а також надає їх для ознайомлення лише у випадках та в порядку, визначених законом.

¹⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

6. Ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом.

7. Втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання виконанню ним відповідних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського мають наслідком відповідальність згідно зі законом.

8. Правопорушення щодо поліцейського або особи, звільненої зі служби в поліції, її близьких родичів, вчинені у зв'язку з його попередньою службовою діяльністю, мають наслідком відповідальність відповідно до закону.

9. У разі затримання поліцейського за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу його тримають у призначених для цього установах окремо від інших категорій осіб.

10. Поліцейські, а також особи, звільнені зі служби в поліції на підставі пунктів 1–4, 7, 8 частини першої статті 77 Закону України «Про Національну поліцію»¹⁵, для забезпечення власної безпеки мають право придбавати у власність пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, використовуючи їх виключно з підстав, визначених Законом.

Умови та порядок придбання зазначеними особами таких спеціальних засобів визначає Міністерство внутрішніх справ України.

Поліцейський:

1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;

2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;

3) користується повноваженнями, передбаченими Законом України «Про Національну поліцію», незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;

¹⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;

5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими Законом України «Про Національну поліцію» та іншими актами законодавства;

6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;

7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських суднах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях при пред'явленні службового посвідчення та посвідчення про відрядження;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей.

В органах (закладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається.

Служба в поліції вважається державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень.

Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та які перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних, на час служби в поліції знімаються з такого обліку і перебувають у кадрах поліції.

Поліцейський не може бути членом політичної партії. Поліцейський не може організовувати страйки та брати участь у страйках.

Поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави.

За ст. 63 Закону України «Про Національну поліцію», між громадянином України та державою, від імені якої виступає поліція, для визначення правових відносин між сторонами, укладається письмовий договір – контракт про проходження служби в поліції.

Контракт про проходження служби в поліції укладається:

1) з особами молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу в поліції, – одноразово строком на два роки без права продовження;

2) з громадянами, які зараховані до закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, – на час навчання;

3) зі заступниками керівників територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, науково-дослідних установ, закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та керівниками структурних підрозділів зазначених органів, закладів та установ – на термін три роки з правом продовження контракту на той самий термін;

4) зі заступниками керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректорами (керівниками) закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняних до них керівниками – строком на чотири роки з правом продовження контракту одноразово строком до чотирьох років;

5) з керівником поліції – строком на п'ять років з правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років.

Переміщення поліцейських здійснюється:

1) на вищу посаду – у порядку просування по службі;

2) на рівнозначні посади:

– для більш ефективної служби, виходячи з інтересів служби;

- за ініціативою поліцейського;
- у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням реорганізації;
- у разі необхідності проведення кадрової заміни в місцевостях з особливими природними, географічними, геологічними, кліматичними, екологічними умовами (далі – місцевості з визначеним строком служби);
- за станом здоров'я – на підставі рішення медичної комісії;
- з меншим обсягом роботи з урахуванням професійних і особистих якостей – на підставі висновку атестації;
- у разі звільнення з посади на підставі рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри;

3) на посади, нижчі ніж та, на якій перебував поліцейський:

- у зв'язку зі скороченням штатів або реорганізацією в разі неможливості призначення на рівнозначну посаду;
- за станом здоров'я – на підставі рішення медичної комісії;
- через службову невідповідність – на підставі висновку атестації з урахуванням професійних і особистих якостей;
- за ініціативою поліцейського;
- як виконання накладеного дисциплінарного стягнення звільнення з посади відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;
- у разі звільнення з посади на підставі рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри;

4) у зв'язку із зарахуванням на денну форму навчання за державним замовленням, у тому числі до магістратури, ад'юнктури та докторантури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, а також у разі призначення на посаду після закінчення навчання.

Не допускається переміщення поліцейських на вищі посади протягом шести місяців з дня притягнення до адміністративної відповідальності, а також поліцейських, які мають діюче дисциплінарне стягнення.

Поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої.

Поліцейський, щодо якого проводиться службове розслідування, може бути відсторонений від виконання службових обов'язків у порядку, визначеному Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

Професійне навчання поліцейських складається з:

- 1) первинної професійної підготовки;
- 2) підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання;
- 3) післядипломної освіти;
- 4) службової підготовки – системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Граничний вік перебування на службі в поліції

Поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, перебувають на службі до досягнення ними 55-річного віку.

Особи, які мають спеціальні звання середнього і вищого складу поліції, залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку:

- 1) до підполковників поліції включно – 55 років;
- 2) полковники, генерали поліції – 60 років.

Поліцейські, які досягли граничного віку перебування на службі в поліції, мають бути звільнені зі служби.

У разі необхідності керівники, уповноважені призначати на посади поліцейських, можуть залишити на службі поліцейських за їхнім клопотанням понад граничний вік перебування на службі в поліції, але не більше ніж на 5 років, включно у разі якщо такий поліцейський має високу професійну підготовку і досвід практичної роботи на займаній посаді та визнаний придатним за станом здоров'я для проходження служби¹⁶.

У виняткових випадках керівник поліції може повторно продовжити таким особам строк служби до п'яти років.

¹⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Звільнення зі служби в поліції

Поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

- 1) у зв'язку зі закінченням строку контракту;
- 2) за станом здоров'я (через хворобу) – за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;
- 3) за віком – у разі досягнення встановленого для нього відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» граничного віку перебування на службі в поліції;
- 4) у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;
- 5) через службову невідповідність;
- 6) у зв'язку з реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;
- 7) за власним бажанням;
- 8) у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій);
- 9) у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі;
- 9¹) у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований іншим способом;
- 10) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення, а також рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;
- 11) у зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави;
- 12) у разі надання особою завідомо неправдивої інформації під час прийняття на службу в поліції.

Атестування поліцейських проводиться з метою оцінки їхніх ділових, професійних, особистих якостей, освітнього та кваліфікаційного рівнів, фізичної підготовки на підставі глибокого і всебічного вивчення, визначення відповідності посадам, а також перспектив їхньої службової кар'єри.

Атестування поліцейських проводиться:

1) при призначенні на вищу посаду, якщо заміщення цієї посади здійснюється без проведення конкурсу;

2) для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службову невідповідність;

3) для вирішення питання про звільнення зі служби в поліції через службову невідповідність;

4) для визначення відповідності займаній посаді.

Атестування проводиться атестаційними комісіями органів (закладів, установ) поліції, що створюються їх керівниками.

Рішення про проведення атестування приймають керівник поліції, а також керівники органів (закладів, установ) поліції стосовно осіб, які згідно зі законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади їхніми наказами.

Керівник поліції, а також керівники органів (закладів, установ) поліції мають право призначити атестування поліцейських незалежно від часу перебування на посаді та проведення останнього атестування таких поліцейських.

Порядок, строки, періодичність проведення атестування, а також категорії поліцейських, які підлягають атестуванню, затверджуються Міністерством внутрішніх справ України.

Під час дії воєнного стану атестування поліцейських не проводиться. Рішення щодо переміщення поліцейських здійснюється відповідними керівниками з урахуванням інтересів служби. Особи, які були переміщені по службі на вищу посаду без проведення атестування, протягом 60 днів з дня закінчення дії воєнного стану повинні пройти атестування у загальному порядку.

Призначення на посаду поліцейського здійснюється безстроково (до виходу на пенсію або у відставку), за умови успішного виконання службових обов'язків.

Строкове призначення здійснюється в разі заміщення посади поліцейського на період відсутності особи, за якою відповідно до закону зберігається посада поліцейського, та посад, призначенню на які передують укладення контракту¹⁷.

¹⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

2.4. Порядок присвоєння спеціальних звань у поліції.

Відпустки поліцейських

Види спеціальних звань поліцейських закріплені в статті 80 Закону України «Про Національну поліцію».

Установлюються такі спеціальні звання поліцейських:

1) *спеціальні звання молодшого складу:*

- рядовий поліції;
- капрал поліції;
- сержант поліції;
- старший сержант поліції;

2) *спеціальні звання середнього складу:*

- молодший лейтенант поліції;
- лейтенант поліції;
- старший лейтенант поліції;
- капітан поліції;
- майор поліції;
- підполковник поліції;
- полковник поліції;

3) *спеціальні звання вищого складу поліції:*

- генерал поліції третього рангу;
- генерал поліції другого рангу;
- генерал поліції першого рангу¹⁸.

Граничні спеціальні звання молодшого, середнього складу поліції за штатними посадами встановлюються керівником поліції.

Первинні звання молодшого складу поліції присвоюються керівниками органів поліції, керівниками навчальних закладів, які здійснюють підготовку поліцейських, та науково-дослідних установ поліції, які приймають рішення про прийняття на службу в поліції, одночасно з рішенням про прийняття на службу та призначення на посаду.

Первинні спеціальні звання середнього складу поліції присвоює керівник поліції в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

¹⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Первинні спеціальні звання вищого складу поліції присвоюються Президентом України.

Чергові спеціальні звання поліції присвоюються після закінчення строку вислуги в попередньому званні, за умови відповідності спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою, відсутності незнятих дисциплінарних стягнень.

Установлюються такі **строки вислуги в спеціальних званнях поліції**:

- капрал поліції – 1 рік;
- сержант поліції – 3 роки;
- молодший лейтенант поліції – 1 рік;
- лейтенант поліції – 2 роки;
- старший лейтенант поліції – 3 роки;
- капітан поліції – 4 роки;
- майор поліції – 4 роки;
- підполковник поліції – 5 років.

Строки вислуги в званнях рядового поліції, старшого сержанта поліції та полковника поліції, генерала поліції третього рангу, генерала поліції другого рангу не встановлюються.

Достроково спеціальні звання можуть бути присвоєні в порядку заохочення після закінчення не менше половини визначеного строку вислуги в спеціальному званні (у разі дострокового присвоєння спеціального звання посмертно – незалежно від строку вислуги в попередньому спеціальному званні та займаній штатній посаді) у разі відповідності спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою.

Чергові спеціальні звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною штатною посадою, можуть присвоюватися в порядку заохочення після закінчення не менше ніж півтора строку вислуги у попередньому спеціальному званні.

Поліцейським, які звільняються зі служби за віком або через хворобу, мають вислугу 25 років і більше в календарному обчисленні, після закінчення визначеного строку вислуги в наявному спеціальному званні за поданням прямих начальників може бути присвоєно чергове спеціальне звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною посадою, до підполковника поліції включно.

Під час дії воєнного стану чергове спеціальне звання може бути присвоєно без встановлення термінів, передбачених цією статтею, достроково та на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, до підполковника поліції включно керівником Національної поліції України, а спеціальне звання полковник поліції – керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Поліцейський може бути понижений у спеціальному званні на один ступінь унаслідок застосування відповідного дисциплінарного стягнення на підставах і в порядку, визначених Дисциплінарним статутом Національної поліції України¹⁹.

Службовий час і час відпочинку поліцейських

Особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських:

- 1) службу у святкові та вихідні дні;
- 2) службу позмінно;
- 3) службу з нерівномірним графіком;
- 4) службу в нічний час.

Для поліцейських установлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями, а для курсантів (слухачів) закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, – шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем.

Поліцейським, які виконували службові обов'язки у вихідні, святкові та неробочі дні, крім поліцейських, які працюють у змінному режимі, відповідний час для відпочинку в порядку компенсації надається протягом двох наступних місяців.

Поліцейським надаються щорічні чергові оплачувані відпустки в порядку та тривалістю, визначених Законом України «Про Національну поліцію».

Поліцейському надаються також додаткові відпустки у зв'язку з навчанням, творчі відпустки, соціальні відпустки, відпустки без збереження заробітної плати (грошового

¹⁹ Про затвердження Дисциплінарного статуту Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>

забезпечення) та інші види відпусток відповідно до законодавства про відпустки.

Тривалість відпусток поліцейського обчислюється по-добово. Святкові та неробочі дні до тривалості відпусток не включаються.

Тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки поліцейського становить тридцять календарних днів, якщо законом не визначено більшої тривалості відпустки.

За кожний повний календарний рік служби в поліції після досягнення п'ятирічного стажу служби поліцейському надається один календарний день додаткової оплачуваної відпустки, але не більш як п'ятнадцять календарних днів.

Відпустка тривалістю менше 10 діб за бажанням особи рядового або керівного складу може бути надана одночасно з черговою відпусткою в наступному році.

Поліцейським дозволяється, за бажанням, використовувати відпустку частинами. Одна частина відпустки має бути не менше 10 діб.

Чергова відпустка надається поліцейському, як правило, до кінця календарного року. Поліцейським, які захворіли під час чергової відпустки, після одужання відпустка продовжується на кількість невикористаних днів. Продовження відпустки здійснюється керівником, який надав її, на підставі відповідного документа, засвідченого у визначеному законом чи іншим нормативно-правовим актом порядку.

Відкликання поліцейського із чергової відпустки, як правило, забороняється. У разі крайньої потреби відкликання із щорічної відпустки здійснюється за письмовим наказом керівника відповідно до повноважень, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами.

За бажанням поліцейського невикористана частина відпустки може бути приєднана до чергової відпустки на наступний рік.

Розділ 3

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Поняття і види форм та методів поліцейської діяльності

Органи та підрозділи Національної поліції, виконуючи функції щодо забезпечення публічного порядку та безпеки, захисту прав і свобод громадян, протидії злочинності, здійснюють виконавчо-розпорядчу, державно-владну діяльність, яка реалізується у відповідних формах¹.

Під формою поліцейської діяльності прийнято розуміти подібні за своєю природою та характером однорідні групи адміністративних суспільних відносин, що реалізують функції, покладені на поліцію відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»².

Таким чином, форма поліцейської діяльності поліції – це зовні виражені групи дій, однорідні за своїм характером і правовою природою, а також результати таких дій.

Характеристика форм поліцейської діяльності дає уявлення про дії підрозділів Національної поліції при виконанні покладених на неї завдань. Дослідження правової природи створює умови для розкриття сутності форм діяльності та можливості вироблення шляхів їх вдосконалення через призму реалій сьогодення³.

Під **формами діяльності Національної поліції України** слід розуміти визначені нормативно-правовими актами

¹ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 102.

² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

³ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 102.

та здійснювані в межах компетенції поліції способи зовнішнього вираження її діяльності, спрямовані на надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки й порядку, охорону прав і свобод громадян, протидію злочинності, надання послуг з допомоги особам, які потребують її з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій⁴.

У науковій літературі форми діяльності Національної поліції узвичаєно поділяти на такі, що спричиняють юридичні наслідки (правові), і такі, що не спричиняють юридичних наслідків (неправові).

При цьому названі форми поліцейської діяльності органів та підрозділів Національної поліції доречно поділити на два основні блоки: «правові (видання актів управління та вчинення інших юридично значимих адміністративних дій) та неправові (проведення громадсько-організаційних заходів, вчинення організаційно-технічних дій). Правові форми пов'язані із встановленням та застосуванням норм права і характеризують спосіб юридичного вираження відповідних дій»⁵.

До **правових форм** діяльності Національної поліції слід відносити такі:

1) *правотворчі дії*, що полягають у виданні нормативних актів управління; ці акти, залежно від компетенції та посади поліцейських, поділяються на накази й доручення; нормативні акти поліції поширюються на всю систему органів і підрозділів поліції та, як правило, мають необмежений строк дії; як приклади таких нормативних актів можна навести деякі накази Національної поліції України, зокрема:

– «Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію в системі Національної поліції України» від 12.10.2018 р. № 945 (зі змінами, внесеними наказом НПУ № 1118 від 31.10.2019 р.);

– «Про заохочення в Національній поліції України» від 25.04.2019 р. № 317;

⁴ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 28.

⁵ Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 113.

2) *правозастосовні дії* – такими зовнішніми проявами є ухвалення індивідуальних актів управління (адміністративних актів) та видання індивідуальних правозастосовних актів у сфері дозвільної діяльності;

3) *здійснення інших юридично значущих дій* – серед таких дій, які спричиняють наслідки у вигляді виникнення, припинення або зміни відповідних правовідносин, насамперед слід назвати складення Присяги, проведення службових розслідувань щодо поліцейських, атестацію поліцейських тощо⁶.

Адміністративні акти – це підзаконне, владне, одностороннє волевиявлення, рішення уповноваженої особи Національної поліції, ухвалене в межах її компетенції, що містить індивідуальні приписи, пов'язані з виникненням, зміною чи припиненням правовідносин у сфері внутрішньосистемної діяльності поліції. З-поміж таких актів вирізняються ті, що спрямовані на врегулювання кадрових та організаційних питань у системі Національної поліції. Йдеться насамперед про призначення та звільнення співробітників і керівників, призначення службових розслідувань, оголошення кадрових конкурсів, надання премій, відпусток чи лікарняних.

Іншим проявом правозастосовної форми є видання Національною поліцією індивідуальних дозвільних документів та правозастосовних актів індивідуального характеру, що впливають із контрольних повноважень поліції, наприклад приписів про усунення порушень закону.

Так, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» та Постанови Кабінету Міністрів України «Про проїзд великогабаритних та великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами» від 18.01.2001 р. № 30 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 04.02.2016 р. № 100), рух великовагових і великогабаритних транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями й залізничними переїздами здійснюється на підставі дозволу на участь у дорожньому русі транспортних засобів, вагові або габаритні

⁶ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 29.

параметри яких перевищують нормативні, виданого перевізників уповноваженим підрозділом Національної поліції, або документа про внесення плати за проїзд таких транспортних засобів. Дозвіл оформлюється уповноваженим підрозділом Національної поліції на підставі погоджувальних документів із власниками вулично-дорожньої мережі, залізничних переїздів, мостового господарства, служб міського електро-транспорту, електромереж, електрифікації та електрозв'язку, в яких визначаються умови і режим проїзду зазначених транспортних засобів⁷.

Відповідно до Наказу про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку зброї від 21.08.1998 р. № 622 (зі змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства внутрішніх справ від 15.08.2022 р. № 495), уповноважений підрозділ із контролю за обігом зброї (як правило, це Департамент превентивної діяльності центрального апарату та управління й відділи в ГУНП в областях та у відділах поліції) видає дозволи на:

- придбання, перевезення через митний кордон України, транзит через територію України вогнепальної, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, бойових припасів до зброї;
- функціонування стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування;
- придбання, зберігання та носіння мисливської нарізної, гладкоствольної зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї та пристроїв громадянами України;
- придбання та зберігання відомчої вогнепальної, мисливської зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, пристроїв та патронів до них підприємствами, установами, організаціями, суб'єктами господарювання.

Крім того, органи поліції мають право давати керівникам підприємств, установ та організацій обов'язкові для них

⁷ Про проїзд великогабаритних та великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2001 р. № 30 (із змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 04.02.2016 р. № 100). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2001-п>.

письмові приписи щодо усунення порушень правил виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система⁸.

Важливою складовою форм поліцейської діяльності є застосування такого відносно нового інституту, як адміністративний договір.

До речі, адміністративний договір – це ще недостатньо осмислене явище, тому що сама природа державного управління припускає імперативність односторонніх юридично-владних волевиявлень, оскільки договірні зв'язки виходять із рівності їхніх учасників. Тимчасом дослідження проблем адміністративних договорів у державному управлінні вже проводилось у роботах В. Колпакова, К. Бельського, К. Афанасьєва, О. Дьоміна, В. Стефанюка, І. Голосніченка⁹.

Договір в адміністративній діяльності Національної поліції – це добровільна угода двох чи більше суб'єктів адміністративного права, один з яких наділений владними або делегованими повноваженнями в правоохоронній сфері.

Для адміністративних договорів характерними є такі ознаки:

- однією зі сторін цієї угоди є уповноважений на те підрозділ, посадова особа Національної поліції;
- таку угоду укладають на підставі адміністративно-правових норм;
- метою адміністративного договору є врегулювання суспільних відносин у правоохоронній сфері.

⁸ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622 (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства внутрішніх справ від 15.08.2022 р. № 495). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>

⁹ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 107.

Адміністративні договори в діяльності Національної поліції поділяють на такі різновиди:

1. Договори щодо надання послуг з охорони:
 - договір з охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної й комунальної власності;
 - договір з охорони публічного порядку під час проведення масових заходів комерційного характеру на кошти організації або осіб, які їх проводять.
2. Контракт про проходження служби в поліції.
3. Договори про взаємодію, співпрацю.
4. Договори зі закладами освіти на здійснення післядипломної освіти поліцейських¹⁰.

Примітно те, що основною відмінністю адміністративно-правових договорів від цивільно-правових є відсутність у їхній меті одержання прибутку та загальносуспільне призначення¹¹.

Інші юридично значущі дії теж вирізняються певними особливостями.

Відповідно до статті 64 Закону України «Про Національну поліцію» та Порядку складання Присяги працівника поліції, особи, які вступають на службу до поліції, складають *Присягу на вірність українському народові*, текст якої наведено в ч. 1 ст. 64 Закону України «Про Національну поліцію», та скріплюють її власноручним підписом. Підписаний текст Присяги долучається до особової справи працівника поліції, який її склав. Зі складенням Присяги поліцейський повинен беззаперечно дотримуватися Конституції та законів України під час виконання службових обов'язків, поважати й охороняти права і свободи людини, а також забезпечувати інтереси суспільства і держави¹².

¹⁰ Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 117.

¹¹ Поліцейська діяльність: підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакар та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 109.

¹² Про затвердження Порядку складання Присяги працівника поліції : Наказ МВС України від 09.11.2015 р. № 1453 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ від 07.05.2019 р. № 351). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-15>

Наступною дією є службове розслідування. Воно проводиться згідно з Дисциплінарним статутом Національної поліції з метою своєчасного, повного та об'єктивного з'ясування всіх обставин вчинення поліцейським дисциплінарного проступку, встановлення причин та умов його вчинення, вини, ступеня тяжкості дисциплінарного проступку і розміру заподіяної шкоди. Результати службових розслідувань тягнуть за собою настання певних наслідків юридичного характеру, зокрема покарання поліцейського та накладення на нього стягнення, що, своєю чергою, має для нього негативні наслідки у вигляді неможливості подальшого просування по службі, позбавлення премії, пониження у спеціальному званні тощо¹³.

Іншою дією є атестування поліцейських, що проводиться: 1) в разі призначення на вищу посаду, якщо заміщення цієї посади здійснюється без проведення конкурсу; 2) для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службову невідповідність; 3) для вирішення питання про звільнення зі служби в поліції через службову невідповідність¹⁴.

Проведення такої процедури також тягне за собою для поліцейських певні наслідки юридичного характеру: звільнення, переміщення або призначення. Отже, наслідком атестації є виникнення, зміна або припинення правових відносин у сфері проходження служби в Національній поліції України¹⁵.

Неправові форми не тягнуть за собою зміну правового статусу особи, не є джерелом виникнення правових актів та не впливають на виникнення, зміну чи скасування правовідносин¹⁶.

¹³ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> ; Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України : Наказ МВС України від 07.11.2018 р. № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18>

¹⁴ Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських: Наказ МВС України від 17.11.2015 р. № 1465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1445-15>

¹⁵ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 31.

¹⁶ Поліцейська діяльність: підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакар та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 109.

До **неправових форм** поліцейської діяльності відносять:

- форми вираження організаційних дій (вивчення, узагальнення позитивного досвіду роботи, навчання виконавців, інструктажі, наради, надання практичної допомоги й ін.);
- форми вираження матеріально-технічних дій (підготовка довідок і звітів, діловодство, розмноження документів та ін.).

У теорії поліцейського права *організаційні заходи* поділяють на дві групи:

- 1) внутрішньоорганізаційні – спрямовані на підтримання життєдіяльності органу поліції та задоволення його потреб;
- 2) зовнішньоорганізаційні – спрямовані на здійснення службової діяльності працівниками поліції.

До внутрішньоорганізаційних заходів належать передусім заходи, які здійснюються всередині апарату поліції у сфері реалізації своїх повноважень. Ними є заходи, передбачені в планах роботи того чи іншого органу (підрозділу) на відповідний період. Це також інструктаж працівників, вивчення документів, що регламентують діяльність органу, навчання його особового складу, стажування молодих працівників, аналіз та систематизація інформації, що допомагає реалізувати управлінські функції в тій чи іншій ситуації.

Загалом внутрішньоорганізаційній діяльності характерні три види дій, спрямованих на:

- 1) створення і підтримання власної організаційної та штатної структури (створення структури, визначення компетенції працівників, розподіл посад тощо);
- 2) забезпечення процесу управління підлеглими об'єктами та процесів координації з іншими суб'єктами, а також з підпорядкованими органами (прийняття управлінських рішень, консультування та інструктування виконавців тощо);
- 3) запобігання збоїв у системі управління, забезпечення дисципліни серед працівників та створення належних умов для функціонування колективу.

Специфікою зовнішньоорганізаційних дій є здійснення їх без застосування примусу та індивідуальних актів. Наприклад, до них відносять запис громадянина на прийом до керівника органу, надання довідок громадянам про режим роботи

органу, правовий всеобуч, надання організаційної допомоги молодим родинам (за їх згодою) та ін.¹⁷.

Матеріально-технічні дії – це діяльність, спрямована на забезпечення функціонування підрозділів поліції та реалізацію правових форм. У науковій літературі до таких дій зазвичай відносять: ведення діловодства; архівну справу; підготовку довідок, звітів, проектів адміністративних актів тощо. Це дії, які здійснюють всередині поліцейського підрозділу. Специфікою таких дій є використання коштів під час їх проведення¹⁸.

Відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію», фінансування й матеріально-технічне забезпечення поліції здійснюються за кошти Державного бюджету України, а також інших джерел, не заборонених законом. Майно поліції є державною власністю і належить їй на праві оперативного управління. Органи поліції здійснюють володіння, користування та розпорядження майном у порядку, визначеному законом¹⁹.

Питання оплати праці поліцейських урегульовано Постановою Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від 11.11.2015 р. № 988 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 11.01.2017 р. № 3, від 21.08.2019 р. № 766, від 23.09.2020 р. № 865, від 30.06.2021 р. № 678, від 03.11.2021 р. № 1145), Наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських» від 06.04.2016 р. № 260 (із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства внутрішніх справ від 17.07.2020 р. № 539), Наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Умов оплати праці працівників закладів

¹⁷ Поліцейська діяльність: підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 110.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

та установ, що належать до сфери управління Національної поліції України» від 13.02.2017 р. № 110²⁰.

Порядок здійснення матеріальних операцій та ресурсного забезпечення однострою міститься, зокрема, у Наказі Міністерства внутрішніх справ України від 04.06.2020 р. № 434 «Про затвердження норм належності однострою поліцейських», Наказі Міністерства внутрішніх справ України від 11.10.2018 р. № 828 «Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України», Наказі Національної поліції України від 31.01.2017 р. № 78 «Про питання централізованого ресурсного забезпечення органів і підрозділів Національної поліції України»²¹.

Водночас дехто з науковців справедливо вказує на існування зовнішніх матеріально-технічних дій: відвідування проблемних сімей за місцем проживання, контроль за використанням ними коштів, отриманих при народженні дитини, тощо.

Підсумовуючи, слід зазначити, що охарактеризовані форми поліцейської діяльності тісно між собою пов'язані, виявляються в різних комбінаціях. Більш того, їх вдале поєднання є запорукою успіху в діяльності того чи іншого органу.

²⁰ Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-p>; Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських : Наказ МВС від 06.04.2016 р. № 260 (із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства внутрішніх справ від 17.07.2020 р. № 539). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16>; Про затвердження Умов оплати праці працівників закладів та установ, що належать до сфери управління Національної поліції України: Наказ МВС України від 13.02.2017 р. № 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0311-17>

²¹ Про затвердження норм належності однострою поліцейських : Наказ МВС України від 04.06.2020 № 434. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-16>; Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України : Наказ МВС України від 11.10.2018 р. № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1249-18>; Про питання централізованого ресурсного забезпечення органів і підрозділів Національної поліції України : Наказ НП України від 31.01.2017 р. № 78.

Отже, неправові форми діяльності – це специфічна діяльність, яка не потребує правового закріплення, не викликає правових наслідків і спрямована на врегулювання організаційних відносин, не пов'язана із вчиненням юридично значущих дій і прийняттям правових актів.

З урахуванням трансформації сутності поліцейської діяльності особливо важливого значення набувають процеси запровадження адміністративних договорів та управлінських послуг в її діяльність у сфері забезпечення прав людини.

Незважаючи на достатній рівень теоретичної розробки проблематики форм поліцейської діяльності, чимало питань стосуються практичної площини, що обумовлюється дотриманням законності при застосуванні заходів примусу, прав і свобод громадян тощо. З огляду на це, концентрувати увагу потрібно на розробці та апробації оптимальних адміністративних заходів і методів втілення принципів правової держави в соціальне буття²².

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає метод як прийом або систему прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо)²³. Тож поняття «метод» стосовно будь-якої діяльності відповідає на запитання: яким чином вона здійснюється, за допомогою яких засобів²⁴.

Поліцейська діяльність, будучи спрямованою на вплив на суспільні відносини з метою досягнення певних цілей (забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку), має найперше управлінський характер. З огляду на це її **методи** передусім є різновидами методів державного управління в цілому.

Скажімо, В. Колпаков трактує методи державного управління як різні способи, прийоми та засоби цілеспрямованого, організуючого впливу суб'єктів управління на об'єкти,

²² Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 111.

²³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь : Перун, 2005. С. 664.

²⁴ Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2003. С. 184.

віднесені до їх відання. В. Плішкін визначає метод управління як спосіб організуючого впливу суб'єкта управління на керовану систему або конкретний об'єкт управління, за допомогою якого реалізуються функції, вирішуються поставлені завдання, досягаються цілі²⁵.

В. Авер'янов тлумачить методи державного управління як певні способи практичного здійснення органами виконавчої влади та іншими суб'єктами державного управління владно-організуючого впливу на керовані об'єкти, що відповідають характеру й обсягу наданих цим суб'єктам функцій та повноважень (компетенції), а також особливостям керованих об'єктів²⁶.

Методи публічного управління є способами цілеспрямованого впливу на суспільство. Тобто в цьому сенсі вбачається подібність між методами публічного управління та методами правового регулювання суспільних відносин. Вони є засобами впливу через систему адміністративно-правових приписів, заборон і дозволів²⁷.

Будучи способом виконання певних завдань, у контексті діяльності органів публічної влади, в тому числі суб'єктів поліцейської діяльності, методи відображають характер і сутність цих завдань, позаяк обумовлені ними. У поліцейській діяльності завдання і функції пов'язані передусім із забезпеченням публічної безпеки та порядку, охороною прав і свобод громадян та інтересів суспільства і держави, протидією злочинності, наданням послуг із допомоги особам, які цього потребують з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій.

Важливою ознакою методів державного управління загалом і методів поліцейської діяльності зокрема вважається також їх нормативно-правова регламентація. Так, Ю. Битяк

²⁵ Кравченко І. С. Основи управління в Національній поліції : навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 212 с.

²⁶ Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у 2. Т. 1 : Загальна частина / редкол. : В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юрид. думка, 2004. С. 298.

²⁷ Адміністративне право України : підруч. / В. В. Середа, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 259.

указує, що у методах відбиваються воля держави, повноваження юридично-владного характеру, які належать виконавчим органам; у зв'язку з цим методи управління юридично оформлені, закріплені адміністративно-правовими нормами²⁸. Нерозривний зв'язок методів державного управління з їх нормативно-правовою регламентацією закріплено в Конституції України: відповідно до ч. 2 ст. 19 Основного Закону, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Окрім згаданих вище, в науковій літературі виділяються й інші **ознаки методів** державного управління, як-от такі: 1) методи реалізуються у процесі державного управління; 2) методи виражають управлінський (упорядковувачий) вплив суб'єктів управління на об'єкти управління, становлять зміст цього впливу і завжди мають своїм адресатом конкретний об'єкт (індивідуальний чи колективний); 3) у методах державного управління завжди міститься управлінська воля держави; 4) методи використовуються суб'єктами державного управління як засіб реалізації закріпленої за ними компетенції; 5) методи, як і будь-який зміст, мають свою форму, своє зовнішнє вираження у формах державного управління²⁹.

Характерним для методів управління є те, що вони являють собою:

1) способи впливу виконавчого органу (посадової особи) на підпорядкований йому орган і громадян;

2) вираження державного публічного інтересу, керівної ролі держави;

3) засоби досягнення мети;

4) способи організації, прийоми здійснення функцій, що виникають у процесі спільної діяльності;

5) способи реалізації компетенції³⁰.

²⁸ Адміністративне право України : підруч. / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гарашук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. С. 146.

²⁹ Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2003. С. 185.

³⁰ Адміністративне право України : підруч. / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гарашук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. С. 146–147.

Отже, методи публічного управління є способами цілеспрямованого впливу на суспільство. Тобто в цьому сенсі існує подібність між методами публічного управління та методами правового регулювання суспільних відносин. Вони є засобами впливу через систему адміністративно-правових приписів, заборон і дозволів. Методи правового регулювання поширюють свою дію на значне коло суспільних відносин, на різних суб'єктів – і наділених владними повноваженнями, і невладних суб'єктів. Натомість методи управління застосовуються лише владними суб'єктами³¹.

Що стосується поліцейської діяльності як різновиду державного управління, то особливості методів, які притаманні їй, визначаються передусім цілями, що стоять перед нею, з яких органічно випливають і особливості компетенції, закріпленої за суб'єктами такої діяльності, і способи її реалізації, і конкретні форми державного управління, в яких ці методи знаходять своє відображення. Так, О. Проневич визначає метод діяльності поліції як спосіб організаційного та правового впливу на суспільні відносини з боку органів (посадових осіб) поліції під час охорони суспільного блага, запобігання і припинення протиправних посягань, надання допомоги населенню в усуненні загроз. З іншої дефініції методи поліцейської діяльності розуміються як сукупність способів, засобів і прийомів юридичного та організаційного впливу, що постійно використовуються органами поліції з метою досягнення поставлених цілей щодо охорони публічного порядку, забезпечення публічної безпеки, профілактики та боротьби зі злочинами й іншими правопорушеннями³².

В обох наведених визначеннях рисою, завдяки якій можна виділити методи, що застосовуються під час здійснення поліцейської діяльності, зі загальних методів державного управління, є саме цільове спрямування їх застосування. З огляду на сказане, методи поліцейської діяльності доречно

³¹ Адміністративне право України : підруч. / В. В. Серeda, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 259.

³² Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2011. С. 17.

охарактеризувати як законодавчо закріплені способи впливу суб'єктів поліцейської діяльності на суспільні відносини з метою забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод громадян та інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання послуг із допомоги особам, які цього потребують з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій.

З метою забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод громадян та інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання послуг із допомоги особам, які цього потребують з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій³³, деякі автори також як окремий метод згадують заохочення³⁴; водночас останній за своєю сутністю можна також віднести до групи методів переконання.

Заохочення – публічне визнання заслуг людини, її нагородження, вияв громадської пошани за досягнуті нею успіхи в роботі чи виконанні громадського обов'язку; таким чином, у разі його застосування задіюється той самий механізм, що й під час застосування методу переконання: вплив на свідомість з метою добровільного вибору особою того чи іншого варіанту поведінки³⁵.

Методи примусу і переконання не є специфічними для поліцейської діяльності і притаманні будь-якій сфері державного управління. Поєднання цих методів становить універсальний принцип соціального управління, який поширюється через систему стимулюючих методів, включно з адміністративними, соціально-психологічними та економічними³⁶.

³³ Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов та ін. Вид. 2-ге, допов. Львів : СПОЛОМ, 2021. С. 36.

³⁴ Адміністративне право України : підруч. / В. В. Серeda, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 259.

³⁵ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 41.

³⁶ Ковалів М. В. Переконання та примус як загальні методи впливу в органах виконавчої влади. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2015. Вип. 1. С. 213–214.

Методи переконання передбачають здійснення впливу на свідомість і поведінку людей для спонукання їх до певних дій (або утримання від них), формування у них певних переконань. У разі застосування методу переконання бажаний результат досягається добровільною поведінкою самої особи, на яку здійснюється вплив.

Як зауважує А. Іваниця, в діяльності Національної поліції переконання є способом впливу на свідомість і поведінку людей і виражається у комплексі виховних, роз'яснювальних та заохочувальних заходів, що сприяють закріпленню у свідомості людей правових ідей, поглядів, цінностей і принципів поведінки, які відповідають природі конституційного ладу, а також досягненню стану, коли реалізація власних прав не порушує прав і свобод інших осіб³⁷.

Натомість **методи примусу** передбачають застосування до особи незалежно від її волі й бажання передбачених законодавством заходів впливу з метою реалізації поставлених перед Національною поліцією завдань. Правовий примус виявляється у примусових заходах, спрямованих на забезпечення відповідності поведінки осіб вимогам правових норм, а також у притягненні осіб до різних форм юридичної відповідальності у разі скоєння правопорушень.

Незважаючи на те, що поліцію для виконання покладених на неї завдань наділено правом застосування примусу, саме метод переконання є основним методом у поліцейській діяльності; метод примусу хоч і є важливим та необхідним для діяльності органів та підрозділів поліції, однак вважається допоміжним і застосовується лише у тому випадку, коли першим методом неможливо досягти поставлених цілей. Це, наприклад, відображається у положеннях ч. 1 ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до яких поліцейський перед застосуванням поліцейських заходів примусу зобов'язаний заздалегідь попередити особу про їх застосування і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського. У ч. 1 ст. 44 Закону України «Про Національну

³⁷ Іваниця А. В. Методологічні аспекти діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1 (90). С. 23–24.

поліцію» прямо зазначається, що застосування поліцейським фізичної сили може здійснюватися, лише якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським його повноважень³⁸.

Водночас слід наголосити, що якщо метод переконання є основним у тому значенні, що саме йому має надаватися перевага за можливості вибору способів впливу на об'єкти поліцейської діяльності, метод примусу є основним з точки зору виокремлення поліцейської діяльності як різновиду державного управління. Так, О. Проневич зауважує, що поліцейська діяльність розглядається як вид державно-управлінської діяльності та форма реалізації поліцейської функції держави, що полягає у можливості застосування уповноваженими органами державної влади легітимних заходів примусу (поліцейських заходів)³⁹.

3.2. Методи переконання та примусу в діяльності Національної поліції

Метод переконання вважається основним засобом здійснення поліцейської діяльності. Попри те що саме можливість застосування заходів примусу є визначальною рисою цієї діяльності, така можливість передбачається лише для тих випадків, коли методи переконання не дають змоги поліції або іншим суб'єктам поліцейської діяльності досягти поставлених перед ними цілей⁴⁰.

У практичній діяльності суб'єктів поліцейської діяльності метод переконання реалізується в різноманітних формах. На відміну від заходів, пов'язаних із застосуванням примусу, точний перелік і класифікація методів переконання

³⁸ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 42.

³⁹ Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 350. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2009_2_55.pdf.

⁴⁰ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 45.

в законодавстві не закріплюються. Так, Р. Ляшук зазначає, що метод переконання ґрунтується на нормативно-правових актах і застосовується без докладного та спеціального регулювання⁴¹. З огляду на це в науковій літературі не існує єдиного усталеного переліку форм, у яких реалізуються методи переконання. Отож із-поміж **заходів переконання найчастіше виділяються такі:**

- правове виховання населення;
- постійне інформування населення про стан правопорядку і боротьби зі злочинністю;
- агітаційно-роз'яснювальна робота серед населення;
- критика антигромадських проявів;
- роз'яснення завдань і функцій поліції;
- обмін передовим досвідом;
- стимулювання ініціативи громадськості у справі надання правоохоронним органам допомоги у боротьбі з правопорушеннями⁴².

Переконання – це моральний, психологічний, матеріальний вплив суб'єкта адміністративної діяльності на об'єкт, на його волю, свідомість та поведінку з метою досягнення свідомого виконання ним вимог правових норм. Застосування методу переконання в адміністративній діяльності поліції дає можливість досягнути таких цілей, як:

- 1) виховання у громадян сталої правомірної поведінки;
- 2) попередження злочинів та інших правопорушень;
- 3) вплив на правопорушників⁴³.

У діяльності поліції переконання є способом впливу на свідомість і поведінку людей і становить комплекс заходів (виховних, роз'яснювальних, заохочувальних), що проводяться з метою підвищення самооцінки в справі дотримання громадянами правових норм. Це сприяє закріпленню в свідомості

⁴¹ Ляшук Р. М. Методи переконання та примусу в адміністративній діяльності правоохоронних органів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 148.

⁴² Адміністративна діяльність Національної поліції: навч. посіб. / кер. авт. кол. В. А. Глуховея. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 82.

⁴³ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 112.

людей правових ідей, поглядів, цінностей і принципів поведінки, які відповідають природі конституційного ладу, також досягненню стану, за якого реалізація власних прав не порушує прав і свобод інших осіб. Чимало уваги поліцейські приділяють організації та здійсненню виховного впливу на осіб, які вчинили протиправне діяння або схильні до його скоєння. В такому разі заходи переконання, що застосовуються поліцією, набувають особливого значення й мають на меті формування у цих осіб поглядів, які відповідають вимогам правомірної поведінки. Метод переконання використовується поліцією не тільки під час вирішення завдань правового виховання громадян, а й як основний метод ефективної організації своєї діяльності, що стимулює особовий склад на високопродуктивну працю, дисциплінованість, творчу активність і відповідальне ставлення до справи, за допомогою застосування різних заходів переконання (виховних, заохочувальних та ін.). Все це безпосередньо впливає на забезпечення прав і свобод⁴⁴.

Різноманіття конкретних форм реалізації відображає універсальний характер методу переконання; у поліцейській діяльності він використовується для досягнення широкого спектру цілей, а саме:

- формування правової свідомості громадян, їх переконаності в доцільності виконання правових розпоряджень;
- виховання внутрішньої потреби і звички дотримуватися законів;
- впливу на правопорушників;
- профілактики правопорушень⁴⁵.

У контексті реформування Національної поліції слід звернути увагу на один з аспектів застосування методів переконання у поліцейській діяльності, значення якого нині суттєво зростає, – налагодження партнерських відносин із громадськістю та забезпечення підвищення довіри до поліції.

⁴⁴ Гурковський М. П., Єсімов С. С. Основні форми та методи діяльності поліції у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 171–186.

⁴⁵ Ізбаш К. С., Доценко О. С. Форми та методи діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод дітей. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 2. С. 6.

Так, стаття 11 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямовується на задоволення їхніх потреб. Отже, методи переконання набувають більшого значення не лише в контексті профілактики правопорушень та забезпечення виконання громадянами законних вимог поліцейського, а й для залучення партнерів із громадянського суспільства до співпраці⁴⁶.

Додатково стаття 89 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає взаємодію з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм і заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань⁴⁷.

Що стосується сфери забезпечення довіри населення, то, відповідно до частини 3 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію», рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції, що обумовлює надзвичайну важливість цього напрямку діяльності.

Незважаючи на те, що застосування методів переконання не врегульовано настільки докладно, як застосування методів примусу, доцільно звернути увагу на низку положень законодавства, які встановлюють загальні засади щодо їх використання у діяльності Національної поліції.

У руслі правової освіти і правового виховання населення, відповідно до пункту 3 ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію», остання надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності.

Щодо постійного інформування населення про стан правопорядку і боротьби зі злочинністю, то, відповідно до частини 1 ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію»,

⁴⁶ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 45.

⁴⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних вебпорталах органів поліції звіт про діяльність поліції.

Окрім цього, згідно з частиною 3 ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію», на керівників територіальних органів покладено обов'язок регулярно оприлюднювати статистичні й аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних вебпорталах органів, які вони очолюють⁴⁸.

В аспекті роз'яснювальної роботи серед населення на Національну поліцію покладаються обов'язки щодо сприяння поширенню суспільно корисних знань у різних сферах громадського життя. Так, відповідно до частини 4 ст. 20 Закону України «Про дорожній рух», Національна поліція надає допомогу у проведенні профілактичних заходів і в навчанні різних груп населення Правил дорожнього руху. Іншим прикладом є покладення на підрозділи ювенальної превенції Національної поліції проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід із дітьми та їхніми батьками, законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин та умов, які сприяли вчиненню адміністративного чи кримінального правопорушення дитиною (відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 р. № 1044).

Базовим законом у сфері залучення громадськості до надання Національній поліції допомоги у боротьбі з правопорушеннями є Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Зокрема, стаття 18 цього Закону передбачає можливість застосування заходів заохочення щодо членів громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону (як-от оголошення подяки, видача цінного подарунка чи грошової винагороди, переважне право на вступ до навчальних закладів системи Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції,

⁴⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

прийняття на службу до органів Національної поліції або Державної прикордонної служби України).

З вищенаведеного можна зробити певні узагальнені висновки:

1. Методи переконання використовуються для досягнення численних цілей поліцейської діяльності, зокрема для формування правової свідомості громадян, їх переконаності в доцільності виконання правових розпоряджень, виховання внутрішньої потреби і звички дотримуватися законів, впливу на правопорушників, профілактики правопорушень, налагодження партнерських відносин із громадськістю та забезпечення підвищення довіри до поліції.

2. На відміну від заходів примусу, процедури застосування методів переконання законодавчо не регламентовано, що обумовлено відсутністю необхідності обмеження прав людини під час їх застосування. Водночас законодавство містить низку положень, які відображають необхідність застосування поліцією методів переконання у своїй діяльності⁴⁹.

Примус у діяльності Національної поліції – це вид державного примусу, що застосовується посадовими особами Національної поліції в межах їх компетенції до фізичних чи юридичних осіб.

Види примусу в діяльності Національної поліції:

1) кримінальний примус (кримінально-процесуальний примус);

2) адміністративний примус;

3) дисциплінарний примус⁵⁰.

Адміністративний примус у публічному праві України розглядається як особливий, комплексний, поліструктурний, об'єктивно необхідний та обумовлений різновид державно-правового примусу, визначені нормами публічного права способи офіційного фізичного або психічного впливу уповноважених державних органів виконавчої влади, їхніх посадових

⁴⁹ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 47.

⁵⁰ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакар та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 115.

осіб, суддів, а в деяких випадках і громадських об'єднань на свідомість та поведінку фізичних і юридичних осіб навіть усупереч їх волі та бажанню у вигляді особистих, майнових, організаційних обмежень їхніх прав, свобод та інтересів у випадках вчинення цими особами протиправних діянь (адміністративних, фінансових, митних та інших правопорушень) або в умовах надзвичайних обставин у межах окремого економного, спрощеного, оперативного адміністративного провадження задля досягнення багатоаспектної ретроперспективної мети (превенції, припинення правопорушень, забезпечення провадження в справах про правопорушення, притягнення винних до відповідальності, попередження та ліквідації наслідків надзвичайних подій)⁵¹.

Окремі науковці адміністративний примус розуміють як систему засобів психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку людей з метою досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних відносин у межах закону, забезпечення правопорядку та законності⁵².

Адміністративно-правовий примус ще можна трактувати як особливий вид державного примусу, що встановлений нормами адміністративного права та є системою заходів впливу на свідомість і поведінку осіб, що здійснюється спеціально уповноваженими на те суб'єктами владних повноважень з метою попередження правопорушення та/або можливих шкідливих наслідків, забезпечення провадження, відновлення порушених прав і свобод та притягнення винних осіб до відповідальності⁵³.

Керуючись наведеними вище ознаками, адміністративний примус можна дефініювати як застосування суб'єктами публічної адміністрації, а у випадках, прямо визначених у законі, – також іншими особами, до осіб, які не перебувають

⁵¹ Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2005. С. 134.

⁵² Адміністративне право : підруч. / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків : Право, 2010. С. 160.

⁵³ Ткаля О. Загальнотеоретичне розуміння адміністративно-правового впливу. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 12. С. 157.

у їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх, передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного (фізичного) та іншого характеру з метою запобігання правопорушенням та їх припинення, притягнення винних до юридичної відповідальності⁵⁴.

Адміністративний примус визначається як застосування відповідними суб'єктами до осіб, які не перебувають у їхньому підпорядкуванні, незалежно від волі й бажання останніх передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного та іншого характеру з метою охорони суспільних відносин, що виникають у сфері державного управління, шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх учинення⁵⁵. До ключових ознак *адміністративного примусу* можна віднести такі:

- адміністративний примус використовується в державному управлінні для охорони суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності;
- механізм правового регулювання адміністративного примусу встановлює підстави і порядок застосування відповідних примусових заходів;
- порядок застосування примусових заходів регулюється, як правило, нормами адміністративного права, що містять норми адміністративного законодавства чи адміністративно-правові норми актів виконавчих і розпорядчих органів;
- застосування адміністративного примусу – це результат реалізації державно-владних повноважень органів державного управління, і лише у виключних, установлених законодавством випадках такі засоби можуть застосовувати суди (судді)⁵⁶.

⁵⁴ Гусаров С. М., Салманова О. Ю., Комзюк А. Т. та ін. Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України : монографія / Міністерство внутрішніх справ України ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : Факт, 2022. С. 275.

⁵⁵ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 43.

⁵⁶ Адміністративне право України : підруч. / Ю. П. Битяк, В. В. Богущий, В. М. Гаращук та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. С. 151.

Таким чином, *адміністративний примус у поліцейській діяльності* – це сукупність передбачених адміністративно-правовими нормами заходів, що застосовуються органами Національної поліції до осіб незалежно від їх волі та бажання з метою реалізації поставлених перед поліцією завдань із забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги⁵⁷.

Адміністративний примус у діяльності Національної поліції – це врегульовані нормами адміністративного права заходи, які застосовуються поліцейськими в межах повноважень з метою попередження чи припинення протиправних дій, подолання їх шкідливих наслідків, а також притягнення особи до адміністративної відповідальності⁵⁸.

Теоретики під *особливостями адміністративного примусу* зазвичай розуміють таке:

1. *Встановлюється нормами адміністративного права.* Регулювання адміністративного примусу здійснюється нормами адміністративного права. Наприклад, поліцейські заходи, визначені у Законі України «Про Національну поліцію», регулюються не тільки нормами адміністративного права, а й нормами кримінального права. Тому не всі ці заходи належать до адміністративного примусу, скажімо, обмеження пересування або володіння річчю (ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію») може регулюватися нормами як адміністративного права (коли особа вчинила адміністративне правопорушення), так і кримінального права (коли особа вчинила кримінальне правопорушення).

2. *Має особливі підстави застосування.* Адміністративно-правовий примус застосовується як винятковий засіб

⁵⁷ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посібник / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 43.

⁵⁸ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С 115.

забезпечення й охорони правопорядку, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, спрямований на попередження і припинення можливих та вчинюваних правопорушень, недопущення та усунення шкідливих наслідків для особи і суспільства. Наприклад, у п. 3 ст. 30 Закону України «Про Національну поліцію» зазначається, що для виконання покладених на поліцію завдань поліцейський може здійснювати різні заходи, які містяться не тільки в цьому Законі, але й в інших законодавчих та підзаконних актах. Тож підстави для застосування заходів адміністративного примусу є в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), у законах України «Про Національну поліцію», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», відомчих наказах (в Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затвердженій Наказом МВС України від 28.07.2017 р. № 650 зі змінами від 18.05.2022 р. № 301).

3. *Застосовується зі специфічною метою.* Адміністративно-правовий примус спрямований не лише на попередження можливих правопорушень, припинення адміністративних правопорушень та інших правопорушень, а й недопущення та усунення можливих шкідливих наслідків різних надзвичайних ситуацій, а також притягнення до адміністративної відповідальності винних осіб, забезпечення провадження у справах з адміністративних правопорушень, відновлення порушених прав та свобод, що існували до вчинення правопорушення, тощо.

4. *Має особливий суб'єктний склад.* Заходи адміністративного примусу можуть застосовувати виключно уповноважені на те працівники поліції і щодо певної категорії осіб (перебуває на профілактичних обліках, вчиняє правопорушення, є свідком тощо). Особа, яка є поліцейським, є суб'єктом застосування примусу.

5. *Має державно-владний характер:* 1) адже здійснюється в односторонньому порядку лише у передбачених правовими нормами випадках і полягає в застосуванні від імені держави особливих способів впливу на свідомість і волю особи з метою попередження та припинення адміністративних

правопорушень; 2) здійснюється всупереч волі особи; 3) здійснюється від імені держави уповноваженою особою⁵⁹.

Заходи адміністративного примусу залежно від цілей і способу забезпечення правопорядку класифікуються на певні групи.

Види заходів адміністративного примусу:

1) заходи, спрямовані на попередження правопорушень (адміністративно-запобіжні заходи; заходи профілактики правопорушень; превентивні заходи);

2) заходи, застосуванням яких досягається припинення протиправної поведінки (заходи адміністративного припинення);

3) заходи адміністративно-процесуального забезпечення (заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення);

4) заходи адміністративної відповідальності (адміністративні стягнення).

Заходи, спрямовані на попередження правопорушень:

– перевірка документів (ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію»);

– опитування особи (ст. 33 Закону України «Про Національну поліцію»);

– направлення пропозицій про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень (ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р.);

– регулювання дорожнього руху (п. 11 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»);

– ведення профілактичних обліків (п.п. 17–18 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»; ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р.);

– у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснення контролю за дотриманням вимог законів та інших

⁵⁹ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 116.

нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

- вжиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статті (п.п. 17–18 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»);

- здійснення адміністративного нагляду: за дотриманням правил дозвільної системи та контролю за обігом зброї (п. 21 ст. 23 та ст. 39 Закону України «Про Національну поліцію»); за особами, звільненими з місць позбавлення волі (Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»); за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі (п. 11 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»);

- застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису (ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію»);

- вилучення в особи зброї чи інших предметів, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу (п. 3 ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію»);

- вимагання залишення місця і обмеження доступу на визначену територію (ст. 36 Закону України «Про Національну поліцію»);

- поверхнева перевірка (ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію»);

- поліцейське піклування (ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію»);

- проведення профілактичних бесід (ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р.);

- відвідування правопорушників, що не досягли 18 років, за місцем їхнього проживання, навчання, роботи, проведення бесід із ними, їхніми батьками (усиновителями)

або опікунами (піклувальниками) (ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р.);

- проведення профілактично-роз'яснювальної роботи серед населення з метою формування у свідомості громадян, особливо молоді, правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ⁶⁰.

Заходи, застосуванням яких досягається припинення протиправної поведінки (заходи адміністративного припинення).

Головне призначення цих заходів полягає в тому, щоби вчасно відреагувати на ті чи інші антигромадські діяння, припинити, перервати протиправну поведінку і таким чином не допустити настання їх шкідливих наслідків.

Заходи адміністративного припинення, які застосовуються поліцейським, – це передбачені законом способи та прийоми впливу, спрямовані на примусове переривання (припинення) діянь, що мають ознаки адміністративного правопорушення, а в окремих випадках – кримінального, які застосовуються з метою недопущення шкідливих наслідків протиправної поведінки, спрямовані на забезпечення провадження в справі про адміністративне правопорушення і притягнення винного до адміністративної, а в окремих випадках – до кримінальної відповідальності⁶¹.

Види заходів адміністративного припинення:

- проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію»);
- зупинення транспортного засобу (ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію»);
- обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю (ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію»);
- закриття об'єктів дозвільної системи (п. 3 ст. 39 Закону України «Про Національну поліцію»);

⁶⁰ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 118.

⁶¹ Там само.

- застосування фізичного впливу (сили) (ст.ст. 42–44 Закону України «Про Національну поліцію»);
- застосування спеціальних засобів (ст.ст. 42–43, 45 Закону України «Про Національну поліцію»);
- застосування вогнепальної зброї (ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію»).

Заходи адміністративного припинення спеціального призначення – застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї – є комплексом виключних екстраординарних засобів адміністративного впливу. Спеціальний характер зазначених заходів визначає специфіку підстав їх застосування. Це, як правило, невідкладні випадки, коли необхідно припинити протиправні дії, небезпечні для життя і здоров'я людей. Крім того, заходи спеціального призначення застосовуються тоді, коли були використані й не дали бажаних результатів усі інші форми попереднього впливу на правопорушників. Спеціальними ці заходи називаються ще й тому, що вони спрямовані безпосередньо на особу порушника, здатній завдати йому певної фізичної шкоди і навіть позбавити його життя⁶².

Заходи адміністративно-процесуального забезпечення (заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення) – це врегульована нормами КУпАП система заходів адміністративно-примусового характеру, які застосовуються поліцейськими у зв'язку з виявленням ознак адміністративного правопорушення з метою його припинення та забезпечення об'єктивного, всебічного і повного розгляду адміністративної справи⁶³.

Види заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення:

- доставлення порушника (ст. 259 КУпАП);
- адміністративне затримання особи (ст. ст. 261–263 КУпАП);
- особистий огляд, огляд речей (ст. 264 КУпАП);

⁶² Адміністративне право України. Повний курс : підруч. / В. Галунько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, С. Стеценко, Т. Коломоець та ін. ; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Вид. 4-те. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. С. 243.

⁶³ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 119.

- вилучення речей та документів (ст. 265 КУпАП);
- тимчасове вилучення посвідчення водія (ст. 265-1 КУпАП);
- тимчасове затримання транспортного засобу (ст. 265-2 КУпАП);
- відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами (ст. 266 КУпАП);
- огляд водіїв на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 266 КУпАП)⁶⁴.

Адміністративне стягнення – це захід адміністративної відповідальності, що застосовується поліцейським з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так й іншими особами, покарання та виправлення правопорушника, відшкодування збитків.

За вчинення адміністративних правопорушень поліцейськими можуть застосовуватись такі адміністративні стягнення:

1) попередження – ст. 26 КУпАП (попередження як захід адміністративного стягнення виноситься в письмовій формі);

2) штраф – ст. 27 КУпАП (штраф є грошовим стягненням, що накладається на громадян, посадових та юридичних осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених Кодексом та іншими законами України)⁶⁵.

Всі інші види адміністративних стягнень застосовуються тільки судом. Поліцейські забезпечують виконання окремих видів адміністративних стягнень, зокрема позбавлення спеціального права, наданого певному громадянину (права керування транспортними засобами) та адміністративний арешт⁶⁶.

⁶⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

⁶⁵ Там само.

⁶⁶ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакар та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 120.

3.3. Поняття і види поліцейських заходів

Права людини в сучасному суспільстві визнаються найвищою цінністю. Забезпечення публічної безпеки та порядку, охорона прав і свобод громадян, створення безпечного середовища для громадян у їхньому повсякденному житті, протидія злочинності, побудова цивілізованого суспільства є першочерговими завданнями кожної держави, зокрема України, яка прагне стати членом світового співтовариства. Нині проблема забезпечення дотримання прав людини вважається ключовою в діяльності правоохоронних органів. Забезпечення дотримання прав людини гарантується Конституцією України, а одним із головних інструментів у цьому процесі виступає Національна поліція, завданням якої є надання поліцейських послуг. Задля підтримання правопорядку у країні, дотримання законності поліція в межах своєї компетенції може застосовувати поліцейські заходи. Примус як один із видів поліцейських заходів є найважливішим засобом впливу та основною складовою в системі методів управління суспільством⁶⁷.

У статті 3 Конституції України зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність⁶⁸. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини знаходиться у компетенції державних органів влади, зокрема органів поліції.

Закріплені Законом України повноваження Національної поліції повинні врегульовувати суспільні відносини та забезпечувати належним чином правопорядок серед людей, але в жодному разі не обмежувати й не порушувати їхніх конституційних прав.

Задля забезпечення публічної безпеки, запобігання правопорушенням та їх припинення поліцейські в межах

⁶⁷ Мех Ю. В., Уварова М. В. Поліцейські заходи примусу та превентивні заходи: умови та особливості застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 482–486.

⁶⁸ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. № 30. Ст. 141.

своїєї компетенції мають право застосовувати поліцейські заходи. Термін «поліцейські заходи» є відносно новим для українського законодавства. В юридичній науці адміністративного права заходи адміністративного примусу є більш відомими, тому головним завданням наразі є дослідити їхній зв'язок із поліцейськими заходами.

Частиною 1 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) передбачено, що **поліцейський захід** – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до Закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Більше того, проблема розмежування понять «обмеження прав людини» та «порушення прав людини» видається досить актуальною. Зазвичай будь-яке неправомірне обмеження прав людини називають їх порушенням. Цією статтею закріплено, що обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним. Варто звернути увагу на те, що класифікація поліцейських заходів, наведена в Законі, поділяє їх на превентивні заходи та заходи примусу⁶⁹. Превентивні та примусові заходи здійснюються поліцією в межах її компетенції з метою охорони прав і свобод громадян, усунення загроз життю і здоров'ю людини, запобігання скоєнню правопорушень, вчасного реагування на них та їх припинення (ч. 2 ст. 29).

Відповідно до вищезазначеного, обмеження певних прав і свобод людини, що є ознакою поліцейських заходів, підкреслює їх примусовий характер. Зокрема, поліцейські заходи, застосування яких урегульовано адміністративно-правовими нормами, є втіленням адміністративного примусу в правоохоронній діяльності поліції⁷⁰. Тимчасом слід указати на низку застережень.

⁶⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

⁷⁰ Іванцов В. О., Чишко К. О. Характеристика поліцейських заходів крізь призму методів адміністративної діяльності поліції. Процес модернізації системи державного управління: конституційний, адміністративний та фінансовий аспекти : монографія / за заг. ред. А. С. Нестеренко. Одеса : Гельветика, 2017. С. 172.

По-перше, про реалізацію методу адміністративного примусу можна говорити лише щодо поліцейських заходів, застосування яких унормовано адміністративним правом. В окремих випадках застосування поліцейських заходів урегульовується нормами кримінально-процесуального права. Найбільш яскравим прикладом цього є обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю, порядок застосування якого, залежно від обставин, може регулюватися як Кодексом України про адміністративні правопорушення, так і Кримінальним процесуальним кодексом України; водночас у контексті кримінального провадження можуть застосовуватися й інші поліцейські заходи, як-от опитування особи⁷¹.

По-друге, не всі зазначені в законі поліцейські заходи є примусовими. Так, Закон України «Про Національну поліцію» прямо вказує, що опитування особи є добровільним, тобто особа має право відмовитися надавати інформацію. Крім того, призначенням цього заходу є отримання інформації, тому його доцільно розглядати радше як форму реалізації методу збору поліцейської інформації.

До того ж, використовувана законом класифікація дещо відрізняється від поділу заходів адміністративного примусу, узвичаєного в науковій літературі.

Так, з положення Закону України «Про Національну поліцію» можна виділити **дві основні групи поліцейських заходів**:

- 1) поліцейські превентивні заходи;
- 2) поліцейські заходи примусу⁷².

Було б логічно припустити, що поліцейські превентивні заходи відповідають адміністративно-запобіжним заходам, однак це не так. Пункт 3 ч. 1 ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію» прямо передбачає можливість проникнення до житла чи іншого володіння особи з метою припинення злочину. Зміст низки інших превентивних заходів дає підстави

⁷¹ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 49.

⁷² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

говорити про їх призначення саме для припинення правопорушень, а не для запобігання.

Слід окремо звернути увагу на певну недоречність вибору назви «поліцейські заходи примусу» для опису застосування Національною поліцією фізичної сили, спеціальних засобів та зброї, адже за своєю сутністю майже всі поліцейські заходи – як прямо зазначені в Законі України «Про Національну поліцію», так і вказані в інших законодавчих актах – передбачають елемент примусу.

Отже, розглядаючи поліцейські заходи як форму реалізації методу адміністративного примусу в поліцейській діяльності, доцільно їх додатково класифікувати на:

- адміністративно-запобіжні заходи: перевірка документів, обмеження доступу на визначену територію, застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, поліцейське піклування;

- заходи адміністративного припинення: обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю, застосування фізичного впливу (сили), застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї;

- заходи подвійного призначення (тобто такі, що можуть використовуватися і як заходи запобігання правопорушенням, і як заходи їх припинення): поверхнева перевірка, зупинення транспортного засобу, перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів поліції⁷³.

Ключові вимоги до поліцейського заходу викладено у ч. 2 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію». Відповідно до неї, поліцейський захід може використовуватися виключно для виконання повноважень поліції і має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

Вимога *законності* означає, що поліцейські заходи передбачають обмеження прав і свобод людини, їхні підстави та порядок застосування чітко регламентовано, а їх перелік закріплюється законодавчо і є вичерпним.

Необхідність зумовлюється неможливістю або неефективністю застосування іншого заходу для виконання повно-

⁷³ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 50.

важень поліції. При цьому критерієм обрання конкретного заходу має бути принцип заподіяння щонайменшої шкоди як адресату заходу, так і іншим особам.

Вимога *пропорційності* заходу виконується, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосовується, або створеної загрози заподіяння шкоди.

Нарешті, вимога *ефективності* означає, що застосування заходу забезпечує виконання повноважень поліції⁷⁴.

До ***поліцейських превентивних заходів***, відповідно до ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію», належать такі:

1. **Перевірка документів особи** – полягає у праві поліцейського вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи, або самовільно залишила місце для утримання військовополонених;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті зі спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

⁷⁴ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 51.

У період дії воєнного стану та/або під час мобілізації (крім цільової) поліцейський має право вимагати в особи чоловічої статі віком від 18 до 60 років пред'явлення нею військово-облікового документа разом з документом, що посвідчує особу, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах⁷⁵.

2. Опитування особи – полягає у праві поліцейського опитати особу, якщо існує достатньо підстав уважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень, у тому числі запросивши її до поліцейського приміщення. Важливо, що надання особою інформації є *добровільним*, вона може відмовитися її надавати⁷⁶.

3. Поверхнева перевірка й огляд – полягають у здійсненні візуального огляду особи, проведенні по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, у візуальному огляді речі або транспортного засобу.

Зупинення особи для проведення поверхневої перевірки допускається, якщо існує достатньо підстав уважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи чи інших осіб. Поверхнева перевірка має проводитись особою відповідної статі.

Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється:

- якщо існує достатньо підстав уважати, що в транспортному засобі перебуває правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

- якщо існує достатньо підстав уважати, що в транспортному засобі є річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

- якщо існує достатньо підстав уважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям учинення правопорушення та/або перебуває в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

⁷⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

⁷⁶ Там само.

Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону⁷⁷.

4. Зупинення транспортного засобу – передбачає право поліцейського зупиняти транспортні засоби у разі:

- якщо водій порушив Правила дорожнього руху;
- якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;
- якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом або знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;
- якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;
- якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;
- якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху чи поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;
- якщо уповноважений орган державної влади ухвалив рішення про обмеження чи заборону руху;
- якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;
- якщо порушено порядок визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв;
- якщо зупинка транспортного засобу, зареєстрованого в іншій країні, здійснюється з метою виявлення його передачі

⁷⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту;

- якщо є наявна інформація, яка свідчить про те, що водій або пасажир транспортного засобу є особою, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених.

Окрім цього, поліцейський зобов'язаний зупиняти транспортні засоби у разі:

- якщо є інформація, що свідчить про порушення власником транспортного засобу митних правил, виявлені органами доходів і зборів відповідно до Митного кодексу України, а саме: порушення строків тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту іншого транспортного засобу особистого користування, використання такого транспортного засобу для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні, розкомплектування чи передачу у володіння, користування або розпорядження такого транспортного засобу особам, які не ввозили його на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту;

- якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб, зареєстрований в іншій країні, не зареєстровано в Україні у встановлені законодавством строки чи перебуває на території України з порушенням строків тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту, чи використовується для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні, чи був переданий у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту⁷⁸.

5. Вимога залишити місце й обмеження доступу до визначеної території – передбачає повноваження поліцейського:

- 1) вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для:

- забезпечення публічної безпеки і порядку;

⁷⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

- охорони життя і здоров'я людей;
- збереження та фіксації слідів правопорушення;

2) обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг:

- у разі затримання осіб відповідно до закону;
- під час аварій, інших надзвичайних ситуацій;
- якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони життя і здоров'я людей⁷⁹.

6. Обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю – такий захід передбачає право поліцейського:

- затримувати осіб на підставах, у порядку та на строки, визначені Конституцією України (ч. 2 ст. 29, що надає право уповноваженим органам, у тому числі Національній поліції, у разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його припинити, застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом), Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 208 – затримання уповноваженою службовою особою) та Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 260 – адміністративне затримання), а також іншими законами України;

- обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, пошкодження чужої речі, на підставах та в порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 167 – тимчасове вилучення майна) та Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 265 – вилучення речей і документів, ст. 265-1 – тимчасове вилучення посвідчення водія, ст. 265-2 – тимчасове затримання транспортних засобів працівниками уповноважених підрозділів Національної поліції, ст. 266 – відсторонення осіб від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами).

⁷⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

7. Проникнення до житла чи іншого володіння особи – полягає у праві поліції проникнути до житла чи іншого володіння особи без умотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із:

1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;

2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;

3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які перебувають у житлі або іншому володінні⁸⁰.

8. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів поліції – здійснюється поліцією в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, та полягає в огляді за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб-підприємців) чи їх уповноважених представників приміщень, де перебувають зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали й речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів поліції, а також безпосередньо в огляді місць їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання, а також зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, що перебувають у фізичних та юридичних осіб, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів поліції, з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання та контроль за обігом зброї.

9. Застосування технічних приладів, технічних засобів та спеціалізованого програмного забезпечення – передбачає, що поліція для виконання покладених на неї завдань та здійснення повноважень, визначених законом, може застосовувати такі технічні прилади, технічні засоби та спеціалізоване програмне забезпечення:

1) фото- і відеотехніку, у тому числі техніку, що працює в автоматичному режимі, технічні прилади та технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень;

⁸⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

2) технічні прилади і технічні засоби з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз;

3) безпілотні повітряні судна та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню;

4) спеціальні технічні засоби перевірки на наявність стану алкогольного сп'яніння;

5) спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото- і відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб та номерних знаків транспортних засобів.

Поліція може використовувати інформацію, отриману за допомогою фото- і відеотехніки, технічних приладів та технічних засобів, що перебувають у чужому володінні.

Інформація про змонтовані / розміщені технічні прилади, технічні засоби має розташовуватися на видному місці.

Строки та порядок зберігання матеріалів фото- і кінозйомки, відеозапису та результатів їх аналізу встановлюються Міністерством внутрішніх справ України⁸¹.

10. Перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб, – включає заходи, що здійснюються Національною поліцією з метою реалізації функцій адміністративного нагляду.

11. Поліцейське піклування – здійснюється щодо:

– неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, з метою передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;

– особи, яка підозрюється у втечі із психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення, з метою передання відповідному закладу;

– особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі, з метою передання відповідному закладу;

– особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі,

⁸¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

з метою передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання⁸².

Поліцейські заходи примусу, передбачені ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», охоплюють:

1) **фізичний вплив** (силу), який являє собою застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників;

2) застосування **спеціальних засобів**, які являють собою сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної або фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують;

3) застосування **вогнепальної зброї**⁸³.

Слід зауважити, що такі заходи можуть застосовуватись і як самостійний поліцейський захід (наприклад, для припинення правопорушення), і як спосіб забезпечення реалізації іншого поліцейського заходу (наприклад, для затримання особи).

Застосування поліцейських заходів примусу пов'язується з підвищеними ризиками для життя і здоров'я громадян, тому воно розглядається як крайній захід на той випадок, коли іншими засобами неможливо досягти виконання поставлених перед поліцією завдань.

Із підвищеним ризиком для оточуючих пов'язані й особливі умови застосування цих заходів. Так, перед початком застосування заходів примусу поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про це і надати їй достатньо часу для виконання його законної вимоги, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи та/або поліцейського чи інші тяжкі наслідки, або якщо в ситуації,

⁸² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

⁸³ Там само.

що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим⁸⁴.

У разі якщо особа постраждала внаслідок застосування заходів примусу, поліцейські зобов'язані надати їй невідкладну медичну допомогу.

Якщо ж фізична сила застосовується до людей похилого віку чи людей з обмеженими можливостями, то поліцейському слід урахувувати її межі або негайно надавати медичну допомогу особам, які постраждали під час застосування примусу. Часто трапляються випадки, коли працівник поліції зупиняє машину і просить водія показати документи, а той, своєю чергою, не бачить законних підстав для цього і відмовляється. Тоді ж поліцейські застосовують до нього фізичну силу: відчиняють двері машини, витягують водія, надягають наручники, викручують руки чи навіть б'ють. У такому разі чітко простежується недотримання поліцейським меж наданих йому повноважень.

У законодавстві України закріплено, що застосування вогнепальної зброї є найсуворішим заходом примусу. Це можливо у разі попередження чи припинення протиправних дій на підставі ст. 46 Закону. Поліцейський має право використовувати вогнепальну зброю у випадку нападу на себе і членів сім'ї, якщо є загроза їхньому життю; для захисту осіб від нападу; для звільнення заручників; для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення; для зупинки транспортного засобу, який чинить загрозу життю людей; для затримання особи, яка вчиняє тяжкий або особливо тяжкий злочин, чинить збройний опір чи намагається втекти з-під варти (ч. 4 ст. 46). Кожен випадок, у якому було застосовано вогнепальну зброю, перевіряється органами прокуратури на правомірність⁸⁵.

⁸⁴ Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 54.

⁸⁵ Мех Ю. В., Уварова М. В. Поліцейські заходи примусу та превентивні заходи: умови та особливості застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 484.

Забороняється застосування поліцейських заходів примусу до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків вчинення ними збройного чи групового нападу, вчинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Слід наголосити, що положення щодо поліцейських заходів містяться не лише в Законі України «Про Національну поліцію». Так, частина 3 ст. 30 Закону України «Про Національну поліцію» прямо передбачає, що поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами⁸⁶.

У контексті реалізації методу адміністративного примусу найбільше значення мають положення щодо поліцейських заходів, які містяться в Кодексі України про адміністративні правопорушення, а саме положення про:

- заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- заходи адміністративної відповідальності (адміністративні стягнення).

Відповідно до ч. 1 ст. 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення, до **заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення** належать: адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення осіб від керування транспортними засобами, морськими, річковими, малими, спортивними суднами або водними мотоциклами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції⁸⁷.

⁸⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

⁸⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Розділ 4

ЗАКОННІСТЬ І ДИСЦИПЛІНА В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

4.1. Характеристика законності та дисципліни в поліцейській діяльності та способи їх забезпечення

Цілеспрямоване публічне управління, забезпечення організованості й чіткого порядку в суспільстві спирається на принцип додержання законності, вдосконалення чинного законодавства. Загальна повага до закону, невідворотність покарання за його порушення, нетерпимість до антигромадських проявів, активна участь громадян у зміцненні правопорядку – саме такі ознаки притаманні правовій демократичній державі.

Зміцнення законності і дисципліни в усіх сферах державного життя, а надто виконавчо-розпорядчої діяльності органів виконавчої влади держави – актуальне, важливе завдання на шляху побудови незалежної демократичної держави. Встановлений у державі режим законності покликаний захищати інтереси як суспільства загалом, так і кожного громадянина зокрема, забезпечувати правові основи діяльності державних органів, громадських організацій та посадових осіб.

Законність – це комплексне політико-правове явище, яке характеризується неухильним дотриманням вимог чинного законодавства всіма суб'єктами права. Іншими словами, коли в державі всі суб'єкти права виконують приписи норм права, тоді можна говорити про стан законності. Для законності є характерними такі основні риси:

- універсальність, тобто положення законів, які регулюють суспільні відносини незалежно від місця й часу їх виникнення;
- загальнообов'язковість – у цій рисі проявляється найвища юридична сила законів, оскільки приписи норм права обов'язкові для всіх суб'єктів права, незалежно від майнового статусу, належності до державної влади тощо;

– обґрунтованість – положення законів мають об’єктивний характер, вони реально спрямовують суспільні відносини у вигідні для суспільства напрями, коли досягається баланс інтересів людини та держави;

– наявність у державі органів, які забезпечують дотримання законності; йдеться насамперед про правоохоронні органи, прокуратуру, суд, правозахисні громадські організації тощо.

Законність у Національній поліції України – це суворе й неухильне дотримання, виконання і застосування працівниками Національної поліції вимог чинного законодавства при виконанні поставлених перед ними завдань¹.

Дисципліна в Національній поліції України – це свідоме додержання встановлених правовими та іншими соціальними нормами правил поведінки працівниками Національної поліції в державному й суспільному житті.

Зазначене поняття конкретизовано в Дисциплінарному статуті Національної поліції, в якому наведено визначення службової дисципліни як дотримання поліцейським Конституції і законів України, міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів Національної поліції України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, Присяги поліцейського, наказів керівників². Говорячи про дисципліну, слід наголосити, що вона, на відміну від законності, більш наближена до пересічної людини. Остання може не знати чинного законодавства, не володіти інформацією щодо того, як норми права регулюють ті чи ті суспільні відносини, натомість про дисципліну людина знає. Для дисципліни характерними є такі основні риси:

– наявність певної системи норм, правил поведінки людей;

¹ Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 87.

² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>

- вказану систему сформовано набагато раніше, ніж систему законодавства;
- існування певних різновидів дисципліни залежно від варіантів людських колективів;
- норми дисципліни зазвичай не закріплено в чинному законодавстві.

Законність і дисципліна є необхідними умовами існування демократичної держави. Особливо важливим є дотримання їх у сфері публічного адміністрування, до якої належить і діяльність Національної поліції. Додержання вимог законності та дисципліни у сфері публічного адміністрування обумовлює таке:

1. Необхідність забезпечення належних умов публічного адміністрування в економічній, соціально-культурній та адміністративно-політичній сферах суспільного життя.

2. Правозастосовна діяльність суб'єктів публічного адміністрування повинна базуватися на дотриманні законності й дисципліни.

3. Правотворча діяльність суб'єктів публічного адміністрування не може суперечити положенням Конституції України і тих законів, які вже діють.

4. Необхідність сприяння реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян з боку органів публічного адміністрування³.

Говорячи про законність та дисципліну у сфері публічного управління, треба вказати на ті спільні риси, що їх об'єднують, а також на деякі відмінності.

Спільними рисами законності та дисципліни є такі:

- загальна мета;
- законність не повинна суперечити правилам дисципліни, і, навпаки, правила поведінки не повинні виходити за межі правового поля;
- законність забезпечується дотриманням дисципліни;
- законність є одним зі способів захисту дисципліни (оскільки основні вимоги дисципліни містяться у правових нормах);

³ Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 88–89.

– єдині способи забезпечення (контроль, нагляд, звернення громадян).

У законності й дисципліні є деякі *відмінності, основними з яких можна назвати такі*:

– дисципліна забезпечується завдяки дотриманню не тільки правових, а й моральних норм;

– законність є формально визначеною, натомість дисципліна нерідко проявляється у суб'єктивних уявленнях тих чи інших людей (груп людей) про те, якою вона повинна бути;

– держава має змогу впливати на стан законності (прийняття нових нормативно-правових актів, боротьба з правопорушеннями тощо), тимчасом на дисципліну вона впливає меншою мірою;

– якщо законність тісно пов'язана з державою, то дисципліна – значною мірою з громадянським суспільством;

– розрізняють спеціальні види дисципліни: військова, трудова, службова тощо, натомість поняття законності досить однорідне.

Сутність законності як режиму полягає в тому, що всі суб'єкти права, незалежно від сфери життєдіяльності та виду правового статусу, добросовісно виконують нормативно-правові приписи чинного законодавства. Правовий режим законності є можливим лише за умови реалізації приписів норм права як державою, посадовими особами, державними службовцями, суб'єктами права, які наділені державно-владними повноваженнями, так і суспільством, громадянами, іноземцями та особами без громадянства.

Законність (як режим) передбачає дотримання приписів чинного законодавства учасниками суспільних відносин, що виникають і реалізуються у сфері діяльності Національної поліції України. Режим законності в діяльності Національної поліції України означає встановлення атмосфери практичного втілення ідеї верховенства права у життя, поваги до законних інтересів прав і свобод громадян.

Законність як принцип права в діяльності Національної поліції України передбачає, що працівники Національної поліції України діють на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Працівники Національної поліції України під час виконання своїх повноважень повинні не лише дотримуватися вимог чинного законодавства, а й забезпечувати режим законності та правопорядку

в суспільстві та державі. Режим законності має забезпечуватися законним шляхом, законними методами та способами.

Принцип законності вимагає від поліцейського: 1) беззаперечного, безапеляційного підпорядкування виключно лише вимогам норм права; 2) об'єктивного, неупередженого, повного, належного виконання своїх обов'язків та реалізації наданих прав у рамках, формах та у спосіб, що визначені чинним законодавством; 3) діяти у межах принципу «дозволено те, що прямо передбачено законом».

Поліцейські як посадові особи, наділені державно-владними повноваженнями, під час виконання обов'язків і завдань державного характеру повинні діяти законними методами. Суть законності як методу діяльності Національної поліції України полягає у тому, що: 1) поліцейські в процесі несення служби, застосовуючи норми права щодо конкретних життєвих обставин, спираються на принципи та вимоги законності; 2) під час виконання обов'язків та реалізації прав поліцейські не виходять за межі своєї компетенції, діють лише у рамках права; 3) в процесі здійснення контролюючих функцій та функцій нагляду за законністю дій учасників суспільних відносин поліцейські дотримуються правових процедур, використовують правові методи та способи⁴.

Службова дисципліна в органах Національної поліції ґрунтується на створенні необхідних організаційних та соціально-економічних умов для чесного, неупередженого і гідного виконання обов'язків поліцейського, повазі до честі й гідності поліцейського, вихованні сумлінного ставлення до виконання обов'язків поліцейського шляхом зваженого застосування методів переконання, заохочення та примусу.

Службова дисципліна, крім основних обов'язків поліцейського, визначених статтею 18 Закону України «Про Національну поліцію»⁵, зобов'язує поліцейського:

⁴ Каленіченко Л. І. Сутність законності в організації та діяльності Національної поліції України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2019. С. 90. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/42.pdf

⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

1) бути вірним Присязі поліцейського, мужньо і вправно служити народові України;

2) знати закони, інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження поліції, а також свої посадові (функціональні) обов'язки;

3) поважати права, честь і гідність людини, надавати допомогу та запобігати вчиненню правопорушень;

4) безумовно виконувати накази керівників, віддані (видані) в межах наданих їм повноважень та відповідно до закону;

5) вживати заходів до негайного усунення причин та умов, що ускладнюють виконання обов'язків поліцейського та негайно інформувати про це безпосереднього керівника;

6) утримуватися від дій, що перешкоджають іншим поліцейським виконувати їхні обов'язки, а також які підривають авторитет Національної поліції України;

7) утримуватися від висловлювань та дій, що порушують права людини або принижують честь і гідність людини;

8) знати і виконувати заходи безпеки під час несення служби, дотримуватися правил внутрішнього розпорядку;

9) підтримувати рівень своєї підготовки (кваліфікації), необхідний для виконання службових повноважень;

10) берегти службове майно, забезпечувати належний стан зброї та спеціальних засобів;

11) поважати честь та гідність інших поліцейських і працівників поліції, надавати їм допомогу та стримувати їх від вчинення правопорушень;

12) дотримуватися правил носіння однострою та знаків розрізнення;

13) сприяти керівникові в організації дотримання службової дисципліни, інформувати його про виявлені порушення, у тому числі вчинені іншими працівниками поліції;

14) під час несення служби поліцейському заборонено перебувати у стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння.

Заохочення є засобом підтримання службової дисципліни, що полягає у відзначенні поліцейського за успішне

виконання ним обов'язків, а також за інші заслуги перед державою та суспільством.

До поліцейських можуть застосовуватися такі **види заохочень**:

- 1) дострокове зняття дисциплінарного стягнення;
- 2) занесення на дошку пошани;
- 3) заохочення грошовою винагородою;
- 4) заохочення цінним подарунком;
- 5) надання додаткової оплачуваної відпустки тривалістю до п'яти діб;
- 6) заохочення відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України;
- 7) заохочення відомчими заохочувальними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України;
- 8) дострокове присвоєння чергового спеціального звання;
- 9) присвоєння спеціального звання, вищого на один ступінь від звання, передбаченого займаною штатною посадою;
- 10) заохочення відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя»;
- 11) заохочення відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Холодна зброя».

Дострокове присвоєння чергового спеціального звання здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про Національну поліцію» та може бути застосовано до поліцейського, який має стаж служби в поліції не менше п'яти років.

До поліцейського, до якого застосовано заохочення у виді дострокового присвоєння чергового спеціального звання, повторно такий вид заохочення може бути застосований не раніше ніж через три роки, крім випадків застосування зазначеного виду заохочення до поліцейських за виявлені мужність і героїзм під час рятування життя громадян або затримання особливо небезпечних злочинців.

Під час дії воєнного стану заохочення у виді дострокового присвоєння чергового спеціального звання може бути застосовано до поліцейського без дотримання строків, зазначених у частині п'ятій статті 10 (стаж служби в поліції не менше п'яти років) та абзаци першому частини 6 (повторно такий вид заохочення може бути застосований не раніше ніж через три роки) Дисциплінарного статуту, до підполковника

поліції включно керівником Національної поліції України, а спеціальне звання полковник поліції – керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України⁶.

За порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність.

Дисциплінарне стягнення є засобом підтримання службової дисципліни, що застосовується за вчинення дисциплінарного проступку з метою виховання поліцейського, який його вчинив, для безумовного дотримання службової дисципліни, а також з метою запобігання вчиненню нових дисциплінарних проступків.

До поліцейських можуть застосовуватися такі *види дисциплінарних стягнень*:

- 1) зауваження;
- 2) догана;
- 3) суворого догана;
- 4) попередження про неповну службову відповідність;
- 5) пониження у спеціальному званні на один ступінь;
- 6) звільнення з посади;
- 7) звільнення зі служби в поліції⁷.

У науці прийнято виділяти три основні способи забезпечення законності та дисципліни в поліцейській діяльності: 1) контроль; 2) нагляд; 3) звернення громадян. Розглянемо їх у наступних підрозділах.

4.2. Поняття і види контролю у поліцейській діяльності

Основним способом забезпечення законності та дисципліни в поліцейській діяльності є контроль. Контроль, будучи важливою функцією державної влади та управління,

⁶ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII (із змінами, внесеними згідно із законами від 24.03.2022 р. № 2151-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>

⁷ Там само.

дає змогу не лише виявляти, а й усувати недоліки в роботі учасників управління. Контроль полягає у спостереженні за відповідністю діяльності підконтрольного об'єкта приписам, отриманим від органів або посадових осіб.

Контроль у поліцейській діяльності – це спосіб забезпечення дисципліни і законності, який є системою спостереження, вивчення, перевірки й оцінки оперативно-службової діяльності Національної поліції.

Основними завданнями контролю є:

- забезпечення точного й неухильного виконання положень нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Національної поліції;
- забезпечення своєчасності і повноти виконання завдань, які покладаються на окремі підрозділи чи посадових осіб;
- попередження й усунення порушень дисципліни, недоліків у роботі;
- підвищення загального рівня організаторської та оперативно-службової діяльності;
- сприяння раціональному розподілу робочого навантаження⁸.

У науковій та навчальній літературі нерідко висловлюються позиції, автори яких стверджують, що контроль і нагляд – різнопорядкові поняття; нагляд є варіантом контролю; іноді їх об'єднують у рамках контрольно-наглядової діяльності тощо. Водночас є реальні підстави вважати, що нагляд – це окремий спосіб забезпечення законності й дисципліни в публічному управлінні.

Між контролем і наглядом існує чимало відмінностей, а саме:

- 1) відомча підлеглисть – при контролі, як правило, є, при нагляді її немає;
- 2) можливість втручатися в оперативно-господарську та виробничу діяльність для усунення виявлених недоліків (за контролю є, за нагляду немає);

⁸ Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 89.

3) контроль здійснюється з погляду відповідності прийнятих актів чи вчинених дій законності та доцільності, нагляд – лише законності;

4) застосування заходів адміністративного примусу (під час контролю практично немає, у здійсненні нагляду є досить ймовірним).

Найважливіше завдання контролю – попереджати можливі упущення й помилки, спонукати посадових осіб до добросовісного виконання службових обов’язків, сприяти підвищенню особистої відповідальності кожного за доручену ділянку роботи.

Зважаючи на вищенаведене, доцільно зупинитись на висвітленні особливостей державного та громадського контролю за діяльністю поліції.

Державний контроль – це одна з функцій державного управління, що полягає в оцінюванні правомірності діяльності об’єкта контролю та здійснюється відповідними державними органами (посадовими особами).

Розрізняють такі види державного контролю:

1. *Парламентський контроль*, що здійснюється єдиним органом законодавчої влади в Україні – Верховною Радою України.

Верховна Рада України, здійснюючи парламентський контроль за діяльністю правоохоронних органів, відповідно до Конституції України:

- визначає основи забезпечення громадського правопорядку;

- затверджує загальну структуру та чисельність МВС України;

- визначає основи правового і соціального захисту та види пенсійного забезпечення працівників правоохоронних органів;

- при затвердженні Державного бюджету України визначає розмір витрат на забезпечення громадського порядку із зазначенням конкретного спрямування бюджетних асигнувань;

- розглядає за поданням Кабінету Міністрів України і затверджує загальнодержавні програми реформування та розвитку правоохоронних органів;

- обговорює хід реформування Національної поліції у форматі Дня Уряду України;

- визначає порядок збереження державної таємниці при інформуванні громадськості про діяльність Національної поліції.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має право:

- безперешкодно відвідувати органи та підрозділи Національної поліції;

- на ознайомлення з документами, зокрема й секретними, та отримання їх копій в органах і підрозділах Національної поліції;

- відвідувати у будь-який час місця тримання затриманих, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх тримання;

- направляти до правоохоронних органів акти реагування Уповноваженого в разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття заходів;

- перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними органами, зокрема тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність⁹.

2. *Президентський контроль*, що здійснюється главою держави.

Президент України при здійсненні своїх державних функцій відповідно до Конституції та законів України:

- вносить на затвердження Верховній Раді України пропозиції щодо загальної структури та чисельності МВС України;

- вживає заходів щодо припинення спроб використання особового складу правоохоронних органів для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їхній діяльності.

⁹ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Контроль з боку органів виконавчої влади.

Найвищим органом виконавчої влади в Україні є Кабінет Міністрів України, який, реалізуючи контрольні повноваження відповідно до Конституції та законів України:

- розробляє і вносить на розгляд Верховної Ради України проекти законів із питань правоохоронної діяльності, що потребують законодавчого врегулювання, і в межах своєї компетенції приймає відповідні рішення;

- визначає згідно зі законодавством потреби у витратах на правоохоронну діяльність, боротьбу з організованою злочинністю, охоронну діяльність;

- доповідає та звітує перед Верховною Радою України про виконання Державного бюджету України у сфері правоохоронної діяльності;

- вносить на розгляд Президента України пропозиції щодо вдосконалення організаційної структури МВС України.

Говорячи про наступний рівень органів виконавчої влади – центральні, необхідно зазначити, що він є найбільш поширеним варіантом здійснення контролю у сфері державного управління. Зокрема, Міністерство внутрішніх справ України має безпосередній вплив на діяльність Національної поліції через видання наказів, організацію та контроль за їх виконанням.

Відомчий контроль за діяльністю Національної поліції, відповідно до статті 22 Закону України «Про Національну поліцію»¹⁰, здійснює керівник поліції, який у межах компетенції організовує та контролює виконання поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень Міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності поліції; звітує перед Міністром внутрішніх справ України про виконання покладених на поліцію завдань і повноважень; скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів поліції.

У структурі Національної поліції для реалізації завдань відомчого контролю можуть створюватися підрозділи, повноваження яких безпосередньо містять контрольні функції.

¹⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

4. Судовий контроль.

Указаний варіант державного контролю реалізується через діяльність суддів. Треба усвідомити, що судова влада займається не лише судочинством. Значною мірою система суддів України виконує контрольні функції у сфері державного управління. Це досягається шляхом:

1) діяльності Конституційного Суду України у вирішенні справ і наданні висновків у справах щодо:

- конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

- відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

- додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпідменту в межах, визначених Конституцією України;

- офіційного тлумачення Конституції та законів України;

2) діяльності судів загальної юрисдикції у процесі розгляду кримінальних і цивільних справ:

- установлення відповідності закону дій посадових осіб правоохоронних органів;

- порушення питання щодо усунення недоліків у роботі органів Національної поліції, які сприяли вчиненню правопорушення;

- визнання правових актів органів Національної поліції незаконними тощо;

3) діяльності господарських судів із:

- перевірки відповідності актів і дій органів Національної поліції (посадових осіб) вимогам чинного законодавства;

- направлення окремих ухвал керівникам Національної поліції та їх посадовим особам про вжиття необхідних заходів, які впливають на вчинення правопорушень тощо;

4) діяльності адміністративних судів із вирішення справ щодо:

- спорів фізичних чи юридичних осіб зі суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-

правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності;

- спорів із приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

- спорів між суб'єктами владних повноважень із приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, зокрема делегованих повноважень, а також спорів, які виникають із приводу укладання та виконання адміністративних договорів;

- спорів за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, установлених законом;

- спорів щодо правовідносин, пов'язаних із виборчим процесом чи процесом референдуму.

Громадський контроль – це різновид контролю, що здійснюється громадськими організаціями чи окремими громадянами.

Громадський контроль поліцейської діяльності – це діяльність органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських та профспілкових організацій, засобів масової інформації, а також окремих громадян та їхніх об'єднань, спрямована на виявлення та усунення недоліків у діяльності Національної поліції (без права безпосереднього втручання до неї).

Однією з ключових ознак демократичної країни вважається ступінь контролю громадянського суспільства за державою. Це нормальна світова практика розвинутих країн, коли громадянське суспільство має реальні важелі впливу на прийняття державних управлінських рішень та контроль за діяльністю правоохоронних органів, зокрема поліції¹¹.

Однією з новел законодавства України щодо діяльності органів Національної поліції є закріплення в Законі окремого розділу «Громадський контроль поліції», в якому передбачено форми громадського контролю за діяльністю Національної поліції України.

Так, Законом України «Про Національну поліцію» встановлюються певні *форми громадського контролю*:

- 1) звіт про поліцейську діяльність;

¹¹ Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 96.

2) прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції;

3) взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування;

4) спільні проекти із громадськістю;

5) залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських¹².

Зі ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію» випливає, що з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник відповідного підрозділу поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують і поширюють на офіційних вебпорталах органів поліції звіт про діяльність служб та підрозділів поліції¹³.

Таким чином, громадський контроль за діяльністю органів Національної поліції України має за мету недопущення протиправних дій із боку підконтрольних суб'єктів, попередження можливих правопорушень та усунення причин, що їм сприяють¹⁴.

Отже, громадський контроль за діяльністю Національної поліції – це цілеспрямована діяльність громадськості (громадян України, іноземців, громадських організацій, представників установ і підприємств) щодо виконання органами Національної поліції України повноважень, дотримання ними законності, дисципліни, захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави.

Сьогодні ефективна реалізація громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції є потужним чинником розбудови правової та демократичної держави, що формує серед населення позитивний імідж працівників поліції.

Природу громадського контролю у сфері діяльності Національної поліції неможливо пізнати без аналізу його ознак. Однак для того, щоби повно й об'єктивно розкрити основні характеристики та особливості цього складного за своїм

¹² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

¹³ Там само.

¹⁴ Медведенко С. В. Поняття та форми громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 2 (27). С. 34–35. URL: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2\(27\).183](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(27).183)

змістом і багатоманітного за формами прояву явища, необхідним є акцентування уваги на найсуттєвіших його ознаках, із-поміж яких можна виокремити такі:

- є дієвим механізмом участі громадян та їхніх об'єднань у діяльності органів (підрозділів) поліції;
- здійснюється у формі публічної перевірки;
- базується на використанні передбачених Конституцією та законами України заходах (правових, організаційних, інформаційних);
- сприяє отриманню об'єктивної інформації про діяльність органів (підрозділів) поліції;
- повноваження суб'єктів здійснення громадського контролю не мають юридично-владного змісту;
- сприяє забезпеченню ефективної діяльності, яка спрямована на охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, а також підтримку публічної безпеки та порядку;
- рішення суб'єктів громадського контролю мають, як правило, рекомендаційний характер¹⁵.

4.3. Поняття і види нагляду у поліцейській діяльності

Нагляд – це сукупність безперервних дій зі спостереження за додержанням законності у відповідних суспільних відносинах, які здійснюються компетентним на те органом із застосуванням наданих йому законом (підзаконним нормативним актом) повноважень і спрямовані на попередження, виявлення та припинення порушень, а також притягнення порушників до відповідальності, однак без втручання в оперативну та господарську діяльність піднаглядних об'єктів.

Як уже зазначалося, між контролем і наглядом існують певні відмінності. По-перше, контроль є більш широким поняттям і включає в себе нагляд, який є його різновидом. По-друге, в разі нагляду перевіряється дотримання лише конкретних специфічних правил і в конкретній сфері

¹⁵ Припутень Д. С. Громадський контроль за діяльністю Національної поліції України. *Правова позиція*. 2020. № 2 (27). С. 46. URL: <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2020-2.7>

застосування. По-третє, об'єкт нагляду не підпорядкований суб'єкту. По-четверте, суб'єкт нагляду не має права втручатися в діяльність об'єкта. В останньому і криється головна відмінність контролю від нагляду. Під час здійснення контролю суб'єкт може втручатися в діяльність об'єкта шляхом розгляду скарг, скасування певних рішень та актів тощо. При нагляді суб'єкт може лише спостерігати та фіксувати дотримання суб'єктом встановлених правил, а у разі їх порушення притягати до відповідальності. По-п'яте, у випадку виявлених порушень при контролі буде ставитися питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності, а при нагляді – до адміністративної чи кримінальної відповідальності¹⁶.

Сучасна теорія адміністративного права виділяє дві форми нагляду: *прокурорський* та *адміністративний*.

Прокурорськийгляд за діяльністю поліції – це специфічний вид діяльності органів прокуратури, який полягає в здійсненні функцій нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, та за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Здійснюючигляд за додержанням законодавства про адміністративні правопорушення, прокурор використовує повноваження, передбачені розділом IV «Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій» Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. № 1697-VII¹⁷.

Повноваження прокурора при здійсненні нагляду за виконанням законів при провадженні у справах про адміністративні правопорушення конкретизовано у ст. 250 Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідно до якої прокурор (його заступник) має право:

- порушувати провадження в справі про адміністративне правопорушення;
- знайомитися з матеріалами справи;

¹⁶ Поліцейська діяльність: навч. посіб. / Р. В. Мукоїда, В. Б. Любчик, А. Г. Пишна, А. І. Берендєєва, Д. С. Афонін ; за ред. М. В. Корнієнка. Одеса : ОДУВС, 2021. С. 96–97.

¹⁷ Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

- перевіряти законність дій органів (посадових осіб) при провадженні у справі;
- брати участь у розгляді справи;
- заявляти клопотання;
- давати висновки з питань, що виникають під час розгляду справи;
- перевіряти правильність застосування відповідними органами (посадовими особами) заходів впливу за адміністративні правопорушення;
- вносити подання, оскаржувати постанову й рішення по скаргі у справі про адміністративне правопорушення, а також вчиняти інші передбачені законом дії¹⁸.

Згідно зі статтею 26 Закону України «Про прокуратуру», прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, має право:

1) у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, у яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовано примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-які інші місця, до яких доставлено осіб із метою складення протоколу про адміністративне правопорушення чи в яких особи примусово тримаються згідно зі судовим рішенням або рішенням адміністративного органу;

2) опитувати осіб, які перебувають у вищеназваних місцях, із метою отримання інформації про умови їх тримання та поведінки з ними, ознайомлюватися з документами, на підставі яких ці особи тримаються в таких місцях, засуджені або до них застосовано заходи примусового характеру;

3) знайомитися з матеріалами, отримувати їхні копії, перевіряти законність наказів, розпоряджень, інших актів відповідних органів і установ та в разі невідповідності законодавству вимагати від посадових чи службових осіб їх скасування

¹⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

та усунення порушень закону, до яких вони призвели, а також скасовувати незаконні акти індивідуальної дії;

4) вимагати від посадових чи службових осіб надання пояснень щодо допущених порушень, а також вимагати усунення порушень та причин і умов, що їм сприяли, притягнення винних до передбаченої законодавством відповідальності;

5) знайомитися з матеріалами виконавчого провадження щодо виконання судових рішень у кримінальних справах, робити з них виписки, знімати копії та в установленому законом порядку оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця;

6) вимагати від керівників органів вищого рівня проведення перевірок підпорядкованих і підконтрольних органів та установ попереднього ув'язнення, виконання покарань, застосування заходів примусового характеру та перевірок інших місць, де здійснюється тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, у яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовано примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-які інші місця, до яких доставлено осіб із метою складення протоколу про адміністративне правопорушення чи в яких особи примусово тримаються згідно зі судовим рішенням або рішенням адміністративного органу;

7) звертатися до суду з позовом (заявою) у визначених законом випадках¹⁹.

Прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу, яка незаконно (за відсутності відповідного судового рішення, рішення адміністративного органу або іншого передбаченого законом документа чи після закінчення передбаченого законом або таким рішенням строку) перебуває в місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі, установі для виконання заходів примусового характеру, інших місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установах, в яких засуджені відбувають покарання, установах, де перебувають особи, щодо яких застосовано примусові заходи медичного або виховного характеру, та в будь-яких інших

¹⁹ Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

місцях, до яких доставлено осіб із метою складення протоколу про адміністративне правопорушення чи в яких особи примусово тримаються згідно зі судовим рішенням або рішенням адміністративного органу.

Письмові вказівки прокурора щодо додержання встановлених законодавством порядку та умов тримання осіб у вищезазначених місцях, а також письмові вказівки прокурора, надані іншим органам, що виконують судові рішення у кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення, є обов'язковими і підлягають негайному виконанню²⁰.

Адміністративний нагляд поліції – це систематичне спостереження за точним і неухильним додержанням особами правил і застосування норм, що охороняють життя, здоров'я, права та свободи громадян, регулюють публічний порядок і безпеку з метою попередження, припинення порушень цих правил, виявлення порушників та притягнення їх до адміністративної відповідальності.

Мета здійснення адміністративного нагляду поліцією – забезпечення дотримання особами правил, що регулюють публічний порядок і публічну безпеку, з метою попередження правопорушень та притягнення винних до встановленої законом відповідальності.

Поліція здійснює адміністративний нагляд щодо:

- невизначеного кола осіб (фізичних і юридичних) за дотриманням ними передбачених нормативно-правовими актами правил (наприклад, діяльність поліції щодо охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки у звичайних умовах, під час проведення масових заходів);
- визначеного кола суб'єктів або визначеного кола питань (наприклад, нагляд за дотриманням посадовими особами і громадянами правил дозвільної системи, торгівлі, дорожнього руху і т. ін.);
- чітко визначеного кола осіб, що звільнені з місць позбавлення волі²¹.

²⁰ Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

²¹ Поліцейська діяльність : навч. посіб. / Р. В. Мукоїда, В. Б. Любчик, А. Г. Пишна, А. І. Берендєєва, Д. С. Афонін ; за ред. М. В. Корнієнка. Одеса : ОДУВС, 2021. С. 97–98.

Особливості адміністративного нагляду поліції:

1) відсутність організаційної підпорядкованості між суб'єктом та об'єктом нагляду;

2) спеціалізований характер, який проявляється в нагляді за дотриманням спеціальних правил;

3) можливість у ході нагляду оцінювати лише законність тієї чи іншої діяльності;

4) поліцейські мають змогу застосовувати заходи адміністративного примусу.

Види адміністративного нагляду поліції:

1) за сферою наглядової діяльності:

– нагляд загальний, тобто здійснюваний за всіма сторонами діяльності піднаглядного об'єкта;

– спеціальний, тобто здійснюваний за спеціальними, окремими сторонами його діяльності;

2) за часом здійснення:

– постійний, тобто обумовлюється тим, що для одних суб'єктів наглядова діяльність є постійною, оскільки є одним із функціональних обов'язків (наприклад, для дільничного офіцера поліції чи поліцейського офіцера громади);

– тимчасовий, тобто здійснюється, як правило, під час виконання разових доручень у сфері правоохоронної діяльності;

3) за сферами, які підлягають нагляду: за публічним порядком, публічною безпекою, благоустроєм, санітарно-гігієнічними нормами тощо. Тобто це нагляд за різними напрямками суспільних відносин, які взяті під охорону поліцією;

4) за відкритістю:

– гласний, тобто під час такого нагляду об'єкт знає про проведення наглядових заходів;

– негласний, тобто особа, яка перевіряє, таємно веде спостереження за об'єктом, який перевіряється;

5) за джерелами нагляду:

– документальний, який здійснюється на підставі аналізу документів, що відображають показники піднаглядного;

– фактичний, який здійснюється на підставі фактичного аналізу піднаглядного об'єкта;

6) за правовою кваліфікацією:

– правомірний, тобто залежить від відповідності нагляду вимогам норм як матеріального, так і процесуального права;

– неправомірний, тобто залежить від невідповідності нагляду вимогам норм як матеріального, так і процесуального права;

7) за кількісним складом суб'єктів нагляду:

– одноосібний, тобто здійснюється, наприклад, дільничним офіцером поліції (поліцейським офіцером громади) за дотриманням правил зберігання об'єктів дозвільної системи;

– колегіальний, тобто це діяльність декількох уповноважених на те посадових осіб (скажімо, нагляд наряду патрульної поліції за дотриманням публічного порядку під час проведення масових заходів)²².

Методами адміністративного нагляду поліції є: а) безпосереднє спостереження у громадських місцях за виконанням громадянами та посадовими особами загальнообов'язкових правил; б) періодичні перевірки виконання органами, посадовими особами, громадянами встановлених правил; в) виявлення порушень у ході перевірки скарг, заяв, пропозицій та іншої інформації стосовно правопорушників.

Науковці також визначають такі *ознаки адміністративного нагляду поліції*:

1) систематичність – адміністративний нагляд поліції здійснюється постійно та безперервно;

2) легальність – адміністративний нагляд поліції ґрунтується на нормах законодавства України; види заходів адміністративного нагляду, порядок і підстави їх застосування встановлені законодавством України;

3) офіційність – здійснення нагляду від імені держави та з метою виконання покладених на поліцію обов'язків;

4) публічність – нагляд може здійснюватися зі залученням представників громадськості відповідно до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»;

5) охоронний характер – нагляд спрямований на охорону громадських інтересів, прав і свобод громадян від протиправних посягань;

²² Поліцейська діяльність : навч. посіб. / Р. В. Мукоїда, В. Б. Любчик, А. Г. Пишна, А. І. Берендєєва, Д. С. Афонін ; за ред. М. В. Корнієнка. Одеса : ОДУВС, 2021. С. 98–99.

6) метою адміністративного нагляду є запобігання порушенням законодавства України та їх припинення²³.

Адміністративний нагляд поліції поділяється на *загальний і спеціальний*.

Загальний адміністративний нагляд – це нагляд за дотриманням загальнообов’язкових та інших правил (наприклад, нагляд за дотриманням правил дорожнього руху).

Спеціальний адміністративний нагляд поліції – це нагляд за поведінкою певної категорії осіб (наприклад, адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі).

Загальний адміністративний нагляд поліції здійснюється від імені держави і тільки з питань, віднесених до її компетенції, та регулюється законом України «Про Національну поліцію», а також іншими нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність поліції.

Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, – це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюється органами Національної поліції.

Отже, адміністративний нагляд здійснюється з метою попередження правопорушень, тобто має профілактичний характер. Превентивна діяльність поліції є важливим та найдієвішим інструментом у боротьбі зі злочинністю. Окрім попередження правопорушень, важливим завданням здійснення адміністративного нагляду є виявлення осіб, які вчиняють такі правопорушення, та притягнення їх до юридичної відповідальності.

4.4. Види звернень громадян та порядок їх розгляду в органах і підрозділах Національної поліції

Розгляд звернень та особистий прийом громадян в органах та підрозділах Національної поліції є складовою механізму реалізації прав громадян на внесення до органів

²³ Ковальов І. М., Євтушок В. А. Адміністративний нагляд Національної поліції України. *Право і безпека*. 2021. № 2 (81). С. 76. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.2.09>

державної влади пропозицій щодо поліпшення їхньої діяльності, виявлення недоліків у роботі, оскарження дій посадових осіб та органів державної влади.

Громадяни України мають право звернутися до органів (підрозділів) поліції, їхніх керівників із зауваженнями, скаргами та пропозиціями з питань, пов'язаних з діяльністю Національної поліції України, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління, зі заявами або клопотаннями про реалізацію своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів, а також зі скаргами про їх порушення.

Особи, які не є громадянами України і законно перебувають на її території, можуть також подавати звернення, як і громадяни України, якщо інше не передбачено законодавством України та міжнародними договорами²⁴.

Громадяни мають право звертатися до органів (підрозділів) поліції українською чи іншою мовою, прийнятною для сторін.

Робота зі зверненнями громадян і їх особистий прийом містить такі складові елементи, як:

1) приймання, реєстрація і первинний розгляд звернень громадян;

2) вирішення питань, порушених у зверненнях, та надання відповідей їх авторам;

3) контроль за станом роботи зі зверненнями;

4) узагальнення й аналіз звернень громадян;

5) використання результатів аналізу для прийняття управлінських рішень²⁵.

Керівники органів (підрозділів) поліції всіх рівнів згідно зі своїми посадовими інструкціями відповідають за організацію роботи зі зверненнями громадян та з питань їх особистого прийому.

Діловодство за зверненнями громадян ведеться структурним підрозділом органів (підрозділів) поліції, на який

²⁴ Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

²⁵ Поліцейська діяльність : навч. посіб. / Р. В. Мукоїда, В. Б. Любчик, А. Г. Пишна, А. І. Берендєєва, Д. С. Афонін ; за ред. М. В. Корнієнка. Одеса : ОДУВС, 2021. С. 156.

покладено ці обов'язки, або посадовими особами, відповідальними за організацію роботи зі зверненнями громадян (далі – служба діловодства), окремо від інших видів діловодства.

Звернення від громадян надходять до органів (підрозділів) поліції у вигляді листів, під час їх особистого прийому посадовими особами, з використанням мережі «Інтернет», засобів електронного зв'язку або за допомогою засобів телефонного зв'язку через контактні центри, телефонні «гарячі лінії».

Усі звернення громадян, що надходять до органів (підрозділів) поліції, підлягають обов'язковій класифікації за встановленими статтею 3 Закону України «Про звернення громадян» видами, а саме: пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) та скарги:

1) **пропозиція (зауваження)** – звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, удосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства;

2) **заява (клопотання)** – звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та законодавством їхніх прав та інтересів або повідомлення про порушення законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. *Клопотання* – письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо;

3) **скарга** – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Звернення може бути усним (викладеним громадянином на особистому прийомі або за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри, телефонні «гарячі лінії» та записаним (зареєстрованим) посадовою особою) чи письмовим, надісланим поштою або переданим громадянином особисто чи через уповноважену ним особу,

якщо ці повноваження оформлені відповідно до законодавства України (в тому числі під час особистого прийому).

Письмове звернення також може бути надісланим із використанням мережі «Інтернет», засобів електронного зв'язку (електронне звернення).

Звернення може бути подано як окремою особою (індивідуальне), так і групою осіб (колективне).

У зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Письмове звернення мусить бути підписано заявником (заявниками) із зазначенням дати. В електронному зверненні також має бути вказано електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним. Застосування електронного цифрового підпису при надсиланні електронного звернення не вимагається²⁶.

За ознакою надходження звернення громадян визнаються первинними, повторними, дублетними, неодноразовими, масовими.

Первинними є звернення, які:

- надійшли від окремої особи (групи осіб), яка (які) вперше звернулася(ися) до органу (підрозділу) поліції;

- надійшли від окремої особи (групи осіб), яка (які) не вперше звернулася(ися) до органу (підрозділу) поліції, але питання, що порушено у зверненні, жодним чином не стосується попередніх звернень, або є достатньо підстав для визнання звернення первинним;

- надійшли від окремої особи (групи осіб), яка (які) не вперше звернулася(ися) до органу (підрозділу) поліції, але попередні звернення з питання, що порушено у зверненні, визнавались анонімними.

Повторними є такі звернення:

- звернення від того самого громадянина з того самого питання, якщо перше не вирішено по суті або вирішено не в повному обсязі;

²⁶ Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

– звернення, в якому оскаржується рішення, прийняте у зв'язку з попереднім зверненням громадянина;

– звернення, в якому повідомляється про несвоєчасний розгляд попереднього звернення, якщо з часу його надходження минув визначений законодавством строк розгляду, проте відповідь громадянину не надавалася;

– звернення, в якому йдеться про недоліки, допущені під час розгляду попереднього звернення громадянина.

Якщо в повторному зверненні громадянин разом із питаннями, які вже розглядалися і на які була надана вичерпна відповідь або за якими прийнято відповідне рішення, звертається з іншими питаннями, новими фактами, звернення не є повторним і розглядається органами (підрозділами) поліції в установленому законодавством України порядку.

Дублетними є звернення тієї самої особи (групи осіб) з того самого питання, що відправлені особою (групою осіб) різним адресатам та надіслані адресатами на розгляд за належністю до органу (підрозділу) поліції.

Неодноразовими є звернення особи (групи осіб), які надійшли до органу (підрозділу) поліції з того самого питання, що і попереднє звернення, проте на попереднє звернення відповідь ще не надана, а визначений законодавством України строк його розгляду ще не закінчився.

Масовими є звернення, що надходять у великій кількості від різних громадян з однаковим змістом або суттю питання²⁷.

Звернення громадян, що надійшли до органів (підрозділів) поліції з використанням засобів поштового зв'язку, мережі «Інтернет», електронного зв'язку (електронні звернення), через контактні центри державної установи «Урядовий контактний центр» та телефонну «гарячу лінію» Національної поліції України, приймаються, попередньо розглядаються та централізовано реєструються службою діловодства органу (підрозділу) поліції в день їх надходження, а ті, що надійшли в неробочий день і час, – наступного після нього робочого дня

²⁷ Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : Наказ МВС України від 15.11.2017 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>

в журналі реєстрації звернень громадян або на реєстраційно-контрольних картках (далі – РКК), придатних для обробки персональними комп'ютерами.

Звернення громадян, які надійшли під час особистого прийому, обліковуються в журналі обліку особистого прийому громадян або на РКК.

Журнальна форма реєстрації пропозицій, заяв і скарг та обліку особистого прийому громадян допускається в органах (підрозділах) поліції з річним обсягом надходження до 600 пропозицій, заяв та скарг і такою самою кількістю звернень громадян на особистому прийомі.

Попередній розгляд звернень громадян:

1) метою попереднього розгляду звернень громадян є їх розподіл для доповіді керівникам органів та підрозділів поліції відповідно до їх функціональних обов'язків та надсилання їх за належністю до іншого органу державної влади у разі, якщо питання, порушені в зверненні, не входять до повноважень органів та підрозділів поліції;

2) попередній розгляд звернень громадян здійснюється керівництвом служби діловодства, його заступниками або відповідальною особою в день надходження або в перший наступний робочий день у разі надходження їх після закінчення робочого дня, у вихідні, святкові та неробочі дні;

3) попередній розгляд звернень громадян здійснюється з урахуванням Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877, та положень про структурні підрозділи апарату Національної поліції України, міжрегіональні територіальні органи поліції, територіальні органи поліції, а також організаційно-розпорядчих актів Національної поліції України, які визначають розподіл обов'язків керівництва органів (підрозділів) поліції;

4) працівники служби діловодства доповідають керівництву органів (підрозділів) поліції про всі звернення громадян, які адресовані органу (підрозділу) поліції або його керівництву. Інші звернення громадян після розгляду керівництвом служби діловодства або відповідальними особами передаються до відповідних структурних підрозділів органу (підрозділу) поліції;

5) попередній розгляд звернень громадян, що надходять до структурних підрозділів центрального органу управління поліції, здійснюється керівниками служби діловодства або уповноваженими особами цих підрозділів²⁸.

Звернення, оформлені належним чином, підлягають реєстрації, під час якої зверненню надається відповідний індекс (реєстраційний номер), який починається кожного року з першого номера. Реєстраційний індекс звернення складається з початкової літери прізвища автора звернення, порядкового номера звернення, що надійшло (наприклад, М-70). Реєстраційний індекс може бути доповнений іншими позначеннями, що забезпечують систематизацію, пошук, аналіз і зберігання. При реєстрації колективного звернення реєстраційний номер складається з літер «Кол» та порядкового номера (наприклад, М-70/Кол).

Про зареєстроване звернення служба діловодства доповідає керівництву органу (підрозділу) поліції в день реєстрації звернення або в перший наступний робочий день.

Після розгляду звернень громадян керівництвом органу (підрозділу) поліції працівники служби діловодства: вносять до журналу реєстрації звернень громадян, які надійшли з використанням засобів поштового зв'язку, мережі «Інтернет», електронного зв'язку (електронні звернення), через контактні центри державної установи «Урядовий контактний центр» та телефонну «гарячу лінію» Національної поліції України, до РКК резолюцію керівництва та встановлені терміни виконання доручень за зверненнями громадян; здійснюють відправлення звернень за належністю відповідному державному органу чи посадовій особі з питань, що не належать до повноважень поліції, про що інформують їхніх авторів; забезпечують доведення звернень громадян до зазначених у резолюції виконавців; беруть на контроль звернення громадян у разі визначення такого контролю керівництвом органу (підрозділу) поліції.

²⁸ Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : Наказ МВС України від 15.11.2017 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>

У разі якщо за резолюцією керівництва Національної поліції України звернення громадянина взято на контроль, у журналі реєстрації звернень громадян або в РКК зазначається «Контроль».

У разі надходження на «гарячу лінію» звернень громадян про вчинення кримінального (адміністративного) правопорушення чи іншу подію, яка потребує невідкладного реагування (аварія, стихійне лихо, епідемія, пожежа тощо), інформація негайно передається до чергової служби центрального органу управління поліції, міжрегіонального територіального органу поліції або відповідного територіального органу поліції та (за необхідності) до відповідного органу державної влади.

Не допускається розголошення одержаних зі звернень громадян відомостей про особисте життя громадян без їхньої згоди чи відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законом, конфіденційної та іншої інформації, якщо це обмежує права й законні інтереси громадян²⁹.

Анонімні звернення, відповідно до статті 8 Закону України «Про звернення громадян»³⁰, розгляду не підлягають (крім анонімних повідомлень про порушення Закону України «Про запобігання корупції»). Анонімні звернення після реєстрації доводяться до відома керівників органів (підрозділів) поліції для врахування під час здійснення покладених на них завдань і функцій.

Якщо у зверненні, що надійшло до органу (підрозділу) поліції, міститься інформація про кримінальні правопорушення, що вчинені або готуються, після реєстрації в службі діловодства воно підлягає обов'язковій реєстрації в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та розгляду відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України.

²⁹ Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : Наказ МВС України від 15.11.2017 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>

³⁰ Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Керівники органів (підрозділів) поліції та їхні заступники під час розгляду звернень громадян вивчають суть порушених у них питань, у разі потреби вимагають у виконавців матеріали попередніх перевірок за цими зверненнями, направляють працівників органів (підрозділів) поліції на місця для перевірки викладених у зверненнях фактів та вживають інших заходів для об'єктивного вирішення порушених авторами звернень питань.

Безпосередні виконавці під час здійснення перевірок за зверненнями громадян у разі необхідності та за наявності можливості спілкуються з їхніми авторами, з'ясовують усі порушені питання, уживають заходів щодо захисту конституційних прав громадян у межах компетенції відповідно до законодавства України.

До розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських і до перевірки інформації про неналежне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законодавства України можуть залучатися представники громадськості.

Рішення, які приймаються за зверненнями, повинні бути мотивованими та ґрунтуватися на законодавстві України. Посадова особа, визнавши заяву такою, що підлягає задоволенню, зобов'язана забезпечити своєчасне виконання прийнятого рішення відповідно до законодавства України, у разі визнання скарги обґрунтованою – негайно вжити заходів щодо поновлення порушених прав громадян.

Звернення вважаються вирішеними, якщо розглянуто всі порушені в них питання, вжито необхідних заходів і заявникам надано ґрунтовні та вичерпні відповіді.

Звернення розглядаються і вирішуються в термін **не більше одного місяця** від дня їх надходження, а ті, що не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але **не пізніше п'ятнадцяти днів** від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник органу або підрозділу поліції або його заступники встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляють особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів. Якщо останній день терміну розгляду звернення припадає на вихідний, святковий день,

останнім днем терміну вважається перший після нього робочий день.

Щодо кожного звернення не пізніше ніж у п'ятиденний термін повинно бути прийнято одне з таких рішень:

- 1) прийняти до розгляду;
- 2) передати на вирішення до підпорядкованого органу (підрозділу) поліції;
- 3) надіслати за належністю до іншого державного органу або посадовій особі, якщо питання, порушені у зверненні, не належать до компетенції поліції, про що одночасно необхідно повідомити автора звернення;

4) залишити без розгляду за наявності підстав, визначених статтею 8 Закону України «Про звернення громадян».

У разі доручення розгляду звернення, яке надійшло до центрального органу управління поліції, органам поліції, через які вона реалізовує свої повноваження на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць, термін розгляду такого звернення обчислюється з дня надходження його до органу поліції вищого рівня й закінчується днем надання відповіді тим органом поліції, який його розглядав по суті³¹.

Скарга на дії чи рішення органу (підрозділу) поліції або їх посадових осіб подається в порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до законодавства України, у разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням – безпосередньо до суду.

За кожною скаргою громадян на наявність порушень чи недоліків у роботі органів (підрозділів) поліції або на дії (бездіяльність) поліцейських проводиться ретельна перевірка органом чи підрозділом поліції, до якого звернувся зі скаргою громадянин, або тим органом (підрозділом) поліції, якому доручено проведення відповідної перевірки керівництвом Національної поліції України.

³¹ Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : Наказ МВС України від 15.11.2017 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17>

За результатами перевірки виконавець складає і подає на розгляд керівнику органу (підрозділу) поліції або його заступникам рапорт (довідну записку), в якому (якій) зазначає, чи підтвердилися наведені відомості (факти) та яких заходів вжито для усунення виявлених порушень або недоліків.

Громадянина за наслідками розгляду скарги надається письмова відповідь. Рішення за розглядом скарги громадянина приймає керівник органу (підрозділу) поліції (або його заступник), у провадженні якого знаходиться скарга.

У разі визнання скарги громадянина обґрунтованою або такою, що підлягає задоволенню, забезпечується повнота і своєчасність її розгляду, приймаються рішення відповідно до законодавства України і негайно вживаються заходи щодо поновлення порушених прав громадянина.

Забороняється надсилати скарги громадян для розгляду тим органам (підрозділам) поліції або їх посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржуються, а також тим, які не мають повноважень для їх розгляду.

Розгляд і вирішення скарги, поданої з порушенням зазначеного строку, можуть бути здійснені у разі поновлення органом (підрозділом) поліції чи посадовою особою, що розглядає скаргу, строку, якщо буде визнано, що він порушений з поважних причин³².

Отже, звернення громадян є одним із дієвих засобів взаємодії Національної поліції України з громадянами, що має суттєвий вплив на підсумкову результативність та ефективність роботи як органів поліції загалом, так і кожного поліцейського зокрема. До того ж, для України важливим є запровадження додаткових механізмів оцінки якості надання населенню поліцейських послуг, індикатором якості яких можна вважати кількість скарг на дії поліцейських, що надходять від громадян.

Завдяки проведеному аналізу нормативного закріплення окремих аспектів звернень громадян до Національної

³² Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : Наказ МВС України від 15.11.2017 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17>

поліції України можна зробити висновок, що звернення громадян до органів Національної поліції України за своїм змістом може тлумачитися як: по-перше, правовий інститут (сукупність матеріальних і процедурних норм, які визначають поняття, види, форму звернень громадян та порядок їх вирішення); по-друге, адміністративна процедура, тобто нормативно врегульований порядок діяльності уповноважених суб'єктів органів поліції щодо розгляду та вирішення звернень громадян.

Водночас звернення громадян до органів поліції характеризується певними ознаками:

1) регламентується нормами публічного права (конституційного, адміністративного);

2) участь обов'язкового уповноваженого суб'єкта щодо розгляду та вирішення звернень громадян – органу поліції, його посадової особи;

3) спрямування процедури розгляду та вирішення звернень громадян на забезпечення поліпшення результативності й ефективності діяльності органів поліції;

4) метою є:

- реалізація громадянами своїх прав, свобод та інтересів та їх захисту у разі порушення;

- здійснення взаємодії органів поліції з громадянами на засадах партнерства;

- визначення рівня задоволення потреб населення у поліцейських послугах та віднайдення недоліків у службовій діяльності поліцейських.

Розділ 5

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

5.1. Поняття і зміст публічного порядку та публічної безпеки

Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, потребують постійного переосмислення наявних правових інституцій, категорій та явищ, які були нам притаманні за часів радянської влади. Історико-правовий огляд становлення і розвитку системи забезпечення публічної безпеки та публічного порядку в Україні надасть змогу систематизувати весь накопичений досвід та виокремити оптимальну поведінкову модель для імплементації заданої категорії у вітчизняний правовий простір, що допоможе уникнути протиріч та непорозумінь під час її використання¹.

Вирішення проблеми забезпечення публічної безпеки та порядку має пріоритетне значення в системі завдань, що ставляться перед державними органами України. Однак військова агресія російської федерації, високий рівень злочинності, низький рівень економічної стабільності та інші негативні чинники засвідчують те, що ця проблема є значущою.

Враховуючи зміну світових тенденцій у напрямку демократизації та гуманізації суспільних відносин, наша країна також втілює якісно нові зміни в правотворчості та правозастосуванні. Внаслідок таких змін у законодавстві відбувається поступова ревізія термінів. Одним із прикладів є введення законодавцями деяких нових, «сучасних» понять, якими, скажімо, є поняття публічного порядку та публічної безпеки.

¹ Панова О. О. Забезпечення публічної безпеки в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків : Панов, 2018. С. 8.

Проте сутність наведених понять як об'єкта адміністративно-правової охорони залишається недослідженою. Попри появу термінів «публічний порядок» та «публічна безпека» в Законі України «Про Національну поліцію»², законодавець дотепер не надав їм чіткого тлумачення.

Отже, вперше поняття «публічний порядок» та «публічна безпека» були застосовані законодавцем у змісті Закону України «Про Національну поліцію»³ від 2 липня 2015 року. Але введення їх одразу ж спричинило законодавчу колізійність у сфері застосування адміністративного права, яка досі не розв'язана. Проблема в тому, що, незважаючи на введення нової термінології, не відбулися відповідні зміни у відповідних чинних основоположних нормативно-правових актах – Конституції України⁴, Кодексі України про адміністративні правопорушення⁵ тощо, де донині використовуються усталені юридичні конструкції «громадська безпека» і «громадський порядок»⁶.

Насправді, категорія «публічний порядок» є спорідненою з поняттям «громадський порядок», як і «публічна безпека» з «громадською безпекою».

Термін «громадський порядок» запозичений із французького законодавства початку XIX ст., коли було проведено чітку межу між судовою (кримінальною) поліцією та поліцією адміністративною, на яку було покладено обов'язок «охороняти громадський порядок у кожній місцевості»⁷.

У нормативно-правових актах ранньої радянської держави своєрідною субстанцією громадського порядку виступав

² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

³ Там само.

⁴ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

⁶ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 172–173.

⁷ Олійничук Р. Відмінності між груповим порушенням громадського порядку та закликами до вчинення дій, що загрожують громадському порядку. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 2 (10). С. 107–111. URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/download/149/150>

революційний порядок. Конституція 1936 року закріпила поняття «громадський порядок» і «державний порядок», підкреслила їх особливу актуальність і створила основу для законодавчого застосування та наукового дослідження.

Поняття «громадський порядок» широко вживалось у 1950–1960-х роках у низці законодавчих актів, зокрема в указі Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення відповідальності за хуліганство» від 26 липня 1966 року. У цьому нормативно-правовому акті, крім визначення поняття «громадський порядок», було описано його окремі елементи («громадські місця»)⁸.

У тлумачних словниках термін «публічний» визначається так: 1) який відбувається у присутності публіки, людей; прилюдний; 2) призначений для широкого відвідування, користування; громадський. Своєю чергою, «порядок» – це: а) стан, коли де-небудь чисто прибрано, всі речі на своїх місцях; чистота, лад; б) стан, коли все робиться, виконується так як слід, відповідно до певних вимог, правил; упорядкованість, лад; в) державний, суспільний лад, устрій; г) певна послідовність, черговість чого-небудь⁹.

Публічний порядок характеризується таким станом упорядкованості суспільних правовідносин (передусім публічно-правових), за якого кожна особа, державний орган, орган місцевого самоврядування, їхні посадові особи добровільно дотримуються правових і морально-етичних норм, культурних та інших соціальних правил, виконують відповідні приписи з метою досягнення публічної безпеки та загального благополуччя. Це означає, що публічна безпека є прямим наслідком публічного порядку.

В умовах сьогодення поняття «публічний порядок» трактується по-різному:

1) неухильне дотримання громадянами правил поведінки в публічних місцях (на вулицях, площах, стадіонах, у парках,

⁸ Подоляка А. Громадський порядок: сутність, поняття та форми забезпечення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 2. С. 54–60. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21C OM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnapu_2009_2_11.pdf

⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь : Перун, 2005. С. 1414–1425.

гуртожитках, жилих будинках і т. ін.), що забезпечує спокійні умови для суспільно корисної діяльності, побуту й відпочинку людей;

2) врегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їхнє життя і здоров'я, поважання честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі;

3) система суспільних відносин, урегульована правовими та іншими соціальними нормами, яка забезпечує захист прав і свобод громадян, їхнє життя і здоров'я, повагу до честі й людської гідності, дотримання норм суспільної моралі;

4) стан упорядкованості соціальними нормами (нормами права, моралі, корпоративними правами, нормами-звичаями) системи суспільних відносин і їх дотримання;

5) система суспільних відносин, що виникають та існують головню у публічних місцях, основою якої є дотримання норм права та інших соціальних норм, спрямованих на забезпечення особистої безпеки громадян та публічної безпеки, створення сприятливих умов для нормального функціонування підприємств, установ, організацій і громадських об'єднань;

6) порядок вольових суспільних відносин, що складаються у процесі свідомого і добровільного дотримання громадянами встановлених у нормах права та інших норм неюридичного характеру правил поведінки в галузі спілкування, чим забезпечують злагоджене та стійке спільне життя людей в умовах розвинутого суспільства;

7) врегульована нормами права та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, встановлення, розвиток та охорона яких забезпечують підтримку стану суспільного й особистого спокою громадян, повагу їхньої честі, людської гідності та суспільної моральності;

8) стан суспільних відносин, що складається у публічних та будь-яких інших місцях унаслідок поведінки людей і реально відображає відповідність такої поведінки вимогам соціальних норм, що їх регулюють. При цьому стан суспільних відносин, що складається в будь-яких інших місцях, характеризує публічний порядок лише за умови його впливу на стан суспільних відносин, який створюється у публічних місцях.

Публічний порядок характеризується такою сукупністю ознак: встановлюється в публічних (громадських) місцях,

які є різними за призначенням і терміном використання; залежить від упорядкування публічних (громадських) місць; залежить від правомірної та моральної поведінки громадян; це морально-правовий стан суспільства, який характеризується ознаками міцності та стабільності¹⁰.

Найбільш усталеною точкою зору вважається визначення **публічного порядку** як *стану впорядкованості суспільних відносин, що складаються у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина, під час якого органи державної влади, органи місцевого самоврядування і кожна окремо визначена особа повинні дотримуватися загальноприйнятих правил нормального співіснування*.

Дослідники трактують публічну безпеку як систему зв'язків і відносин, установлених відповідно до техніко-юридичних норм, під час використання об'єктів, що становлять підвищену небезпеку для життя та здоров'я людей, майна державних і громадських організацій, громадян, за умови виникнення особливих умов у зв'язку зі стихійним лихом або іншими надзвичайними обставинами.

У цьому контексті Р. Мельник додає, що німецькі вчені публічну безпеку визначають як «певний стан суспільних відносин, якому притаманна непорушність: а) правопорядку; б) функціонування органів державної влади та самоврядування, а також інших установ, які виконують публічні функції; в) суб'єктивних прав і майнових благ окремих осіб (життя, здоров'я, свобода, гідність, майно тощо). Тобто показником рівня публічної безпеки є дотримання приватними особами правових норм»¹¹.

Суспільні відносини у сфері публічної безпеки мають такі ознаки: установлюються стосовно забезпечення безпеки не лише невизначеної кількості осіб, а й невизначеного кола правоохоронюваних інтересів; гарантують безпеку інших

¹⁰ Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 177.

¹¹ Мельник Р. С. Поняття «громадська безпека» та «громадський порядок» у німецькій та українській науці і законодавстві. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20&Z21ID=soc_gum/pib/2009_2/pib-2/pib-2_5.pdf

суспільних цінностей (особи, власності тощо), створюючи навколо них своєрідну захисну оболонку, яка запобігає завданню насильницької шкоди; спрямовані на те, щоби попередити шкоду від джерел і видів діяльності, які становлять підвищену небезпеку для оточуючих (транспорт, виробництво, зброя, інші загальнонебезпечні предмети).

Ідеться про відносини, які усувають шкідливі для життя та здоров'я наслідки, що можуть бути завдані внаслідок дій людей або штучним чи природним джерелом підвищеної небезпеки, або запобігають їм. Найважливішою рисою публічної безпеки є врегульованість дій конкретних осіб, які здійснюють певні операції з джерелами підвищеної небезпеки. Забезпечення публічної безпеки залежить від можливості нейтралізувати негативний вплив людини й техніки, наприклад, у разі експлуатації автомобільного, залізничного, водного, морського та річкового транспорту, під час використання на виробництві технологічних процесів, які ґрунтуються на застосуванні електромагнітних та іонізуючих випромінювань, хімічних речовин, технічних пристроїв зі значною потужністю¹².

Поняття «публічна безпека» є ширшим за значенням, ніж «публічний порядок». Деякі науковці вживають термін «публічна безпека» у співвідношенні з дефініцією «державна безпека».

Поняття «безпека» позначає відсутність небезпеки, її попередження, стан, за якого не може бути завдано шкоди, а також надійність, стабільність чого-небудь. Тобто в буквальному значенні громадська безпека – це безпека громади, суспільства.

Поняття «безпека» може як характеризувати стан захищеності найбільш загальних речей, так і стосуватися характеристики конкретних ситуацій, пов'язаних з особистістю, суспільством. У загальному розумінні «безпека» означає свободу від страху і від ворожого стороннього впливу.

У ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» зазначено, що громадська безпека і порядок – захищеність

¹² Крищенко А. Є. Особливості визначення терміна «публічна безпека і порядок». *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 210–211.

життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз¹³.

Поняття «громадська безпека» та «громадський порядок» вживаються у Законі «Про Національну гвардію України»¹⁴. Натомість у Законі України «Про Національну поліцію»¹⁵ вживаються терміни «публічна безпека» та «публічний порядок», визначення яких у Законі відсутнє.

Термін «громадська безпека та громадський порядок» також використовується у Кодексі України про адміністративні правопорушення, зокрема, глава 14 визначена як «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку»¹⁶. У розділах IX і XII Кримінального кодексу України визначено категорії злочинів, які належать до злочинів проти громадської безпеки та громадського порядку¹⁷. Ці поняття використовуються і в законах України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»¹⁸, «Про правовий режим надзвичайного стану»¹⁹, «Про правовий режим воєнного стану»²⁰ та ін.

¹³ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

¹⁴ Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/876-18>

¹⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

¹⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

¹⁷ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (у редакції від 27.06.2019). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

¹⁸ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁹ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1550-14>

²⁰ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 89-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Учені також пропонують свої тлумачення поняття «публічна безпека» як:

1) системи зв'язків і відносин, що складаються відповідно до техніко-юридичних норм, під час використання об'єктів, що становлять підвищену небезпеку для життя та здоров'я людей, майна державних і громадських організацій і громадян у разі настання особливих умов у зв'язку зі стихійними лихами або іншими надзвичайними обставинами;

2) системи суспільних відносин, які забезпечують запобігання негативним проявам стихійних сил природи (повеней, землетрусів, епідемій, пожеж і т. п.), а також джерел підвищеної небезпеки;

3) сукупності суспільних відносин, які виникають під час реалізації правових і технічних норм, що спрямовані на забезпечення безпеки населення, а також пов'язані з попередженням небезпечних загроз для життя і здоров'я людей.

Забезпечення публічної безпеки повинно гарантуватися не тільки під час реалізації правових або технічних норм, а й при створенні стабільних умов для потенційно небезпечної реалізації таких норм.

Таким чином, публічна безпека має створювати атмосферу спокою, обстановку впевненості в надійності та ефективності захисту від ймовірних злочинів та інших протиправних посягань, у наявності для цього відповідних гарантій, відчуття безпеки, на яку можна покластися, в якій впевнені суб'єкти права. Публічна безпека формує такий стан суспільної та особистої свідомості, такий соціальний настрій, який характеризується відсутністю загроз життю і здоров'ю, свободі, недоторканості та безпеці людей, власності й іншим цінностям, за якого люди почуваються в безпеці.

Отже, **публічну безпеку** слід визначати як сукупність суспільних відносин, пов'язаних із запобіганням чи усуненням загрози життю і здоров'ю осіб та їх майну, які можуть виникнути внаслідок дій людей або вияву негативних властивостей джерел підвищеної небезпеки.

Завдяки дослідженню публічної безпеки як об'єкта адміністративно-правової охорони можна стверджувати таке:

1. Публічна безпека виконує роль індикатора атмосфери спокою суспільства, вказує на рівень злочинності

та є підтвердженням ефективності (або неефективності) діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування щодо недопущення та припинення протиправних посягань і мінімізації їх негативних наслідків.

2. Категоріальний апарат терміна «публічна безпека» на сьогодні законодавчо не визначений, проте з аналізу нормативно-правових актів та різних точок зору науковців можна констатувати про однорідність понять «громадська безпека» і «публічна безпека».

3. Публічна безпека як об'єкт адміністративно-правової охорони та захисту є станом захищеності нормами адміністративного права суспільних відносин, які виступають вагомою соціальною цінністю та направлені на створення умов для максимально повного дотримання прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів суспільства і держави, захисту їх від негативного впливу факторів, що виникають у результаті явищ природного, техногенного, біологічного або соціального характеру, недопущення та припинення протиправних посягань і мінімізації їх негативних наслідків.

Керуючись наведеним вище, можна дійти висновку, що поняття «публічна безпека» та «публічний порядок» не є тотожними і дещо відрізняються за змістом. Публічний порядок, звісно, пов'язаний із публічною безпекою, яку покликані забезпечувати спеціальні органи виконавчої влади шляхом нагляду та застосування адміністративного примусу щодо осіб, які його порушують. Попри те що публічний порядок і публічна безпека – самостійні поняття, категорії, явища, між ними наявний тісний діалектичний взаємозв'язок. Так, недопущення масових безладів створює умови, що переважають можливе порушення публічної безпеки. Водночас неухильне виконання правил, які сприяють забезпеченню останньої, гарантує надійне забезпечення публічного порядку²¹.

²¹ Крищенко А. Є. Особливості визначення терміна «публічна безпека і порядок». *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 208.

5.2. Принципи забезпечення публічної безпеки та публічного порядку

Досліджуючи особливості та значення забезпечення публічної безпеки і публічного порядку, доцільно розкрити фундаментальні принципи, на основі яких воно відбувається. Слід зазначити, що принципи забезпечення публічної безпеки і порядку цілком узгоджуються з принципами національної безпеки держави, важливою складовою якої виступає власне публічна безпека. Так, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», основними принципами, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки, є:

1) верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили;

2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки;

3) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони²².

Деякі аналогічні (загальні) та специфічні (спеціальні) принципи забезпечення публічної безпеки і порядку впливають із положень розділу 2 Закону України «Про Національну поліцію», оскільки саме Національна поліція в Україні покликана забезпечувати публічну безпеку і порядок; зокрема, це принципи:

1) верховенства права – людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) дотримання прав і свобод людини – під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами

²² Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації;

3) законності – поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази;

4) відкритості та прозорості – поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України; забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони й захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку;

5) політичної нейтральності – поліція забезпечує захист прав і свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності, є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань;

6) взаємодії з населенням на засадах партнерства – діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб;

7) безперервності – поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань; кожен має право в будь-який час звернутися по допомогу до поліції або поліцейського. Проте останній принцип у разі забезпечення публічної безпеки саме під час проведення масових заходів обмежується часом проведення власне того чи іншого заходу²³.

Разом з тим, ведучи мову про принципи забезпечення публічної безпеки і публічного порядку, слід зауважити, що глибина та обсяг тих проблем, вирішення яких передбачено відповідними цілями цієї діяльності, дозволяють говорити про управлінський її аспект. Зокрема, до *так званих управлінських*

²³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

принципів забезпечення публічної безпеки і публічного порядку треба віднести:

1. Законність. Елімінація конституційних приписів через прийняття ординарних законів, вибіркове їх застосування призводить до ерозії базових засад легітимності державної влади і розмивання всієї системи права. Сам по собі цей факт становить суттєву внутрішньосистемну загрозу публічній безпеці та порядку, підриває фундамент функціональної спроможності держави щодо реалізації своїх зобов'язань перед громадянами, в тому числі їхньої безпеки від криміногенних та інших загроз. Тому якнайшвидше відновлення, укріплення та підтримання законності в Україні вбачається базовим критерієм для розгортання цілого розмаїття заходів по всьому фронту забезпечення публічної безпеки і порядку²⁴.

2. Гуманізм у діяльності щодо забезпечення публічної безпеки і порядку зводить людину до рангу головного орієнтира та критерію ефективності. Назагал примітно, що концепція людської безпеки вважається однією з основних у ХХІ столітті. ООН визначила такі її головні характеристики, з якими доцільно погодитися та включити їх до змісту принципу гуманізму у руслі забезпечення публічної безпеки та порядку:

1) сконцентрованість на людині. Людська безпека формується навколо того, наскільки вільно люди роблять свій вибір, який доступ вони мають до ринків і соціальних можливостей, чи живуть вони у злагоді або конфлікті;

2) універсальність. Як заможні, так і бідні країни зазнають загроз у різних сферах суспільного життя. Інтенсивність їх проявів може змінюватися від країни до країни, але ці загрози є реальними і такими, що потребують свого подолання;

3) взаємозалежність компонентів людської безпеки. Голод, захворювання, забруднення довкілля, торгівля наркотиками, тероризм, військова агресія, екстремізм або соціальна дезінтеграція тепер не є ізольованими подіями, що відбуваються в межах національних кордонів. Вони стали глобальними проблемами. Коли безпека людей перебуває під загрозою у всьому світі – всі нації переймаються цим;

²⁴ Ярмиш Н. О. Принципи забезпечення громадської безпеки. *Наше право*. 2015. № 6. С. 124–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2015_6_21

4) особлива роль раннього попередження загроз і не-ефективність більш пізнього втручання у розв'язання проблем людської безпеки взагалі й публічної безпеки зокрема²⁵.

3. Демократизм передбачає широку участь громадськості в управлінні забезпечення публічної безпеки та порядку. Це є обов'язковою умовою формування конструктивного діалогу між владою і першоелементами громадянського суспільства, трансформації вектору публічного управління з паразитарно-утилітарного у сервісно-гуманітарний. Реалізація цього принципу передбачає постійну взаємодію між громадськими організаціями, політичними партіями та органами державної влади, місцевого самоврядування, відповідальними за забезпечення публічної безпеки та порядку, в тому числі й від криміногенних загроз.

4. Плановість забезпечення публічної безпеки та порядку полягає у плануванні організації та здійснення управління відповідною діяльністю, програмуванні безпосередніх заходів забезпечення. Останнє може виражатися в розробці та реалізації державних програм з питань захисту населення від надзвичайних ситуацій та забезпечення публічної безпеки в інших штатних і позаштатних умовах, зокрема й у разі ускладнення криміногенної обстановки.

5. Координація та взаємодія, так само як і плановість, є загальними принципами управлінської практики. Водночас варто зауважити, що сучасна еволюція поняття безпеки, серед іншого, полягає у посиленні акценту на міжнародному співробітництві, на відміну від більш традиційної опори на суперництво та конфлікти. Вже визнано, що основні фактори, які загрожують міжнародній, державній та особистій безпеці, за своїм походженням є транснаціональними і не можуть бути ефективно ліквідовані за допомогою односторонніх дій²⁶. Дійсно, в сучасних умовах забезпечення публічної безпеки,

²⁵ Human Development Report, 1994 : United Nations Development Program. N.Y. : Oxford University Press, 1994. P. 148–184.

²⁶ Басов А. В. Забезпечення громадської безпеки : поняття та зміст. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 2. URL: <http://aplaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-2-2012/item/52-zabezpechennya-hromadskoyi-bezpeky-ponyattya-ta-zmist-basov-a-v>

поряд із беззаперечними внутрішніми факторами та пріоритетами, набуває дедалі чіткіших контурів міжнародної проблеми, що вимагає від національних структур здійснення вчасної та широкоформатної інтеграції на регіональному, міждержавному і глобальному рівнях.

6. Адекватність реагування на загрози, як принцип забезпечення публічної безпеки та порядку, відбиває синтетичні властивості всіх підсистем соціального управління, що так чи інакше залучені до функції убезпечення суспільства від ризиків порушення громадського спокою. Згідно з цим принципом, діяльність із забезпечення публічної безпеки та порядку має відбуватися на засадах комплексності (враховувати зв'язки між змінними факторами на кілька вузлів і рівнів наперед), збалансованості (забезпечувати баланс сил, засобів, інтенсивності їх застосування та наявних загроз), своєчасності (не бути запізнілою та необґрунтовано передчасною), поступовості (кожна наступна фаза, етап реалізації заходів забезпечення має ґрунтуватися на попередньому, з необхідністю впливати з нього, якщо він не є абсолютно інноваційним).

7. Контроль та відповідальність – принципи управління, що спрямовані на сприяння належній ефективності реалізації заходів охорони публічної безпеки і порядку та полягають у спостереженні, вчасному корегуванні небезпекопревентивної діяльності, в тому числі й інструментами юридичної відповідальності. У комплексі з іншими принцип контролю та відповідальності надає можливість укріпити адаптивність системи забезпечення публічної безпеки та публічного порядку як щодо внутрішніх, так і щодо зовнішніх дестабілізаційних факторів, підтримувати виконавську дисципліну й законність у діяльності відповідних суб'єктів.

Таким чином, на підставі викладеного можна висновувати, що принципи адміністративно-правового забезпечення публічної безпеки та публічного порядку – це сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених керівних вимог (стандартів чи правил), закріплених нормами адміністративного законодавства, яких мають дотримуватися суб'єкти забезпечення публічної безпеки та публічного порядку під час організації та здійснення цілеспрямованого організаційного регулятивного засобу впливу на дії окремих громадян,

поведінку суспільства, стан і розвиток суспільних процесів у сфері забезпечення безпеки населення і держави в цілому як елементу національної безпеки України²⁷.

Наведений перелік принципів забезпечення публічної безпеки та публічного порядку не є вичерпний.

Узагальнюючи, **до принципів забезпечення публічної безпеки та публічного порядку доцільно віднести:**

1) універсальні принципи забезпечення публічної безпеки і публічного порядку:

- верховенства права;
- законності;
- пріоритету та дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- відкритості, прозорості та гласності;
- контролю, відповідальності та ін.;

2) спеціальні принципи забезпечення публічної безпеки і публічного порядку:

- політичної нейтральності;
- чіткого розмежування повноважень та взаємодії органів державної влади у забезпеченні публічної безпеки і порядку;
- взаємодії з громадськістю на засадах партнерства;
- пріоритету превентивних заходів і мирних (договірних) засобів у розв'язанні конфліктів;
- своєчасності та адекватності заходів захисту публічних інтересів реальним і потенційним загрозам;
- вибору конкретних засобів та шляхів забезпечення публічної безпеки і порядку на підставі необхідності своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз публічним інтересам;
- запобігання проявам насильства й неналежній поведінці з боку учасників масових заходів, антисоціальним та расистським проявам;
- взаємної поваги і пошуку компромісних рішень та ін.

²⁷ Панова О. О. Забезпечення публічної безпеки в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків, 2018. С. 46.

5.3. Правове регулювання діяльності поліції щодо забезпечення публічної безпеки та публічного порядку

Одним із пріоритетних завдань забезпечення національної безпеки України в умовах напруженої військової, політичної, економічної та соціальної ситуації є посилення ролі держави щодо забезпечення на території нашої держави безпеки людини і громадянина шляхом створення необхідної правової бази та механізму її використання.

Процес реформування правоохоронної системи покликаний стабілізувати політичну ситуацію, створити підґрунтя для розвитку нашої держави та включення її у європейський простір. Новий виток розвитку України супроводжується активізацією такої суспільної загрози, як збройна агресія російської федерації проти нашої держави. З урахуванням цих умов змінюється чинне законодавство, реформуються правоохоронні органи, набувають нових граней їхні функції та завдання. Водночас забезпечення публічної безпеки та публічного порядку залишається пріоритетом для всього суспільства, насамперед для органів Національної поліції.

Необхідною умовою забезпечення публічної безпеки та публічного порядку є їх чітке правове регулювання, а також вироблення алгоритму дій державних органів влади, органів місцевого самоврядування та громадян, спрямованих на запобігання, припинення порушень цього порядку, притягнення до відповідальності винних осіб.

Особлива увага під час забезпечення публічної безпеки та публічного порядку повинна приділятися її правовому регулюванню. Правове регулювання в широкому розумінні – це здійснюваний за допомогою права і всієї сукупності правових засобів юридичний вплив на суспільні відносини. Зміст цієї категорії полягає в тому, що: по-перше, за своєю природою вона є специфічним різновидом соціального регулювання, спрямованим на досягнення певних результатів у житті суспільства; по-друге, здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, які реально виражають саму матерію позитивного права як нормативного інституційного утворення – регулятора. Правове регулювання завжди здійснюється через особливий «інструментарій», притаманний тільки праву механізм,

призначений юридично гарантувати досягнення цілей, які ставив законодавець, видаючи або санкціонуючи юридичні норми, у межах певних типів, «моделей» юридичного впливу.

Правове регулювання – це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку. В умовах формування в Україні основ правової держави роль і значення правового регулювання суспільних відносин набувають особливої актуальності. Це зумовлено тим, що головною ознакою моделі держави, що характеризується як правова, є саме ознака високої правової врегульованості суспільних відносин.

Правове регулювання адміністративної діяльності в Україні формується зі системи нормативно-правових актів, які відрізняються один від одного багатьма ознаками, такими, наприклад, як: юридична сила; назва; органи, що їх приймають; порядок набрання чинності, – однак мають одне спрямування – впорядкування, узгодженість, що в результаті має призвести до нормального функціонування країни в цілому²⁸.

Значну роль у підтримці публічної безпеки, прав та свобод громадян, їх об'єднань відіграють адміністративно-процесуальні норми, оскільки за своєю структурою адміністративний процес охоплює діяльність від підготовки до прийняття законодавчого акта чи акта управління до його реалізації, втілення в життя державними і недержавними структурами, а також застосування заходів примусового характеру до фізичних та юридичних осіб, що порушують чинні правові приписи.

Адміністративно-правове забезпечення публічної безпеки в юридичній літературі розглядається як структурна частина державного управління, різновид виконавчо-розпорядчої діяльності. Адміністративно-правове забезпечення публічної безпеки, його засоби, форми та методи обумовлені низкою факторів, передусім особливостями тієї сфери, що охороняється, тобто характером конкретних суспільних відносин. Адміністративно-правовий захист тих чи інших відносин

²⁸ Панова О. О. Правове регулювання підтримання публічної безпеки та порядку. *Sciences of Europe*. 2017. 12 (12). С. 11–16. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/1984>

у сфері публічної безпеки передбачає не лише заходи впливу за вчинення протиправних правопорушень, а стосується і правомірної поведінки, врегулювання відносин задля їх вдосконалення, узгодження дій людей, їхніх колективів або об'єднань між собою та зовнішніми умовами.

Правове регулювання забезпечення публічної безпеки та публічного порядку в Україні здійснюється правовими актами, такими як: Конституція України²⁹, Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України^{30, 31}, Кодекс України про адміністративні правопорушення³², закони України «Про національну безпеку України»³³, «Про Національну поліцію»³⁴, «Про Національну гвардію України»³⁵, «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»³⁶, «Про оперативно-розшукову діяльність»³⁷, «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»³⁸, «Про дорожній рух»³⁹, іншими законами, міжнародно-правовими угодами, що ратифіковані Верховною Радою України, а також цілою низкою підзаконних нормативно-правових актів.

²⁹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

³⁰ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

³¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n3069&p=>

³² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. № 51. Ст. 1122.

³³ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

³⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

³⁵ Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/876-18>

³⁶ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>

³⁷ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

³⁸ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80>

³⁹ Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12>

Важливим кроком на шляху підвищення ефективності забезпечення публічної безпеки і публічного порядку в Україні стало прийняття Закону України «Про Національну поліцію»⁴⁰, яким було закладено правову основу діяльності підрозділів поліції України та закріплено «забезпечення публічної безпеки і порядку» (ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію») – як одну з головних сфер, де працівники поліції виконують покладені на них завдання.

Для більш детального вивчення правових засад діяльності поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку слід розглянути компетенцію окремих підрозділів Національної поліції в цій сфері.

Так, основним нормативно-правовим актом, на який спираються дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громад під час виконання своїх безпосередніх обов'язків, є *Наказ МВС України від 28.07.2015 р. № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад»*⁴¹. Вони попереджають правопорушення, ведуть боротьбу зі злочинністю, здійснюють нагляд за додержанням нормативних актів, які регулюють громадський порядок і громадську безпеку, вживають заходів щодо охорони державної та особистої власності, забезпечують захист прав і законних інтересів громадян.

Провідна роль дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад у практичному вирішенні покладених на поліцію завдань також обумовлена тим, що вони виконують основний обсяг профілактичних та правоохоронних функцій поліції і до них безпосередньо звертаються громадяни з усіх питань охорони публічного порядку. Отже, від ефективності їхньої роботи безпосередньо залежить захист прав і свобод громадян від протиправних посягань.

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громад забезпечують безпеку громадян і публічний порядок

⁴⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

⁴¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2015 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

на території закріпленої за ним поліцейської дільниці, вживають заходів щодо своєчасного попередження та розкриття злочинів, сприяють діяльності патрульних нарядів поліції та громадських формувань з охорони публічного порядку, регулярно здійснюють з ними спільне патрулювання. В цілому від роботи дільничного офіцера поліції, поліцейського офіцера громади, від ефективності їх діяльності прямо залежить стан законності та правопорядку на поліцейській дільниці, яку він обслуговує.

Що стосується підрозділів ювенальної превенції, то вони були створені на базі колишньої кримінальної поліції у справах дітей. Нормативно-правовим документом, що регламентує їхню діяльність, є *Наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»*⁴². До компетенції цього підрозділу віднесено: проведення роботи щодо запобігання правопорушенням дітей; виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми, вжиття з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством; розгляд у межах своєї компетенції заяв і повідомлень про правопорушення, вчинені дітьми; розшук дітей, котрі зникли, дітей, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади (бродяжать) і спеціальні установи для дітей, та інші повноваження, що дають змогу належним чином реалізовувати покладені на них завдання у сфері публічного порядку і безпеки.

Важливу роль у виконанні завдань із забезпечення публічного порядку повинна відігравати патрульна служба, оскільки її працівники перебувають у максимально тісних повсякденних контактах із населенням, яке охоплює увесь спектр соціальних, освітнянських і професійних категорій, політичних переконань і релігійних світоглядів. Патрульні виконують різні поліцейські функції: усувають порушення публічного порядку, припиняють правопорушення, здійснюють профілактичні заходи, регулюють і забезпечують дорожній рух, беруть участь у розшуку злочинців, збирають інформацію,

⁴² Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>

необхідну для інших галузевих служб, надають допомогу громадянам в екстремальних ситуаціях, не пов'язаних із правопорушеннями. Їх повноваження та завдання прямо передбачені *Наказом МВС України від 02.07.2015 р. № 796 «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС»*⁴³.

Патрульна служба відповідно до покладених на неї завдань здійснює:

1) цілодобове патрулювання території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку, громадської безпеки та контролю за дотриманням правил дорожнього руху;

2) реагування на повідомлення про правопорушення, надання невідкладної допомоги;

3) самостійне виявлення правопорушень під час патрулювання та в інших випадках, передбачених законодавством;

4) припинення правопорушень;

5) затримання правопорушників та доставлення їх до підрозділів поліції;

6) охорону місця події;

7) співпрацю з іншими структурними підрозділами органів Національної поліції;

8) виконання інших повноважень, передбачених нормативно-правовими актами МВС⁴⁴.

Поліція особливого призначення «Корпус оперативно-раптової дії» (далі – КОРД) є підрозділом Національної поліції для вирішення надзвичайних ситуацій, рівень яких буває настільки високим і складним, що може перевищити можливості сил оперативного реагування чи оперативно-розшукових підрозділів.

В основу повсякденної службово-бойової діяльності КОРД покладаються принципи служіння та захисту громадян України, ефективного забезпечення безпеки і прав громадян, чесно і добросовісного виконання своїх службових обов'язків, високого професіоналізму та інших європейських і міжнародних правил та практик поліцейської діяльності.

⁴³ Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : Наказ МВС України від 02.07.2015 р. № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0777-15>

⁴⁴ Там само.

Законодавство визначає завдання КОРД – це: розроблення, підготовка та проведення спеціальних операцій із захоплення небезпечних злочинців; припинення правопорушень, що вчиняються учасниками злочинних угруповань; звільнення заручників; здійснення силової підтримки під час проведення оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, а також заходів забезпечення кримінального провадження; забезпечення здійснення заходів безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, та ін.⁴⁵.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»⁴⁶, для забезпечення порядку на об'єктах і територіях, які мають особливе значення або постраждали від стихійного лиха, екологічного забруднення, катастрофи, Міністерством внутрішніх справ України з дозволу Кабінету Міністрів України можуть створюватись спеціальні підрозділи поліції.

Нарешті, поліція охорони – єдина в Україні охоронна структура, працівники якої мають визначені законом права та повноваження на озброєну охорону та застосування владних функцій щодо правопорушників. Підтримання публічної безпеки та порядку цим органом здійснюється опосередковано та регулюється такими нормативно-правовими актами, як *Закон України «Про охоронну діяльність»*⁴⁷, *Постанова Кабінету Міністрів України «Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності»*⁴⁸, *Наказ Національної поліції України «Про затвердження Положення про Департамент поліції охорони»*⁴⁹ та ін.

⁴⁵ Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення «Корпус оперативно-раптової дії»: Наказ МВС України від 26.11.2018 р. № 958. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1436-18>

⁴⁶ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

⁴⁷ Про охоронну діяльність: Закон України від 22.03.2012 р. № 4616-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>

⁴⁸ Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 937. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/937-2015-%D0%BF>

⁴⁹ Про затвердження Положення про Департамент поліції охорони: Наказ Національної поліції України від 06.11.2015 р. № 43.

Норми Закону України «Про Національну поліцію»⁵⁰ надають працівникам поліції значне коло повноважень у сфері забезпечення публічної безпеки та публічного порядку, адже Національна поліція України є провідним суб'єктом забезпечення публічної безпеки і порядку у трьох напрямках: 1) охорона прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави; 2) вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і публічного порядку: попередження і припинення можливих злочинів, порушень публічної безпеки і публічного порядку; провадження превентивної та профілактичної діяльності, протидія злочинності, своєчасне реагування на заяви та повідомлення, недопущення ослаблення охорони публічного порядку на інших територіях населеного пункту, моніторинг оперативної обстановки тощо; 3) взаємодія з іншими державними органами у процесі забезпечення публічної безпеки і публічного порядку та реалізації державної політики у цій сфері.

На основі аналізу наявних правових джерел можна визначити, які повноваження мають у своєму розпорядженні органи та підрозділи Національної поліції України щодо публічної безпеки та публічного порядку. В нормативно-правових актах сили органів та підрозділів поліції, що залучаються до забезпечення публічного порядку, під час, наприклад, введення посиленого режиму несення служби, поділяються на три групи: перша група – основні сили; друга група – додаткові сили, що виділяються за рахунок відокремлених підрозділів того самого регіону; третя група – сили, які залучаються за рахунок головних управлінь Національної поліції інших регіонів (зведені загони)⁵¹. Така класифікація сил потребує конкретизації. Задля цього слід використати поділ повноважень органів Національної поліції України залежно від їхніх функцій із забезпечення публічного порядку⁵².

⁵⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

⁵¹ Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності : Наказ МВС від 10.12.2015 р. № 1560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16>

⁵² Панова О. О. Компетенція органів поліції у сфері охорони громадського порядку і безпеки. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право.* 2015. № 1. С. 184.

Особливість же компетенції саме органів та підрозділів Національної поліції України полягає в тому, що їх діяльність спрямована на виконання трьох векторів роботи, а саме: попередження, припинення та притягнення винних до відповідальності (усунення негативних наслідків протиправного діяння).

5.4. Концептуальні підходи щодо забезпечення публічної безпеки та публічного порядку на основі іноземного досвіду

Вивчення, адаптація та запровадження в Україні найкращих іноземних практик, покликаних підвищити рівень забезпечення публічної безпеки та публічного порядку, завжди мали не лише суто практичне значення, а й виступали невід'ємною складовою розвитку вітчизняної науки в галузі національної безпеки. Особливої актуальності вказана науково-практична проблема набула на нинішньому етапі державотворення – у зв'язку з необхідністю розробки нових підходів щодо забезпечення захищеності громадян в умовах збройної агресії з боку російської федерації, запобігання загрозам їхньому життю і здоров'ю, збереження нормальної життєдіяльності суспільства. Імплементация в Україні загальноприйнятих демократичних підходів щодо забезпечення публічної безпеки та порядку дасть змогу не лише більш ефективно протистояти іноземному втручання у наші внутрішні справи, а й допоможе зробити реальні кроки на шляху до європейської та євроатлантичної інтеграції.

До речі, у деяких розвинутих західних країнах поняття «публічна безпека» («*public security*») не має чіткого законодавчого визначення і різниться щодо свого трактування залежно від національних та історичних особливостей. Це пов'язано з тим, що в демократичних суспільствах публічна безпека розглядається насамперед як процес її забезпечення спеціальними структурами (поліцією, військовослужбовцями жандармерії, національними гвардійцями тощо), які самі мають обирати найбільш оптимальний варіант і форми діяльності задля досягнення найкращого результату з метою підтримання публічного порядку в кожному конкретному випадку.

Так, на думку французьких юристів, термін «безпека» належить до «невизначених правових понять» і в принципі не повинен законодавчо визначатися, залишаючи таким чином простір для безпосередніх виконавців, які й покликані на практиці забезпечувати громадську безпеку. Відомий французький юрист Ж. Ведель трактує безпеку як «діяльність, що спрямована на попередження небезпеки, яка загрожує колективу (приватним особам), починаючи від попередження заколотів проти безпеки держави і закінчуючи запобіганням нещасним випадкам»⁵³.

На практиці більшість функцій у сфері забезпечення публічної безпеки і правопорядку у Французькій Республіці виконує жандармерія. Адміністративна поліція займається попередженням правопорушень і виконує інші профілактичні заходи. Повноваження французької поліції визначені законом «Про посилення безпеки і захисту свободи особи» від 1981 року, який досить докладно регламентує її діяльність щодо боротьби зі злочинністю та охорони публічного порядку. Особливе місце в законі відведено судовій поліції, яка наділена повноваженнями констатувати порушення будь-яких встановлених законом норм життєдіяльності, збирати докази та передавати правопорушників судовій владі⁵⁴.

У Великій Британії особливості практики забезпечення публічної безпеки нормуються законом Сполученого Королівства «Про поліцію» від 1996 року, відповідно до якого найголовнішим завданням цього органу є охорона публічного порядку і цим має опікуватися кожен поліцейський незалежно від звання й посади. Водночас робота британської поліції з охорони публічного порядку та безпеки не належить до адміністративної діяльності, оскільки здійснюється всіма підрозділами та службами поліції. Специфічною рисою діяльності поліції Великої Британії із забезпечення громадської безпеки є те, що взаємодія між різними її силами (службами,

⁵³ Хатнюк Ю. А. Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 168 с.

⁵⁴ Соболев Є., Коломойцев С. Досвід організації та діяльності поліції провідних країн Європи. *Форум права*. 2010. № 2. С. 461–466.

відділами) не має чіткої регламентації і відбувається на договірній основі між старшими офіцерами⁵⁵.

Німецький правознавець Р. Сампер також вважає, що «публічна безпека» є не визначеним правовим поняттям і неможливо зафіксувати законом те, що в певному випадку (конкретному часі і місці) слід розуміти під публічною безпекою та порядком і що для цього має робити поліція. На його думку, конкретні дії повинні визначатися у кожному окремому випадку, часі, місці, з урахуванням усіх наявних обставин і можливостей⁵⁶.

У рішенні Баварського конституційного суду від 13 жовтня 1951 року термін «публічна безпека» трактовано як «цілісність здоров'я, гідності, свободи та майна громадян, а також недоторканність правового порядку й основних державних установ»⁵⁷.

У Португальській Республіці з метою охорони публічної безпеки утворено поліцію публічної безпеки, яка функціонує відповідно до закону «Про організацію поліції публічної безпеки» від 2007 року. Її місія полягає в забезпеченні демократичної законності, внутрішньої безпеки та прав громадян згідно з Конституцією та законами. Поліція підзвітна перед членом Уряду, який відповідає за внутрішню політику й адміністрування, а її організаційна структура є єдиною для всієї території держави. За законом, португальська поліція публічної безпеки має виконувати такі завдання:

- забезпечувати умови безпеки, які дають можливість для реалізації прав і свобод, поваги до гарантій для громадян, а також можливість повноцінного функціонування демократичних інститутів відповідно до засад легальності та діяльності правової держави;
- гарантувати публічний спокій і порядок, безпеку і захист осіб та майна;

⁵⁵ The Police Act 1996 (equipment) regulations 2011 and the Police Act 1996 (services) regulations 2011: impact assessment. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/the-police-act-1996-equipment-regulations-2011-and-the-police-act-1996-services-regulations-2011-impact-assessment>

⁵⁶ Samper R. Kommentar zum bayerischen Polizeiaufgabengesetz. Munchen, 1965. S. 23.

⁵⁷ International commission of jurists. *The review*. June 1986. № 36. P. 50.

- забезпечувати загальне запобігання злочинності у взаємодії з іншими силами і службами безпеки;
- запобігати вчиненню інших дій, що суперечать закону та встановленим правилам⁵⁸.

Часто при трактуванні терміна «публічна безпека» акцент робиться саме на соціально-економічній сфері. Так, у Сполучених Штатах це поняття визначається як «усвідомлене відчуття власного благополуччя як частини загального благополуччя, яке породжує в індивіда відносну впевненість у тому, що він (або вона) здатен задовольнити свої основні потреби та бажання як зараз, так і в майбутньому». Водночас загроза публічній безпеці описується як небезпека втрати доходів, різних засобів (наприклад, для підтримки здоров'я), брак доходів (низька зарплата або неповна зайнятість), а також невпевненість у доходах (навіть для високооплачуваного працівника).

Примітно те, що в США законодавчі вимоги до проведення масових заходів перебувають у віданні влади штатів. Скажімо, у Нью-Йорку заявку на проведення мітингу треба подавати за 45, у Лос-Анджелесі – за 40, а у Вашингтоні – не пізніше ніж за 15 днів. У деяких містах заборонено проведення мітингів у безпосередній близькості до урядових і адміністративних будівель⁵⁹.

У Канаді «публічна безпека» розглядається як засіб підтримання умов задля постійного і довготривалого підвищення продуктивності праці та збільшення капіталу й, отже, високого та зростаючого стандарту життя країни, включаючи підтримку справедливої, безпечної та динамічної ділової атмосфери, яка сприяє інноваціям, внутрішнім і зовнішнім інвестиціям та постійному економічному зростанню країни.

Загальноприйнятим для країн Північної Америки є те, що публічна безпека позиціонується передусім як функція уряду щодо забезпечення належного захисту громадян, мешканців певного регіону, місцевих організацій та установ від загроз їхньому благополуччю та процвітанню. З цією метою

⁵⁸ Relatório Anual de Segurança Interna 2017. Administração Interna. *Governo da República Portuguesa*. URL: <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc21/comunicacao/documento?i=relatorio-anual-de-seguranca-interna-2017>

⁵⁹ Мельник Н. В. Міжнародний досвід в організації роботи у сфері охорони публічного порядку. Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 19. URL: <https://www.lvduvs.edu.ua>

вживаються відповідні заходи інституційного, організаційного та спеціального характеру, які покликані об'єднати зусилля всіх зацікавлених сторін і оптимізувати матеріально-технічні витрати на забезпечення публічної безпеки. Організація громадської безпеки передбачає надання громадянам правоохоронних, пожежних та невідкладних медичних послуг, які відносяться до юрисдикції муніципалітетів, штатів, округів або федерального уряду. При цьому наголос робиться на профілактиці та запобіганні подіям, що можуть становити реальну небезпеку для широкої громадськості (травм, пошкоджень майна, злочинів, природних і техногенних катастроф тощо)⁶⁰.

За інституційною характеристикою забезпечення публічної безпеки включає такі рівні:

1) національний (Митна та прикордонна служба США – United States Customs and Border Protection (CBP); Федеральне агентство з надзвичайних ситуацій – The Federal Emergency Management Agency (FEMA); Федеральне бюро розслідувань – The Federal Bureau of Investigation (FBI) тощо);

2) регіональний (міська поліція; поліція округу; відділ шерифа; державна або провінційна поліція тощо);

3) локальний (пожежна бригада; місцевий поліцейський орган або відділ; мерія; управління муніципальних громадських справ тощо)⁶¹.

Крім того, забезпечення публічної безпеки передбачає професійну діяльність у таких секторах, як:

- правоохоронні органи (національна або федеральна поліція, регіональна або місцева поліція);

- інтелектуальна діяльність та обмін інформацією (розвідка, слідчі дії, таємні операції);

- управління надзвичайними ситуаціями (швидка медична допомога, пожежна служба, поліція, пошук та рятувальні роботи);

- правосуддя (суди, юридичні адміністрації, пенітенціарна система);

⁶⁰ Maritime Domain Awareness in the Canadian Safety and Security Program. Scientific Brief. DRDC CSS /5 2013-042. URL: http://cradpdf.drdc-rddc.gc.ca/PDFS/unc152/p538602_A1b.pdf

⁶¹ The Queensland Fire and Emergency Services (QFES). Website. URL: <https://www.qfes.qld.gov.au/Pages/default.aspx>

– внутрішньодержавне забезпечення (прикордонні та портові структури, берегова охорона, надання адміністративних послуг)⁶².

У багатьох розвинутих країнах світу до загроз публічній безпеці відносять не лише протиправні посягання, а й інші загрози, зокрема природні, техногенні, соціокультурні тощо. Такий підхід репрезентує публічну безпеку як існуючий у державі рівень протидії загрозам різноманітного характеру нормальному стану життєдіяльності останньої, а також ступінь захищеності людини й суспільства. Це також передбачає, що держава і суспільство займають наступальну позицію щодо належного забезпечення захисту життєво важливих національних інтересів та превентивно протидіють наявним (імовірним) загрозам.

Наочним прикладом використання загальнонаукових знань задля більш ефективного забезпечення публічної безпеки є поширена міжнародна практика класифікації правопорушень проти громадського порядку та безпеки відповідно до загальноприйнятої світової Універсальної десяткової класифікації, УДК (The UDC Summary, UDCS)⁶³. Ця класифікація відносить до злочинів проти публічного порядку і публічної безпеки таке:

- небезпечні об'єднання та секти, озброєні банди, таємні злочинні громади на зразок італійської мафії чи японської якудзи;
- підбурення та примушення до скоєння злочину, провокація злочину, уславлення і прикрашання злочину, підбурення до громадянської війни;
- безпорядок, бунт, заколот, відмова від виконання наказу, громадянська непокоря;

⁶² Official website of the United States Department of Homeland Security (DHS). *Our Mission*. URL: <https://www.dhs.gov/our-mission>

⁶³ *Примітка*. Універсальна десяткова класифікація, УДК (The UDC Summary, UDCS) – бібліотечна класифікація документів, яка широко використовується у всьому світі для систематизації творів науки, літератури і мистецтва, періодичного друку, різних видів документів, а також організації картотек. Розроблена Міжнародним бібліографічним інститутом у 1895–1905 рр. на основі «Десяткової класифікації» американського бібліотекаря Дьюї. Офіційний сайт УДК: <http://www.udcsummary.info/php/index.php>

- злочини, пов'язані з незаконним використанням озброєння, вогнепальної зброї та вибухівки;
- жебракування, бродяжництво, антигромадське ухилення від праці, паразитизм, дармоїдство;
- транспортні злочини та злочини проти засобів зв'язку;
- злочини проти суспільного здоров'я та настанов щодо продовольства, фальсифікація продуктів харчування, незаконна медична практика порушення законів про поховання та порядок на цвинтарях, осквернення могил, наруга над трупами;
- порушення законів про друк, пресу, видавництво, незаконне розповсюдження друкованої продукції, злочини, що скоєні різноманітними ЗМІ⁶⁴.

Крім того, завдяки використанню УДК (UDCS) встановлюються конкретні практичні заходи, які можуть спрямовуватися на підтримання публічного порядку і спокою, а саме: а) охорона та підтримка громадських свобод, свободи думки, свободи слова та свободи преси; б) моніторинг свободи союзів, об'єднань та зібрань; в) нагляд за зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами, а також військовим спорядженням; г) спостереження за місцями значного скупчення людей (площами, вулицями, магістралями, громадськими місцями тощо); ґ) система реєстрації населення за місцем проживання (тимчасового мешкання); д) нагляд за іноземцями (нерезидентами), поліція у справах іноземців; е) моніторинг ситуації в готелях, гостьових будинках, у помешканнях громадян; є) спостереження за масовими зібраннями людей, фестивалями, концертами тощо⁶⁵.

Назагал можна виокремити такі загальноприйняті визначальні цілі, які ставлять перед собою розвинуті держави щодо забезпечення публічної безпеки:

- 1) постійне зростання рівня життя населення;
- 2) досягнення й підтримка необхідного рівня захищеності прав і свобод людини та громадянина;

⁶⁴ Див. URL: <https://teacode.com/online/udc/34/343.34.html>

⁶⁵ Див. URL: <https://teacode.com/online/udc/35/351.75.html>

3) підвищення рівня захищеності населення під час надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру, а також від терористичних загроз;

4) забезпечення законних прав та інтересів організацій і громадських об'єднань;

5) зниження рівня правопорушень та злочинів, захист матеріальних і духовних цінностей суспільства від загроз кримінального характеру;

6) збереження громадянського миру й суспільної злагоди, сприяння етноконфесійному діалогу, підтримання політичної, соціальної та економічної стабільності;

7) належне функціонування системи ефективної протидії загрозам людині та суспільству;

8) динамічний характер самої системи забезпечення публічної безпеки (її здатність вчасно виявляти та нейтралізувати небезпеки й загрози власному нормальному функціонуванню, спроможність своєчасно перебудовуватися відповідно до мінливості ситуації).

Розділ 6

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА («COMMUNITY POLICING»)

6.1. Нормативно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України з населенням на засадах партнерства

У нинішній надзвичайно складний час для нашої держави правоохоронні органи покликані віддано і чесно служити суспільству і державі. Діяльність Національної поліції України, котра пройшла реформування і виконує головну функцію в державі щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, обумовлює актуальність розкриття питання взаємодії поліції та суспільства, оскільки поліція для ефективного виконання своїх функцій має підтримувати зв'язок та співпрацювати з громадськістю й населенням. Участь населення в правоохоронній діяльності є важливим інститутом, який здатний реально та ефективно впливати на припинення правопорушень і стан забезпечення публічного порядку та публічної безпеки в Україні.

Конституція України гарантує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю¹. Саме це вважається однією з головних засад у діяльності поліції, яка виконує правозахисну функцію держави та спрямована на захист порушених прав громадян, пошук правопорушників, притягнення їх до відповідальності та відновлення порушеного права. Закон України «Про Національну поліцію» визначає, що задоволення

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР>.

потреб населення, територіальних громад та об'єднань має бути базою для здійснення діяльності поліції².

Аналіз сучасних розвідок стосовно взаємодії правоохоронних органів із населенням та громадськістю демонструє, що досі не віднайдено єдиного підходу до розуміння вказаного поняття. Скажімо, С. Медведенко стверджує, що взаємодія Національної поліції України з громадськістю – це соціально зумовлена, узгоджена діяльність, яка виражена у співпраці між суб'єктами взаємодії з використанням відповідних форм і методів для досягнення спільної мети³. Своєю чергою, О. Валуйко зазначає, що взаємодія Національної поліції України з населенням передбачає узгоджену діяльність у формі співпраці між органами Національної поліції України та інститутами громадянського суспільства, яка здійснюється з використанням відповідних форм і методів задля подолання проблем, пов'язаних зі злочинністю, порушенням громадського порядку та безпеки, з метою поліпшення якості життя громади⁴.

На думку К. Ізбаш, Н. Домброван, взаємодія органів та підрозділів Національної поліції України передбачає нормативно закріплену співпрацю, яка полягає у вирішенні проблемних питань, пов'язаних із профілактикою та боротьбою щодо вчинення правопорушень, і боротьбі зі злочинністю, забезпеченні публічного порядку та публічної безпеки, формуванні в населення правової культури.

Отже, взаємодія Національної поліції з громадськістю є одним із напрямів діяльності органів та підрозділів Національної поліції України, який отримав своє законодавче закріплення⁵.

² Ізбаш К. С., Домброван Н. В. Нормативно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України з громадськістю та населенням на засадах партнерства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 241–246.

³ Медведенко С. В. Адміністративно-правові основи взаємодії Національної поліції України з громадськістю в правоохоронній діяльності : дис. ... д-ра філос. / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2020. С. 222.

⁴ Валуйко О. М. Взаємодія Національної поліції України з населенням: теоретичний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 209.

⁵ Ізбаш К. С., Домброван Н. В. Нормативно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України з громадськістю та населенням на засадах партнерства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 243.

Так, низка нормативно-правових джерел містить норми, якими врегульовано питання взаємодії Національної поліції України з громадськістю загалом, а також із громадами та окремими громадянами зокрема⁶.

Правову основу взаємодії поліції та суспільства на засадах партнерства становлять такі джерела: Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»; Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад» від 28.07.2017 р. № 650; Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» від 19.12.2017 р. № 1044; Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події, а також оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27.04.2020 р. № 357⁷. Отже, питання взаємодії Національної поліції та громадськості під час виконання нею обов'язків визначено чинним законодавством України як ключові та такі, що зумовлюють успішність діяльності поліцейських органів та підрозділів.

Так, у ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» взаємодію поліції з населенням на засадах партнерства названо одним із принципів діяльності Національної поліції⁸. Із положення вказаного Закону впливає зміст зазначеного принципу, який полягає в тому, що: по-перше, між поліцією та населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями відбувається взаємодія на засадах тісної

⁶ Ізбаш К. С., Домброван Н. В. Нормативно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України з громадськістю та населенням на засадах партнерства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 243.

⁷ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події, а також оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>

⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

співпраці; по-друге, планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад із метою визначення причин та умов вчинення правопорушень; по-третє, основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції є рівень довіри населення до поліції.

Окрім того, положення Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що взаємодія поліції та громадськості відбувається шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм і заходів для задоволення потреб населення та поліпшення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. У своїй діяльності поліція здійснює правове виховання громадян, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності (ст. 89)⁹.

Застосування поліцією сучасних методів у співпраці з громадськістю спрямоване на виявлення правопорушень для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності. З метою визначення причин та умов вчинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад, а рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності поліції. Зокрема, контроль за діяльністю поліції здійснюється у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України (статті 89, 90 Закону України «Про Національну поліцію»).

Окрім вищевикладеного, керівники територіальних органів та підрозділів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст, сіл з метою налагодження співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та вибираються найефективніші способи їх вирішення.

⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Із метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції органи й підрозділи Національної поліції України мають систематично інформувати громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються для попередження правопорушень¹⁰.

На особливу увагу заслуговує співпраця поліції з громадськими формуваннями з питань охорони громадського порядку і державного кордону. Відповідно до положень Конституції України, громадяни України мають право створювати в порядку, установленому Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин¹¹.

Учасники громадських формувань спільно з поліцейськими патрулюють вулиці та беруть участь у профілактичних рейдах, зокрема з протидії стихійній торгівлі та реалізації сурогатних спиртних напоїв, безпеки дорожнього руху.

Серед головних завдань, які виконує дільничний офіцер поліції та поліцейський офіцер громади, потрібно вказати такі: по-перше, здійснення діяльності, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності; по-друге, взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування, населенням і утвореними відповідно до чинного законодавства громадськими формуваннями з охорони

¹⁰ Ізбаш К. С., Домброван Н. В. Нормативно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України з громадськістю та населенням на засадах партнерства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 244.

¹¹ Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>

громадського порядку; по-третє, співпраця з групами реагування патрульної поліції щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень та перебувають на превентивних обліках поліції; по-четверте, отримання від населення відомостей про осіб, які мають наміри вчинити кримінальні правопорушення або їх вчинили, розшукуваних злочинців, осіб, які зникли безвісти, тощо.

Важливе місце серед джерел правового регулювання взаємодії поліцейських та населення посідає Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затверджена Наказом МВС України від 28.07.2017 р. № 650 зі змінами¹². Саме в зазначеній Інструкції порівняно з іншими нормативно-правовими актами більш докладно приділено увагу взаємодії поліцейського, а саме дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади, і населення.

Окрім того, Інструкцією передбачено, що дільничний офіцер поліції, поліцейський офіцер громади у своїй діяльності залучає населення до профілактики правопорушень, охорони публічного порядку та протидії злочинності; співпрацює на засадах партнерства з органами місцевого самоврядування, територіальними громадами, керівниками підприємств, установ та організацій, а також закладами, які знаходяться на території обслуговування; визначає спільні пріоритетні напрями роботи та здійснює її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості (шляхом бесід, обговорень) та специфіки дільниці; проводить зустрічі з громадянами, громадою та громадськими організаціями; проводить роз'яснювальну роботу з метою формування в населення правової культури, проводить профілактику правопорушень; інформує про стан законності, боротьби зі злочинністю та проведені заходи з охорони громадського порядку.

Взаємодія поліції з громадянами відбувається у разі звернення громадян зі заявами та повідомленнями про

¹² Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

кримінальні, адміністративні правопорушення або події, що регламентовано Інструкцією з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події, а також оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України¹³.

У руслі взаємодії поліції та громадськості на особливу увагу заслуговують сумісні проекти, а саме: проект «Ластівка» (започатковано громадською організацією «Фонд довіри» за сприяння Програми розвитку ООН), інноваційний проект «Безпечний будинок», проект «Шкільний офіцер поліції» та проект «Сусідська варта»¹⁴.

Так, у 2021 році розпочато створення секторів протидії домашньому насильству з метою реагування на факти вчинення домашнього насильства. Такі сектори діють у всіх містах України обласного значення. Поліцейські реагують на виклики щодо протидії домашньому насильству, складають протоколи про адміністративні правопорушення за вчинення домашнього насильства, а також у разі встановлення фактів нанесення тілесних ушкоджень відкривають кримінальне провадження. Окрім того, поліцейські здійснюють перевірку осіб, які перебувають чи перебували на обліку за вчинення насильства в родині: спілкуються з потерпілими та сусідами щодо повторного вчинення домашнього насильства. Для системної профілактичної роботи з кривдниками поліцейські планують створити «карту порушника» з інформацією про соціальний статус, місце роботи, кількість дітей тощо.

Також одним із важливих аспектів діяльності МВС України та Національної поліції України з питання протидії домашньому насильству вважаються інформаційні кампанії. Причому, в умовах карантинних обмежень постраждала особа

¹³ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події, а також оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>

¹⁴ Міністерство внутрішніх справ відкрило у месенджері Telegram чат-бот, який допомагає запобігати домашньому насильству. Портал Ukrinform.ua. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3002636-mvs-zapustilo-u-telegramcatbot-dla-protidii-domasnomu-nasilstvu.html>

перебуває на одній території з кривдником. Такі обставини ускладнюють можливість звернення по допомогу, тому МВС України та Національна поліція розробили чат-бот «Дії проти насильства» на базі платформи *Telegram*. Основна мета чат-боту – інформування населення про те, що є насильством, основні його види, крім цього він містить відповіді на поширені запитання. Чат-бот надає можливість спілкуватися з працівниками державної безоплатної правової допомоги в онлайн-режимі. У разі необхідності консультанти передають інформацію правоохоронним органам про потребу виклику поліції за конкретною адресою. Чат-бот дає змогу акумулювати всі контакти, які можуть бути корисними у випадку домашнього насильства, в одному місці¹⁵.

Окрім цього, співробітники Національної поліції у рамках кампанії «Розірви коло» розповсюджують розроблені плани безпеки, які містять інформацію щодо того, як убезпечити себе від проявів насильства на різних етапах: у разі наявного ризику прояву насильства, загострення ситуації та вчинення дій на посткритичному етапі¹⁶.

Крім того, важливим для створення безпечного середовища для дітей, вільного від булінгу, наркотиків і насильства, вважається проєкт «Вихователь безпеки», який було започатковано у листопаді 2021 році в країні за ініціативи Президента¹⁷. Вихователь безпеки має координувати питання безпеки в кожній школі й тісно співпрацювати з поліцією. Головним завданням вихователя безпеки є виявлення і припинення правопорушень у межах навчального закладу, участь у превентивних заходах і внесення пропозицій щодо посилення безпечності освітнього середовища. До його обов'язків належатиме вирішення низки питань, а саме: протидія булінгу

¹⁵ Міністерство внутрішніх справ відкрило у месенджері *Telegram* чат-бот, який допомагає запобігати домашньому насильству. *Портал Ukrinform.ua*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3002636-mvs-zapustilo-u-telegramcatbot-dla-protidii-domasnomu-nasilstvu.html>

¹⁶ Особистий план безпеки. *Портал Rozirvykolo.org*. URL: <https://rozirvykolo.org/osobistij-plan-bezpeki/>

¹⁷ В Україні стартував пілотний проєкт «Вихователь безпеки». *Портал МВС*. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/v-ukrayini-startuvavpilotnii-projekt-vixovatel-bezpeki>

(цькуванню) учасників освітнього процесу; виявлення та припинення в рамках компетенції правопорушень у приміщенні навчального закладу та на його прилеглій території; комунікація з адміністрацією закладу освіти, представниками поліції та служби у справах дітей щодо проявів серед дітей суїцидальної поведінки; провадження діяльності, яка пов'язана зі забезпеченням права дитини на здобуття освіти; участь у проведенні індивідуальної профілактичної роботи з учнями, які перебувають на внутрішньошкільному обліку і на профілактичних обліках в Національній поліції; запобігання правопорушенням в учнівському середовищі (повинен проводити індивідуальні бесіди, лекції, інтерактивні заняття тощо); впровадження передового досвіду та інноваційних технік в організації безпеки учасників освітнього процесу, підвищення рівня захищеності дітей, протидії вчиненню правопорушень дітьми та стосовно них тощо; протидія тютюнопалінню, вживанню алкогольних напоїв дітьми, незаконному обігу наркотичних засобів на території закладу освіти та прилеглій території; створення безпечної інфраструктури на прилеглій до шкіл території та ін. Отже, діяльність Національної поліції та громадськості щодо реалізації спільних пілотних проєктів спрямована на забезпечення захисту прав і свобод громадян, що є запорукою довіри населення до поліції.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що взаємодія Національної поліції України та громадськості має відбуватися таким чином: поліція виконує свої обов'язки з урахуванням потреб місцевої громади та окремих груп її населення; підрозділи Національної поліції інформують громадськість про стан правопорядку на підвідомчій території; керівництво територіальних підрозділів поліції проводить зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування, на яких обговорює діяльність поліції, визначає поточні проблеми публічної безпеки громадян та шляхи їх вирішення; поліція та представники громадськості розробляють спільні проєкти, програми та заходи для задоволення потреб населення і поліпшення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань; поліція бере активну участь у правовому вихованні населення.

6.2. Концепція взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства («Community policing»)

Багаторічна практика європейських країн засвідчує, що одним із найважливіших інструментів правоохоронної діяльності є взаємодія з населенням. Для того щоб поліція могла ефективно контролювати ситуацію на певній території, вона повинна враховувати потреби мешканців, а отже, індивідуальний підхід є вкрай необхідним. Такий підхід передбачає готовність громадськості взяти на себе частину відповідальності за загальну якість життя у місті (районі, селищі), а поліція, своєю чергою, мусить почути громаду і діяти відповідно до її вимог та інтересів. Однак партнерство між поліцією та населенням може бути успішним лише за умови довіри з обох сторін¹⁸.

Законом України «Про Національну поліцію» вперше на державному рівні визначено необхідність встановлення виключно партнерських засад взаємодії поліції і населення. Зокрема, у розділі «Громадський контроль поліції» прописано: звіт про поліцейську діяльність; прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції; взаємодію між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування. Також цим розділом передбачено, що поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм і заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань¹⁹.

Сьогодні у світлі євроінтеграційних процесів Україна обрала чіткий курс на вдосконалення діяльності всіх державних органів загалом і правоохоронних органів зокрема, підвищення стандартів надання публічно-сервісних послуг. Законодавець здійснює стрімке вдосконалення правового регулювання діяльності прокуратури, судів, Національної поліції України й інших державних органів і установ. Значна увага приділена

¹⁸ Хорт І. Модель поліцейської діяльності, орієнтованої на безпеку громади (Community policing). *International scientific conference*. Wloclawek, Republic of Poland. December 28–29, 2021. С. 82.

¹⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

діяльності дільничних офіцерів поліції («поліцейський офіцер громади») як працівників, які безпосередньо представляють поліцію на території обслуговування та найбільш тісно налагоджують взаємодію з громадськістю, територіальними громадами на принципах партнерства й довіри. Саме рівень довіри пересічного мешканця України до діяльності поліцейського є головним і визначальним критерієм роботи Національної поліції.

Українські можновладці разом з місцевою владою та територіальними громадами мають створити безпечне середовище для кожного українця. Про це заявив Президент України Володимир Зеленський під час виступу на Всеукраїнському форумі «Україна 30. Безпечна громада» у Києві 4 листопада 2021 року. Кожен мешканець громади має право на захист життя, здоров'я, охорону від пожеж та стихійних лих, а також на якісні адміністративні послуги. Безпека громади починається там, де вулиці освітлені, де нема ям на дорогах, де люди не бояться звернутися до поліцейського по допомогу; там, де захист жінки, дитини, літньої людини від домашнього насильства – це не лише справа поліції, а й цілого суспільства; там, де є можливість, за допомогою гелікоптера надати екстрену медичну допомогу в будь-якому куточку нашої країни, – ці прості, на перший погляд, речі ми маємо забезпечити спільними зусиллями – місцева та центральна влада, – зазначив Президент України²⁰.

Забезпечення й захист основних прав, свобод людини та громадянина в усіх сферах суспільного життя, надання публічно-сервісних послуг установлено пріоритетним завданням держави, її правоохоронних органів, інших органів виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування. Тому дослідження правового регулювання діяльності дільничного офіцера поліції, поліцейського офіцера громади вважається надзвичайно важливим та актуальним.

²⁰ «Безпека громади починається там, де вночі освітлена вулиця, де люди не бояться звернутися до поліцейського», – Президент України Володимир Зеленський. *Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-bezpeka-gromadi-pochinayetsya-tam-de-vnochi-osvitl-71425>

Наразі одним із проявів взаємодії Національної поліції України з громадою є стратегія «Community Policing», яка, маючи нормативне закріплення, активно реалізується в діяльності таких служб Національної поліції, як патрульна поліція (далі – ПП) та служба дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади (далі – ДОП та ПОГ)²¹. Зазначена стратегія взаємодії поліції і населення реалізується на місцевому рівні провадженням безпеки як способу життя всіх членів громади та спрямована передовсім на превенцію правопорушень і створення безпечного середовища у громаді.

Сутність моделі «Community Policing» полягає в тому, що: а) поліція та місцева громада разом відповідають за безпеку; б) поліція реагує на місцеві потреби й вимоги, визначені громадою; в) спілкування між населенням і поліцією спрямоване на досягнення визначених результатів; г) підхід до вирішення кожної місцевої проблеми є індивідуальним; ґ) співпраця спрямована на попередження правопорушень і створення плану запобіжної діяльності.

Передбачуваними результатами Community Policing має стати: а) ефективніше запобігання поліцією правопорушенням; б) підвищення довіри між поліцейськими та населенням; в) більш якісне розв'язання соціальних проблем, які турбують громаду; г) покращення обізнаності громадян про роботу поліції; ґ) формування позитивного іміджу поліції²².

Основними завданнями взаємодії поліції і населення є: а) підвищення авторитету й довіри населення до поліції; б) покращення стану комунікативної та загальної культури працівників поліції; в) сприяння об'єктивному інформуванню населення про діяльність поліції через ЗМІ; г) створення позитивного іміджу поліції шляхом підвищення рівня професійної компетентності та покращення результатів її діяльності; ґ) забезпечення безпосереднього діалогу між поліцією та населенням на конкретній території; д) проведення активної профілактичної, виховної, просвітницької роботи серед населення з метою запобігання злочинності, формування

²¹ Волуйко О. М. Взаємодія Національної поліції України з населенням: теоретичний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 206.

²² Що таке Community Policing. URL: <http://cop.org.ua/ua/shcho-take-community-policing> (дата звернення: 30.11.2022 р.).

у громадян відчуття особистої причетності до правового порядку в суспільстві²³.

Сутність процесу взаємодії Національної поліції України з населенням, на нашу думку, найповніше розкривається через поняття її форм як зовнішнього виразу зазначеного виду діяльності. Як свідчить аналіз законодавства та спеціальної літератури, питання щодо форм такої взаємодії не є остаточно вирішеним.

Проведеним аналізом встановлено, що традиційними критеріями для класифікації форм взаємодії поліції з населенням є: а) характер функцій суб'єктів взаємодії в системі управління; б) типологія суб'єктів взаємодії; в) характер підстав для взаємодії; г) спосіб вирішення спільних завдань; ґ) характер зв'язків між суб'єктами взаємодії тощо.

Проте найоб'єктивніше уявлення про форми взаємодії Національної поліції з населенням дає застосування критерію змісту завдань, які вирішують суб'єкти в ході такої взаємодії. Слушною вважається думка про доцільність групування безпосередніх форм (напрямів) взаємодії органів поліції і громадськості за блоками: а) спільна організація і здійснення заходів щодо боротьби з правопорушеннями й охорони громадського порядку; б) узгодження самостійних дій щодо боротьби з правопорушеннями й охорони громадського порядку; в) безпосередня спільна діяльність громадських формувань правоохоронної спрямованості і працівників поліції; г) здійснення громадськими формуваннями правоохоронної спрямованості заходів за ініціативою органів поліції; ґ) допомога працівників органів поліції громадськості в проведенні заходів щодо боротьби з правопорушеннями й охорони громадського порядку; д) організація правового та спеціального навчання громадян, які бажають виконувати правоохоронні завдання.

В. Кікінчук, обмірковуючи окреслене питання, пропонує виділяти такі форми взаємодії Національної поліції з громадськістю, іншими державними органами, як:

1) проведення консультацій з питань нормативно-правового регулювання забезпечення публічної безпеки і порядку;

²³ Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі : монографія / за заг. ред. З. Р. Кісіль. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 52.

2) подання представниками громадськості пропозицій з питань, що стосуються підвищення ефективності заходів забезпечення публічної безпеки і порядку, вдосконалення законодавства в цій сфері;

3) проведення експертизи нормативно-правових актів, що приймаються Національною поліцією з питань забезпечення публічної безпеки і порядку;

4) участь громадських формувань в охороні публічного порядку;

5) здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку²⁴.

До речі, конкретне наповнення зазначених форм взаємодії може бути різним. Зокрема, ефективними та перспективними формами взаємодії поліції і населення ще називають такі:

1) громадський актив (контактери від ОСББ, представники багатоквартирних будинків, селищ, сіл, районів запрошуються для проведення тренінгів, отримання роздаткового матеріалу тощо);

2) анонси (передують зустрічам офіцерів поліції з місцевими мешканцями з оприлюдненням їхніх програм);

3) презентації (демонстрація наочних матеріалів з гострих соціальних тем та поліцейської діяльності у громадських місцях);

4) волонтери-реєстратори (первинний прийом громадян громадськими активістами у територіальних підрозділах поліції);

5) спільне патрулювання;

6) звітна підтримка (допомога членів громадських формувань у підготовці та проведенні громадських обговорень та звітів про поліцейську діяльність);

7) курси для водіїв;

8) месенджер (використання телекомунікаційних сервісів для обміну миттєвими повідомленнями з поліцією);

²⁴ Кікінчук В. Ю. Форми взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення публічної безпеки та порядку в державі. *Право.и*. 2017. № 1. С. 85.

9) громадське око (організація короткострокових курсів для громадського активу щодо спостереження та оперативного інформування чергових служб поліцейських підрозділів про порушення громадського порядку)²⁵.

З узагальнення аналізу практики реалізації співпраці між органами Національної поліції України з інститутами громадянського суспільства у сфері забезпечення правопорядку можна до актуальних напрямів такої взаємодії віднести, зокрема: а) участь громадян у підтриманні публічного порядку; б) запобігання вчиненню злочинів та інших правопорушень; в) охорону муніципального майна; г) контроль за дотриманням громадянами приписів органів місцевого самоврядування; ґ) допомогу поліції, іншим державним органам у здійсненні їхніх повноважень із забезпечення правопорядку на території тієї чи іншої громади.

Крім того, місцеві формування правопорядку можуть виконувати ще й такі завдання, як: а) заходи в межах соціальної реабілітації певної категорії осіб; б) конвоювання та доставляння осіб, які вчинили адміністративні правопорушення; в) контроль безпеки дорожнього руху; г) дотримання правил чистоти в публічних місцях; ґ) розслідування і розгляд справ про проступки, інші адміністративні порушення; д) забезпечення публічного порядку під час масових заходів; е) формування певної категорії баз даних, необхідних у роботі поліції, тощо.

Взаємодія Національної поліції України з населенням – це соціально зумовлена, узгоджена діяльність у формі співпраці між органами Національної поліції України та інститутами громадянського суспільства, що здійснюється з використанням відповідних форм і методів, задля подолання проблем, пов'язаних зі злочинністю, порушенням громадського порядку та безпеки, з метою поліпшення якості життя громади.

Під структуро-системою зазначеного поняття пропонуємо розуміти структуровану, об'єднану внутрішньою логікою сукупність елементів, що формують цілісність поняття

²⁵ Логвиненко Б. О., Кравченко І. С. Взаємодія поліції та суспільства на засадах партнерства в діяльності підрозділів превентивної діяльності : методичні рекомендації. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 18.

взаємодії Національної поліції України з громадськістю та визначають його сутність. Такими елементами є: а) мета; б) суб'єкти, в) завдання; г) форми реалізації процесу взаємодії.

Сутність взаємодії Національної поліції України з населенням найповніше розкривається через поняття форм взаємодії, під яким слід розуміти зовнішній вираз зазначеного виду діяльності. За сучасних умов основними формами взаємодії між органами Національної поліції України та інститутами громадянського суспільства у сфері забезпечення правопорядку є: а) участь громадян у підтриманні публічного порядку; б) запобігання вчиненню злочинів та інших правопорушень; в) охорона муніципального майна; г) контроль за дотриманням громадянами приписів органів місцевого самоврядування; г) допомога поліції, іншим державним органам у здійсненні їхніх повноважень із забезпечення правопорядку на території тієї чи іншої громади²⁶.

Як свідчить практика, процес налагодження позитивної взаємодії між поліцією і населенням має довготривалий, фазний характер. Кожна з цих фаз вирізняється своїм змістом і особливостями. На першій фазі, яку умовно можна назвати фазою розрахунку, МВС повинні відповідати очікуванням населення; громадяни мають відчувати, що їм доцільніше довіряти владним інститутам, незважаючи на певний ризик. Громада, окремі громадяни мають впевнитися в тому, що поліція виконує свої обіцянки та зобов'язання. Під час реалізації цих умов починає складатися позитивний імідж органів поліції.

На другому етапі – інформаційно-достовірному – на основі інформації та досвіду налагодження відносин формується стійкий образ правоохоронних інституцій як тих, кому можна (або не можна) довіряти. Саме ця фаза демонструє, що представники поліції здатні діяти, реалізовувати політику соціального партнерства, бути відкритими до діалогу зі суспільством та відкритими до суспільного контролю. Результатом проходження цього етапу взаємодії є формування ефекту передбачуваності та надійності поліції.

²⁶ Валуйко О. М. Взаємодія Національної поліції України з населенням: теоретичний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 209.

Наступний етап – фаза тотожності – найважливіший, але водночас найбільш важкодосяжний етап створення довірливих відносин, позитивної взаємодії. Саме на цьому етапі виявляється спроможність органів поліції ефективно реалізувати цілі, які відповідають інтересам та очікуванням населення, його окремих соціальних груп. На цій фазі формується віра в здатність правоохоронних органів забезпечити безпеку громадян, їхню свободу та законні інтереси.

Огляд літератури з питань стратегій поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, свідчить про наявність таких моделей реалізації *community policing* на практиці, як: поліцейське обслуговування, засноване на територіальному принципі (*area-based policing*), партнерство багатьох агенцій (*multi-agency partnerships*), попередження злочинів засобами громади (*community crime prevention*), стратегії контактів між поліцією та громадськістю (*police-public contact strategies*), територіально базовані піші патрулі (*area-based foot patrols*), залучення громади та консультування з громадами (*community involvement and consultation*)²⁷.

Один із засновників *Community Policing* Р. Троянович визначив десять основних *принципів цієї концепції*²⁸.

Зазначені принципи можна узагальнити за категоріями:

1) участь поліції:

- усвідомлення кожним поліцейським важливості нових підходів до роботи, постійне втілення їх на практиці;
- живе спілкування з громадянами на території обслуговування, яке постійно здійснює офіцер *Community Policing* і завданням якого є встановлення та розвиток постійних зв'язків з населенням. У роботі головна увага приділяється найменш захищеній категорії населення, яка найперше може стати жертвою злочинів: підлітки, люди похилого віку, безпритульні, малозабезпечені та ін.;

²⁷ Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Консум, 2001. С. 19.

²⁸ Trojanowicz R., Kappeler V., Gaines L., Bucqueroux B. *Community Policing A Contemporary Perspective* / Trojanowicz Robert, Victor E. Kappeler, Larry K. Gaines, Bonnie Bucqueroux. Cincinnati : Anderson Publishing co., 1998. 349 p.

- досягнення рівноваги між використанням технічних досягнень і живого спілкування, якому надається перевага;

- діяльність поліції має превентивне спрямування, що проявляється у створенні сприятливого та безпечного середовища всередині громади;

- високий ступінь децентралізації в роботі поліції;

2) участь населення у Community Policing:

- законослухняні громадяни своєю активною підтримкою дій поліції та власною участю у цій діяльності отримують доступ і право впливу на неї;

- здатність громади вирішувати частину проблем власними зусиллями, тим самим надавши поліції можливість працювати над вирішенням складніших питань щодо охорони публічної безпеки і порядку.

Відносини між поліцією та населенням ґрунтуються на взаємній довірі.

Community Policing – інтегрована система, яка охоплює всі прошарки громади та поліції, яка зобов'язана у будь-який момент надати допомогу і водночас звернутися по допомогу до громадян.

Community Policing – це нова філософія, новий спосіб мислення та відносин поліції з громадянами і громадян з поліцією.

Досягнення завдань, визначених Community Policing, можливе за належної реалізації теоретичних розробок на практиці, щоденного та реального їх виконання. Однак втілення на практиці положень Community Policing має як позитивні наслідки, так і певні складнощі та недоліки²⁹.

Серед позитивних моментів, зокрема, вирізняються такі:

- в цілому позитивна оцінка поліцейськими патрульної служби громади. «Це найкраще нововведення за всю історію поліції», – таку думку висловила представник Міністерства поліції Великобританії Х. Блерс (H. Blears) у 2004 році³⁰;

²⁹ Гаврилюк Т. Д. Адміністративно-правові засади співпраці (поліції) з населенням: європейський досвід : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2011. С. 11.

³⁰ Дебати про реформи поліції Великобританії. *Боротьба зі злочинністю за рубежем* (за матеріалами зарубіжного друку). 2005. № 11. С. 27.

– зазначена модель сприяє задоволенню поліцейськими своєю роботою, підвищує мотивацію їхньої праці та покращує взаємовідносини між поліцейськими, між поліцейськими та населенням й відносини всередині громади³¹.

Незважаючи на позитивні відгуки, впровадження на практиці принципів Community Policing не є настільки простим, як це видається з теоретичних розробок. Зокрема, на перших етапах впровадження Community Policing поширеними були такі проблеми, як відсутність очікуваних очевидних результатів у роботі поліції, загальна незацікавленість поліцейських у впровадженні комунально-орієнтованої діяльності, випадки перевищення офіцерами поліції з питань підтримки громади (Community Support Officer) своїх повноважень та невизначеність показників ефективності роботи, з боку громадян – незнання ролі патрульної служби громади, мети її створення, принципів та форм діяльності, що породжує скептичний настрій до впроваджуваних заходів. Також деякі автори як недолік називали відсутність єдиного визначення та некоректне вживання терміна «community policing», під яким деколи розуміли «м'яку діяльність поліції» або «соціальну роботу».

На сучасному етапі питання активної участі громади у забезпеченні публічної безпеки і порядку не втрачає своєї актуальності, оскільки розуміння тези про те, що поліція самотужки не може вирішити цих проблем, зумовлених низкою соціальних чинників, тісно пов'язано з основоположними принципами правової демократичної держави. Одним зі свідчень важливості та прийняття цих процесів за основу в діяльності поліції є активна позиція міжнародних і європейських організацій, таких як: Організація Об'єднаних Націй, яка щорічно розглядає доповідь Комісії у справах попередження злочинності та юстиції й готує відповідні резолюції та рекомендації; Організація безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), яка відслідковує процеси, пов'язані з упровадженням у практику партнерських відносин між поліцією та населенням

³¹ Поволоцький О. В. Модель «Community policing» як майбутнє поліцейської діяльності (досвід Англії та Уельсу, США та Канади). *Вісник Харківського університету внутрішніх справ*. 1999. № 8. С. 299.

і на підставі отриманих результатів готує та поширює рекомендації щодо втілення Community Policing на місцях³².

Модель взаємовідносин поліції і громадянського суспільства «Community Policing» є багаторівневою. Вона включає в себе відносини поліції і населення на індивідуальному, локальному (місцевому) рівнях та суспільне життя в цілому³³.

Основними завданнями моделі «Community Policing» є:

- 1) запобігання і обмеження злочинності;
- 2) викорінення негативних соціальних явищ (споживання алкогольних, слабоалкогольних напоїв та тютюнових виробів у публічних місцях, проституція, жебрацтво, графіті, засмічення вулиць);
- 3) підвищення почуття безпеки та якості життя громади;
- 4) ініціювання активності мешканців і створення коаліції з метою підтримання публічної безпеки та порядку;
- 5) поліпшення ставлення громади до поліції;
- 6) підвищення комфорту життя в громадах (як кінцевий результат)³⁴.

Однією з поширених форм взаємодії громадянського суспільства і поліції у сучасній державі, яка сприяє досягненню перелічених завдань моделі «Community Policing», є сумісна діяльність поліції та добровільних громадських формувань. До такого роду добровільних громадських формувань доречно віднести створені у Баден-Вюртемберзі та Гессені «добровільні поліцейські служби» та діючі в Баварії і Саксонії «Варти безпеки»³⁵.

У багатьох країнах практикується neighborhood watch (сідська варта), коли мешканці одного котеджного містечка

³² Гаврилюк Т. Д. Адміністративно-правові засади співпраці (поліції) з населенням: європейський досвід : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2011. С. 12.

³³ Проневич О. С. Німецька та польська моделі партнерської взаємодії поліції та населення на локальному рівні. *Форум права*. 2011. № 4. С. 600–606. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/20114/11pocnlr.pdf>.

³⁴ Funk A. Community Policing in den USA. *Bürgerrechte&Polizei*. Heft 64. Berlin, 1999. № 3. S. 17.

³⁵ Юрчик І. Історія виникнення філософії поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду. Київ, 2015. С. 254. URL: <http://police-access.info/2015/07/community-policing-abo-politsejska-diynalnist-orijentovana-na-hromadu/>.

або двору багатоповерхового будинку ділять між собою зміни «патрулювання» та стежать за місцевістю, наприклад, наглядають за припаркованими автівками або дитячими майданчиками у дворі будинку. У випадках, коли мешканці помічають щось підозріле або небезпечне, вони викликають поліцію (за допомогою 911 (102) або за спеціальним прямим номером телефону)³⁶.

Діяльність поліції в рамках партнерської моделі за законами реклами і ринку – це реальність і практика демократичної правової держави, яка проголосила право на вибір найважливішою цінністю. У демократичній державі функції та завдання, покладені на поліцію, не є лише її монополією, хоча саме на неї покладено левову частку завдань щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, захисту прав і свобод людини. Однак у разі неефективної діяльності частина її повноважень може бути делегована іншим органам і структурам, які здатні більш результативно їх виконувати. Прикладом подібної ситуації можуть слугувати події 11 вересня у США, внаслідок яких глобальних змін зазнали не лише спецслужби, а й поліцейська діяльність. Тому послуги, які надає поліція, мають бути конкурентоспроможними, поліція повинна вміти будувати та здійснювати свою діяльність у конкуренції з іншими громадськими та комерційними організаціями, враховувати постійно зростаюче соціальне та культурне багатоманіття інтересів.

Отже, поліція та її діяльність – складний, історично змінюваний державно-правовий та соціальний інститут, покликаний забезпечити правопорядок та безпеку громадян. У різні часи відносини між поліцією та громадянами мали різний характер, однак у кінці ХХ століття прийшло розуміння, що самотужки, силами лише поліції, навіть високопрофесійної, забезпечити виконання визначених завдань неможливо³⁷. Тож на нині у західних демократичних країнах активно впроваджується модель партнерської поліцейської діяльності, яка передбачає,

³⁶ Проневич О. С. Організаційно-правові засади участі населення у здійсненні поліцейської діяльності: досвід Німеччини та Польщі. *Вісник ХНУВС*. 2012. № 1(56). С. 125–133.

³⁷ Хатнюк Ю. А., Гурковська К. А. Зміст та перспективи взаємодії поліції і населення. *Часопис цивілістики*. 2021. № 43. С. 89.

що поліція в суспільстві виконує роль координатора для вирішення й подолання проблем, які впливають на правопорядок і безпеку громади, і відповідальність за стан справ у цій сфері несе не лише поліція, але й ціла громада (державні органи, громадські організації, населення). Окрім того, зміни у підходах до діяльності державницьких структур, які запроваджуються в демократичних країнах світу, зумовлюють зміни і в поліцейській діяльності. Громадяни виступають у ролі «замовників» послуг, яких вони очікують від поліції, і надані їм послуги повинні бути якісними та своєчасними, оскільки поліція перебуває на службі у тих, хто її наймає та утримує³⁸.

Сьогодні в Україні створено законодавче підґрунтя для розвитку стратегії взаємодії поліції з населенням в місцевих громадах. Зокрема, Законом «Про Національну поліцію» вперше на державному рівні визначено, що поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань³⁹.

Слушною видається думка вчених про те, що основою Community Policing – філософії й стратегії розвитку партнерських відносин між поліцією та населенням – є психологія та спосіб життя середнього класу громадян, для яких характерні законослухняність, прагнення до спокійного й прогнозованого способу життя, підтримка основних цінностей західноєвропейської цивілізації, сприйняття поліції як інституту, створеного для безпеки та зручності громадян. Відповідно, звернення поліції по допомогу до громадян сприймається останніми адекватно, тож поліція може розраховувати на їхню підтримку⁴⁰. Тимчасом, зокрема з огляду на теперішні події, більшість українців зараз ні за об'єктивними ознаками, ні за домінуючими соціально-психологічними установками не відповідають

³⁸ Гаврилюк Т. Становлення відносин між поліцією та населенням у європейських країнах: історичний досвід та сучасні тенденції. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 3 (15). С. 61.

³⁹ Костюшко О. П. Поняття та історичний аспект виникнення філософії поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск*. 2019. Т. 2. С. 54.

⁴⁰ Там само.

критеріям західного середнього класу, що значно впливає на стан формування відносин між поліцією та населенням.

Стан розвитку українського суспільства, якому притаманні подвійні стандарти у підходах до моралі та закону, не сприяє створенню фундаменту для розвитку громадської активності, усвідомлення спільної відповідальності у вирішенні проблем, а відтак адекватного сприйняття та активної участі у забезпеченні не лише власної, а й колективної безпеки.

На сьогодні важливими є такі завдання з активізації взаємодії між поліцією та населенням:

- підвищення авторитету й довіри населення до правоохоронних органів;

- покращення стану комунікативної та загальної культури персоналу органів Національної поліції;

- сприяння об'єктивному інформуванню населення про діяльність поліцейських за допомогою засобів масової інформації, ретельна перевірка фактів і матеріалів, які публікуються чи демонструються в мас-медіа;

- створення позитивного іміджу шляхом підвищення рівня професійної компетентності та поліпшення результатів діяльності поліцейських;

- забезпечення безпосереднього діалогу між поліцією та населенням (громадськими об'єднаннями, профспілками, асоціаціями, організаціями, підприємствами) під час особистих зустрічей громадян із керівниками підрозділів поліції, найкращими працівниками, персоналом превентивної поліції, які забезпечують правопорядок на конкретній території;

- проведення активної профілактичної, виховної, просвітницької роботи серед різних верств населення з метою запобігання злочинності, а також формування в різних категорій громадян відчуття особистої причетності до правового порядку в суспільстві, підвищення рівня самосвідомості кожного члена суспільства;

- залучення найактивніших громадян до співпраці;

- передбачення в чинному законодавстві матеріально-технічного забезпечення громадських формувань і винагород особам за допомогу органам правопорядку й виконання конкретних правоохоронних завдань.

Для успішного формування й розвитку партнерських відносин між населенням і поліцією необхідні створення

відповідних правових і соціально-психологічних умов, а також певні зміни у громадській думці щодо місця й ролі поліції в суспільстві. Тож мають бути докладені зусилля у використанні всіх наявних можливостей як із боку державних і місцевих органів влади, поліції, так і з боку громадськості, вивчення позитивного досвіду роботи правоохоронних органів зарубіжних країн.

Також потрібно передбачити правове закріплення різних видів морального й матеріального заохочення, соціального та правового захисту членів громадських формувань та громадян, які беруть участь у забезпеченні публічної безпеки і порядку. Залучення населення до правоохоронної діяльності вважається одним із основних чинників підвищення ефективності роботи поліції у справі охорони публічного порядку, профілактики та розкриття злочинів.

Головними напрямками перебудови Національної поліції у бік поліпшення взаємодії поліції з населенням нині є: оновлення соціального статусу поліції; перехід від екстенсивного на інтенсивний шлях розвитку системи і діяльності підрозділів органів Національної поліції при взаємодії з громадськістю та населенням; посилення елементів соціальної спрямованості в роботі служб і підрозділів поліції з урахуванням світового досвіду; створення системи організаційно-правового забезпечення взаємодії поліції з населенням і засобами масової інформації; посилення громадського контролю за діяльністю поліції; удосконалення системи своєчасного інформування громадськості з питань охорони публічної безпеки і порядку на території громад та країни загалом; активізація діяльності громадських формувань, надання їм юридичної допомоги і підтримки; підвищення професійного і культурного рівня працівників органів Національної поліції у спілкуванні з представниками влади, пересічними громадянами тощо; формування та збереження позитивного іміджу поліції.

Оптимізація взаємодії поліції з населенням у контексті правоохоронної діяльності має основну мету – надати нового імпульсу вітчизняним формам співпраці, що існували раніше, та запровадити перевірений часом зарубіжний досвід участі громадян у правоохоронній та правозахисній діяльності. І найголовніше: своєчасне оперативне реагування

поліцейських на всі звернення громадян, безперечно, підвищить рівень довіри людей до поліції.

Аналіз і використання зарубіжного досвіду участі населення у правоохоронній діяльності – дієвий інструмент якісного покращення співпраці поліції й населення та реальна можливість підвищення ефективності роботи поліції⁴¹.

6.3. Формування думки населення та оцінка ефективності діяльності поліції

Ефективність роботи поліції оцінюється населенням за її здатністю забезпечити громадянам безпеку, що досягається насамперед результативною боротьбою зі злочинністю. Діяльність з контролю над злочинністю та її скорочення розглядається як елемент соціально-правової політики держави, спрямованої на вирішення проблеми безпеки особистості, суспільства, держави від злочинних посягань⁴².

Необхідною передумовою налагодження діалогу між органами поліції та населенням є забезпечення такого рівня довіри громадськості до органів поліції та їхніх працівників, за якого населення активно братиме участь у вирішенні проблем, пов'язаних із забезпеченням правопорядку на певній території⁴³.

Вважається, що ступінь довіри є відправним фактором взаємозв'язку громадян і Національної поліції України. Суспільна довіра виявляється у формі сьогочасної діяльності поліції та громадян з охорони публічного порядку. Участь населення в забезпеченні публічного порядку – це вираження «соціального партнерства» між владою і населенням. Громадська думка – найважливіший метод визначення суспільної довіри

⁴¹ Костюшко О. П. Поняття та історичний аспект виникнення філософії поліцейської діяльності орієнтованої на громаду. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск*. 2019. Т. 2. С. 55.

⁴² Лебедева Н. В. Ткачов А. С. Практична взаємодія поліції та громади – запорука безпеки громадян в Україні. *Науковий журнал «Юридичний часопис» Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (16). С. 353.

⁴³ Ізбаш К. С., Домброван Н. В. Нормативно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України з громадськістю та населенням на засадах партнерства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 246.

та підтримки громадянами України Національної поліції. Суспільна довіра забезпечує легітимність і законність діяльності органів державної влади, зокрема правоохоронних органів. Достатній рівень суспільної довіри до поліції також сприяє легітимації діяльності поліції, дозволяє вважати її дії такими, що відповідають закону, а вживані заходи адміністративного примусу та адміністративної відповідальності – законними, обґрунтованими й справедливими. У такий спосіб досягається належне державне управління у сфері забезпечення правопорядку та безпеки.

У справі ж ліквідації дефіциту довіри особливої значущості набуває історична роль поліції, рівень її ефективності й досвід роботи з пересічними громадянами. Адже відносини з браком довіри нівелюють важність самого призначення поліції – забезпечувати громадську безпеку та захищати права людини. Довіра «спрощує складність буття, надаючи громадянам почуття безпеки та дозволяючи їм приймати на віру більшість відносин, від яких вони залежать»⁴⁴.

На думку Н. Лебедева, щоб повернути довіру громадян до поліції, потрібні насамперед залізна дисципліна особового складу та скрупульозне дотримання законів поліцейськими. Нехай це буде просте спілкування з громадянами, проведення слідчих дій – усе має відбуватися згідно зі законом. Адже правоохоронні органи вимагають від громадян дотримання закону, тому самі мусять бути бездоганні. Це і є професіоналізм. І підвищення професіоналізму особового складу – головне завдання, яке сьогодні повинно стояти в нашій країні⁴⁵.

Отож за чинним законодавством, критерієм оцінки роботи Національної поліції є рівень довіри населення. Саме в разі встановлення партнерських і заснованих на довірі відносин працівник Національної поліції може належним чином виконувати свої завдання й надавати поліцейські послуги щодо:

- забезпечення публічної безпеки й порядку;
- охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави;

⁴⁴ Демократичне поліціювання : зб. наук. ст. / за заг. ред. О. М. Бандурки, Дж. Перліна ; наук. ред. О. В. Тягло. Львів : Астролябія, 2011. С. 157.

⁴⁵ Лебедева Н. В., Варивода В. І. Взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства : метод. реком. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 30 с.

- протидії злочинності;
- надання в межах, визначених законом, допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги⁴⁶.

Отже, рівень довіри до поліції також є чинником, який має вплив на взаємодію і координацію. Тобто втрата довіри населення до поліції залежить від багатьох факторів, як-от неефективність обіцяних реформ, відчуття небезпеки для життя, нерозкриття резонансних справ тощо.

Необхідною передумовою налагодження діалогу між органами поліції та населенням вважається забезпечення такого рівня довіри громадськості до органів поліції та їхніх працівників, за якого населення стає активним учасником у вирішенні проблем, пов'язаних із забезпеченням правопорядку на певній території.

Забезпечення довіри населення до органів поліції вимагає інтеграції органів поліції у суспільство, підвищення якості послуг, що надаються суспільству, шляхом вжиття таких заходів:

- активізації участі органів поліції в житті населення на відповідній ділянці (вивчення потреб та проблем населення, налагодження взаємодії з представниками національних меншин з метою мінімізації виникнення конфліктів на національному або релігійному ґрунті);

- вжиття заходів швидкого реагування на повідомлення, отримані від мешканців ділянки, про вчинені правопорушення або ті, що готуються. Це дасть змогу переконати населення в тому, що органи поліції дійсно зацікавлені в допомозі йому;

- залучення представників інших правоохоронних органів та органів державної влади і місцевого самоврядування до вирішення проблем, які турбують населення;

- залучення населення до обговорення стратегій діяльності органів поліції щодо реалізації правоохоронної функції держави, різноманітних програм протидії злочинності на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

⁴⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

- запровадження систематичного звітування представників органів поліції населенню підвідомчої території про заходи, що були здійснені з метою підтримання належного рівня правопорядку, та отримані результати;

- інформування населення про можливі шляхи сприяння органам поліції у виконанні покладених на них обов'язків, що дасть змогу населенню стати справжнім партнером органів поліції у вирішенні проблем, пов'язаних з підвищенням рівня безпеки;

- вжиття заходів щодо підвищення рівня правової культури населення (в тому числі у закладах освіти, починаючи з дошкільних, оскільки саме з дитячого віку має починатися формування законослухняної поведінки, поваги до закону);

- проведення роботи з розміщення у громадських місцях, засобах масової інформації, Інтернеті інформації щодо номерів контактних телефонів регіональних підрозділів правоохоронних органів, графіків прийому громадян посадовими особами зазначених органів, номерів «телефонів довіри»⁴⁷.

Ефективна реалізація наведених вище заходів потребує забезпечення належного рівня підготовки працівників органів поліції до налагодження взаємодії з населенням. У першу чергу, це вимагає від працівників органів поліції вивчення різноманітних концепцій здійснення правоохоронної діяльності, методик налагодження контактів із населенням, вирішення конфліктних ситуацій, збирання інформації про вчинені правопорушення та загрози щодо їх вчинення у майбутньому.

Важливого значення набуває участь представників громадськості в аналізі оперативної обстановки, її оцінюванні, зважаючи на що має здійснюватися спільне з органами поліції планування заходів правоохоронної спрямованості, обговорення можливих моделей розстановки сил і засобів взаємодіючих сторін та погодження найбільш оптимальних із них. Активна участь громадськості у плануванні допоможе органам поліції активніше залучати населення до спільного

⁴⁷ Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 358.

здійснення заходів із охорони публічного порядку, забезпечення публічної безпеки та профілактики правопорушень. Окрім того, слід звернути увагу на необхідність налагодження постійного інформаційного обміну між органами поліції та населенням, особливо це стосується зацікавлення громадськості в інформованні органів поліції про вчинені правопорушення або ті, що готуються.

У контексті активізації громадськості щодо реалізації правоохоронної функції держави було б доцільно залучати громадськість до публічного обговорення питань ефективності роботи органів поліції, запровадження нових форм та методів реалізації органами поліції заходів, пов'язаних із запобіганням злочинності.

Таким чином, результати проведення консультацій з громадськістю мають враховуватися органами поліції під час прийняття рішень з питань, що стосуються різноманітних аспектів охорони та захисту прав і свобод громадян, забезпечення правопорядку та протидії злочинності, і в подальшій їх роботі. Доцільно зважити на те, що в обов'язковому порядку мають проводитися консультації органів поліції з громадськістю у формі публічного громадського обговорення щодо проєктів нормативно-правових актів у сфері, що аналізується. Такі консультації можуть проводитися, зокрема, через участь представників громадськості у роботі громадських рад при окремих органах виконавчої влади, що є суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави, та їхніми територіальними підрозділами. Зокрема, йдеться про громадські ради при Міністерстві внутрішніх справ України, Міністерстві оборони України тощо.

Особливої уваги під час організації взаємодії населення з органами поліції щодо реалізації правоохоронної функції держави потребує здійснення таких заходів:

- розроблення з урахуванням оперативної обстановки маршрутів патрулювання населених пунктів особовим складом поліції разом із членами громадських формувань і внесення їх до плану комплексного використання сил та засобів органів поліції з метою забезпечення правопорядку в місцях масового перебування громадян;

- виявлення осіб, які залучають дітей до протиправної діяльності та здійснюють продаж спиртних напоїв

і тютюнових виробів неповнолітнім особам, із забезпеченням своєчасного повернення таких дітей у сім'ї і навчальні заклади за місцем проживання, посилення соціальної та правової опіки ними, поліпшення виховної роботи;

- активізація діяльності щодо залучення представників громадських організацій до забезпечення безпеки дорожнього руху;

- відновлення практики функціонування студентських загонів з охорони громадського порядку;

- виявлення нелегальних мігрантів, осіб, які надають їм посередницькі і допоміжні послуги, виявлення та перекриття каналів незаконної міграції;

- залучення до позашкільної освіти дітей зі сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

- вжиття заходів для подальшого розвитку шкільного самоврядування та волонтерського руху в навчальних закладах як форм громадського виховання толерантності особистості та набуття учнями життєвого досвіду.

Щоби взаємодія поліції з населенням дала бажані наслідки у сфері охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, її треба будувати відповідно до науково обґрунтованих принципів як основних положень, які відображають найбільш суттєві, головні сторони і прояви взаємодії, стосунки і зв'язки, що встановилися в ній, з урахуванням поширених проявів суб'єктів взаємодії, заснованих на використанні знання та практичного досвіду взаємостосунків органів правопорядку і громадськості. Принципи формулюються внаслідок пізнання природи й механізму взаємодії, вони відображають зміст і взаємозв'язки основних компонентів взаємодії як системи. Ці принципи можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні (їх ще називають організаційно-технічними) принципи взаємодії⁴⁸.

До загальних принципів взаємодії поліції та населення належать такі:

1. Добровільність – як ключовий принцип такої взаємодії, ігнорування якого призводить до зниження рівня довіри між

⁴⁸ Волуйко О. М. Стратегія Community policing: філософія, сутність, основні принципи та форми реалізації. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 4. С. 123.

учасниками взаємодії, що негативно впливає на ефективність правоохоронної діяльності поліції та громадських формувань.

2. Принцип дотримання прав людини і громадянина, оскільки саме захист цих прав є кінцевою метою правоохоронної діяльності. Тому вкрай важливо, щоб не тільки працівники поліції, а й представники громадськості, задіяні в охороні правопорядку, мали відповідний рівень правової культури, знали національне законодавство, правильно розуміли поставлені перед ними завдання та свою відповідальність.

3. Принцип гуманізму, дотримання якого означає, що під час взаємодії поліції та населення в реалізації правоохоронної діяльності визнається цінність людини як особистості, її право на свободу, розвиток і безпеку.

4. Принцип справедливості, щоби правоохоронна діяльність не тільки була спрямована на боротьбу зі злочинністю, а й переконувала пересічного громадянина, що все відбувається за законом, що добро перемаже зло, що зло завжди буде покарано.

5. Принцип науковості, суть якого криється у прагненні взаємодіючих сторін виробляти найбільш правильні сумісні рішення на основі осмислення наявного досвіду взаємодії у справі охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю з позицій сучасних наукових поглядів.

6. Принцип комплексності, який означає, що вся взаємодія повинна спиратися не так на внесення окремих поліпшень і вдосконалень, як на планомірну й цілеспрямовану організацію на науковій основі всіх державних органів і громадських організацій для функціонування в масштабі всієї країни і на всіх рівнях.

7. Принцип правової упорядкованості, який об'єктивно зумовлює необхідність головно законодавчого визначення основних цілей, завдань, функцій, систем, структур і процесу взаємодії. Особливого значення цей принцип набуває на сучасному етапі, коли правова основа діяльності громадських формувань у незалежній Україні щойно почала формуватись.

8. Принцип законності, який полягає в безумовному виконанні взаємодіючими суб'єктами у процесі реалізації своїх повноважень законів та підзаконних нормативних актів.

Він означає, по-перше, що всі взаємозв'язки взаємодіючих суб'єктів повинні суворо відповідати правовим приписам і, по-друге, єдність нормативних установлень як для поліції, так і для громадських формувань, обов'язок обох сторін взаємодії дотримуватися чинного законодавства у своїй діяльності.

9. Принцип рівноправності, відповідно до якого обидві сторони мають рівну міру прав і відповідальності за свою діяльність та її наслідки при відносній автономії в рамках закону і своєї компетенції. Можна сказати, що партнерство – це взаємодія на умовах рівноправності сторін.

10. Принцип гласності, який передбачає: по-перше, відкритий, доступний для громадян характер взаємовідносин та правоохоронної діяльності при взаємодії поліції з населенням; по-друге, створення та функціонування надійної системи інформаційного забезпечення взаємодіючих суб'єктів; по-третє, наявність умов для поширення інформації про результати взаємодії, цілі сумісної діяльності поліції та громадськості, проблеми, що виникають при цьому. Реалізація принципу гласності сприяє також громадському контролю за процесом та результатами взаємодії поліції з населенням.

11. Принцип плановості, який дозволяє взаємодіючим суб'єктам враховувати у своїй діяльності різні обставини, ефективно використовувати і можливості поліції, і можливості громадськості у правоохоронній діяльності. Планування – одна з найбільш характерних ознак цілеспрямованості сумісних зусиль, управління ними. У планах спільних дій поліції та громадськості визначаються шляхи і засоби вирішення конкретних питань боротьби з правопорушеннями, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян. Такі плани повинні: а) охоплювати всі основні напрями та проблемні питання взаємодії; б) складатися з конкретних заходів; в) містити чіткі вказівки для відповідальних за виконання цих заходів осіб і терміни їх виконання; г) включати, зокрема, певні заходи та містити розділи плану, бути взаємно пов'язаними. Плани, за якими здійснюється взаємодія поліції з громадськістю, по суті є програмою їх спільної діяльності з охорони правопорядку. Вони повинні базуватися на об'єктивній оцінці результатів спільної діяльності у попередні періоди, якісному аналізі оперативної обстановки та науковому прогнозі її змін;

законах і підзаконних актах; завданнях, що покладаються на поліцію та громадськість⁴⁹.

Групу **спеціальних, або організаційно-технічних, принципів** можна розділити на дві підгрупи: принципи побудови системи взаємодії та принципи здійснення процесу взаємодії. До *принципів побудови системи взаємодії* відносять:

1. Принцип спільності інтересів. Наявність у поліції та громадськості спільних інтересів у галузі охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю належить до важливих, принципових положень, що обумовлюють їх взаємодію. Образно кажучи, взаємодію поліції та населення слід шукати там, де зближуються або перетинаються шляхи, якими вони йдуть до цілі, до задоволення своїх потреб у реалізації інтересів.

2. Принцип функціональності, який означає, що організаційну структуру будь-якої системи варто будувати, виходячи передусім з тих основних функцій, виконання яких на неї покладається. Для забезпечення функцій взаємодії необхідно покласти на поліцію і членів громадських формувань функції здійснення процесу їх взаємодії, а на державні адміністрації та органи місцевого самоврядування – функції організації процесу взаємодії.

3. Принцип нормованості, який означає, що система взаємодії поліції та населення будується чітко в рамках правових приписів, установлених нормативними актами.

4. Принцип спеціалізованості, зміст якого полягає в тому, щоб у діяльності з охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю забезпечити використання поліцією та громадськістю тих сил, засобів, методів, форм, які їм притаманні, впливають з їхньої соціальної та правової природи. Дотримання цього принципу виключає підміну сторонами взаємодії одна одної, виконання ними невластивих функцій, дає змогу домогтися високої ефективності у правоохоронній діяльності завдяки застосуванню різних за характером заходів, допомагає

⁴⁹ Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка; МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 362.

поліції та громадським формуванням уникнути дублювання та паралелізму в роботі⁵⁰.

До першої підгрупи спеціальних принципів взаємодії поліції та населення можна також віднести принципи ієрархічності, територіальності й інші. Своєю чергою, до *принципів здійснення процесу взаємодії* (друга підгрупа організаційно-технічних принципів) можна віднести:

1. Принцип безперервності. Взаємодія поліції та населення у сфері охорони правопорядку в країні повинна бути не короткочасною кампанією, розрахованою тільки на виконання певного завдання, а постійною діяльністю за відповідною програмою.

2. Принцип скоординованості дій. Значення цього принципу особливо виявляється саме коли взаємодіють настільки різнопланові за своєю природою суб'єкти, як поліція та громадськість. Виступаючи один щодо іншого як самостійні представники держави, з одного боку, і суспільства, з другого, вони володіють можливостями для незалежної один від одного, уособленої, паралельної організації та проведення правоохоронних заходів. Тоді, незважаючи на спільність цілей, завдань та можливу схожість вжитих заходів, взаємодії не відбудеться. Вона виникає лише тоді, коли дії даних суб'єктів піддадуться узгодженню, координації, стануть взаємодоповнюючими. Отже, скоординованість дій надає взаємодії поліції та громадськості стійкого, цілісного характеру, забезпечує оптимальний розподіл правоохоронної діяльності, єдність їхніх стратегічних і тактичних задумок у сфері боротьби з правопорушеннями.

3. Принцип маневреності (або оперативності і гнучкості). Незважаючи на планування взаємодії, навіть найдосконаліший план не в змозі врахувати всі її деталі, передбачити вичерпний алгоритм погоджених дій для представників двох різних підсистем в умовах оперативної обстановки, що постійно змінюється. Все це вимагає коригування плану,

⁵⁰ Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 363.

що посилює ефективність сил, заходів, методів, форм, які є в розпорядженні суб'єктів взаємодії.

4. Принцип відповідальності за виконання зобов'язань під час взаємодії (за наслідки взаємодії) неможливо реалізувати без вирішення питання щодо врахування та оцінки діяльності суб'єктів взаємодії. На жаль, сьогодні, через відсутність чіткої системи обліку результатів їхньої роботи, неможливо визначити і надійні критерії оцінки наслідків взаємодії. Вважається за доцільне покласти відповідальність на взаємодіючі органи саме за той обсяг роботи, що був на них покладений, відповідно до їхньої компетенції.

5. Принцип заохочення, який є більш прийнятим за попередній з огляду на специфіку громадських формувань, оскільки водночас є важливим стимулом у досягненні успішної взаємодії⁵¹.

До принципів здійснення процесу взаємодії можна також віднести і принципи: цілеспрямованості; свободи обговорення проблем, які мають взаємний інтерес; поваги позицій і точок зору суб'єктів взаємодії тощо⁵².

Одним із важливих пріоритетів у напрямі активізації участі інституцій громадянського суспільства у процесі реалізації правоохоронної функції держави вважається налагодження їхньої інформаційної взаємодії з органами поліції. Невід'ємною складовою процедури організації взаємодії між органами поліції та громадськістю з використанням сучасних інформаційних технологій є застосування концепції «паблік рілейшнз». Саме грамотне застосування зазначеної концепції з використанням відповідних інформаційних технологій допомагає сформувати позитивний імідж органів поліції, активізувати участь громадськості у сфері реалізації правоохоронної функції держави⁵³.

⁵¹ Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 363.

⁵² Там само.

⁵³ Лупало А. О. Оцінка ефективності діяльності Національної поліції України: адміністративно-правові аспекти. *Правове регулювання економіки*. 2019. № 18. С. 74.

На формування позитивної громадської думки про діяльність органів поліції здійснюють вплив такі заходи паблік рілейшнз, що реалізуються із застосуванням інформаційних технологій: а) висвітлення у засобах масової інформації позитивних прикладів діяльності органів поліції; б) постійне інформування населення про ті аспекти діяльності органів поліції, що найбільше цікавлять різноманітні цільові аудиторії; в) створення та підтримка системи зворотного зв'язку між органами поліції та громадськістю, що забезпечується шляхом розроблення на сайтах територіальних підрозділів органів поліції окремих сторінок, присвячених відповідям на звернення громадян; г) формування позитивного іміджу керівництва органів поліції. Реалізація зазначених заходів є свідченням відкритості органів поліції, прозорості їхньої діяльності, орієнтації головно на потреби населення.

Використання концепції «паблік рілейшнз» із метою зміцнення довіри населення до органів поліції та отримання позитивної оцінки їхньої діяльності вимагає всебічного вирішення питання про канали отримання інформації громадськістю.

Звісно, засоби масової інформації відіграють суттєву роль в ознайомленні населення з результатами роботи органів поліції. Проте віднедавна поширення набувають такі канали обміну інформацією, як: особисті зустрічі працівників органів поліції з населенням; організація проведення брифінгів, пресконференцій, круглих столів із застосуванням мультимедійного обладнання; опитування різних цільових аудиторій щодо ефективності діяльності органів поліції; видання друкованої продукції, що позитивно висвітлює імідж органів поліції та ознайомлює громадськість із можливими формами сприяння органам поліції у виконанні покладених на них завдань.

З огляду на орієнтацію органів поліції на надання соціально-сервісних послуг населенню, особлива увага має приділятися налагодженню зі залученням засобів масової інформації соціального партнерства органів поліції з населенням. Зміст такого партнерства має полягати у вивченні нагальних потреб у безпеці, які стоять перед населенням певного регіону, виробленні дієвого механізму їх задоволення та інформуванні громадськості про шляхи їх задоволення. Це надасть змогу подолати такі глобальні соціальні проблеми,

як правопорушення, що вчиняються неповнолітніми та безпритульними, корупція, розшук безвісти зниклих осіб тощо.

Таким чином, використання сучасних технологій «паблік рілейшнз» має бути спрямовано на забезпечення інформаційної взаємодії органів поліції з різними цільовими аудиторіями, що зрештою допоможе залучити якомога більшу частину населення до сприяння органам поліції у виконанні покладених на них функцій. Зокрема, в умовах формування й розвитку інформаційного суспільства важливого значення набуває необхідність об'єктивного і доступного інформування населення про проблеми, що стоять перед органами поліції, роз'яснення широкому колу громадськості значущості сприяння правоохоронним органам у реалізації правоохоронної функції держави. Це сприятиме формуванню позитивної громадської думки про діяльність органів поліції, залученню суспільства до його співпраці з органами поліції⁵⁴.

Укотре слід наголосити, що важливого значення набуває вироблення дієвого та неупередженого механізму оцінювання ефективності діяльності органів поліції, складовою якого обов'язково має стати оцінювання населенням. Вагомим критерієм оцінювання населенням ефективності діяльності працівників органів поліції мусить бути здатність правоохоронців працювати над виявленням та вирішенням проблем, що стоять перед населенням дільниці, залучати населення до заходів щодо підтримання правопорядку, забезпечення громадської безпеки та профілактики правопорушень. Тобто на заданому етапі має здійснюватися безперервне неупереджене оцінювання громадськістю якості діяльності органів поліції щодо створення безпечних умов для громадян.

Доречно пригадати, що, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» (ст. 11), діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

⁵⁴ Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 364.

А рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

При цьому поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості і прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України. Поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку (ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію»). Скажімо, відповідно до ст. 86 цього Закону, з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних вебпорталах органів поліції звіт про діяльність поліції. Щорічний звіт про діяльність поліції та територіальних органів поліції повинен містити аналіз ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, інформацію про заходи, які вживалися поліцією, та результати цих заходів, а також інформацію про реалізацію пріоритетів, поставлених перед поліцією і територіальними органами поліції відповідними поліцейськими комісіями⁵⁵.

Отже, активна позиція громадськості та усвідомлення необхідності якісної реалізації правоохоронної функції держави, налагодження дієвої взаємодії з органами поліції допоможуть підвищити рівень безпеки на дільниці, сприятимуть поліпшенню ситуації з протидії злочинності на регіональному та державному рівні, позитивно впливатимуть на здатність населення протистояти негативному впливу проблем, не своєчасне вирішення яких може слугувати передумовою виникнення злочинних проявів. Лише завдяки сприянню громадськості органам поліції у виконанні покладених на них обов'язків появиться змога забезпечити належний стан правопорядку і створити необхідні умови для якісної реалізації правоохоронної функції держави.

⁵⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Розділ 7

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

7.1. Сутність і значення взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування

На сучасному етапі розвитку суспільних відносин концепція взаємодії поліції з громадами (Community Policing) набуває особливого значення, виходячи зі значущості завдань, покладених як на органи поліції, так і на органи місцевого самоврядування, а також необхідності забезпечення своєчасності, оперативності та ефективності їх реалізації, нагальності врахування інтересів і потреб громад, що в підсумку уможливить досягнення високого рівня якості й безпеки життя громади. Водночас чинне адміністративно-правове законодавство декларативно регламентує існування взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування, аспекти загального характеру, не закріплюючи натомість розуміння її сутності, форми, методи, процедури тощо. Тому актуальним видається передусім визначення сутності та значення взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування¹.

Місцевий рівень суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави включає місцеві державні адміністрації, територіальні підрозділи відповідних органів державної влади (тобто державних суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави) та органи місцевого самоврядування. Зважаючи на необхідність якісної реалізації державної політики у правоохоронній сфері не лише на загальнодержавному,

¹ Замахін А. Л. Сутність і значення взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 3. С. 157–163.

а й на регіональному рівні, наразі є актуальним аналіз повноважень органів місцевого самоврядування, які в межах Конституції та законів України уповноважені вирішувати питання місцевого значення, в тому числі й ті, що пов'язані з наложением взаємодії з органами поліції².

Відповідно до законодавства, **місцеве самоврядування** – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України. Слід звернути увагу на те, що в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» надається лише визначення місцевого самоврядування, тлумачення ж поняття органів місцевого самоврядування відсутнє. У ч. 2 ст. 2 цього нормативно-правового акта зазначено, що місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їхні виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення³.

У науковій літературі місцеве самоврядування визначається як специфічна форма публічної влади, яка самостійно реалізується суб'єктами місцевого самоврядування шляхом вирішення в рамках законодавства питань місцевого

² Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 345.

³ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

значення і не входить у систему державної влади. Система місцевого самоврядування – впорядкована сукупність організаційних форм, інститутів місцевої демократії, зв'язків між ними та процесів, через які здійснюються функції місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення, а також людський, правовий, матеріальний та фінансовий потенціал, необхідний для їх реалізації; за своєю природою є децентралізованим компонентом системи публічного управління, виступає організаційно-політичною структурою із забезпечення життєдіяльності населення відповідно до державних стандартів⁴.

Ефективне місцеве самоврядування має бути спрямоване на задоволення потреб населення, серед яких однією з основних вважається потреба у безпеці, забезпеченні прав, свобод та законних інтересів громадян, запобіганні всім формам нападів, насильницьких дій, агресії у будь-якому вияві. Отже, на органи місцевого самоврядування покладається обов'язок щодо реалізації у межах наданих їм чинним законодавством повноважень правоохоронної функції держави шляхом налагодження взаємодії з органами поліції. Характерною особливістю органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення правопорядку (що відрізняє їх від державних суб'єктів) є те, що вони виконують покладені на них обов'язки не на загальнодержавному, а на місцевому рівні, тобто вживають заходів щодо задоволення інтересів та потреб у безпеці відповідної територіальної громади.

Однією з функцій, властивих органам місцевого самоврядування, є правоохоронна функція, що полягає у сприянні охороні громадського порядку, який забезпечується діяльністю всієї системи правоохоронних та судових органів, державних служб, інспекцій, наділених повноваженнями нагляду та контролю за дотриманням законодавства⁵.

⁴ Мамонова В. В. Система місцевого самоврядування. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 5: Територіальне управління / наук.-ред. колегія: О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін.; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. Харків : Магістр, 2011. С. 342.

⁵ Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз : навч. посіб. Київ : КНТ, 2010. С. 175.

Забезпечення успішного вирішення основних завдань Національної поліції України у сфері запобігання (протидії) злочинності залежить не лише від своєчасної та злагодженої діяльності усіх її підрозділів та служб, а й від ефективної взаємодії з іншими суб'єктами, на які покладено виконання функцій щодо запобігання (протидії) злочинності. До таких суб'єктів доречно віднести й органи місцевого самоврядування, які представляють інтереси тієї чи іншої громади. Так, практика багатьох країн світу (Бельгії, Британії, Данії, Естонії, Латвії, Литви, Німеччини, США, Чехії та інших) засвідчила: поліція діє значно ефективніше, якщо співпрацює з громадою (у цих країнах сформувалася модель «Community Policing» – форма поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, що побудована на принципах постійної комунікації та індивідуальному підході до вирішення місцевих проблем у взаємодії з населенням та відповідними органами влади). З огляду на це взаємодія територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування виступає важливим напрямом забезпечення ефективної поліцейської діяльності в державі.

Варто наголосити, що Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку (ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію»). Систему поліції складають центральний орган управління поліцією та територіальні органи поліції (ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію»). Зокрема, територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, передбачених на її утримання (ст. 15 Закону України «Про Національну поліцію»)⁶. Територіальні органи поліції утворює, ліквідовує та реорганізовує

⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції.

Безпосередньо система місцевого самоврядування (ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні») включає: 1) територіальну громаду; 2) сільську, селищну, міську раду; 3) сільського, селищного, міського голову; 4) виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; 5) старосту; 6) районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; 7) органи самоорганізації населення⁷.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про Національну поліцію», поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів. У ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» вказується, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб⁸. Зокрема, з метою визначення причин та/або умов вчинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад. При цьому рівень довіри населення до поліції вважається основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Крім того, ст. 88 Закону України «Про Національну поліцію» регламентується взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування. Так, керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівні областей, районів, міст і сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах

⁷ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

⁸ Замахін А. Л. Сутність і значення взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 3. С. 159.

обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення. Також керівники територіальних органів поліції з метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції систематично інформують громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень⁹.

Заслуховування інформації керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території належить до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад (п. 40 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»). До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, відповідно до ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», відноситься сприяння діяльності органів Національної поліції¹⁰.

Як бачимо, у вказаних законодавчих актах лише позиціонується модель взаємодії територіальних органів Національної поліції та органів місцевого самоврядування без трактування сутності такої взаємодії. Розглянемо означений аспект детальніше.

Назagal під взаємодією розуміють взаємний зв'язок у дії, погоджену дію чи погодження дій між ким-небудь¹¹.

Також взаємодію визначають як: 1) складову управлінської системи, що є видом безпосереднього, опосередкованого, зовнішнього чи внутрішнього зв'язку; 2) узгоджені за цілями, завданням, змістом і засобами спільні дії суб'єктів, спрямовані на підтримку правопорядку¹². А. Гаркуша стверджує, що взаємодія є: 1) погодженою діяльністю двох і більше суб'єктів, що вирішують одну й ту саму проблему (завдання) різними

⁹ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁰ Там само.

¹¹ Словник української мови : в 11 т. / редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 1. 1970. 799 с.

¹² Казанчук І. І. Розвиток та зміцнення взаємодії Національної поліції України та населення на засадах партнерства – основа ефективної реалізації природоохоронної функції держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4/2. С. 109–115.

методами і засобами; 2) організаційно-розпорядницькою діяльністю, заснованою на взаємній довірі сторін, об'єднаних спільним завданням; 3) організаційно-тактичним прийомом одержання нового знання, набуті якого кожному суб'єкту взаємодії окремо не завжди можливо¹³, з чим варто погодитися.

Взаємодія поліції з громадою – це філософія (спосіб мислення) та організаційна стратегія (спосіб здійснення філософії), що дає можливість поліції та громаді працювати разом новими способами для подолання проблем, пов'язаних зі злочинністю, порушенням громадського порядку та безпекою, з метою поліпшення якості життя кожного громадянина, що належить до певної громади¹⁴.

Ця філософія спирається на точку зору, що для вирішення проблем громади потрібно, аби поліція та громадськість могли працювати разом для вивчення нових способів вирішення проблем громад, а не просто реагувати на окремі злочини або події, а також побудована на переконанні в тому, що люди заслуговують на право голосу в питанні поліцейської діяльності в обмін на свою участь та підтримку¹⁵.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги¹⁶.

Тож до завдань органів місцевого самоврядування доречно відносити: 1) затвердження програм соціально-економічного

¹³ Організація роботи підрозділів досудового розслідування : навч. посіб. / А. Г. Гаркуша, О. Ф. Кобзар, Ю. А. Кричун, Н. П. Черняк та ін. 2-ге вид., допов. і перероб. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 108 с.

¹⁴ Вілсон П. Практичний посібник для поліцейських, що взаємодіють з громадою / Консультативна місія Європейського Союзу. 26 с. URL: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/pdf/Posibnik_zv_gromaga2LQ3.pdf.

¹⁵ Замахін А. Л. Сутність і значення взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 3. С. 160.

¹⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування; 2) визначення територій, на яких можуть проводитися потенційно небезпечні заходи в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки; 3) у разі надзвичайних ситуацій вжиття необхідних заходів щодо забезпечення державного і громадського порядку, життєдіяльності підприємств, установ та організацій, порятунку життя людей, захисту їхнього здоров'я, збереження матеріальних цінностей; 4) вирішення, відповідно до закону, питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; забезпечення громадського порядку під час проведення таких заходів тощо¹⁷.

Поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм і заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних зі здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності. Поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності (ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію»)¹⁸. Найширше взаємодія територіальних органів поліції з органами місцевого самоврядування розкривається в процесі розробки і реалізації спільних організаційних заходів, комплексних програм щодо забезпечення правопорядку на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

¹⁷ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Не менш важливе значення має обмін інформацією між органами поліції та органами місцевого самоврядування як одна з умов забезпечення виконання спільних завдань щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини та інтересів суспільства і держави, протидії злочинності тощо. Адже своєчасне інформування суб'єктів взаємодії не тільки допоможе ефективно протидіяти злочинності та підтримувати публічну безпеку і порядок на адміністративно-територіальній одиниці, а й сприятиме підвищенню ефективності профілактичної діяльності суб'єктів взаємодії. Як слушно підкреслює О. Бандурка, інформаційна взаємодія не повинна обмежуватися простим інформуванням, її результатом має бути прийняття конкретних заходів та їх спільна реалізація, чіткий характер і предметне втручання в перебіг процесів, що відбуваються¹⁹. Водночас підхід Community Policing побудований на принципах постійної комунікації, де: 1) поліція та місцева громада разом відповідають за безпеку; 2) поліція реагує на місцеві потреби й вимоги, які визначає громада; 3) спілкування між населенням і поліцією є ефективним, а отже, приносить відповідні результати; 4) підхід до вирішення кожної з місцевих проблем є індивідуальним; 5) співпраця спрямована на попередження правопорушень і створення плану запобіжної діяльності²⁰. Цілком очевидно, що цей підхід має позитивний ефект стосовно кожної зі сторін взаємодії.

3-поміж основних організаційних форм взаємодії між органами поліції та органами місцевого самоврядування слід виділити такі: засідання (організаційні та робочі); спільні наради; міжвідомчі робочі групи; доповіді; спільна діяльність з підготовки проєктів нормативних правових актів, що стосуються питань боротьби зі злочинністю та правопорушеннями; спільне розроблення проєктів нормативно-правових документів (у тому числі двосторонніх планів взаємодії) та управлінських

¹⁹ Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князев та ін. ; за заг. ред. О. М. Бандурки ; передм. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 226.

²⁰ Що таке Community Policing. URL: <http://cop.org.ua/ua/shcho-take-community-policing>

рішень; спільна реалізація управлінських рішень; проведення узгоджених заходів (зокрема круглих столів, семінарів, конференцій); обмін інформацією про стан законності, боротьби зі злочинністю та правопорушеннями, щодо запобігання злочинам та інших питань правоохоронної діяльності; аналітична діяльність тощо²¹. Також керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівні областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення.

Взаємодія територіальних органів поліції з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування здійснюється як на місцевому, так і на регіональному рівні. Управлінський вплив на органи поліції з метою координації забезпечення публічної безпеки та порядку на регіональному рівні здійснюють обласні державні адміністрації, обласні ради та обласні прокуратури²².

Не менш значущим є забезпечення ефективної взаємодії органів поліції з органами місцевого самоврядування як їх спільної діяльності, спрямованої на забезпечення безпеки, правопорядку і реалізації конституційних прав громадян, які проживають у відповідних територіальних громадах. Серед основних напрямів такої взаємодії виділяють: обмін інформацією про стан правопорядку і заходи щодо його забезпечення; спільну розробку комплексних цільових програм і проведення окремих заходів; формування в поліції та органах місцевого самоврядування підрозділів, що відають питаннями їхньої взаємодії зі забезпечення правопорядку на території громади.

²¹ Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 349.

²² Завальний М. В. Сутність та завдання взаємодії Національної поліції з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення публічної безпеки та порядку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 148.

Важливе значення мають такі форми їхнього співробітництва, як проведення спільної профілактичної роботи, заслуховування звітів посадових осіб з питань забезпечення правопорядку. Але в будь-якому разі в сучасних умовах не можна говорити про підпорядкованість органів поліції, що функціонують на районному рівні, головам органів місцевого самоврядування. Натомість доречніше вести мову про можливість їх конструктивної взаємодії та співпраці. Інше питання: які нормативні акти регулюють питання взаємодії? Здебільшого ці питання врегульовано в статутах територіальної громади, через що виникає проблема, пов'язана з тим, що органи поліції не можуть керуватися місцевими нормативними правовими актами і не несуть відповідальності перед органами місцевого самоврядування²³.

Так, для мешканців конкретних громад взаємодія територіальних органів поліції та органів місцевого самоврядування має низку переваг, а саме: 1) мешканці повідомляють поліції про проблеми у сфері безпеки та спільно шукають рішення їх подолання; 2) місцева поліція у плануванні роботи враховує думку населення, на підставі одержаної інформації формуються місцеві програми з підвищення безпеки; 3) спілкування з населенням відбувається за допомогою інноваційних платформ (онлайн-платформи, «карти злочинності», тематичні зустрічі, спільні ініціативи тощо); 4) представники громади швидко отримують реакцію на їхні звернення та ефективніше вирішуються проблеми з безпекою; 5) завдяки більш тісній комунікації та взаємодії населення й поліції мешканці точно знають, що робить поліція, які її роль, права та обов'язки; 6) громада контролює діяльність поліції, отримує актуальну інформацію про стан безпеки за місцем проживання²⁴.

Відповідальна місцева влада також завжди зацікавлена у забезпеченні правопорядку на своїй території, адже від рівня безпеки в громаді залежить і добробут людей, від швидкого

²³ Завальний М. В. Сутність та завдання взаємодії Національної поліції з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення публічної безпеки та порядку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 148.

²⁴ Що таке Community Policing. URL: <http://cop.org.ua/ua/shcho-take-community-policing>

й ефективного реагування на злочини – захищеність мешканців, а від превентивної роботи – зменшення кількості правопорушень та злочинів у майбутньому. Тому територіальні органи поліції й органи місцевого самоврядування визначають небезпечні для людей ділянки в місті, селі, селищі.

Місцева влада формує пріоритети в сфері розвитку території, які важливі для населення, та передбачає ефективний план досягнення цілей, відповідає на запити людей щодо підвищення рівня безпеки конкретними діями, через що довіра до неї зростає.

Таким чином, завдяки залученню людей (спільне патрулювання, нагляд за територією, вчасне інформування патрульних тощо) поліція ефективніше запобігає новим правопорушенням.

Співпрацюючи з громадою, поліція підвищує обізнаність мешканців про свою роботу, взаємодія з громадою надає змогу поліції заручитись її підтримкою і розширювати довіру між поліцейськими та населенням. Більш того, вирішення проблем, які турбують громаду, сприяє формуванню позитивного іміджу поліції.

Отже, узагальнюючи вищенаведене, можна зробити висновок, що сутність взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування полягає в узгодженій за змістом, місцем і часом організаційно-управлінській діяльності, яка проводиться в порядку та згідно з вимогами законодавства в цій сфері на основі єдності цілей і завдань територіальних органів Національної поліції України та органів місцевого самоврядування, на засадах партнерства, і яка спрямована на задоволення потреб і вирішення проблем територіальних громад (що знаходяться в межах компетенції органів поліції) з урахуванням їх регіональної специфіки.

Важливість взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування виражається, з одного боку, у сприянні своєчасній, оперативній і більш ефективній реалізації завдань, покладених на територіальні органи Національної поліції України та органи місцевого самоврядування, та, з іншого боку, у зміцненні потенціалу поліції в забезпеченні публічної безпеки та правопорядку на відповідній території з урахуванням її індивідуальних

особливостей, превенції злочинності та правопорушень, забезпеченні поінформованості населення в цій сфері та підвищенні рівня його довіри²⁵.

7.2. Форми реалізації взаємодії Національної поліції з органами публічної влади у сфері забезпечення правопорядку

Концепція формування України як демократичної правової держави та орієнтир конституційно-правового розвитку передбачає побудову держави, в якій установлено міцний конституційний правопорядок і належним чином дотримано права та свободи людини. Ефективне функціонування органів публічної влади є основою встановлення, підтримки та зміцнення такого правопорядку²⁶. Як відомо, ще Ж.-Ж. Руссо вважав, що тільки міцна держава може забезпечити свободу своїм громадянам²⁷.

Президентом України Володимиром Зеленським означено цей найважливіший стратегічний орієнтир в основі роботи всіх органів публічної влади. Надалі главою держави в напрямі реалізації зазначеного вектора державно-правового розвитку наголошено, що сучасні перетворення й випробування може здолати тільки по-справжньому суверенна та міцна держава²⁸.

Нинішній етап конституційно-правових перетворень України характеризується підвищеною значимістю здійснення різних державних функцій, включно з функцією забезпечення правопорядку, в реалізації якої активно задіяні органи публічної влади. Формування цілісного й такого,

²⁵ Замахін А. Л. Сутність і значення взаємодії територіальних органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 3. С. 161–162.

²⁶ Крижановська О. В. Форми реалізації взаємодії Національної поліції з органами публічної влади у сфері забезпечення правопорядку. *Право та державне управління*. 2020. № 1. Т. 1. С. 78.

²⁷ Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або Принципи політичного права / пер. із франц. та коментарі О. Хоми. Київ : Port- Royal, 2001. С. 132.

²⁸ Виступ Президента України Володимира Зеленського на загальних дебатах 74-ої сесії Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2019 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimirazelenskogo-na-zagalnih>

який ефективно функціонує, конституційно-правового механізму забезпечення правопорядку органами публічної влади можна віднести до найважливіших сучасних напрямів державно-правового розвитку.

Тенденції централізації і децентралізації публічної влади, зміцнення єдності її системи, реалізації конституційного принципу поділу влади істотно впливають на ефективність установалення та забезпечення правопорядку в цілому, визначаючи основні напрями формування, розвитку та функціонування зазначеного механізму.

І саме конституційний принцип визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю (ст. 3 Конституції) орієнтує органи публічної влади на ефективний захист особистості, гарантування публічної безпеки та зміцнення конституційного правопорядку²⁹.

Розгляд системи органів публічної влади, які беруть участь у встановленні та забезпеченні правопорядку, передбачає звернення й до державних органів, безпосередньо не зазначених у Конституції, але наявність і функціонування яких впливає зі системного аналізу реалізації положень Основного Закону. Насамперед це стосується органів виконавчої влади, водночас акцентується на ролі правоохоронних органів, які займають особливе місце в механізмі забезпечення правопорядку органами публічної влади, безпосередньо забезпечують охорону правопорядку та захист прав громадян у різних (часто екстремальних, надзвичайних) умовах: під час припинення протиправних діянь, затримання правопорушників, проведення операцій проти тероризму, забезпечення правопорядку під час організації та проведення публічних зібрань, мітингів, демонстрацій, виборчих кампаній тощо³⁰.

Національна поліція під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України,

²⁹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

³⁰ Крижановська О. В. *Форми реалізації взаємодії Національної поліції з органами публічної влади у сфері забезпечення правопорядку. Право та державне управління*. 2020. № 1. Т. 1. С. 78.

тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

В адміністративно-правовій науці **органом виконавчої влади** визнано частину державного апарату (організацію), яка має власну структуру та штат службовців і в межах установленої компетенції здійснює від імені й за дорученням держави функції державного управління в економічній, соціально-культурній, адміністративно-політичній сферах суспільного життя³¹.

Органи виконавчої влади України утворюють певну систему. В юридичній науці існують різні класифікації органів виконавчої влади. За однією з найпоширеніших класифікацій вони поділяються на такі (*види органів виконавчої влади*):

- органи виконавчої влади вищого рівня – Кабінет Міністрів України;
- органи виконавчої влади центрального рівня (центральні органи виконавчої влади) – міністерства, державні комітети (державні служби) та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом;
- органи виконавчої влади місцевого або територіального рівня (місцеві або територіальні органи виконавчої влади) – місцеві державні адміністрації та територіальні органи центральних органів виконавчої влади.

Характеризуючи взаємодію поліції з органами виконавчої влади, доцільно спершу визначити поняття «взаємодія». Назагал взаємодія – це процес взаємного впливу тіл на одне одного, будь-який зв'язок і відношення між матеріальними об'єктами і явищами. Взаємодію можна розуміти і як узгодження зусиль (дій) двох або більше учасників для спільного вирішення конкретного завдання. Зі змістової точки зору, взаємодія полягає

³¹ Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248607704>

в узгоджених за метою, місцем і часом зусиллях та у взаємній допомозі для досягнення завдань, що стоять перед взаємодіючими суб'єктами. В контексті висвітлюваної теми прийнятним є й таке визначення: «Взаємодія – певна організаційна діяльність, що передбачає узгоджені за завданнями, напрямками і часом різноманітні дії в інтересах досягнення спільної мети»³².

Незважаючи на те, що саме на поліцію законом покладється забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, без належної взаємодії з іншими органами виконавчої влади різних рівнів, у тому числі з іншими правоохоронними органами України, досягнути зазначеної мети і повністю реалізувати покладені на поліцію завдання доволі складно. Тож потрібно з'ясувати, яким чином може відбуватися така взаємодія.

Органом виконавчої влади вищого рівня є Кабінет Міністрів України. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Згідно з Конституцією України, Кабінет Міністрів України серед інших завдань також забезпечує здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України; вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина; здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю; спрямовує і координує роботу міністерств (у тому числі й Міністерства внутрішніх справ)³³.

У сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина Кабінет Міністрів України: забезпечує проведення державної правової політики; здійснює контроль за додержанням законодавства органами виконавчої влади, їхніми посадовими особами; вживає заходів щодо захисту прав і свобод, гідності, життя і здоров'я людини

³² Прібиткова Н. О. Коментар статті 5 Закону України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. Харків, 2016. С. 25.

³³ Адміністративна діяльність органів поліції України: підруч. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; передм. В. В. Сокурєнка; МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. С. 339.

та громадянина від протиправних посягань, охорони власності та громадського порядку, забезпечення пожежної безпеки, боротьби зі злочинністю, запобігання і протидії корупції; організовує фінансове і матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронних органів, соціальний захист працівників зазначених органів та членів їхніх сімей; забезпечує координацію і контроль за діяльністю органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції тощо³⁴.

Згідно зі Законом України «Про Національну поліцію», Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України призначається на посаду та звільняється з посади керівник поліції, який здійснює безпосереднє керівництво поліцією.

Особливе місце у взаємодії поліції з *органами виконавчої влади центрального рівня* відводиться саме взаємодії з Міністерством внутрішніх справ України.

Хоча поліція – центральний орган виконавчої влади, її діяльність спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України. Саме МВС України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг³⁵. МВС України для виконання покладених на нього завдань має право:

1) залучати в установленому порядку спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням із їхніми керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції МВС;

³⁴ Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222 (із змінами, внесеними згідно із законом від 26.01.2022 № 2010-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

³⁵ Положення про Міністерство внутрішніх справ України : затв. Постановою КМ України від 28.10.2015 р. № 878 (із змінами, внесеними згідно з постановою КМ від 16.09.2022 № 1038). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>

2) отримувати в установленому порядку безоплатно від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених на нього завдань інформацію, документи і матеріали;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами.

Накази МВС, прийняті в межах повноважень, передбачених законом, є обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами, місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями незалежно від форми власності та громадянами.

Серед повноважень Міністра внутрішніх справ України, який очолює МВС, здійснює керівництво його діяльністю, спрямовує та координує здійснення іншими центральними органами виконавчої влади заходів з питань, що належать до компетенції МВС, є й те, що він спрямовує та координує діяльність визначених Кабінетом Міністрів України центральних органів виконавчої влади (в тому числі поліції), зокрема:

- визначає пріоритетні напрями роботи центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та шляхи виконання покладених на них завдань, затверджує плани роботи таких центральних органів виконавчої влади;

- вносить Прем'єр-міністрові України пропозиції стосовно кандидатур на посади керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

- призначає на посаду та звільняє з посади першого заступника та заступників керівника Національної поліції за поданням керівника Національної поліції;

- погоджує структуру апаратів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує

Міністр, а також структуру територіальних органів Національної поліції;

- погоджує пропозиції керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, щодо утворення, реорганізації та ліквідації їхніх територіальних органів, вносить на розгляд Кабінету Міністрів України відповідні подання;

- визначає структурний підрозділ апарату МВС, що відповідає за взаємодію з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

- установлює порядок обміну інформацією між МВС та центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, періодичність її подання;

- видає обов'язкові до виконання центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, накази та доручення з питань, що належать до компетенції таких органів;

- заслуховує звіти про виконання покладених на центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, завдань і планів їхньої роботи;

- визначає посадових осіб МВС, які включаються до складу колегій центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, тощо³⁶.

3-поміж органів виконавчої влади особливе місце у взаємодії з поліцією відводиться *правоохоронним органам* – державним органам, які за законодавством здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Законодавство України не закріплює ні однакового визначення цього поняття, ні вичерпного переліку правоохоронних органів України. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» відносить до правоохоронних органів органи прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи та установи виконання

³⁶ Положення про Міністерство внутрішніх справ України : затв. Постановою КМ України від 28.10.2015 р. № 878 (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ від 16.09.2022 № 1038). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>

покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Завдання, функції, засади організації та діяльності, компетенція та структура кожного правоохоронного органу регламентуються відповідним нормативно-правовим актом. Поліція взаємодіє з іншими правоохоронними органами як на центральному, так і на місцевому рівні.

Органами виконавчої влади місцевого рівня є місцеві державні адміністрації та територіальні органи центральних органів виконавчої влади.

Місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою. До завдань місцевих державних адміністрацій на відповідній території Конституцією України віднесено забезпечення виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, законності і правопорядку, додержання прав і свобод громадян тощо.

Відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації», до відання місцевих державних адміністрацій у межах і формах, визначених Конституцією й законами України, належить вирішення питань забезпечення законності, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян. Вказаний Закон також закріплює повноваження місцевої державної адміністрації в цій галузі, зокрема:

- забезпечує виконання Конституції та законів України, рішень Конституційного Суду України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади;
- забезпечує здійснення заходів щодо охорони громадської безпеки, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;
- забезпечує розгляд звернень громадян та їх об'єднань, контролює стан цієї роботи в органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в організаціях та установах, розташованих на відповідній території;
- здійснює заходи щодо організації правового інформування і виховання населення;

- оголошує в разі стихійного лиха, аварій, катастроф, епідемій, епізоотій, пожеж, інших надзвичайних подій зони надзвичайної ситуації;

- здійснює передбачені законодавством заходи, пов'язані з підтриманням у них громадського порядку, врятуванням життя людей, захистом їхнього здоров'я і прав, збереженням матеріальних цінностей;

- сприяє діяльності аварійно-рятувальних служб за місцем їх дислокації, під час прямування до зон надзвичайних ситуацій та під час ліквідації надзвичайних ситуацій, зокрема у наданні їм необхідних транспортних та інших матеріальних засобів і послуг;

- погоджує проєкт плану проведення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки;

- взаємодіє з органами військового управління під час планування та проведення таких заходів з метою запобігання і недопущення надзвичайних ситуацій та ліквідації їхніх наслідків;

- забезпечує своєчасне інформування населення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій під час проведення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки;

- перевіряє підготовку населення до дій у надзвичайних ситуаціях;

- розглядає справи про адміністративні правопорушення, віднесені до її відання, утворює адміністративні та спостережні комісії, координує їхню діяльність;

- забезпечує здійснення заходів щодо соціальної адаптації осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, тощо³⁷.

³⁷ Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190.

Здійснюючи визначені законом повноваження, місцеві державні адміністрації взаємодіють з іншими органами державної влади, зокрема з поліцією, у межах Конституції та законів України.

Головна мета взаємодії – забезпечення єдності дій, взаємодопомоги та об'єднання зусиль для успішного вирішення спільних завдань. При цьому взаємні дії повинні бути чітко узгоджені як за цілями та завданнями, так і за місцем та часом проведення спільних заходів. Під час здійснення взаємодії поліція, з одного боку, сприяє органам виконавчої влади у забезпеченні захисту прав і свобод громадян, законності та правопорядку, боротьбі зі злочинністю, з іншого, може використовувати органи виконавчої влади для виконання поставлених перед нею завдань у порядку, встановленому законодавством³⁸.

Взаємодія поліції з органами виконавчої влади забезпечується:

- єдиним розумінням поставлених перед ними завдань;
- досконалим знанням учасниками взаємодії своїх обов'язків та компетенції;
- чітким розподілом відповідних повноважень;
- знанням оперативної обстановки та своєчасним реагуванням на зміни в цій обстановці;
- постійним і безперервним зв'язком, взаємним обміном інформацією.

Взаємодія поліції з органами виконавчої влади повинна здійснюватися відповідно до принципів:

- законності;
- верховенства права;
- дотримання прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина;
- гласності взаємодії при суворому дотриманні державної та іншої захищеної законом таємниці;
- науковості;
- своєчасності;

³⁸ Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 434.

- плановості;
- комплексного використання сил і засобів суб'єктів взаємодії з чітким розмежуванням завдань, виходячи з можливостей та призначення таких суб'єктів;
- самостійності в реалізації власних завдань і повноважень з персональною відповідальністю за їх виконання;
- персональної відповідальності керівників взаємодіючих органів за результати взаємодії.

Передусім варто зазначити, що взаємодія полягає в узгоджених за метою, місцем і часом зусиллях і у взаємній допомозі в досягненні завдань, що стоять перед взаємодіючими суб'єктами.

У ст. 5 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено, що поліція в ході своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів. Крім того, діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб (ст. 11)³⁹.

Головна мета взаємодії – забезпечення єдності дій, взаємодопомоги і об'єднання зусиль для успішного вирішення спільних завдань. Водночас взаємодія і взаємна допомога мають бути чітко узгоджені як за цілями (завданнями) дій, так і за місцем і часом проведення спільних заходів.

Взаємодія поліції з органами виконавчої влади щодо забезпечення публічної безпеки та порядку забезпечується:

- єдиним розумінням поставлених перед ними завдань, знанням загальних і особливих обов'язків і способів їх виконання всіма взаємодіючими органами;
- знанням оперативної обстановки;
- наявністю стійкого і безперервного зв'язку, постійним взаємним обміном інформацією.

³⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Взаємодія поліції з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування здійснюється з таких питань:

а) забезпечення конституційних прав громадян;
б) соціально-економічний розвиток країни, а також спільне виконання завдань, що впливають з встановлених законодавством України повноважень органів виконавчої влади, реалізація державних програм, планів і окремих заходів, передбачених актами Президента України, Кабінету Міністрів України, інших центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

в) інші питання, які потребують врахування думок органів місцевого самоврядування у випадках, передбачених законодавством.

При цьому *основними формами взаємодії є:*

- планування та реалізація спільних заходів;
- підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства;
- обмін інформацією, необхідною для реалізації повноважень органів виконавчої влади, та надання її в установленому порядку;
- інші форми, передбачені нормативно-правовими актами. До таких форм взаємодії можна віднести можливість керівників територіальних органів Національної поліції запрошувати керівників (представників) органів виконавчої влади для участі в роботі нарад, комісій та робочих груп з питань охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки⁴⁰.

Порядок взаємодії поліції з органами виконавчої влади регламентується законом та підзаконними нормативно-правовими актами. Так, Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації,

⁴⁰ Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248607704>

пожежі та небезпечні події затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22.08.2016 р. № 859, а Порядок взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, затверджений Наказом МВС України від 25.11.2016 р. № 1250. Цей Порядок визначає організаційні та процедурні питання взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з Національною поліцією України, Державною міграційною службою України, Адміністрацією Державної прикордонної служби України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, у процесі формування та реалізації державної політики у відповідних сферах. Цим Порядком регламентуються певні напрями взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з указаними службами:

- підготовка проєктів законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України;
- погодження проєктів нормативно-правових актів, розроблених іншими органами державної влади;
- підготовка пропозицій до закону України, що надійшов на підпис Президентів України;
- експертиза законопроєктів;
- розроблення проєктів нормативно-правових актів МВС та проєктів наказів міжвідомчого характеру;
- скасування актів;
- визначення пріоритетних напрямів та планування діяльності служб;
- контроль за реалізацією службами та їх територіальними органами державної політики у відповідних сферах;
- порядок обміну інформацією між МВС та службами⁴¹.

⁴¹ Порядок взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України : затв. Наказом МВС України від 25.11.2016 р. № 1250. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1682-16>

7.3. Особливості взаємодії поліції з державними органами, установами та громадськістю щодо забезпечення превентивних заходів

Конституцією України державну владу поділено на законодавчу, виконавчу та судову⁴². Цей поділ лиш уособлює розмежування компетенції державних відомств, але не свідчить про їх ізольованість одне від одного. І в теорії права зазначається, що діяльність владних органів ґрунтується на принципах єдності, спільності кінцевої мети та – найголовніше – взаємодії, орієнтованої на забезпечення реалізації функцій держави⁴³. Відповідно до цього принципу, взаємодія ставиться в основу роботи будь-якого органу державної влади при виконанні ним своїх функцій, зокрема Національної поліції України щодо реалізації превентивної діяльності. Крім того, взаємодія поліції в такому ракурсі є глибшою і стосується не тільки спільної роботи з іншими державними органами, а й установами та громадськістю щодо здійснення відповідних превентивних заходів. Із положень норм чинного законодавства України випливає, що взаємодія поліції здійснюється на рівні органів державної влади, місцевих самоврядних органів і безпосередньо на рівні громадськості. З огляду на те, що така градація є нормативно передбаченою, її доцільно взяти за основу, висвітлюючи особливості взаємодії поліції щодо забезпечення превентивних заходів⁴⁴.

Починаючи розгляд із взаємодії поліції та органів державної влади щодо забезпечення превентивних заходів і превентивної діяльності загалом, варто зауважити, що подібна співпраця здійснюється з великого кола питань. Скажімо, надзвичайно актуальним завданням сьогодні вважається забезпечення публічної безпеки та порядку. За цим напрямом

⁴² Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴³ Ведерніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 333 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072014908/pravo/teoriya_derzhavi_i_prava.

⁴⁴ Лукійчук Я. О. Взаємодія поліції з державними органами, установами та громадськістю щодо забезпечення превентивних заходів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. Т. 2. С. 98.

діяльності Національною поліцією застосовуються різні превентивні заходи. З метою їх забезпечення було вироблено відповідний порядок взаємодії поліції та Національної гвардії України. Така взаємодія в руслі забезпечення публічної безпеки і порядку здійснюється шляхом: спільного патрулювання нарядами вулиць, площ, парків, скверів, вокзалів, аеропортів, морських і річкових портів, інших публічних (громадських) місць; забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки та порядку під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових і спортивних заходів, а також під час заходів у публічних (громадських) місцях за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона; проведення спільних заходів із метою стабілізації оперативної обстановки в разі її загострення в межах території однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць⁴⁵.

Певний механізм взаємодії діє також у сфері спільної діяльності поліції та уповноважених органів із питань пробації, установ виконання покарань щодо звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк. У чому така взаємодія полягає? Відповідний орган (підрозділ) поліції при надходженні з установи виконання покарань (слідчого ізолятора) повідомлення про звільнення засудженого проводить перевірку прибуття звільненого до обраного ним місця проживання, про що робиться відмітка у журналі контролю за прибуттям і постановленням на облік раніше судимих осіб. За наявності технічних можливостей журнал контролю ведеться в електронному вигляді в підсистемі інформаційно-телекомунікаційної системи. Протягом місяця після звільнення засудженого орган (підрозділ) поліції інформує установу виконання покарань (слідчий ізолятор) про його прибуття та взяття на облік в органі (підрозділі) поліції. У разі неприбуття звільненого до обраного ним місця проживання протягом десяти днів після звільнення орган (підрозділ) поліції інформує про це установу виконання

⁴⁵ Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку : Наказ МВС України від 10.08.2016 р. № 773. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-16#Text>

покарань (слідчий ізолятор)⁴⁶. Наведений алгоритм дій дає можливість органам поліції ретельно проаналізувати особу, звільнену з місць відбування покарання, а також отримати всю необхідну інформацію стосовно неї, що є забезпечувальним заходом для подальшого здійснення адміністративного нагляду стосовно певної особи.

Взаємодія поліції з державними органами щодо забезпечення превентивних заходів також має місце в рамках правовідносин, які виникають у сфері протидії домашньому насильству. Так, до системи суб'єктів попередження, запобігання та протидії домашньому насильству поряд із Національною поліцією належить ціла низка інших державних відомств, зокрема: служба у справах дітей; органи управління освітою, навчальні заклади, установи й організації системи освіти; суди та прокуратура. Безпосередньо на органи Національної поліції в цій системі покладається виконання таких завдань: взяття на профілактичний облік кривдників і проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством; здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії; анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством; інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників і т. ін.⁴⁷.

⁴⁶ Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Наказ від 05.04.2018 р. № 974/5/467/609/280 (із змінами і доповненнями, внесеними Наказом Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 1 жовтня 2021 року № 3479/5/560/2123/729). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0408-18#Text>

⁴⁷ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

Систему органів попередження, запобігання та протидії домашньому насильству побудовано на принципах взаємодії та партнерства між усіма відомствами, що до неї входять. На нормативно-правовому рівні чітко прописано, що така взаємодія передбачає: взаємне інформування не пізніше однієї доби про виявлені факти домашнього насильства; узгодження заходів реагування на випадки домашнього насильства та надання дієвої допомоги постраждалим особам, що здійснюються різними суб'єктами; розроблення та виконання відповідно до компетенції програм для кривдників; організацію здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до компетенції; обмін досвідом у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; скоординовану міжвідомчу підготовку фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; здійснення спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання і протидії домашньому насильству моніторингу дотримання вимог законодавства суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, розроблення пропозиції з удосконалення законодавства та практики його застосування тощо⁴⁸.

Поза увагою не можна залишити взаємодію поліції та обласних державних адміністрацій щодо забезпечення усіх форм поліцейської діяльності, зокрема превентивної. Відповідно до законодавства, місцеві державні адміністрації – це місцеві органи виконавчої влади. У межах своїх повноважень вони реалізують виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також здійснюють повноваження, делеговані їм відповідною радою. Одними з ключових завдань місцевих державних адміністрацій є забезпечення законності та правопорядку, виконання Конституції України та положень інших нормативно-правових актів тощо. Місцеві державні адміністрації при здійсненні своїх повноважень у сфері управління взаємодіють із відповідними

⁴⁸ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади⁴⁹.

Найбільш актуальною формою такої взаємодії є відповідні цільові програми (районні, обласні, загальнодержавні), які розробляються з урахуванням загальнодержавних пріоритетів у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, проведення державної правової політики; здійснення контролю за додержанням законодавства органами виконавчої влади, їхніми посадовими особами, а також органами місцевого самоврядування; вжиття заходів зі захисту прав і свобод, гідності, життя і здоров'я людини та громадянина від протиправних посягань, охорони власності та громадського порядку, забезпечення пожежної безпеки, боротьби зі злочинністю, протидії корупції та запобігання їй⁵⁰.

Другий рівень взаємодії поліції щодо забезпечення превентивних заходів передбачає співпрацю з органами місцевого самоврядування. У нормативно-правовій базі, яка регулює їхню діяльність, така взаємодія проявляється в питаннях: сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, служби безпеки, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, адвокатури і Державної кримінально-виконавчої служби України; вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку; вирішення спільно з відповідними органами Національної поліції питань щодо створення належних умов для служби та відпочинку поліцейських і т. ін.⁵¹.

Окрім наведеного, поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері

⁴⁹ Про місцеві державні адміністрації : Закон від 09.04.1999 р. № 586-XVI. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20. Ст. 190.

⁵⁰ Коваленко А. В. Окремі аспекти взаємодії поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю у сфері протидії злочинності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6 (15). С. 110–113.

⁵¹ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. Доцільно пригадати, що керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівні областей, районів, міст і сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією й органами місцевого самоврядування і населення⁵².

Останній рівень взаємодії – це рівень безпосередніх відносин поліції та громадськості. Тут йдеться не про органи, які уособлюють громаду на певній території, а безпосередньо про соціум. Варто вказати, що взаємодія поліції та громадськості перебуває в полі зору міжнародної спільноти, яка має з цього приводу свою позицію. Зокрема, у таких документах, як Декларація про поліцію та Європейський кодекс поліцейської етики, прописано рекомендації щодо організації діяльності поліції у державах, відповідно до яких: поліція перебуває в тісному контакті з громадськістю, й ефективність діяльності поліції залежить від публічної підтримки; поліцейські організації, окрім забезпечення правопорядку, виконують соціальні, а також сервісні функції в суспільстві; довіра населення до поліції безпосередньо пов'язана з її ставленням до громадськості, зокрема повагою до людської гідності й основоположних прав і свобод особи; поліція повинна бути організована в такий спосіб, щоби сприяти її хорошим зв'язкам із громадськістю; поліцейські організації мають бути готові надавати об'єктивну інформацію про свою діяльність громадськості без розкриття конфіденційної інформації⁵³.

Найбільш влучним взірцем взаємодії поліції та громадськості щодо забезпечення превентивних заходів і превентивної діяльності загалом є робота дільничних офіцерів

⁵² Лялюк О. Ю. Деякі питання взаємовідносин органів та посадових осіб місцевого самоврядування з органами поліції, прокуратури, Служби безпеки, судовими органами та органами юстиції. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 31. С. 65.

⁵³ Коваленко А. В. Окремі аспекти взаємодії поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю у сфері протидії злочинності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6 (15). С. 112.

поліції та поліцейських офіцерів громади. Вони здійснюють свою роботу, спираючись на принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства за такими ключовими напрямками, як: протидія злочинності, профілактика правопорушень та охорона публічного порядку за участю населення; співпраця з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних і культурних закладів, закладів захисту дітей з метою реалізації принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства; обмін інформацією для подальшого її використання під час виконання службових обов'язків; визначення спільних пріоритетних напрямів роботи та її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості⁵⁴.

Працюючи у зазначених напрямках, дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади: проводять відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування областей, районів, міст і сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією й органами місцевого самоврядування і населенням; інформують про стан законності, борються зі злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території; співпрацюють із представниками громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, надають допомогу в організації їхньої діяльності, беруть участь у проведенні спільних нарад, під час яких розробляються та погоджуються заходи зі забезпечення публічної безпеки і порядку на територіях обслуговування; в межах дільниці проводять серед населення роз'яснювальну роботу для формування у населення правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ із метою підняття іміджу поліції та інформують про способи захисту і самооборони від злочинних посягань тощо⁵⁵.

⁵⁴ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650 (із змінами, внесеними згідно з наказами МВС України від 18.05.2022 р. № 301 від 19.06.2020 р.). *Офіційний вісник України*. 2017. № 70. Ст. 471.

⁵⁵ Лукійчук Я. О. Взаємодія поліції з державними органами, установами та громадськістю щодо забезпечення превентивних заходів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. Т. 2. С. 101.

Окрім діяльності дільничних офіцерів, поліцейських офіцерів громад і громадських формувань з охорони громадського порядку, взаємодія соціуму та поліції, щодо забезпечення роботи останньої, зокрема у превентивному напрямі, проявляється в інтеграції численних програм, наприклад, взаємодії поліції та громади («Community policing»), що являє собою постійну взаємодію поліції з населенням і місцевою владою заради спільного безпечного простору. Тобто це особливий підхід у щоденній роботі поліції, побудований на принципах постійної комунікації, де: поліція та місцева громада відчують спільну відповідальність за безпеку; поліція реагує на місцеві потреби й вимоги, які визначає громада; взаємодія і комунікація між населенням і поліцією є ефективною і приносить результати; застосовується індивідуальний підхід до вирішення місцевих проблем у взаємодії з населенням і відповідальними органами влади; співпраця спрямована на попередження правопорушень і наявний спільний план превентивної діяльності⁵⁶. Головними завданнями цієї програми визначено: покращення якості життя людей; підвищення якості послуг, що надаються поліцією людям; попередження злочинності; розбудову взаємної довіри між населенням і поліцією; заохочення людей до участі в житті місцевих громад; забезпечення більшої видимості роботи поліції; посилення соціальної відповідальності.

Отже, взаємодія поліції з державними органами, установами та громадськістю щодо забезпечення превентивних заходів має різні форми та реалізується на трьох рівнях: загальнодержавному, де ключове значення має взаємодія поліції та органів державної влади; місцевому – співпраця та взаємна підтримка діяльності з органами місцевого самоврядування; на рівні взаємодії з громадськістю безпосередньо. Така градація базується на положеннях чинного законодавства, яке загалом називає взаємодію одним із ключових принципів виконання поліцією передбачених законом повноважень.

⁵⁶ Взаємодія поліції та громади («Community policing»). Вебсайт програми «Взаємодія поліції та громади». URL: http://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/com_pol.pdf

Взаємодія на всіх рівнях передбачає не просто співпрацю задля виконання якоїсь тактичної цілі або одиничного превентивного заходу, а реалізацію цілого комплексу процедур, метою яких є забезпечення публічної безпеки та порядку у певній сфері, профілактика правопорушень у конкретній частині соціуму, взаємне інформування, проведення партнерськими сторонами спільних заходів, здійснення спільних дій, направлених на побудову умов, за яких вірогідність виникнення протиправних аспектів зводиться до мінімуму, та ін. Здійснення перелічених процедур поліцією спільно з відповідними суб'єктами державної влади, місцевого самоврядування чи громадськості веде до суттєвого спрощення превентивної діяльності в галузі, де існує взаємодія, що є позитивним фактором, який говорить про демократизацію поліцейських органів нашої держави та виведення їх з ізоляційного посттоталітарного стану⁵⁷.

⁵⁷ Лукійчук Я. О. Взаємодія поліції з державними органами, установами та громадськістю щодо забезпечення превентивних заходів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. Т. 2. С. 101.

Розділ 8

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО РЕАГУВАННЯ НА ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ АБО ПОДІЇ

8.1. Правова основа діяльності підрозділів поліції щодо реагування на заяви і повідомлення про кримінальні та адміністративні правопорушення або події

Наказом МВС України від 27.04.2020 р. № 357 затверджено Інструкцію з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, якою встановлено порядок реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події (далі – правопорушення або події), а також оперативного інформування в центральному органі управління поліції, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції України, територіальних органах поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві (далі – ГУНП), їхніх територіальних (відокремлених) підрозділах.

У цій Інструкції закріплено основні завдання органів (підрозділів) поліції щодо реагування на правопорушення або події та оперативного інформування чергових служб вищого рівня.

Посадові особи органів (підрозділів) поліції під час реагування на правопорушення або події повинні:

1) залежно від способу отримання інформації здійснювати направлення на місця подій сил і засобів поліції, необхідних для захисту прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяння їхній реалізації;

2) підтримувати в постійній готовності сили і засоби поліції до реагування на правопорушення або події;

3) орієнтувати наряди всіх видів про вчинення кримінальних та інших правопорушень, прикмети осіб, які їх вчинили, об'єкти посягань;

4) забезпечувати особисту безпеку громадян, захист їхніх прав і свобод, законних інтересів, запобігання правопорушенням чи їх припинення, виявлення та затримання осіб, які їх вчинили, усунення негативних наслідків правопорушень або подій;

5) здійснювати обмін інформацією та взаємодію з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності;

6) забезпечувати особисту безпеку працівників поліції, організацію їх навчання щодо дій у типових та екстремальних ситуаціях;

7) здійснювати оперативне інформування чергових служб вищого рівня, інших органів державної влади, підприємств, установ, організацій, до компетенції яких належить надання допомоги громадянам, котрі звернулися з відповідною заявою або повідомленням до органу (підрозділу) поліції;

8) забезпечувати ефективне використання засобів зв'язку, технічних засобів та службового автотранспорту, їх належне зберігання.

Заяви і повідомлення про правопорушення або події працівниками чергової служби органів (підрозділів) поліції реєструються в інформаційних ресурсах системи «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – ІПНП). У разі технічної несправності системи ІПНП направлення нарядів поліції та керування ними здійснюється за допомогою інших видів зв'язку.

Наряди поліції з метою отримання завдань для реагування на повідомлення про правопорушення або події забезпечуються планшетними пристроями з програмним забезпеченням, інтегрованим до системи ІПНП.

Працівники чергової служби з метою встановлення необхідної інформації про правопорушення або подію, забезпечення своєчасного та якісного реагування нарядом поліції

за фактом їх вчинення (виникнення) керуються Алгоритмом орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби.

Попередня кваліфікація кримінального правопорушення працівниками чергової служби здійснюється виходячи з явних ознак цієї події та відомостей, унесених до системи ІПНП чи Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Поліцейський незалежно від місця перебування, територіального чи структурного підпорядкування після отримання доручення диспетчера або оперативного чергового щодо реагування на правопорушення або подію зобов'язаний негайно вжити всіх необхідних заходів щодо безумовного виконання такого доручення¹.

Організація роботи підрозділів ГУНП та їх посадових осіб, уповноважених на приймання і реєстрацію заяв і повідомлень про правопорушення або події та реагування на них

Робочі місця працівників підрозділів «102» та диспетчерів розміщуються в приміщеннях ГУНП. Приймання екстрених викликів підрозділом «102» здійснюється централізовано зі всієї території обслуговування відповідного ГУНП. Кожен працівник підрозділу «102» і диспетчер чергової зміни забезпечуються відповідним автоматизованим робочим місцем (далі – АРМ) та повинен мати авторизований доступ до системи ІПНП.

Спеціалізоване програмне забезпечення АРМ «оператор «102» системи ІПНП, яке використовує працівник підрозділу «102», працює в таких режимах:

- «прийом викликів» – режим, у якому надходять виклики;
- «обробка викликів» – режим, у якому здійснюється обробка заяв і повідомлень, а також заповнення електронних контурів у системі ІПНП;

¹ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

– «перерва» – режим тимчасового припинення роботи або відпочинку працівника підрозділу «102». При цьому виклики на це робоче місце не розподіляються.

Заяви і повідомлення про правопорушення або події до органів (підрозділів) поліції, крім скороченого номера «102», можуть надходити за допомогою інших видів зв'язку, інтеграцію яких із системою ІПНП дозволено поліції, зокрема:

- у вигляді смс-повідомлень;
- електронною поштою;
- з мобільних додатків;
- з інших спеціалізованих програмно-технічних і технічних засобів.

В АРМ «оператор «102» зазначаються відомості про дату і час надходження заяви чи повідомлення, заявника (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання (реєстрації), місце перебування, абонентський номер, стислий зміст заяви чи повідомлення, орган (підрозділ) поліції, до якого передано повідомлення, та інша інформація.

У разі припинення з технічних причин (несправність, збої) роботи АРМ «оператор «102» кожен працівник підрозділу «102» має бути забезпечений робочим зошитом, зареєстрованим у підрозділі документального забезпечення, для запису повідомлень про правопорушення або події. Передача прийнятої інформації диспетчеру та оперативному черговому в таких випадках здійснюється за допомогою телефонного або іншого виду зв'язку. Після відновлення роботи АРМ «оператор «102» працівник підрозділу «102» переносить прийняту інформацію про правопорушення або події з робочого зошита до системи ІПНП.

Прийняття викликів працівниками підрозділу «102» здійснюється державною мовою, а за бажанням заявника та можливостями працівника – тією мовою, якою розмовляє заявник.

Персональні дані осіб мають бути захищеними під час їх обробки. Порядок збирання, обробки, накопичення, зберігання персональних даних і доступ до них здійснюється відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

Організація роботи працівників підрозділу «102» здійснюється згідно із затвердженим керівником управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного

реагування (далі – УОАЗОР) графіком чергування. Режим внутрішнього розпорядку затверджується керівником органу (підрозділу) поліції. Поліцейські, які залучені до чергування, несуть службу в однострої, цивільний персонал – з дотриманням ділового стилю одягу.

Усі переговори працівників підрозділу «102» з використанням відповідного кінцевого обладнання фіксуються багатоканальним цифровим реєстратором документування мовленнєвої інформації.

Безпосередньо перед заступанням на чергування працівник підрозділу «102» зобов'язаний перевірити технічний стан АРМ «оператор «102»².

8.2. Обов'язки та порядок дій працівника підрозділу «102» і диспетчера

Підрозділ «102» – відділ служби «102» УОАЗОР, працівники якого за допомогою автоматизованого робочого місця працівника підрозділу «102» системи ІПНП у цілодобовому режимі здійснюють приймання екстрених викликів і реєстрацію повідомлень про правопорушення або події, що надходять телефоном за скороченим номером екстреного виклику поліції «102», а також за допомогою інших видів зв'язку.

Працівник підрозділу «102» – працівник відділу служби «102» УОАЗОР, діяльність якої спрямована на приймання екстрених викликів за скороченим номером «102» та електронних повідомлень заявників, у яких міститься інформація про правопорушення або події, а також їх реєстрацію за допомогою АРМ «оператор «102» в системі ІПНП.

Диспетчер – старший інспектор з особливих доручень, старший інспектор, інспектор УОАЗОР ГУНП, уповноважений на здійснення управління нарядами поліції, у тому числі за допомогою автоматизованого робочого місця системи ІПНП,

² Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

з метою оперативного реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події.

Обов'язки посадової особи, уповноваженої на здійсненні прийому, опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень громадян про правопорушення або події, у разі надходження за скороченим номером телефону «102» заяви або повідомлення про правопорушення або подію:

1) забезпечувати протягом двох хвилин прийняття від заявника інформації про правопорушення або подію та її внесення до системи ІПНП. З об'єктивних причин цей строк може бути збільшено (алкогольне сп'яніння, хвилювання, мовні вади заявника, ненадання вичерпної відповіді на запитання тощо). У разі необхідності негайного реагування на правопорушення або події внесення та збереження інформації здійснюється раніше встановленого строку;

2) під час спілкування зі заявником дотримуватися принципів професійної етики та моралі;

3) при надходженні повідомлень про факти вчинення домашнього насильства, злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності, а також інших злочинів запитати заявника, з оператором якої статі він бажає спілкуватися;

4) під час прийняття повідомлення про правопорушення або подію, спілкуючись зі заявником, одночасно вносити отриману інформацію до системи ІПНП;

5) під час спілкування зі заявником першочергово встановлювати та вносити до системи ІПНП інформацію про:

- вид правопорушення або події (визначається з урахуванням можливості настання найбільш тяжких наслідків) та попередню кваліфікацію;

- час, місце (адресу), обставини вчиненого правопорушення або події (у разі неможливості заявника назвати точну адресу вчинення правопорушення уточнити приблизну адресу, де вчинено правопорушення (район, напрямок в'їзду або виїзду з міста, розташовані поблизу магазини, торговельні центри, парки або інші орієнтири), на електронній мапі встановити маркер приблизного місця вчинення правопорушення та за його допомогою знайти найближчі орієнтири, які допоможуть зорієнтуватися заявнику);

– дані про потерпілого або заявника (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, реєстрація місця проживання, місце перебування, абонентський номер), а також чи потребує він або інші особи медичної допомоги;

– іншу необхідну інформацію, проставивши маркер події за територіальним місцем розташування підрозділу «102» в разі ненадання заявником своїх установчих даних або адреси місця вчинення правопорушення чи події;

– територію місця перебування заявника та місця вчинення правопорушення, якщо місце вчинення правопорушення або події не збігається з місцем перебування заявника;

6) внесену до системи ІПНП інформацію в електронному вигляді автоматично передавати для реагування працівникам поліції, уповноваженим здійснювати організацію реагування на правопорушення або події;

7) у разі пошкодження основних і резервних каналів передачі інформації в електронному вигляді відомості про правопорушення або подію передавати уповноваженим працівникам, використовуючи інші види зв'язку;

8) вносити до системи ІПНП інформацію про правопорушення або події, отриману за допомогою інших видів зв'язку, у текстовому, аудіо- або відеоформаті та передавати на розгляд відповідним працівникам поліції або оперативно-диспетчерським службам інших органів державної влади, уповноваженим здійснювати організацію реагування на них;

9) вносити до системи ІПНП первинну інформацію про правопорушення або події, які перебувають у стадії незавершеності та потребують негайного реагування;

10) у разі наявності технічних можливостей та необхідності залучати до спілкування зі заявником у режимі конференції працівника поліції, уповноваженого здійснювати реагування на правопорушення чи події, та/або іншого працівника, визначеного керівником (старшим зміни), для уточнення інформації про правопорушення або подію;

11) після встановлення первинних даних зберегти в системі ІПНП початкові відомості, які направити відповідним працівникам поліції або оперативно-диспетчерським службам інших органів державної влади, уповноваженим здійснювати організацію реагування на правопорушення або події,

повідомити заявника про виїзд наряду поліції та за потреби продовжити з'ясування і доповнення первинних даних інформацією про:

- напрямок відходу правопорушників, пішки чи на транспортному засобі вони зникли, їхні прикмети, номерні знаки та марку, модель транспортних засобів;

- наявність на місці вчинення кримінального правопорушення потерпілих, стан їхнього здоров'я та місце їх перебування. Якщо потерпілі потребують медичної допомоги, поінформувати про це службу екстреної допомоги «103», у випадку отримання повідомлення про пожежу – службу екстреної допомоги «112» («101»);

- кількість правопорушників, їхні прикмети, установчі дані (якщо відомо), наявність зброї;

- предмети (речі), якими заволоділи правопорушники, та прикмети викраденого;

- сліди, які могли залишитися на одязі й тілах правопорушників;

- інші дані, які сприятимуть розкриттю правопорушення по гарячих слідах;

12) після внесення всіх додаткових необхідних даних до системи ІПНП зберегти інформацію;

13) у разі звернення заявника мовою, якою не володіє посадова особа, уповноважена на здійснення прийому, опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень громадян про правопорушення або події, – вжити заходів щодо залучення іншого працівника, який володіє іноземною мовою (за можливості в режимі конференції). У разі відсутності таких працівників зачитати англійською мовою інформацію, спрямовану на встановлення даних заявника (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання (перебування), місце перебування (далі – установчі дані потерпілого або заявника), абонентський номер), суть події, про яку заявник хоче повідомити, а також роз'яснення, що його повідомлення буде записано та після перекладу йому зателефонують.

За наявності технічної можливості увімкнути заздалегідь записане вербальне повідомлення (роз'яснення) порядку дій заявника.

Зазначену інформацію в системі ІПНП надіслати відповідним працівникам поліції, уповноваженим здійснювати організацію реагування на правопорушення або події, за місцезнаходженням підрозділу «102»;

14) невідкладно доповідати старшому чергової зміни про надходження скарг громадян на дії/бездіяльність працівників поліції, порушення їх прав і свобод, повторних звернень щодо неналежної організації реагування працівниками поліції на повідомлення та внести відповідну інформацію в систему ІПНП;

15) у разі раптового переривання дзвінка негайно зателефонувати заявнику для з'ясування обставин події чи правопорушення. Якщо заявник не відповідає на дзвінок і виникла підозра про вчинення стосовно нього протиправних дій (крики, шум боротьби та інші ознаки), внести до системи ІПНП інформацію про те, що «зв'язок із заявником втрачено» та проставити відмітку «інформувати чергового». Якщо адреса місця вчинення правопорушення та/або місця перебування заявника невідома, проставити маркер на електронній мапі за місцем розташування підрозділу «102»;

16) вносити до системи ІПНП відомості про повідомлення підрозділів екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104») та передавати для реагування відповідним працівникам поліції або оперативно-диспетчерським службам інших органів державної влади, уповноваженим здійснювати організацію реагування на них;

17) негайно проставляти відмітку «інформувати чергового» для здійснення відповідного реагування, якщо під час прийняття заяви або повідомлення стало відомо про те, що заявник або особа, яка вчинила правопорушення, перебуває в розшуку;

18) якщо в заяві чи повідомленні йдеться про питання, що не належать до компетенції поліції, та про дії, що не містять ознак правопорушення, звернення має довідково-консультативний характер або в ньому не викладено суті порушеного питання, заявник висловлює особисте ставлення до події, що відбувається, не називає своїх персональних даних, ввічливо роз'яснити заявникові його подальші дії. Інформацію, викладену заявником, необхідно внести до системи ІПНП

(за достатності підстав – надати події статус «без оперативного реагування»);

19) усі реквізити до системи ІПНП вносити державною мовою без скорочень (крім загальноприйнятих) з дотриманням правил правопису³.

У разі надходження за скороченим номером «102» заяви або повідомлення про правопорушення чи подію, які віднесені до категорій «Альфа» та «Бета», посадова особа, уповноважена на здійснення прийому, опрацювання та реєстрацію заяв і повідомлень громадян про правопорушення чи події, виконує такі дії:

1) не пізніше ніж за 30 секунд з фактичного часу отримання інформації про правопорушення або події:

- проставляє у відповідному діалоговому вікні електронної картки «102» АРМ «оператор «102» системи ІПНП відмітку (позначку) про необхідність здійснення негайного реагування за отриманим повідомленням;

- вносить до електронної картки «102» лише початкову інформацію про вид правопорушення або події (визначається з урахуванням можливості настання найбільш тяжких наслідків) та місце його вчинення;

- зберігає електронну картку «102», яка автоматично з відповідною позначкою надходить до диспетчера та оперативних чергових ГУНП і територіального відділу поліції за місцем вчинення правопорушення або події;

2) до 2 хвилин з часу надходження повідомлення:

- долучає (за потреби та наявності технічної можливості) до розмови зі заявником диспетчера та/або оперативного чергового ГУНП у режимі конференц-зв'язку;

- з одночасним заповненням електронної картки «102» продовжує з'ясовувати в заявника (у тому числі разом з диспетчером та/або оперативним черговим ГУНП) його установчі дані або відомості про потерпілого, обставини

³ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

правопорушення чи події, кількість та прикмети осіб, причетних до його вчинення, наявність у них зброї, місце їх перебування або напрямок відходу, наявність осіб, які потребують допомоги, а також іншу актуальну інформацію, необхідну для вирішення службових завдань;

– за результатами опрацювання повідомлення повторно зберігає електронну картку «102» з унесеною інформацією про правопорушення або подію;

3) у разі необхідності продовжує з'ясовувати та доповнювати електронну картку «102» інформацією про обставини правопорушення або події, які мають значення для належної організації реагування на нього.

З об'єктивних причин строки опрацювання та передачі повідомлень про правопорушення або події визначених категорій може бути збільшено (алкогольне сп'яніння, хвилювання, мовні вади заявника, ненадання відповіді на запитання тощо).

Якщо заявник застосовує ненормативну лексику, вдається до образ, закликів до розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі, працівник підрозділу «102», який приймає виклик, роз'яснює, що за такі дії заявник може нести передбачену законом відповідальність, і має право припинити спілкування з ним і заблокувати на добу за допомогою технічних засобів прийняття від нього звернень. Одночасно працівник підрозділу «102» відображає в системі ІППП інформацію про протиправні дії заявника, яку направляє для відповідного реагування уповноваженим працівникам поліції.

Працівник підрозділу «102» має право припинити спілкування з особою, яка не повідомляє інформацію про настання екстреної ситуації та/або необхідність отримання екстреної допомоги, своїми діями відволікає його від виконання покладених на нього обов'язків. При цьому факт надходження такого виклику фіксується в ІППП⁴.

Відмова в прийнятті та реєстрації повідомлень про правопорушення або події не допускається.

⁴ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

Обов'язки старшого зміни працівників підрозділу «102»:

1) організовувати та контролювати роботу підпорядкованої зміни працівників підрозділу «102», зокрема вжиття працівниками підрозділів «102» заходів, насамперед віднесених до категорій «Альфа» та «Бета». За потреби надавати необхідну допомогу підлеглим в опрацюванні повідомлень про правопорушення або події та організації реагування на них;

2) розподіляти час чергування працівників підрозділу «102» з урахуванням навантаження на них. У разі завантаження всіх працівників приймати заяви і повідомлення про правопорушення або події особисто, а також залучати працівників, які перебувають на перерві (відпочинку);

3) готувати інформацію про кількість одержаних упродовж чергування заяв і повідомлень осіб за скороченим номером «102», втрачених дзвінків, повторних повідомлень, навантаження на працівників за добу;

4) здійснювати перевірки за скаргами і заявами осіб щодо неналежного виконання службових обов'язків працівників чергової зміни підрозділу «102»;

5) використовуючи багатоканальний цифровий реєстратор документування мовленнєвої інформації, здійснювати вибіркове прослуховування записів розмов працівників чергової зміни підрозділу «102» (не менше трьох розмов кожного працівника підрозділу «102») та вживати заходів щодо вирішення проблемних питань (за результатами прослуховування ставить відповідну відмітку в електронній картці «102» про її прослуховування). У випадку виявлення незареєстрованої інформації про правопорушення або подію зареєструвати її в установленому порядку та доповісти про це керівникові підрозділу «102»;

6) перевіряти якість заповнення (з дотриманням усіх необхідних вимог) та достовірність інформації, внесеної працівником підрозділу «102» до системи ІПНП;

7) вживати заходів щодо покращення стану прийому та опрацювання повідомлень осіб, а також усунення недоліків, допущених під час здійснення реагування на правопорушення або події, насамперед визначені категоріями «Альфа» та «Бета»;

8) забезпечувати ведення необхідної службової документації підрозділу «102»;

9) за наявності технічної можливості визначати абонентські номери заявників, які намагалися зателефонувати до підрозділу «102», але з'єднання з якими не відбулося з різних причин. Доручати працівникам перетелефонувати на такі номери для з'ясування обставин правопорушення чи події;

10) під час приймання-здавання чергування підбивати підсумки роботи працівників чергової зміни підрозділу «102» за добу, визначати позитивні та негативні тенденції в їхній діяльності, про що доповідати керівникові підрозділу «102» та старшому зміни диспетчерів⁵.

Обов'язки диспетчера:

1) перед заступанням на добове чергування перевіряти технічний та санітарний стан робочого місця, службову документацію, технічну справність оргтехніки, ознайомлюватися з оперативною обстановкою за минулу добу, брати на особистий контроль виконання нарядами поліції завдань, реагування на які здійснюється під час перезмінки, та не завершених;

2) перевіряти кількість нарядів, які заступають на чергування в зону оперативного реагування. У разі виявлення недостатності нарядів поліції в зоні оперативного реагування та інших недоліків доповідати старшому зміни або оперативному черговому для подальшого інформування керівництва ГУНП;

3) у системі ІПНП перевіряти готовність до несення служби всіх нарядів поліції, які залучені до охорони публічної безпеки і порядку на території обслуговування, наявність та працездатність планшетних пристроїв, відповідність даних, унесених до системи ІПНП відповідальними особами підрозділів поліції (прізвище старшого наряду, абонентський номер, режим несення служби, номерний знак службового транспортного засобу). У разі відсутності (несправності) планшетного

⁵ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

пристрою, нестійкого рухомого (мобільного) зв'язку зв'язуватися з нарядом і здійснювати перевірку за допомогою наявних видів зв'язку;

4) контролювати проставлення нарядом поліції відмітки в системі ІПНП про тимчасову недоступність та незалучення його до обслуговування викликів, якщо наряд поліції, що несе службу, тимчасово не може здійснювати реагування на правопорушення або події (технічна несправність службового авто-транспорту, виконання поставленого нарядом поліції службового завдання тощо)⁶.

Порядок дій диспетчера після отримання повідомлення про правопорушення або подію, що віднесені до категорії «Альфа»:

1) диспетчер до прибуття на місце події керівника органу, підрозділу поліції або іншої особи, відповідальної за організацію та координацію проведення першочергових заходів і невідкладних слідчих (розшукових) дій або проведення спеціальної (поліцейської) операції, не очікуючи надходження уточнених відомостей, негайно (не пізніше однієї хвилини) в системі ІПНП призначає та направляє на місце події наряди (наряд) поліції, насамперед поліцейських підрозділів поліції особливого призначення (інших нарядів поліції, спеціально створених для реагування на правопорушення або подію з високим ступенем загрози поліцейським). Їх кількість визначається з урахуванням наявної чисельності нарядів, виду, тяжкості та обставин правопорушення або події, а також іншої інформації про осіб, які його вчинили;

2) інформує оперативного чергового ГУНП про отримання повідомлення про правопорушення або подію вказаної категорії, відомі обставини їх учинення. Підтримує постійний зв'язок з черговою службою ГУНП та ТВП щодо обміну інформацією про правопорушення та необхідності залучення до реагування на цю подію додаткових сил поліції, інших підрозділів поліції, у тому числі спеціальних, підготовки орієнтувань тощо;

⁶ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

3) перевіряє зміст і повноту інформації про правопорушення або подію, за потреби з'ясовує в заявника додаткові відомості;

4) за наявності технічної можливості самостійно або за допомогою працівників інших підрозділів виводить на відеостіну (монітор) зображення з камер відеонагляду з місця події, прилеглої території;

5) визначає ймовірні напрямки руху транспортного засобу з особами, які вчинили правопорушення, оцінює час із моменту його вчинення та ставить завдання нарядам поліції з визначенням меж блокування населених пунктів, міст, районів, областей, а також маршрутів патрулювання;

6) контролює, в тому числі завдяки можливостям системи ІПНП, своєчасне отримання завдань нарядами поліції, їх прибуття на місце події (в інші місця, визначені диспетчером та/або оперативним черговим) і маршрут руху, виконання поставлених завдань;

7) у разі відсутності вільного наряду поліції невідкладно (залежно від виду та тяжкості правопорушення або події) знімає з обслуговування необхідну кількість нарядів поліції, залучених до реагування на події некримінального характеру або які не становлять значної суспільної небезпеки, та направляє їх для реагування на правопорушення або подію;

8) орієнтує в системі ІПНП, а також за допомогою засобів радіозв'язку або телефоном (використовуючи селектор) наряди поліції та оперативних чергових інших підрозділів поліції (в тому числі суміжних областей – у разі вчинення правопорушень або подій у районах, що межують з іншими регіонами) про обставини вчинення правопорушення або події, прикмети правопорушників та напрямки їх відходу, марку, колір, номерний знак (якщо відомо) транспортного засобу, який викрадено чи який використовується зловмисниками;

9) вживає заходів щодо направлення на місце події слідчо-оперативної групи (далі – СОГ), працівників підрозділу кінологічної діяльності та/або вибухотехнічної служби, за потреби повідомляє підрозділи екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104»);

10) за потреби залучає до реагування на повідомлення про правопорушення або подію наряди поліції зі суміжних територій, які знаходяться найближче до місця події;

11) здійснює управління залученими до оперативного реагування на повідомлення нарядами поліції (поліцейськими) з метою виявлення транспортного засобу та затримання осіб, які ним керують;

12) інформує наряди поліції про результати перевірок за інформаційними ресурсами системи ІПНП стосовно особи, що здійснила виклик наряду поліції, або інших можливих учасників правопорушення чи події (наявність у власності зареєстрованої зброї, перебування в розшуку, категорію особи тощо);

13) з урахуванням наявної інформації про обставини правопорушення або події та осіб, які його вчинили, а також пропозицій поліцейських (їхніх керівників), які виконують завдання диспетчера, здійснює управління (маневрування) силами й засобами поліції з метою:

- підготовки до проведення спеціальних (поліцейських) операцій (у разі введення їх у дію);

- проведення пошукових заходів, спрямованих на виявлення (встановлення місцезнаходження) та затримання підозрюваних осіб або їх переслідування;

- перекриття (блокування) ймовірних шляхів відходу та місць можливого перебування або появи підозрюваних осіб, а також недопущення сторонніх осіб до визначеної поліцейськими території;

- перевірки осіб, які перебувають на місці події або прилеглий до неї території, а також у місцях можливого перебування або появи зловмисників;

- встановлення очевидців правопорушення або події, виявлення слідів та знарядь злочину, викраденого майна, інших речей, що можуть сприяти встановленню осіб, які його вчинили;

14) постійно підтримує зв'язок зі залученими нарядами поліції (поліцейськими), СОГ, координує та контролює виконання ними поставлених завдань з реагування на правопорушення або подію. Своєчасно доводить до них наявну інформацію про обставини правопорушення або події та осіб, які причетні до їх вчинення, додатково наголошує на дотриманні поліцейськими заходів особистої безпеки;

15) подає оперативному черговому ГУНП (для подальшої доповіді начальникові ГУНП або особі, яка його заміщує)

пропозиції щодо введення в дію поліцейських (спеціальних) операцій («Грім», «Заручник», «Перехват», «Сирена»);

16) при введенні в дію поліцейської (спеціальної) операції («Грім», «Заручник», «Перехват», «Сирена») за дорученням оперативного чергового або керівника ситуаційного центру ГУНП здійснює маневрування (управління) силами та засобами поліції, контролює своєчасність виставлення постів і заслонів, періодично вибірково перевіряє обізнаність нарядів поліції, зокрема тих, які несуть службу на стаціонарних постах (дорожніх станціях патрульної поліції) та автошляхах, щодо прикмет злочинців, розшукуваного автотранспорту, а також виконує інші їхні вказівки⁷.

Порядок дій диспетчера після отримання повідомлення про правопорушення або подію (з відповідною позначкою про необхідність здійснення негайного реагування на правопорушення або подію), які віднесені до категорії «Бета»:

1) після отримання від оператора електронної картки «102» з відповідною позначкою диспетчер, не очікуючи надходження уточнюючих обставин, негайно (не пізніше однієї хвилини) в системі ІПНП призначає та направляє на місце події (інші місця, визначені диспетчером та/або оперативним черговим) наряди (наряд) поліції (наряди реагування поліції охорони залучаються лише за наявності вільних нарядів, які не здійснюють реагування на сигнал «Тривога» з об'єктів, що охороняються, на відпрацювання повідомлень про вчинення кримінальних правопорушень та інших подій, що можуть викликати суспільний резонанс). Кількість нарядів поліції, які залучаються до оперативного реагування, визначається з урахуванням їх наявної чисельності, виду, тяжкості та обставин правопорушення або події, а також іншої наявної інформації про осіб, які його вчинили;

2) перевіряє зміст і повноту інформації про правопорушення або подію, за потреби з'ясовує в заявника необхідну додаткову інформацію;

⁷ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

3) контролює, в тому числі за допомогою можливостей системи ІПНП, своєчасне отримання завдань нарядами поліції, їх прибуття на місця події (інші місця, визначені диспетчером та/або оперативним черговим) та виконання поставлених завдань;

4) орієнтує в системі ІПНП, а також за допомогою засобів радіозв'язку або телефоном (використовуючи селектор) наряди поліції та оперативних чергових інших підрозділів поліції (в тому числі суміжних областей у разі вчинення їх у районах, що межують з іншими регіонами) про обставини вчинення правопорушення або події, прикмети правопорушників та напрямки їх відходу;

5) направляє на місце події СОГ, інших поліцейських та за необхідності повідомляє підрозділи екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104»);

6) інформує наряди поліції про результати перевірок за інформаційними ресурсами системи ІПНП стосовно особи, що здійснила виклик наряду поліції, або інших можливих учасників правопорушення або події (наявність у власності зареєстрованої зброї, перебування в розшуку, категорію особи тощо);

7) здійснює маневрування залученими до оперативно-го реагування на правопорушення або подію нарядами поліції (поліцейськими) з метою перекриття можливих шляхів відходу та місць перебування підозрюваних осіб або їх переслідування;

8) постійно підтримує зв'язок зі залученими нарядами поліції (поліцейськими), СОГ, координує та контролює їхню роботу з виконання поставлених завдань з реагування на правопорушення або подію;

9) у найкоротший строк після отримання інформації про виконання завдання нарядом поліції вивчає обґрунтованість погодження оперативним черговим територіального відділу поліції його електронного рапорта і за наявності зауважень дає поліцейським доручення щодо вжиття додаткових (необхідних) заходів, спрямованих на відпрацювання правопорушення або події⁸.

⁸ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

При організації реагування на повідомлення про правопорушення або подію, які віднесені до категорій «Альфа» та «Бета», у разі відсутності вільного наряду поліції у строк до трьох хвилин диспетчер:

1) знімає (за нагальної потреби та насамперед для здійснення реагування на кримінальні правопорушення і події, які можуть викликати суспільний резонанс) з обслуговування наряд поліції (наряд поліції охорони – за умови наявності вільних нарядів, не залучених до реагування на сигнал «Тривога» з об'єктів, що охороняються), який здійснює обслуговування події некримінального характеру або яка не становить значної суспільної небезпеки, та направляє його за повідомленням з більшим ступенем суспільної небезпечності;

2) за необхідності та за погодженням зі старшим зміни диспетчерів (оперативним черговим ГУНП) до реагування на повідомлення про правопорушення або подію залучає наряди поліції зі суміжних територій, які знаходяться найближче до місця події;

3) у разі неможливості призначити наряд поліції в системі ІПНП ставить відмітку «відсутній вільний наряд» та негайно повідомляє оперативного чергового органу (підрозділу) поліції, на території обслуговування якого зареєстровано правопорушення (подію), для вжиття заходів щодо направлення на місце події додаткового наряду або інших працівників поліції. Строк визначення та направлення додаткових нарядів або інших працівників поліції не повинен перевищувати десяти хвилин.

Порядок дій диспетчера після отримання повідомлення про правопорушення або подію, які віднесені до категорії «Гамма»:

1) отримавши інформацію про таке правопорушення або подію, у строк до двадцяти хвилин в системі ІПНП признає та направляє на місце події наряд поліції або окремого поліцейського;

2) у разі відсутності вільного наряду поліції у строк до десяти хвилин уживає заходів щодо направлення на місце події (з повідомленням оперативного чергового) СОГ, нарядів поліції охорони (за умови наявності вільних нарядів, не залучених до реагування на сигнали «Тривога» з об'єктів, що охороняються), інших поліцейських або будь-яких інших нарядів;

3) якщо не вистачає вільних нарядів поліції, за нагальної потреби знімає з обслуговування наряд поліції, який здійснює обслуговування події некримінального характеру і яка не становить значної суспільної небезпеки, та направляє його за повідомленням з більшим ступенем суспільної небезпечності;

4) якщо немає можливості призначити інший наряд поліції, у системі ІПНП проставляє відмітку «відсутній вільний наряд» та негайно повідомляє про це оперативного чергового органу (підрозділу) поліції, на території обслуговування якого зареєстрована подія, для вжиття заходів щодо направлення на місце події додаткового наряду або інших працівників поліції. Строк визначення та направлення додаткових нарядів або інших працівників поліції не повинен перевищувати десяти хвилин;

5) за необхідності та за погодженням з диспетчерами (оперативними черговими) інших адміністративних районів до реагування на повідомлення про правопорушення або події залучає наряди поліції зі суміжних територій, які перебувають найближче до місця події;

6) у разі надходження заяви чи повідомлення, які за ознаками є повторними і не є скаргою на дії чи бездіяльність працівників поліції та не відрізняються за змістом від попередніх, приєднує їх до раніше зареєстрованих;

7) перевіряє зміст і повноту інформації про правопорушення або подію, своєчасність отримання завдань нарядами поліції, а також за потреби телефоном з'ясовує в заявника необхідну додаткову інформацію;

8) у разі необхідності з використанням системи ІПНП передає інформацію про вчинене правопорушення та прикмети підозрюваних осіб іншим диспетчерам;

9) орієнтує за допомогою можливостей системи ІПНП, засобів радіозв'язку або телефоном (використовуючи селектор) усі наряди поліції та оперативних чергових інших підрозділів поліції про обставини вчинення правопорушення, прикмети правопорушників та напрямки їх відходу;

10) направляє на місце події СОГ та за необхідності повідомляє підрозділи екстреної допомоги населенню за скороченим номером «112» («101», «103», «104»);

11) інформує наряди поліції про результати перевірок за інформаційними ресурсами системи ІПНП особи, що здійснила

виклик наряду поліції, або інших можливих учасників правопорушення або події (наявність у власності зареєстрованої зброї, перебування особи в розшуку тощо);

12) постійно підтримує зв'язок зі залученими нарядами поліції, СОГ, контролює роботу всіх нарядів поліції з виконання поставлених завдань щодо організації реагування на правопорушення або події;

13) контролює роботу всіх нарядів поліції в зоні оперативного реагування за допомогою можливостей системи ІПНП, перевіряючи інформацію, що надходить із планшетних пристроїв, закріплених за службовими автомобілями (трек маршруту та місце перебування наряду або СОГ, отримання ними завдання, підтвердження прибуття та виконання завдання). Інформацію про виявлені недоліки в роботі нарядів поліції з реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події доповідає старшому зміни;

14) при отриманні заяв чи повідомлень про кримінальні правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, які можуть викликати широкий суспільний резонанс (далі – резонансне кримінальне правопорушення або надзвичайна подія), негайно проставляє відповідну відмітку в системі ІПНП та інформує оперативного чергового ГУНП;

15) у разі припинення з технічних причин роботи системи ІПНП (технічна несправність апаратури, збій програмного забезпечення) організовує направлення нарядів за допомогою радіо- чи інших видів зв'язку, фіксуючи свої дії в робочому зошиті⁹.

Порядок дій диспетчера після отримання повідомлення про правопорушення або подію, які не потребують негайного реагування та віднесені до категорії «Дельта»:

1) отримавши повідомлення (електронну картку «102») про правопорушення або подію вказаної категорії, перевіряє зміст та повноту інформації, а також за потреби телефоном з'ясовує в заявника необхідні додаткові відомості;

⁹ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

2) надає заявнику роз'яснення щодо подальших дій та в разі необхідності щодо орієнтовного часу прибуття поліцейських на місце події, про що зазначає в примітках;

3) при значному навантаженні на диспетчерів такі повідомлення, за їх дорученням, можуть опрацьовуватися працівниками чергової служби територіального відділу поліції (далі – ТВП). У таких випадках вони оформляються у вигляді направлення завдань, за результатами опрацювання яких працівники чергових служб ТВП складають електронні рапорти зі зазначенням ужитих заходів. У разі встановлення працівниками чергової служби ТВП під час опрацювання такого повідомлення ознак правопорушення (або події, що належить до компетенції поліції) вони доповідають про це диспетчерові, який у визначеному порядку на місце події (інше місце) направляє наряд поліції для здійснення реагування;

4) у разі відсутності в змісті заяви чи повідомлення будь-яких ознак правопорушення та у випадках, коли реагування на них не належить до повноважень поліції, диспетчер в ПНП проставляє відповідний статус «без оперативного реагування»;

5) матеріали органу досудового розслідування поліції або інших правоохоронних органів, інформація за заявами про правопорушення або подію, що надійшли до поліції поштою і не потребують невідкладного прибуття працівників поліції до заявника або на місце події з метою припинення правопорушення, збереження слідів злочину, а також надання допомоги потерпілим особам у межах повноважень поліції, реєструються в системі ІПНП, диспетчер проставляє відповідний статус «без оперативного реагування» та передаються відповідним структурним підрозділам поліції для розгляду та прийняття рішення.

Диспетчер, отримавши повідомлення визначеної категорії та оцінивши ситуацію, яка склалася, за наявності достатніх підстав уповноважений змінити категорію події, установлену оператором «102».

Обов'язки старшого зміни диспетчерів:

1) організовувати та контролювати роботу чергової зміни диспетчерів;

2) здійснювати розподіл диспетчерів за зонами обслуговування;

3) розподіляти час чергування диспетчерів з урахуванням навантаження на них. У разі завантаження диспетчерів залучати тих, які перебувають на перерві (відпочинку);

4) вживати заходів щодо дотримання дисципліни і внутрішнього розпорядку працівниками підпорядкованої зміни;

5) надавати необхідну допомогу підлеглим в організації реагування на правопорушення або події;

6) вживати заходів щодо усунення недоліків, допущених під час здійснення реагування на правопорушення або події;

7) подавати довідкову інформацію, яка стосується обслуговування виклику, у разі звернення поліцейських та вирішувати питання щодо залучення до реагування додаткових сил і засобів поліції (за необхідності);

8) інформувати оперативного чергового ГУНП про надходження скарг громадян на дії/бездіяльність працівників поліції, порушення їхніх прав і свобод, повторних звернень щодо неналежної організації реагування поліцейських на правопорушення або події та вживати заходів щодо усунення наявних недоліків;

9) вживати заходів щодо встановлення фактів призначення нарядом поліції завдань, не пов'язаних із виконанням службових обов'язків. Інформацію про всі недоліки, допущені працівниками нарядів поліції та СОГ під час реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події, а також про всі випадки безпідставного призначення завдань нарядом поліції вносити до системи ІППП;

10) узагальнювати інформацію про недоліки в роботі підрозділів «102», диспетчерів, чергових служб і нарядів поліції з реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події, яку щодня під час приймання – здачі чергування окремим рапортом доповідати начальникові УОАЗОР (особі, яка виконує його обов'язки).

***Обов'язки керівників органів (підрозділів)
поліції щодо реагування на заяви і повідомлення
про правопорушення або події та оперативного
інформування чергової служби вищого рівня***

За організацію реагування на повідомлення про правопорушення або події, достовірність, повноту і своєчасність подання інформації до чергової служби вищого рівня, інших

органів державної влади відповідають начальники органів (підрозділів) поліції або особи, які виконують їхні обов'язки.

З метою організації належного реагування на правопорушення або події, подолання наслідків надзвичайних ситуацій, забезпечення взаємодії з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, своєчасного інформування на місця подій виїжджають:

1) начальники ГУНП або особи, які виконують їхні обов'язки, – під час отримання повідомлень, віднесених до категорії «Альфа», а також про вбивства, розбої, кримінальні правопорушення, учинені із застосуванням вогнепальної зброї чи вибухівки, та правопорушення або події, які можуть викликати суспільний резонанс;

2) відповідальні по ГУНП, начальники ТВП або особи, які виконують їх обов'язки, – під час отримання повідомлень про кримінальні правопорушення або події, які можуть викликати суспільний резонанс, та особисто з місця події доповідають оперативному черговому ГУНП, начальникові ГУНП або особі, яка виконує його обов'язки;

3) інші особи керівного складу ГУНП, ТВП – у випадках, передбачених Інструкцією чергової служби та Алгоритмом орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби.

За фактами невиїзду начальників органів (підрозділів) поліції або осіб, які виконують їхні обов'язки, інших посадових осіб органів (підрозділів) поліції на місця вчинених кримінальних правопорушень або подій, визначених підпунктами 1–3 пункту 2 розділу вищезазначеної Інструкції, призначаються та проводяться службові розслідування.

У разі неможливості негайного реагування силами добового наряду на отримані повідомлення про правопорушення або події начальник органу (підрозділу) поліції або особа, яка виконує його обов'язки, визначає додаткові сили і засоби, які необхідно залучити до реагування на ці повідомлення, та дає доручення оперативному черговому щодо їх направлення на місця подій.

При отриманні доповіді оперативного чергового про надходження анонімного повідомлення щодо загрози безпеці громадян, знищення (пошкодження) об'єктів власності або можливого вчинення терористичного акту начальник органу

поліції, особа, яка виконує його обов'язки, або відповідальний від керівництва органу поліції (з урахуванням інформації, отриманої від підрозділів кіберполіції, карного розшуку, вибухотехнічної служби, інших підрозділів поліції) приймає рішення про порядок реагування (види, кількість нарядів, які потрібно направити на місце події, та необхідність проведення евакуаційних заходів)¹⁰.

8.3. Поняття, завдання та правова основа діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України

Організацію діяльності чергової служби в центральному органі управління та його структурних підрозділах, міжрегіональних територіальних органах Національної поліції України та їхніх територіальних (відокремлених) підрозділах, органах поліції охорони як територіальних органах Національної поліції України, головних управліннях Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві, їхніх структурних підрозділах і територіальних (відокремлених) підрозділах ГУНП, закладах професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання Національної поліції України закріплено в Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженій Наказом МВС України від 23.05.2017 р. № 440.

Згідно з Інструкцією, **чергова служба** – це сукупність підрозділів поліції та окремих поліцейських (уповноважених службових осіб), визначених цією Інструкцією, які здійснюють невідкладні заходи зі забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних

¹⁰ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Чергова частина – підрозділ, який у цілодобовому режимі забезпечує прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, координацію та оперативне управління силами і засобами органів (підрозділів) поліції та закладів освіти, перебуває в постійній готовності до реагування на правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, а також здійснює інформування про оперативну обстановку на території обслуговування керівництва органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти, чергових частин вищого рівня та інших заінтересованих органів державної влади (місцевого самоврядування)¹¹.

Основними принципами роботи чергової служби є:

- володіння оперативною обстановкою та знання оперативної обстановки на території обслуговування;
- оперативність реагування на кримінальні правопорушення та інші події;
- безперервний режим роботи;
- постійна готовність.

На чергову частину (далі – ЧЧ) органів (підрозділів) поліції та закладів освіти складається тактико-технічний паспорт чергової частини.

На чергову службу органів (підрозділів) поліції та закладів освіти виділяються спеціально обладнані приміщення, кількість та вимоги щодо устаткування яких визначаються згідно з переліком приміщень і устаткування чергової служби органу (підрозділу) поліції, закладу освіти та поліцейських первинної комунікації фронт-офісів.

Вказані ЧЧ забезпечуються вогнепальною зброєю, боєприпасами, спеціальними засобами, засобами індивідуального захисту, засобами зв'язку та облаштовуються переговорними пристроями, засобами відеоспостереження й відеоаналітики, автоматизованими робочими місцями з відповідним

¹¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : Наказ МВС України від 23.05.2017 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>

програмним забезпеченням, службовою документацією, авто-транспортом та іншим майном, необхідним для забезпечення завдань і функцій, покладених на чергову частину.

У паспорті ЧЧ зазначаються:

- місцезнаходження дислокації підрозділів органу поліції;

- автотранспорт, закріплений за черговою службою;

- план-схема приміщень чергової служби й розміщення обладнання в них;

- оснащеність чергової служби технічними засобами;

- технічна укріпленість кімнати для зберігання зброї;

- особи, відповідальні за збереження зброї.

У приміщеннях чергової частини в установленому порядку встановлюється система відеоспостереження, отримана з неї інформація використовується для запобігання, виявлення або фіксування правопорушень та забезпечення публічної безпеки і порядку.

Кількість працівників чергової служби в органах (підрозділах) поліції та закладів освіти визначається відповідним штатним розписом органу (підрозділу) поліції або закладу освіти.

Основні завдання чергової служби органів (підрозділів) поліції:

1) прийняття та реєстрація заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, організація негайного реагування на них;

2) здійснення оперативного управління силами й засобами, які залучаються до забезпечення публічної безпеки і порядку, запобігання, виявлення та припинення правопорушень та інших подій на території обслуговування, взаємодія з іншими органами (підрозділами) поліції, черговими частинами вищого рівня та черговими частинами закладів освіти, органами державної влади та місцевого самоврядування;

3) збирання, опрацювання й доповідь керівництву органу (підрозділу) поліції інформації про оперативну обстановку на території обслуговування, передача її до чергової частини вищого рівня, а також інших органів державної влади та місцевого самоврядування;

4) забезпечення введення ступенів готовності та спеціальних оперативних планів;

5) поміщення (звільнення), утримання осіб у кімнатах для затриманих (далі – КЗ) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП;

6) дотримання прав і свобод осіб при поміщенні (звільненні), утриманні їх у КЗ;

7) організація та забезпечення обліку, зберігання, видачі й приймання вогнепальної зброї, боєприпасів та іншого озброєння, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, зв'язку, службової документації та іншого майна, що перебуває на зберіганні в спеціально обладнаних приміщеннях чергової частини (підрозділів поліцейської діяльності) в установленому порядку;

8) надання довідкових послуг під час звернень громадян із питань, що належать до компетенції поліції;

9) контроль за здійсненням пропускнуго режиму та охорони адміністративних будинків поліції;

10) здійснення в нічний час доби контролю за дотриманням правил пожежної безпеки та санітарних норм у службових приміщеннях адміністративного будинку поліції;

11) здійснення в разі відсутності цілодобового чергування в місцевих органах виконавчої влади (органах місцевого самоврядування) запуску місцевої автоматизованої системи централізованого оповіщення та отримання сигналів та інформації з питань цивільного захисту через технічні засоби територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення;

12) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

13) здійснення моніторингу інформації, яка надходить зі системи відеонагляду та відеоаналітики, використання її для запобігання вчиненню злочинів, їх своєчасного розкриття та забезпечення публічної безпеки і порядку.

Для виконання покладених на чергову службу завдань залежно від її штату призначається чергова зміна у складі чергових (оперативний черговий, старший інспектор-черговий, інспектор-черговий, помічник чергового).

За наказом керівника органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти добовий наряд може посилюватися за рахунок додаткових сил і засобів.

Оперативний черговий є старшим чергової зміни та добового наряду чергової служби й особисто відповідає за їхню роботу.

Чергові чергової частини органів (підрозділів) поліції чи закладів освіти несуть службу в єдиному однострої, зі службовим посвідченням, спеціальним жетоном і табельною вогнепальною зброєю.

Залучати поліцейських чергової служби до виконання завдань і функцій, не передбачених їхніми функціональними (посадовими) обов'язками та вищевказаною Інструкцією, забороняється, крім випадків, визначених законом.

За наявності технічної можливості дозволяється ведення документів чергової служби, визначених вищевказаною Інструкцією, в електронній формі у відповідних інформаційних підсистемах системи ІПНП, крім журналів обліку пакетів та інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим, зошитів для записів чергового, книг видачі й приймання службової документації, приймання–здавання чергування та перевірок.

Повноту й достовірність інформації, внесеної до системи ІПНП або відповідних книг (журналів), визначених Інструкцією, забезпечує уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти, яка внесла цю інформацію. У разі відсутності технічної можливості ведення відповідної інформаційної підсистеми системи ІПНП або внесення до неї інформації відомості вносяться до зошита для записів чергового.

Після відновлення технічної можливості уповноважена службова особа невідкладно вносить усю записану інформацію до відповідної інформаційної підсистеми системи ІПНП.

Усі розмови працівників чергової служби фіксуються з використанням багатоканального цифрового реєстратора документування мовленнєвої інформації¹².

¹² Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : Наказ МВС України від 23.05.2017 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>

Оперативний черговий чергової частини ГУНП має право:

1) давати оперативним черговим чергових частин структурних підрозділів ГУНП та ТВП ГУНП, а також членам добових нарядів чергової служби та нарядам поліції, які несуть службу на території обслуговування, доручення з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, здійснення невідкладних заходів щодо запобігання, припинення й розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

2) здійснювати через диспетчерів та оперативних чергових чергових частин ТВП необхідне маневрування силами й засобами підпорядкованих підрозділів поліції при ускладненні оперативної обстановки з подальшою доповіддю про прийняте рішення керівництву ГУНП;

3) залучати для організації охорони місця події, переслідування й затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, наряди поліції, що несуть службу із забезпечення публічної безпеки і порядку, незалежно від їх підпорядкування з урахуванням першочерговості виконання завдань;

4) вводити в дію за наказом керівника ГУНП спеціальні оперативні плани, оголошувати збір поліцейських ГУНП та ТВП ГУНП за навчальними сигналами і сигналами оповіщення;

5) одержувати від керівників підпорядкованих ТВП інформацію, необхідну для виконання покладених на чергову частину завдань;

6) отримувати від старшого СОГ інформацію щодо результатів проведення першочергових заходів та невідкладних слідчих (розшукових) дій на місці вчинення кримінального правопорушення;

7) звертатися до чергових частин ГУНП в інших областях для отримання необхідної інформації та допомоги, а також при ускладненні оперативної обстановки;

8) залучати за погодженням із керівником ГУНП в установленому порядку додаткові сили поліції, окремих поліцейських, а також звертатися по допомогу до керівників територіальних органів і установ, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, розташованих

на території обслуговування, з метою оперативного реагування на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події, розкриття кримінальних правопорушень, розшуку й затримання осіб, які обґрунтовано підозрюються у вчиненні злочину.

Оперативний черговий чергової частини ТВП має право:

1) давати підпорядкованим черговим частинам ТВП та черговим підрозділів поліцейської діяльності ТВП, а також нарядам поліції, що несуть службу на території обслуговування, доручення з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, здійснення невідкладних заходів щодо запобігання тяжким та особливо тяжким злочинам, їх припинення й розкриття, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

2) звертатися в разі ускладнення оперативної обстановки до чергових частин вищого рівня та інших органів (підрозділів) поліції для отримання допомоги силами й засобами, а також необхідної інформації;

3) вводити в дію за наказом керівника ТВП спеціальні оперативні плани, оголошувати збір поліцейських ТВП за навчальними сигналами та сигналами оповіщення;

4) давати за погодженням із диспетчером чергової служби ГУНП службові завдання нарядам поліції, що несуть службу на території обслуговування, та контролювати їх виконання;

5) отримувати від старшого СОГ інформацію щодо результатів відпрацювання на місці вчинення кримінального правопорушення;

6) поміщати й утримувати в КЗ:

– осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень, за які передбачено покарання у виді позбавлення волі, без ухвали слідчого судді, суду, на підставі протоколу про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, відповідно до статті 208 Кримінального процесуального кодексу України, а також осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання – на строк до 3 годин із подальшим поміщенням до ізоляторів тимчасового тримання (далі – ІТТ). Якщо доставлення зазначених осіб до ІТТ

у цей строк неможливе через віддаленість або відсутність належних шляхів сполучення, вони можуть триматися в КЗ не більше 24 годин;

- осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, визначені пунктом 1 статті 262 Кодексу України про адміністративні правопорушення, на підставі протоколу про адміністративне затримання – на строки, визначені статтею 263 КУпАП;

- військовослужбовців, які вчинили діяння, що мають ознаки кримінального чи адміністративного правопорушення, – до передачі їх посадовим особам Військової служби правопорядку у Збройних Силах України;

- осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних проступків, без ухвали слідчого судді, суду, на підставі протоколу про затримання, відповідно до пунктів 1, 2 частини першої статті 208 та частини другої статті 298-2 КПК України – не більше ніж на три години з моменту фактичного затримання;

- осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних проступків, без ухвали слідчого судді, суду, на підставі протоколу про затримання, якщо ця особа перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим, відповідно до пункту 2 частини четвертої статті 298-2 КПК України – не більше ніж на три години з моменту фактичного затримання з подальшим поміщенням до ІТТ. Якщо доставлення зазначених осіб до ІТТ у цей строк неможливе через віддаленість або відсутність шляхів сполучення – не більше 24 годин;

- осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних проступків, без ухвали слідчого судді, суду, на підставі протоколу про затримання за умови, якщо ця особа: відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; намагалася залишити місце вчинення кримінального проступку; під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконала законних вимог уповноваженої службової особи, відповідно до пункту 1 частини четвертої статті 298-2 КПК України – не більше ніж на три години з моменту фактичного затримання з подальшим поміщенням до ІТТ. Якщо доставлення зазначених осіб до ІТТ в цей строк

неможливе через віддаленість або відсутність шляхів сполучення – не більше 24 годин;

7) проводити особисто чи доручати іншим членам чергової зміни або добового наряду ТВП проведення відповідно до законодавства поверхневої перевірки та огляду осіб, які доставлені до ТВП за підозрою у вчиненні кримінального чи адміністративного правопорушення, предметів та документів, що знаходяться при них, транспортних засобів;

8) доручати членам добового наряду ТВП проведення фотографування, дактилоскопіювання, звукозапису, відеозйомки та перевірки за обліками системи ІППП осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт) відповідно до законодавства.

Інспектор-черговий відділу (сектору) поліцейської діяльності ТВП є старшим чергової зміни, який:

1) здійснює загальне керівництво роботою чергової зміни відділу (сектору) поліцейської діяльності ТВП;

2) забезпечує взаємодію з черговими частинами ТВП;

3) забезпечує безперервний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування, організацію реагування на її зміни, збирання й опрацювання інформації про події та правопорушення;

4) доповідає керівнику відділу (сектору) поліцейської діяльності ТВП про вчинені на території обслуговування правопорушення та інші події;

5) забезпечує оповіщення керівників та працівників відділу (сектору) поліцейської діяльності ТВП;

6) приймає та реєструє заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події в установленому порядку в системі ІППП або журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події;

7) забезпечує зберігання та здійснює облік, видачу й приймання вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, службової документації, засобів зв'язку та іншого майна, переданого на зберігання до відділу (сектору) поліцейської діяльності в установленому порядку;

8) проводить інструктаж поліцейських груп реагування патрульної поліції та інших підпорядкованих нарядів поліції перед чергуванням;

9) доповідає під час здачі чергування керівнику відділу (сектору) поліцейської діяльності ТВП про стан оперативної обстановки на території обслуговування та результати роботи поліцейських за минулу добу.

Обов'язки чергового:

1) забезпечує приймання та реєстрацію заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;

2) вживає заходів у разі отримання інформації про вчинені кримінальні правопорушення та інші події щодо їх припинення, установлення та затримання правопорушників, надає допомогу в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

3) забезпечує вільний доступ громадян до скриньки «Для заяв, скарг і пропозицій», яка повинна бути розташована в доступному для громадян місці.

При надходженні телеграм, телефонограм або телетайпограм до органу (підрозділу) поліції черговий зобов'язаний:

1) забезпечити їх своєчасну реєстрацію в журналі обліку вхідних телеграм і телефонограм або у відповідній підсистемі системи ІПНП;

2) доповісти зміст телеграми (телефонограми, телетайпограми) керівнику органу (підрозділу) поліції (особі, яка виконує його обов'язки), а за його відсутності, залежно від її змісту, ознайомити керівників відповідних підрозділів поліції, поінформувати у визначених законодавством випадках про отримання телеграми (телефонограми, телетайпограми) інші правоохоронні органи, відповідні органи державної влади та місцевого самоврядування;

3) доповісти керівнику органу (підрозділу) поліції (особі, яка виконує його обов'язки) зміст телеграми (телефонограми, телетайпограми), після чого передати до підрозділу документального забезпечення для вручення виконавцю;

4) зареєструвати телеграму (телефонограму, телетайпограму), отриману для передачі каналами зв'язку чергової частини, у журналі обліку вихідних телеграм і телефонограм

або у відповідній підсистемі системи ІПНП і надіслати адресатам; передати її в установленому порядку до підрозділу документального забезпечення з унесенням до журналу або відповідної інформаційної підсистеми системи ІПНП відповідного запису після надсилання телеграми (телефонограми, телетайпограми) адресатам;

5) прийняти доставлені до органу (підрозділу) поліції в нічний час, вихідні та святкові дні пакети з відповідною категорією секретності, перевірити цілісність упаковки й відбитків печаток, поставити підпис про їх отримання в здавальному реєстрі з проставленням печатки «Для пакетів»; обліковувати отримані пакети в журналі обліку пакетів:

6) повідомити керівника органу (підрозділу) поліції (особу, яка виконує його обов'язки) про отримання пакетів із позначкою «Терміново».

У разі введення ступенів готовності та поліцейських операцій чергові чергової частини зобов'язані:

1) забезпечити своєчасне оповіщення поліцейських, державних службовців та інших працівників органу (підрозділу) поліції за навчальними сигналами та сигналами оповіщення, знати місця їх збору;

2) знати порядок зв'язку з органами державної влади та місцевого самоврядування, дипломатичними установами, черговими територіальних органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, прокуратури, Служби безпеки України, Національної гвардії України, підрозділами Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки і військовими частинами на території обслуговування.

У разі одержання з чергової частини вищого рівня будь-якого зі сигналів про введення ступенів готовності, зазначених на пакетах, та пароля до них черговий зобов'язаний:

1) доповісти оперативному черговому і діяти за його вказівками, а також зафіксувати в зошиті для записів чергового точний час отримання сигналу й пароля, посаду і прізвище особи, яка передала сигнал, підтвердити його отримання;

2) відкрити пакет із позначенням отриманого сигналу, звірити пароль, що міститься в пакеті, з отриманим (здійснюється оперативним черговим або особою, яка виконує його обов'язки);

3) доповісти керівнику органу (підрозділу) поліції (особі, яка виконує його обов'язки) про отриманий сигнал і діяти відповідно до його доручень (здійснюється оперативним черговим) у разі відповідності прийнятого пароля, що міститься в пакеті;

4) повідомити оперативного чергового чергової частини вищого рівня та діяти за його дорученням (здійснюється оперативним черговим органу (підрозділу) поліції) у разі розбіжності отриманого пароля з паролем, що міститься в пакеті;

5) зафіксувати сигнал і негайно доповісти керівнику органу (підрозділу) поліції (особі, яка виконує його обов'язки) та діяти за його дорученням (здійснюється оперативним черговим) у разі отримання сигналів оповіщення від територіального органу Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

При отриманні від керівника органу (підрозділу) поліції або з чергової частини вищого рівня наказу про проведення поліцейської операції оперативний черговий у встановленому порядку реєструє інформацію про введення спеціального оперативного плану та одержане повідомлення, а також забезпечує виконання заходів, передбачених відповідним спеціальним оперативним планом.

Про проведення поліцейської операції або навчальних тренувань оперативний черговий вносить відповідну інформацію до системи ІПНП, а в разі тимчасової відсутності технічної можливості внесення даних до системи ІПНП записує всю необхідну інформацію до зошита для записів чергового. Після відновлення технічної можливості оперативний черговий невідкладно вносить уже зареєстровану інформацію до системи ІПНП.

У ТВП призначається одна або декілька службових осіб, відповідальних за перебування затриманих у цьому підрозділі поліції, крім слідчих (дознавачів). Відповідальні за перебування затриманих осіб безпосередньо підпорядковуються та підзвітні керівникові органу досудового розслідування.

З метою забезпечення прав затриманих осіб розгляд обставин їх затримання або доставлення до ТВП, опитування й інші процесуальні дії з відвідувачами, запрошеними та доставленими до ТВП особами проводиться в спеціально облаштованих службових приміщеннях ТВП, які охоплюються системою цілодобового відеоспостереження, із забезпеченням можливості зберігання записів не менше 30 діб, з обов'язковим виведенням відеозображення в режимі онлайн на монітор чергового чергової частини.

У разі тимчасової відсутності в адміністративній будівлі органу (підрозділу) поліції спеціально відведених та облаштованих службових приміщень або недостатньої їх кількості для забезпечення повноважень поліції опитування й інші процесуальні дії з відвідувачами, запрошеними та доставленими до ТВП особами можуть проводитися в службових кабінетах поліцейських, визначених керівником органу досудового розслідування ГУНП або ТВП ГУНП, з відеофіксацією таких дій у встановленому порядку.

Розгляд обставин затримання або доставлення осіб до ТВП проводиться відповідальними за перебування затриманих осіб.

Особи, які затримані, доставлені, викликані поліцейськими для складання матеріалів про адміністративні правопорушення, проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій чи прибули з особистих або службових питань, реєструються у відповідних інформаційних підсистемах системи ІПНП, а в разі відсутності такої технічної можливості зазначені відомості вносяться до журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, або службова особа, відповідальна за перебування затриманих у відповідному ТВП, негайно після такого затримання повідомляє затриману особу про те, що вона має право на захисника, та інформує відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної вторинної правничої допомоги, зафіксувавши час повідомлення і дані посадової особи, яка його отримала, в журналі інформування центрів з надання безоплатної вторинної правничої допомоги затриманим та у відповідній інформаційній підсистемі системи ІПНП.

Якщо цього не було зроблено, оперативний черговий негайно інформує з цього приводу керівника ТВП та відповідально-го по ТВП для вжиття заходів із відновлення прав затриманої особи.

Контроль за діяльністю чергової служби

Здійснювати перевірку організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) поліції при пред'явленні службового посвідчення мають право:

1) Голова Національної поліції України, перший заступник Голови Національної поліції України та заступники Голови Національної поліції України;

2) начальники ГУНП, територіальних підрозділів поліції та їхні заступники (у підпорядкованих їм органах (підрозділах) поліції));

3) начальник ДООЗОР та його заступники;

4) начальник Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України та його заступники (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

5) начальники підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування ГУНП, територіальних підрозділів поліції та їхні заступники (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

6) начальники чергових частин НПУ, ГУНП, територіальних підрозділів поліції та їхні заступники (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

7) начальники управлінь превентивної діяльності ГУНП та їхні заступники (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

8) начальники секторів реагування патрульної поліції територіальних підрозділів поліції (у підпорядкованих їм підрозділах поліції);

9) працівники Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України та його територіальних підрозділів¹³.

¹³ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : Наказ МВС України від 23.05.2017 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>

Розділ 9

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ

9.1. Адміністративно-правовий статус та основні завдання дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади

Важливою особливістю адміністративно-правового статусу дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади (далі – ДОП та ПОГ) є те, що він закріплений у спеціалізованих нормативно-правових актах законодавчого рівня і більш деталізований у відомчих нормативно-правових актах, які встановлюють комплекс спеціальних завдань і повноважень зазначених суб'єктів, що зумовлює специфіку їхнього адміністративно-правового статусу.

Специфічний адміністративно-правовий статус ДОП та ПОГ характеризується особливим порядком його набуття, а саме: ДОП та ПОГ мають бути не тільки призначеними на посаду, а й закріпленими за відповідною поліцейською дільницею, згідно з організаційно-розпорядчим актом керівника територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції.

Проаналізувавши нормативно-правові акти, на підставі яких здійснюють свою діяльність ДОП та ПОГ, можна встановити, що основним і базовим нормативно-правовим актом, який регламентує діяльність підрозділів ДОП та ПОГ, є Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затверджена Наказом МВС України від 28.07.2017 р. № 650, в якій закріплені завдання, напрями та особливості організації діяльності ДОП та ПОГ.

Окрім вищевказаного основного нормативно-правового акта, доречно зазначити й інші нормативно-правові акти, які регламентують діяльність ДОП та ПОГ:

- Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X;

- Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III;
- Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII;
- Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР;
- Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22.06.2000 р. № 1835-III;
- Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» 02.06.2011 р. № 3460-VI;
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. № 2229-VIII;
- Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 01.12.1994 р. № 264/94-ВР;
- Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 19.12.2017 р. № 3160-VI;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 р. № 877;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної правничої допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою» від 28.12.2011 р. № 1363;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22.08.2018 р. № 658;
- Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної пневматичної і холодної зброї, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів» від 21.08.1998 р. № 622;
- Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції» від 06.11.2015 р. № 1376;

– Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» від 07.07.2017 р. № 575;

– Наказ МВС України «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України» від 15.11.2017 р. № 930;

– Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативно-го інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27.04.2020 р. № 357;

– Наказ МВС України «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України» від 25.02.2019 р. № 124;

– Наказ МВС України «Про порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції термінового заборонного припису стосовно кривдника» від 01.08.2018 р. № 654;

Завдання, обов'язки та основні напрями діяльності ДОП та ПОГ закріплені у II розділі Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затвердженої Наказом МВС України від 28.07.2017 р. № 650.

Завданнями ДОП та ПОГ є:

1) діяльність, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності;

2) взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування, населенням й утвореними відповідно до чинного законодавства громадськими формуваннями з охорони громадського порядку;

3) виконання завдань, спрямованих на дотримання прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;

4) вжиття заходів для взяття на превентивний (профілактичний) облік осіб, щодо яких здійснюється превентивна

(профілактична) діяльність, та внесення відповідної інформації до єдиної інформаційної системи МВС;

5) співпраця з групами реагування патрульної поліції (далі – ГРПП) щодо застосування превентивних (профілактичних) заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень та/або перебувають на превентивних (профілактичних) обліках поліції;

6) інформування чергової частини органу (підрозділу) поліції в разі отримання від населення відомостей про осіб, які мають наміри вчинити кримінальні правопорушення або їх учинили, розшукуваних злочинців, осіб, які зникли безвісти;

7) організація та контроль діяльності помічника ДОП, що полягає в плануванні роботи, наданні відповідних доручень та навчанні методиці й тактиці роботи на поліцейській дільниці, перевірці якості, повноти та об'єктивності складених ним матеріалів;

8) підтримання професійного рівня шляхом навчання в системі службової підготовки та самопідготовки;

9) здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання¹.

Обов'язки та основні напрями діяльності ДОП та ПОГ:

1) здійснення профілактичних заходів, спрямованих на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень;

2) виявлення причин та умов, що призводять до вчинення кримінальних та/або адміністративних правопорушень, ужиття в межах компетенції заходів для їх усунення;

3) вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

4) здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

5) у випадках, визначених законодавством, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання;

6) доставляння у випадках і в порядку, визначених законодавством, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

7) вжиття всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я, а також особам, які постраждали від торгівлі людьми;

8) вжиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі і його припинення;

9) здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами порядку зберігання і використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система;

10) взаємодія відповідно до законодавства в межах контрольованих прикордонних районів із дільничними інспекторами прикордонної служби щодо проведення превентивних заходів із протидії нелегальній міграції та іншій протиправній діяльності на державному кордоні, отримання інформації про шляхи проникнення та накопичення контрабандних товарів, а також мешканців населених пунктів, розташованих поблизу державного кордону, які здійснюють незаконні операції з переміщення товарів;

11) вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), а також заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснення приводу у виконавчому провадженні;

12) участь у межах повноважень, передбачених законодавством, у здійсненні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які звільнилися з установ виконання покарань;

13) провадження превентивної (профілактичної) діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, ужиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

14) здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання².

ДОП та ПОГ із метою виконання своїх обов'язків мають право:

1) вимагати від осіб пред'явлення документів, що посвідчують їхню особу, та інших документів у випадках, визначених статтею 32 Закону України «Про Національну поліцію»;

2) опитувати осіб у випадках, визначених статтею 33 Закону України «Про Національну поліцію»;

3) застосовувати заходи, передбачені статтями 30, 31 Закону України «Про Національну поліцію»;

4) затримувати підозрюваних у вчиненні кримінального або адміністративного правопорушення, доставляти таких осіб до поліцейської станції або органу (підрозділу) поліції. Відомості стосовно осіб, доставлених до поліцейської станції, фіксуються в журналі обліку доставлених осіб, які вчинили адміністративні правопорушення. За наявності технічної можливості Журнал ведеться в електронній формі;

5) у випадках, визначених законодавством, здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймати рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечувати їх виконання;

6) відповідно до статті 38 Закону України «Про Національну поліцію», проникати до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках;

² Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

7) здійснювати заходи з контролю за дотриманням обмежень, установлених Законом України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»;

8) здійснювати контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами порядку та правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, вибухових речовин та матеріалів, боєприпасів, на які поширюється дозвільна система, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поведінки з ними та правил використання;

9) здійснювати в межах, визначених Законом України «Про Національну поліцію», поліцейське піклування;

10) застосовувати поліцейські заходи примусу у випадках та в порядку, визначених Законом України «Про Національну поліцію»;

11) залучати ГРПП для надання допомоги під час затримання та доставляння осіб, які вчинили правопорушення, виконання ухвал суду та слідчого судді про привід свідків і підозрюваних до суду та в інших необхідних випадках за погодженням із керівництвом підрозділу превенції територіального (відокремленого) підрозділу Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві;

12) проводити перевірку прибуття особи, звільненої з установи виконання покарань, до місця проживання в порядку, установленому законодавством;

13) готувати матеріали про анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їхнім власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, надсилати їх до уповноваженого підрозділу з контролю за обігом зброї та дозвільної системи з метою прийняття рішення щодо анулювання дозволів у порядку, визначеному законодавством, а також вилучати зброю та боєприпаси;

14) вживати у взаємодії зі службою у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій заходів щодо встановлення особи дитини, місця її проживання, відомостей про батьків або осіб, які їх замінюють, інших родичів, місця їх проживання (перебування)

у разі надходження повідомлення про дитину, яка залишилася без батьківського піклування.

У разі виявлення дитини, розлученої зі сім'єю, ДОП та ПОГ невідкладно повідомляють про такий факт орган опіки та піклування за місцем виявлення дитини та додатково територіальний орган Державної міграційної служби України, якщо дитина є іноземцем або особою без громадянства.

У разі безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини на підставі рішення районної, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчого органу міської, районної в місті ради служба у справах дітей разом із представниками закладу охорони здоров'я вживають заходів до відібрання дитини в батьків та тимчасово влаштовують її відповідно до чинного законодавства.

До повноважень ПОГ, у тому числі, віднесено регулювання дорожнього руху та контроль за його дотриманням учасниками згідно з Правилами дорожнього руху, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 року № 1306, за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі, на території поліцейської ділянки³.

9.2. Особливості організації роботи дільничного офіцера поліції, поліцейського офіцера громади на поліцейській ділянці та їх взаємодія з населенням

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громад на всіх етапах розвитку Української державності займають важливе місце в структурі Національної поліції України. А в структурі підрозділів превентивної діяльності вони є одними з провідних і доволі численних підрозділів.

Структурні підрозділи ДОП та ПОГ – це спеціально створені підрозділи поліції у структурі підрозділів превентивної діяльності, які під час виконання завдань та обов'язків,

³ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

основним із яких є надання поліцейських послуг, взаємодіють з іншими органами (підрозділами) поліції, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на закріплених за ними поліцейських ділянках у межах територіальної громади.

Поліцейська ділянка – це територія, яка обслуговується ДОП та ПОГ, із чисельністю населення, що не перевищує 6 тисяч осіб у сільській місцевості та 7 тисяч осіб – у містах⁴.

Для виконання покладених на ДОП та ПОГ завдань надається **поліцейська станція** – службове приміщення, що облаштоване та використовується відповідно до вимог, зазначених в Інструкції з організації діяльності діляничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, для виконання покладених на ДОП та ПОГ завдань із забезпечення правопорядку в межах поліцейської ділянки.

Наказом керівника територіального (відокремленого) підрозділу (далі – ТВП) за ДОП та ПОГ закріплюються відповідні поліцейські ділянки, яким присвоюється відповідний порядковий номер.

Територія поліцейської ділянки – її розміри та межі – визначається, а за необхідності – змінюється керівником ТВП за поданням заступника керівника ТВП, який відповідно до розподілу обов'язків координує діяльність ДОП та ПОГ за погодженням з Управлінням превентивної діяльності.

ДОП зобов'язаний виконувати службові функції на закріпленій за ним поліцейській ділянці в однострої з табельною вогнепальною зброєю, засобами зв'язку та спецзасобами.

Після закінчення несення служби ДОП зобов'язаний передати табельну вогнепальну зброю та боєприпаси до органу (підрозділу) поліції відповідно до Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, затвердженої Наказом МВС від 1 лютого 2016 року № 70⁵.

⁴ Про затвердження Інструкції з організації діяльності діляничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

⁵ Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : Наказ МВС України від 01.02.2016 р. № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16#Text>

Приміщення поліцейської станції повинно бути забезпечене:

1) необхідною оргтехнікою та витратними матеріалами до неї, можливістю формувати та користуватися базами даних, що входять до ЄІС МВС, та мережею «Інтернет», металевою шафою (сейфом) для зберігання службової документації, стаціонарними засобами зв'язку та спеціальними засобами індивідуального захисту;

2) табличкою з підсвічуванням із написом «Поліцейська станція» та зі зазначеними на ній телефонами ДОП і ПОГ та чергового ТВП;

3) меблями (столи, стільці, шафи для одягу та паперів) та інвентарем (інформаційні стенди, сейфи, вогнегасники, індивідуальні аптечки);

4) службовою документацією (настінний план поліцейської дільниці, контрольно-наглядова справа поліцейської дільниці, Журнал, Інструкція, нормативно-правові акти МВС, які регулюють діяльність поліції, організаційно-розпорядчі акти Національної поліції України);

5) спеціальною юридичною літературою⁶.

Контрольно-наглядова справа поліцейської дільниці – це документ, який ведеться ДОП та ПОГ з метою накопичення інформації про поліцейську дільницю.

ДОП та ПОГ ведуть контрольно-наглядові справи, у яких містяться відомості щодо:

1) особливостей території обслуговування, розташування й режиму роботи підприємств, установ та організацій, об'єктів дозвільної системи, об'єктів критичної інфраструктури, контактів відповідальних осіб органів місцевого самоврядування, інших довідкових та інформаційних матеріалів щодо території обслуговування;

2) кількості населених пунктів та кількості населення на їхній території;

3) кількості вчинених на поліцейській дільниці адміністративних та кримінальних правопорушень, обставин, що до них призводять;

⁶ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

4) прикмет осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення або вчинили його;

5) викрадених та втрачених речей, транспортних засобів, плавзасобів, мисливської вогнепальної нарізної, гладкоствольної зброї, холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, нагородної короткоствольної вогнепальної зброї, які перебувають у розшуку;

6) місць концентрації осіб, схильних до вчинення правопорушень;

7) сил і засобів, які залучаються до охорони публічного порядку на поліцейській ділянці.

Для виконання відповідно до законодавства покладених на дільничних офіцерів поліції завдань вони забезпечуються автомобільним транспортом, логістичними пристроями (планшетними комп'ютерами), індивідуальними цифровими нагрудними відеокамерами, спеціальними технічними пристроями для друку постанови по справі про адміністративне правопорушення в електронній формі у вигляді стрічки.

Поліцейські офіцери громад забезпечуються логістичним пристроєм (планшетним комп'ютером), термопринтером, газоаналізатором (алкотестер), індивідуальною цифровою нагрудною відеокамерою, бронежилетом, жезлом, службовим автомобілем, облаштованим металевим сейфом для перевезення помпової рушниці, спеціальним тримачем для помпової рушниці, аналого-цифровою радіостанцією, світлодіодною панель-балкою із сигнально-гучномовним пристроєм, кольорографічним оформленням, антивандальними чохлами задніх сидінь, відеореєстратором, пошуковим ліхтарем, бензопилою, набором інструментів, тросом для буксиру, дорожнім знаком «оформлення ДТП», конусами, огорожувальною стрічкою червоного кольору та іншим технічним обладнанням⁷.

⁷ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

ДОП та ПОГ з метою впровадження принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства організовують роботу за такими напрямками:

1) протидія злочинності, профілактика правопорушень та охорона публічного порядку за участю населення;

2) співпраця з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних і культурних закладів, закладів соціального захисту дітей з метою реалізації принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства; обмін інформацією для подальшого її використання під час виконання службових обов'язків;

3) визначення спільних пріоритетних напрямів роботи та її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості;

4) вирішення в межах компетенції безпекових питань, що сприятимуть формуванню довіри до поліції;

5) налагодження ефективної комунікації з населенням громади, у тому числі із застосуванням інноваційних засобів та інформаційних платформ, проведенням тематичних зустрічей для швидкого обміну інформацією щодо вирішення проблем із безпекою, зосередження уваги на причинах вчинення правопорушень із метою їх завчасного запобігання;

6) співпраця з активними мешканцями громади задля підвищення рівня їхньої правової обізнаності щодо повноважень поліції.

З метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням ДОП та ПОГ проводять відкриті зустрічі та гласні виступи щодо стану дотримання законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результатів своєї діяльності на відповідній поліцейській дільниці.

У межах поліцейської дільниці ДОП та ПОГ проводять роз'яснювальну роботу серед населення з метою формування правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ, про необхідність інформування органів поліції про вчинені правопорушення та/або готування до вчинення їх, а також про способи захисту й самооборони від злочинних посягань.

Звіт дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад – це періодичне (не рідше ніж двічі на рік)

інформування виконавчого органу місцевого самоврядування територіальної громади про стан дотримання правопорядку на поліцейській дільниці в межах територіальної громади, вжиті заходи із запобігання правопорушенням з метою підвищення довіри населення до поліції⁸.

ДОП та ПОГ у взаємодії з органами соціального захисту населення місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, службами у справах дітей, благодійними, громадськими організаціями, представниками територіальних громад, спеціалізованими установами для осіб, які відбули покарання, здійснюють роботу із запобігання вчиненню правопорушень, у тому числі стосовно осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах⁹.

Діяльність ДОП та ПОГ базується на партнерській, прозорій та активній співпраці поліції з територіальною громадою та скерована на прийняття конкретних та ефективних заходів, необхідних для вирішення безпекових питань місцевого значення з урахуванням потреб уразливих категорій населення.

ДОП та ПОГ здійснюють роз'яснення серед населення громади, посадових осіб підприємств, установ та організацій у межах поліцейської дільниці положень законодавства України з питань профілактики правопорушень із метою усунення причин та умов, що сприяють їх учиненню, та відповідальності за такі діяння.

ДОП та ПОГ можуть ініціювати пропозиції перед безпосереднім керівництвом щодо:

1) усунення передумов, які призводять до вчинення правопорушень;

2) вжиття заходів із метою запобігання вчиненню домашнього насильства та насильства за ознакою статі;

3) створення громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону та/або призупинення (припинення) діяльності таких формувань, що порушують

⁸ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

⁹ Бондар В. Дільничні офіцери поліції та поліцейські громади: реалії сьогодення. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 15. С. 53–57.

вимоги, визначені нормами Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»;

4) покращення матеріально-технічного забезпечення поліцейської станції та умов роботи, оптимізації службової діяльності;

5) вжиття в межах компетенції заходів стосовно надання необхідної допомоги особі, яка постраждала від торгівлі людьми;

6) формування переліку пропозицій стосовно забезпечення їх професійного навчання та подання його на розгляд керівництву підрозділів взаємодії з громадами управлінь превентивної діяльності ГУНП¹⁰.

ДОП та ПОГ здійснюють прийом громадян у приміщенні поліцейської станції або іншому приміщенні органів місцевого самоврядування, виділеному для цих цілей.

Усі звернення, отримані під час прийому громадян, реєструються відповідно до вимог Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженого Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 8 лютого 2019 року № 100¹¹.

При виявленні на території поліцейської дільниці інших правопорушень, реагування на які не належить до повноважень поліції, ДОП та ПОГ інформують про це відповідні уповноважені органи.

ДОП та ПОГ співпрацюють із представниками громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, надають допомогу в організації їхньої діяльності, беруть участь у проведенні спільних нарад, під час яких розробляються та погоджуються заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку на територіях обслуговування та взаємодії з патрульною поліцією та ГРПП.

¹⁰ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

¹¹ Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : Наказ МВС України від 08.02.2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>

Разом із виконавчими органами місцевого самоврядування ДОП та ПОГ проводять звірки щодо кількості громадських формувань з охорони громадського порядку та їхніх членів, зареєстрованих відповідно до вимог Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»¹², подають пропозиції щодо їх діяльності, виконання статутних прав та обов'язків.

9.3. Особливості здійснення роботи дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади з особами, які перебувають на превентивному (профілактичному) обліку

ДОП та ПОГ здійснюють превентивні заходи щодо осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліках в органах поліції, зі залученням до цієї роботи громадськості для запобігання вчиненню ними правопорушень.

ДОП та ПОГ ставлять на превентивний (профілактичний) облік і в межах своєї компетенції проводять профілактичну роботу з:

1) особами, звільненими з місць позбавлення волі, які відбували покарання за умисний злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому законодавством порядку;

2) особами, схильними до вчинення домашнього насильства (кривдниками).

ДОП та ПОГ в установленому порядку ініціюють установлення адміністративного нагляду щодо осіб, звільнених із місць позбавлення волі, які за ознаками судимості підпадають під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Згідно зі ст.ст. 1, 2 вищевказаного Закону України, ***адміністративний нагляд*** – це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю

¹² Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>

за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами поліції з метою запобігання вчиненню злочинів і здійснення виховного впливу на них¹³.

На нинішній день адміністративний нагляд за певною категорією осіб, звільнених з місць позбавлення волі, здійснюється поліцією, насамперед підрозділами превентивної діяльності. Крім зазначеного, цей нагляд не є суто адміністративним, оскільки він встановлюється, продовжується і припиняється судом, і тільки суд притягує до відповідальності піднаглядних, які порушили правила нагляду.

На підставі аналізу додержання раніше судимими особами встановлених судом обмежень, визначених Законом України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», ДОП та ПОГ подають керівнику ТВП пропозиції щодо продовження адміністративного нагляду.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», *адміністративний нагляд встановлюється щодо повнолітніх осіб:*

1) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства;

2) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення;

3) засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психotropних речовин і прекурсорів;

¹³ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text>

4) засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканності малолітньої особи;

5) засуджених до довічного позбавлення волі;

6) звільнених умовно-достроково від відбування покарання на підставі, визначеній статтею 81¹ Кримінального кодексу України.

Підставами для встановлення адміністративного нагляду є:

а) вирок суду, що набрав законної сили, – щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, і осіб, засуджених до позбавлення волі за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності малолітньої особи;

б) матеріали установ виконання покарань – щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства, а також осіб, засуджених до довічного позбавлення волі;

в) матеріали органів Національної поліції – щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення.

Адміністративний нагляд встановлюється в судовому порядку.

У поданні мають бути визначені обмеження, які пропонує встановити на підставі ст. 10 цього Закону відповідно начальник установи виконання покарань чи начальник органу Національної поліції щодо поведінки піднаглядного, та обґрунтування доцільності таких заходів.

Разом з поданням до суду надсилаються копія вироку та матеріали, що свідчать про необхідність встановлення адміністративного нагляду за відповідною особою.

У судове засідання викликається особа, щодо якої внесено подання про встановлення адміністративного нагляду, а за її клопотанням – і захисник, а також представник органу, начальник якого вніс подання.

Розгляд питання починається доповіддю про зміст подання та матеріалів, що надійшли разом із ним, після чого заслуховуються пояснення осіб, які з'явилися в судове засідання.

Після розгляду справи суддя виходить до нарадчої кімнати для прийняття рішення, після чого повертається до залу засідань і оголошує постанову про встановлення адміністративного нагляду та обмежень, які встановлюються щодо поведінки піднаглядного.

Постанова судді може бути оскаржена в установленому законом порядку.

У ст. 6 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» закріплено терміни адміністративного нагляду.

Адміністративний нагляд встановлюється у визначеному ст. 5 Закону порядку терміном від одного року до двох років і не може перевищувати термінів, передбачених Законом для погашення або зняття судимості. Для осіб, засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканності малолітньої особи, а також осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, адміністративний нагляд встановлюється на строк до погашення судимості.

У разі якщо є підстава вважати, що особа, щодо якої встановлено адміністративний нагляд, залишається небезпечною для суспільства, адміністративний нагляд за поданням відповідного органу Національної поліції може бути продовжено у визначеному цим Законом порядку кожного разу ще на шість місяців, але не більше терміну, передбаченого законом для погашення або зняття судимості.

Термін адміністративного нагляду починається з дня оголошення особі постанови судді про встановлення адміністративного нагляду.

Порядок здійснення адміністративного нагляду

Адміністративний нагляд здійснюється поліцією. Осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, беруть на облік, фотографують, за потреби в них беруть відбитки пальців.

Працівники поліції зобов'язані систематично контролювати поведінку цих осіб, запобігати порушенням ними громадського порядку та прав інших громадян і припиняти їх, проводити розшук осіб, які уникають адміністративного нагляду.

Також варто звернути увагу на ст. 8 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», де зазначено, що адміністративний нагляд припиняється постановою судді за поданням начальника органу Національної поліції:

- у разі погашення або зняття судимості з особи, яка перебуває під наглядом;
- достроково, якщо піднаглядний перестав бути небезпечним для суспільства і позитивно характеризується за місцем роботи і проживання.

Адміністративний нагляд автоматично припиняється:

- після закінчення терміну, на який його встановлено, якщо органом Національної поліції України не подано клопотання про продовження нагляду або суддя відмовив у продовженні нагляду;
- у разі засудження піднаглядного до позбавлення волі і направлення його до місця відбування покарання;
- у разі смерті піднаглядного¹⁴.

ДОП та ПОГ у межах компетенції вживають усіх необхідних заходів із метою виявлення кримінальних та адміністративних правопорушень, а також припиняють виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення.

ДОП та ПОГ виявляють на поліцейській ділянці осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників), та вживають превентивних заходів, передбачених законодавством і спрямованих на запобігання правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством та насильством за ознакою статі.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року, **домашнє насильство** – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного,

¹⁴ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text>

сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, в тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь¹⁵.

До повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, в тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;

6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

¹⁵ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їхнім власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до законодавства;

9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству¹⁶.

До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Терміновий заборонний припис виноситься кривднику у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення.

Терміновий заборонний припис може містити такі заходи:

- 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
- 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

¹⁶ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити.

Терміновий заборонний припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків.

Терміновий заборонний припис виноситься строком до 10 діб.

Терміновий заборонний припис вручається кривднику, а його копія – постраждалій особі або її представнику.

Дія термінового заборонного припису припиняється у разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за місцем вчинення домашнього насильства.

Особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України.

Терміновий заборонний припис не може містити заходів, передбачених пунктами 1 і 2 частини другої статті 25 Закону

України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», якщо кривдником є особа, яка на день винесення припису не досягла вісімнадцятирічного віку і має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою.

Обмежувальний припис стосовно кривдника

Право звернутися до суду зі заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають:

- 1) постраждала особа або її представник;
- 2) у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування;
- 3) у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків, як:

- 1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
- 2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;
- 3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
- 4) заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
- 5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, не відомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
- 6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто чи через третіх осіб.

Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців.

За заявою осіб, визначених частиною першою, на підставі оцінки ризиків обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого судовим рішенням.

Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Порядок видачі судом обмежувального припису визначається Цивільним процесуальним кодексом України.

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню щодо неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством.

Взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи

Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу.

Зняття кривдника з профілактичного обліку здійснюється уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України, який взяв його на профілактичний облік, автоматично після завершення встановленого строку, якщо інше не передбачено законодавством.

Виконання програм для кривдників

Суб'єктами, відповідальними за виконання програм для кривдників, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Суб'єкт, відповідальний за виконання програм для кривдників, організовує та забезпечує проходження кривдниками таких програм.

Виконання програм для кривдників щодо дітей-кривдників здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей.

З метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства та забезпечення виконання програми для кривдника дитину-кривдника може бути тимчасово влаштовано до родичів, у сім'ю патронатного вихователя або до установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створено належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб.

Виконання програм для кривдників забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання.

Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством.

Кривдник повинен мати можливість відвідувати програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі.

У разі неявки кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин суб'єкти, відповідальні за виконання програм для кривдників, надають протягом трьох робочих днів письмове повідомлення про це уповноваженому підрозділу органів Національної поліції України для вжиття заходів.

Притягнення кривдника до відповідальності за непроходження програми для кривдників не звільняє його від обов'язку пройти таку програму¹⁷.

¹⁷ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

Рішення про поставлення особи на превентивний (профілактичний) облік приймає керівник ТВП або його заступник на підставі наданих ДОП та ПОГ матеріалів.

Відомості про осіб, котрих ДОП та ПОГ ставлять на превентивний (профілактичний) облік, заносяться до єдиної інформаційної системи МВС України.

Унесення зазначених відомостей до єдиної інформаційної системи МВС України покладається на начальника сектору превенції ТВП або працівника цього сектору, до обов'язків якого входить організація роботи з особами, які перебувають на превентивному (профілактичному) обліку.

У ДОП та ПОГ зберігаються відомості про осіб, які перебувають на превентивному (профілактичному) обліку та проживають на території, закріпленій за відповідною поліцейською дільницею.

На осіб, узятих на превентивний (профілактичний) облік, заводяться облікові справи.

Облікові справи заводяться стосовно раніше судимих осіб, щодо яких установлено адміністративний нагляд, та осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо ці особи після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження поліції, систематично порушують публічний порядок і права громадян, вчиняють інші правопорушення.

Облікові справи реєструються ДОП та ПОГ в підрозділі документального забезпечення ТВП.

Такі справи зберігаються в начальника сектору превенції ТВП або працівника цього сектору. З моменту закінчення строку перебування на обліку особи цієї категорії облікові справи передаються на архівне зберігання в передбачені законодавством строки.

Облікові справи осіб, що перебувають на превентивному (профілактичному) обліку на території обслуговування ПОГ, зберігаються на поліцейській станції. З моменту закінчення строку перебування на обліку особи зазначеної категорії облікові справи передаються на архівне зберігання в підрозділ у строки, передбачені законодавством.

У разі зміни постійного місця проживання особи, щодо якої працівниками поліції проводяться превентивні заходи, до підрозділу поліції за територіальністю у стислі строки надсилається відповідна інформація.

Забороняється зняття з обліку особи, яка перебуває на превентивному (профілактичному) обліку та переїхала на нове місце проживання, без надходження з відповідного ТВП підтвердної інформації про поставлення її на профілактичний облік у зазначеному місці¹⁸.

¹⁸ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

Розділ 10

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА СЕКТОРІВ РЕАГУВАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА РЕАГУВАННЯ НА ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН

10.1. Структура, завдання та правове положення патрульної поліції та секторів реагування патрульної поліції

Черговим етапом реформування правоохоронної системи України в 2015 році стало створення підрозділів патрульної поліції. У Положенні про патрульну службу МВС України, затвердженому Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 02.07.2015 р. № 796, закріплено завдання, основні напрями організації роботи, обов'язки та права як працівників патрульної поліції, так і поліцейських секторів реагування патрульної поліції (далі – СРПП).

У Положенні про Департамент патрульної поліції, затвердженому Наказом Національної поліції України від 06.11.2015 р. № 73 (в редакції Наказу Національної поліції від 18.11.2015 р. № 96), наведено організаційно-правові засади діяльності головного структурного підрозділу в системі патрульної поліції – Департаменту патрульної поліції.

Департамент патрульної поліції (далі – ДПП) є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України, який створюється, реорганізовується та ліквідується Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України в установленому законом порядку.

ДПП складається з таких структурних підрозділів:

- апарату Департаменту патрульної поліції;
- Управління патрульної поліції в областях, які є територіальними (відокремленими) підрозділами Департаменту патрульної поліції.

В Україні функціонують 25 таких управлінь. Крім того, у складі Управління патрульної поліції в Дніпропетровській області перебуває Полк патрульної поліції в місті Кривий Ріг, а також у складі Управлінь Полтавської, Донецької та Київської областей функціонують 4 батальйони патрульної поліції.

Структуру Департаменту патрульної поліції формують такі підрозділи:

- керівництво;
- управління моніторингу та аналітичного забезпечення;
- управління правового забезпечення та міжнародного співробітництва;
- управління забезпечення діяльності;
- управління інформаційної підтримки та зв'язку;
- управління фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку;
- управління кадрового забезпечення;
- управління безпеки дорожнього руху;
- управління організації діяльності стройових підрозділів;
- управління документального забезпечення;
- управління чергової служби;
- управління автослужби та транспортного забезпечення;
- управління автоматичної фіксації порушень Правил дорожнього руху;
- відділ тактичної підтримки;
- відділ зв'язків з громадськістю;
- відділ прес-служби;
- відділ внутрішнього аудиту;
- режимно-секретний відділ;
- відділ з питань житлового забезпечення;
- відділ запобігання корупції;
- сектор з питань мобілізаційної роботи, територіальної оборони та цивільного захисту;
- сектор державного нагляду за охороною праці;
- батальйон із забезпечення супроводження¹.

¹ Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura/>

Свою чергою, ДПП організовує діяльність своїх підрозділів, здійснює контроль за їхньою діяльністю, надає їм організаційно-методичну і практичну допомогу та здійснює їх інформаційно-аналітичне, матеріально-технічне та фінансове забезпечення.

***Патрульна поліція України** – це структурний підрозділ Національної поліції України, який служить суспільству шляхом забезпечення публічної безпеки й порядку, протидії злочинності, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави.*

Наказом МВС України «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27.04.2020 р. № 357 визначено, що **сектор реагування патрульної поліції** – це підрозділ патрульної поліції, який цілодобово забезпечує оперативне реагування на повідомлення про правопорушення або події, у межах компетенції здійснює їх розгляд, а також комплекс превентивних заходів шляхом патрулювання території обслуговування, виявлення та припинення правопорушень, застосування визначених законодавством поліцейських та інших заходів².

Завдання патрульної поліції України та СРПП можна поділити на загальні та спеціальні.

Загальними для патрульної поліції є завдання, що покладені на поліцію загалом і передбачені статтею 2 Закону України «Про Національну поліцію»³.

Спеціальні завдання знайшли своє відображення у розділі II Положення про патрульну службу МВС, затвердженого Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 02.07.2015 р. № 796:

- 1) забезпечення публічного порядку і публічної безпеки;
- 2) забезпечення безпеки осіб, захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів;

² Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події, а також оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>

³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

3) створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій;

4) запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням;

5) попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків домашнього насильства, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню;

6) реалізація підходу «Community policing» (взаємодія поліції та громади), що полягає у взаємодії з населенням, громадськими організаціями, іншими підрозділами органів поліції, органами публічної влади з метою запобігання правопорушенням, забезпечення безпеки, зниження рівня злочинності, а також установа довірливих відносин між поліцією та населенням;

7) забезпечення безпеки дорожнього руху;

8) організація контролю за додержанням законів, інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху⁴.

Патрульна служба відповідно до покладених на неї завдань здійснює:

1) цілодобове патрулювання території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку, громадської безпеки та контролю за дотриманням правил дорожнього руху, забезпечення його безпеки; за потреби здійснює регулювання дорожнього руху;

2) перше реагування на повідомлення про правопорушення, надання невідкладної допомоги; своєчасне реагування на повідомлення про вчинення правопорушень, а також з метою надання допомоги громадянам надає невідкладну допомогу потерпілим від нещасних випадків, правопорушень, аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій до прибуття на місце компетентних служб;

3) самостійне виявлення правопорушень.

⁴ Положення про патрульну службу МВС: Наказ МВС України від 02.07.2015 р. № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15#Text>

Під час патрулювання та в інших випадках, передбачених законодавством, звертає увагу на правопорушення з метою їх запобігання, припинення, документування і притягнення до відповідальності правопорушників;

4) припинення правопорушень.

Припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення, застосовуючи для цього передбачені законодавством права і повноваження.

У випадках та в спосіб, що передбачені законодавством, розглядає справи про адміністративні правопорушення і застосовує заходи адміністративного впливу до правопорушників;

5) затримання правопорушників та доставлення їх до підрозділів поліції.

У випадках, визначених законодавством, здійснює затримання особи та її доставлення, а також застосовує інші заходи забезпечення провадження відповідно до законодавства;

6) охорону місця події.

З метою забезпечення подальшого розслідування вживає заходів щодо охорони та збереження місця події в первинному, незміненному стані до прибуття уповноважених осіб, зокрема слідчо-оперативних груп;

7) співпрацю з іншими структурними підрозділами поліції.

З метою виявлення, припинення та попередження кримінальних, адміністративних правопорушень, забезпечення комплексного підходу в забезпеченні законності та правопорядку налагоджує та здійснює співпрацю з іншими структурними підрозділами поліції;

8) спілкування і співпрацю зі суспільством. Постійно співпрацює з населенням та громадськими організаціями з метою підвищення рівня громадської безпеки, запобігання вчиненню правопорушень та встановлення довірливих відносин між поліцією та населенням;

9) виконання інших повноважень, передбачених нормативно-правовими актами МВС.

У випадках та в межах, передбачених нормативно-правовими актами МВС України, виконує інші функції, спрямовані на реалізацію своїх завдань⁵.

⁵ Положення про патрульну службу МВС: Наказ МВС України від 02.07.2015 р. № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15#Text>

У своїй діяльності патрульна поліція України та підрозділи СРПП керуються нормами Конституції України, насамперед статтею 3, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю⁶, а утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави, який вона реалізує, зокрема через органи Національної поліції.

Кодекс України про адміністративні правопорушення визначає компетенцію органів Національної поліції, в тому числі патрульних поліцейських, щодо справ про адміністративні правопорушення, а також порядок розгляду ними таких справ⁷.

Наступним нормативно-правовим актом є Закон України «Про Національну поліцію», який регламентує правові засади організації та діяльності Національної поліції взагалі й патрульної поліції зокрема, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в поліції⁸.

Порівняно з вищезазначеним Законом України, Положення про патрульну службу МВС, затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 02.07.2015 р. № 796, є більш деталізоване та визначає завдання, основні напрями організації роботи, обов'язки і права саме працівників патрульної поліції.

До наступних нормативно-правових актів, які регламентують діяльність патрульної поліції України та підрозділів СРПП із забезпечення безпеки дорожнього руху, відносяться такі:

- Порядок тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1102;

- Порядок направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного,

⁶ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

⁸ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1103;

- Порядок тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1086;

- Інструкція з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2015 р. № 1395;

- Інструкція з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 13.01.2020 р. № 13;

- Інструкція про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затверджена Спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України від 09.11.2015 р. № 1452/735;

- Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015 р. № 1376, яка встановлює порядок оформлення в органах Національної поліції України, у тому числі в їх структурних підрозділах, матеріалів про адміністративні правопорушення, порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також визначає порядок контролю за дотриманням законодавства під час оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, окрім правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, та ін.

Працівники патрульної служби МВС України **мають право:**

- 1) вимагати від громадян дотримання громадського порядку;

2) вимагати від осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень;

3) перевіряти у громадян при підозрі у вчиненні ними правопорушень документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи у випадках і в спосіб, що передбачені законом;

4) здійснювати в установленому законодавством порядку особистий огляд, огляд речей і документів, транспортного засобу та вантажу;

5) вилучати у громадян та службових осіб предмети і речі, заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки;

6) застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених законодавством;

7) при здійсненні патрулювання на транспортному засобі включати спеціальні світлові, звукові сигнали, а також у виняткових випадках не дотримуватися вимог правил дорожнього руху;

8) тимчасово обмежити чи заборонити доступ особам до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічного порядку та громадської безпеки, охорони життя і здоров'я людей, а також для проведення окремих слідчих дій відповідно до законодавства;

9) обмежувати або забороняти у разі затримання правопорушників при аваріях, інших надзвичайних обставинах, що загрожують життю і здоров'ю людей, рух транспортних засобів і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг відповідно до законодавства;

10) використовувати технічні засоби та технічні прилади для виявлення і фіксації правопорушень відповідно до законодавства;

11) затримувати громадян за передбачених законом підстав і в спосіб та здійснювати їх доставлення до органів поліції відповідно до законодавства;

12) затримувати та забезпечувати доставлення транспортних засобів для тимчасового зберігання відповідно до законодавства.

Працівники патрульної служби поліції мають інші права, передбачені законодавством, зокрема нормативно-правовими актами МВС.

Виконуючи службові обов'язки, працівник патрульної служби **зобов'язаний**:

1) поважати і не порушувати права та свободи людини і громадянина;

2) обмежувати права і свободи людини лише в спосіб та у випадках, що встановлені законом;

3) звертаючись до людини, привітатися, прикласти праву руку до головного убору, назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, при цьому не випускати його з рук;

4) під час спілкування з особою чітко дотримуватися норм службової етики;

5) попередити водіїв транспортних засобів про небезпеку, що виникла на шляху їхнього руху, та вжити заходів для їх усунення;

6) у разі отримання інформації про можливе вчинення правопорушення негайно інформувати безпосереднього керівника, чергового та/або службу моніторингу і вжити всіх передбачених законом заходів для його запобігання;

7) надавати допомогу особам, які постраждали від правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя та здоров'я;

8) під час проведення ремонтно-будівельних та інших видів робіт на вулицях і дорогах забезпечувати оптимізацію дорожнього руху і контролювати дотримання правил безпеки дорожнього руху;

9) за можливості надати допомогу водію в разі несправності його транспортного засобу;

10) виконувати інші обов'язки відповідно до законодавства, в тому числі нормативно-правових актів МВС України.

Працівникові патрульної служби **заборонено**:

1) порушувати правила дорожнього руху та правила благоустрою, якщо це не пов'язано з необхідністю виконання службової діяльності;

2) спілкуватися з людьми, перебуваючи в службовому транспортному засобі;

3) давати вказівки чи побажання учасникам дорожнього руху незрозумілими жестами, використовувати гучномовець або спеціальні сигнали не за призначенням;

4) виявляти неповагу чи недоброзичливість до громадян;

5) інше, що передбачено законодавством, у тому числі нормативно-правовими актами МВС⁹.

Поліцейські патрульної поліції України та підрозділів СРПП здійснюють виконання своїх службових обов'язків за певними **принципами**.

Принципи роботи Національної поліції умовно можна поділити, як відомо, на загальні та спеціальні: на основі загальних принципів здійснюється функціонування всіх структурних підрозділів Національної поліції, а спеціальні принципи діяльності характерні лише окремим з них.

Загальні принципи діяльності патрульної поліції визначені в розділі II Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р.:

1) принцип верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) принцип дотримання прав і свобод людини під час виконання співробітниками патрульної поліції своїх службових обов'язків виявляється в безумовному дотриманні прав і свобод людини, а їх обмеження допускається тільки на підставах та в порядку, передбачених чинним законодавством, за нагальної потреби і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції;

3) принцип законності означає, що поліцейський патрульної поліції повинен діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені чинним законодавством України;

4) принцип відкритості та прозорості полягає в забезпеченні постійного інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод

⁹ Положення про патрульну службу МВС: Наказ МВС України від 02.07.2015 р. № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15#Text>

людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку;

5) принцип політичної нейтральності регламентує абсолютну незалежність поліцейського від рішень, заяв чи позицій політичних партій і громадських об'єднань, а також наголошує на необхідності забезпечення захисту прав та свобод людини незалежно від політичних переконань і партійної належності;

6) принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства полягає в тому, що у своїй роботі поліцейські патрульної поліції повинні співпрацювати на засадах партнерства, спрямовувати свою діяльність на задоволення потреб населення, а також враховувати специфіку регіону та проблеми територіальних громад;

7) принцип безперервності передбачає безперервне та цілодобове виконання своїх завдань; кожна особа має право в будь-який час звернутися по допомогу до поліцейського, а він не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень щодо забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або завершення робочого дня¹⁰.

До спеціальних принципів слід віднести такі:

1) принцип гласності пов'язаний зі загальним принципом відкритості та прозорості, він полягає в забезпеченні відкритості діяльності патрульної поліції, зокрема під час її взаємодії з населенням;

2) принцип конфіденційності полягає у нерозголошенні відомостей, які можуть зашкодити виконанню завдань, поставлених перед поліцейськими, а також тієї інформації, яка не підлягає розголошенню відповідно до чинного законодавства;

3) принцип професіоналізму відображається у високій теоретичній та практичній підготовці працівників патрульної поліції;

4) принцип добровільності передбачає залучення громадян до співробітництва з працівниками патрульної поліції

¹⁰ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

у межах і на основі законодавства, оскільки така взаємодія з боку громадян має бути добровільною;

5) принцип постійного врахування суспільної думки впливає з критеріїв оцінки ефективності діяльності патрульної поліції, основним із яких є рівень довіри населення до поліцейського, позаяк головним завданням поліції є охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави загалом.

10.2. Здійснення поліцейськими провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху

Забезпечення безпеки дорожнього руху – це комплекс організаційно-практичних і технічних заходів, спрямованих на забезпечення нагляду за дорожнім рухом, проведення організаційно-профілактичної роботи щодо попередження злочинів, пов'язаних з автотранспортними засобами, підготовку та направлення пропозицій до органів влади та місцевого самоврядування про вжиття додаткових заходів щодо підвищення безпеки дорожнього руху, взаємодії з адміністраціями транспортних підприємств, окремими перевізниками та дорожніми організаціями щодо зниження аварійності на дорогах.

Так, у напрямі діяльності зі забезпечення безпеки дорожнього руху патрульна поліція України, зокрема підрозділи СРПП, вирішує такі питання:

- у межах компетенції організовує забезпечення безпеки дорожнього руху в місцях перебування та на маршрутах руху посадових осіб, щодо яких здійснюється державна охорона;
- здійснює регулювання дорожнього руху;
- здійснює контроль за додержанням законів, інших нормативно-правових актів із питань безпеки дорожнього руху;
- організовує та здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, передбачених законом;
- здійснює контроль за додержанням законодавства у сфері безпеки дорожнього руху під час надання послуг із перевезення пасажирів чи під час перевезення вантажів, зокрема небезпечних;

- вживає організаційних і практичних заходів для підвищення рівня безпеки дорожнього руху;

- бере участь у реалізації в межах своїх повноважень державної політики у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху;

- здійснює контроль за дотриманням учасниками дорожнього руху режиму обмеження або заборони руху на окремих ділянках автомобільних доріг загального користування – належить виключно до повноважень патрульної поліції України.

Адміністративне правопорушення охоплює ознаки, що характеризують об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єктивну сторону і суб'єкт правопорушення. Для характеристики родового об'єкта правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху потрібно визначити ті конкретні правовідносини, які регулюються й охороняються адміністративно-правовими нормами, що передбачають застосування заходів адміністративної відповідальності за порушення Правил дорожнього руху України.

Аналіз цих норм свідчить, що вони спрямовані на суворе додержання порядку дорожнього руху, який забезпечує нормальну, ритмічну і чітку роботу автомобільного транспорту, і таким чином створюють умови безпечного дорожнього руху.

Тобто родовим **об'єктом** зазначених правопорушень є суспільні відносини на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку.

Основним безпосереднім об'єктом більшості складів правопорушень у цій ділянці є суспільні відносини у сфері безпеки дорожнього руху.

Безпека руху вважається однією з основних вимог експлуатації транспорту. Частина 1 статті 16 Закону України «Про транспорт» зобов'язує підприємства транспорту забезпечити безпеку життя і здоров'я громадян, безпеку експлуатації транспортних засобів і охорону навколишнього природного середовища¹¹.

Відповідна регламентація безпеки руху дається в Законі України «Про дорожній рух», у якому закріплюються права

¹¹ Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 р. № 232-94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>

й обов'язки органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян у здійсненні заходів щодо безпеки дорожнього руху (ст.ст. 11–13). Наприклад, у міністерствах, підприємствах та організаціях, що мають транспортні засоби, при чисельності зайнятих експлуатацією транспортних засобів понад 50 осіб вводиться посада фахівця з безпеки дорожнього руху, а понад 500 осіб – створюється служба безпеки дорожнього руху¹².

Безпека руху поїздів визначається статтею 11 Закону України «Про залізничний транспорт» як комплекс організаційних і технічних заходів, спрямованих на забезпечення безаварійної роботи та утримання в постійній справності залізничних споруд, колій, рухомого складу, обладнання, механізмів і пристроїв¹³.

Повніша класифікація об'єктів правопорушень на транспорті дає змогу виділити видові об'єкти як різновид родового об'єкта, але більш спільні для ряду правопорушень суспільні відносини.

Завдяки аналізу зазначених правопорушень можна визначити чотири основні видові об'єкти правопорушень у сфері транспортної діяльності, суспільні відносини яких регулюють:

- порядок охорони і безпеки руху на транспорті;
- порядок реєстрації і безпеки експлуатації транспорту;
- громадський порядок і громадську безпеку на транспорті, порядок управління;
- право власності та майнові відносини на транспорті.

Об'єктивна сторона характеризується зовнішнім проявом посягання на об'єкт, який охороняється адміністративно-правовою санкцією. Вона включає в себе основні та додаткові ознаки.

До основних ознак об'єктивної сторони слід віднести:

- протиправне діяння;
- дію чи бездіяльність;
- місце, час, умови та засоби вчинення правопорушення.

¹² Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 р. № 353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>

¹³ Про залізничний транспорт : Закон України від 04.07.1996 р. № 273-96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Додатковими ознаками об'єктивної сторони треба вважати:

- шкідливі наслідки діяння;
- причинний зв'язок між протиправним діянням і шкідливими наслідками, які настали.

Протиправне діяння є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони адміністративного правопорушення.

Забороняючи ті чи інші діяння, законодавець передусім описує їхні зовнішні прояви (самовільний проїзд, пошкодження залізничної колії, порушення водіями правил руху, порушення правил випуску на лінію транспортних засобів і т. ін.), що характеризує саме діяння як протиправне, суспільно шкідливе.

Залежно від наявності шкідливих наслідків адміністративних правопорушень у сфері транспортної діяльності виділяють:

а) адміністративні правопорушення з матеріальним складом, наприклад, порушення внутрішнього обладнання пасажирських вагонів, морських і річкових суден, автобусів, маршрутних таксі, тролейбусів або трамваїв, залізничної колії, аеродромного устаткування і т. ін., коли передбачаються шкідливі наслідки у вигляді заподіяння певної матеріальної шкоди;

б) адміністративні правопорушення з формальним складом, наприклад, керування транспортними засобами з технічними несправностями і т. ін., коли не передбачається настання шкідливих наслідків у вигляді певних матеріальних збитків.

Більшість правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху утворюють формальні склади, і під час кваліфікації про притягнення до адміністративної відповідальності достатньо установити факт самої дії про порушення правил, норм і стандартів щодо безпеки руху та експлуатації транспорту, і необов'язково встановлювати причинний зв'язок щодо настання або можливого настання шкідливих наслідків.

Наприклад, керування транспортними засобами особою у стані сп'яніння (ст. 130 КУпАП) не потребує настання будь-яких матеріальних наслідків, а достатньо самого стану сп'яніння як підстави для притягнення до відповідальності.

Під час кваліфікації правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху з матеріальним складом необхідно

встановлювати причинний зв'язок між протиправним діянням і настанням шкідливих наслідків.

Наприклад, порушення правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна (ст. 124 КУпАП) потребує реального з'ясування питань щодо особи правопорушника, характеру протиправних дій, їх зв'язку з настанням матеріальної шкоди.

Проте, на відміну від кримінального злочину, де до обов'язкових ознак об'єктивної сторони включають шкідливі наслідки і причинний зв'язок, склади адміністративних правопорушень у своїй більшості конструюються законодавцем як формальні, вчинення яких не спричиняє будь-яких матеріальних наслідків, а тому і самі наслідки, і причинний зв'язок не можуть розглядатися як обов'язкові ознаки складу адміністративного правопорушення.

Інші ознаки об'єктивної сторони – місце, час, умови та засоби вчинення правопорушення – встановлюються законодавством виходячи з реально існуючих явищ світу з урахуванням особливостей транспортної діяльності. Значну увагу законодавець приділяє місцю вчинення правопорушення, де йдеться про визначення відповідної території, на якій діють особливі правила поведінки, наприклад, залишення місця дорожньо-транспортної пригоди (ст. 122-4 КУпАП), тощо.

Нерідко у складі правопорушення наявні такі ознаки, як:

- умови вчинення правопорушення – невиконання водіями вимоги про зупинку (ст. 122-2 КУпАП);

- способи вчинення – порушення правил користування засобами автомобільного транспорту та електротранспорту (ч. 2 ст. 119);

- засоби вчинення – порушення правил дорожнього руху особами, які керують велосипедами, гужовим транспортом (ч. 2 ст. 127 КУпАП);

- стан правопорушника – керування транспортними засобами у стані сп'яніння (ст.ст. 129, 130 КУпАП)¹⁴.

¹⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Однією з ознак об'єктивної сторони є ознака участі у відносинах з правопорушником представників органів держави: наприклад, невиконання водіями вимог поліцейського про зупинку транспортного засобу (ст. 122-2 КУпАП); ненадання транспортних засобів поліцейським і медичним працівникам (ст. 124-1 КУпАП); порушення посадовими особами визначеного порядку погодження з уповноваженим підрозділом Національної поліції маршрутів руху, обладнання шляхів і т. ін. (ч. 2 ст. 140 КУпАП); злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі працівника транспорту, який здійснює контроль за перевезенням пасажирів (ст. 185-9 КУпАП).

Суб'єктом адміністративного правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху є особа, що вчинила правопорушення.

До його ознак належать: осудність особи, її вік та вчинення визначених законом протиправних діянь.

Зазначені ознаки можна поділити на дві групи: *загальні та спеціальні*.

Відповідно до цього, і суб'єктів прийнято поділяти на загальні та спеціальні.

Загальні ознаки властиві будь-якому суб'єкту, будь-якій особі, що піддається адміністративному стягненню.

До загальних ознак належить вік і осудність. Вік, після досягнення якого настає адміністративна відповідальність, встановлюється ст. 12 КУпАП – з 16 років. Це загальне положення стосується і адміністративних правопорушень на транспорті.

Отже, загальним суб'єктом правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху буде фізична, осудна (деліктоздатна) особа 16-річного віку.

Осудність – це здатність особи усвідомлювати свої дії, керувати ними і нести за них відповідальність.

Спеціальними ознаками визнаються такі, які вказують на особливості правового статусу суб'єктів і допомагають диференціювати відповідальність різних категорій осіб, впливаючи на кваліфікацію правопорушення.

Наявність у конкретних складах правопорушень додаткових, специфічних характеристик суб'єкта відокремлює його від загального суб'єкта. Такі суб'єкти називаються спеціальними.

Щодо правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху – до спеціальних суб'єктів можна віднести, наприклад:

- посадових осіб;
- водіїв;
- осіб, які не мають права керування;
- пішоходів;
- водіїв велосипедів;
- водіїв – осіб, які перебувають у стані сп'яніння, тощо.

Також, можуть бути й особливі суб'єкти, до них належать:

- неповнолітні;
- військовослужбовці і призвані на збори військово-зобов'язані;
- рядовий і начальницький склад органів поліції тощо.

У разі порушення правил дорожнього руху водіями транспортних засобів Збройних Сил України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань і Державної спеціальної служби транспорту – військовослужбовцями строкової служби штраф як адміністративне стягнення до них не застосовується. У таких випадках поліцейські передають матеріали про правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності¹⁵.

Наявність особливих ознак не впливає на кваліфікацію правопорушення, але вони можуть впливати на вид і розмір стягнення та порядок притягнення до відповідальності.

Так, у разі вчинення транспортних правопорушень неповнолітніми від 16 до 18 років (ст.ст. 121–127, ч. 1, 2 ст. 130 КУпАП) вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах¹⁶.

Але з урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до них можуть бути застосовані:

- 1) зобов'язання публічно або в іншій формі просити вибачення у потерпілого;
- 2) застереження;
- 3) догана або сувора догана;

¹⁵ Порядок та особливості складання адміністративних матеріалів : посібник поліцейського : навч. посіб. / В. В. Бондар, М. Ю. Бездольний, В. М. Галунько, та ін. ; за ред. В. В. Бондар. Херсон : ВД «Гельветика», 2020. С. 16.

¹⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють (ст. 24-1 КУпАП).

За вчинення інших транспортних правопорушень до них застосовуються тільки зазначені вище заходи впливу.

Суб'єктом правопорушення в сфері безпеки дорожнього руху може бути не тільки фізична особа, а й юридична. Так, КУпАП доповнено статтею 14-2, відповідно до якої адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, та за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), несуть фізичні особи або керівник юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, а в разі якщо до Єдиного державного реєстру транспортних засобів внесено відомості про належного користувача відповідного транспортного засобу, – належний користувач транспортного засобу, а якщо в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань відсутні на момент запиту відомості про керівника юридичної особи, за якою зареєстрований транспортний засіб, – особа, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи¹⁷.

Суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху описує психічне ставлення суб'єкта до скоєного ним діяння та його наслідків.

Ознаками суб'єктивної сторони є: вина, мотив і мета.

Вина – це усвідомлення (передбачення) особою недопустимості протиправної поведінки і можливості настання пов'язаних з поведінкою результатів. У деяких випадках це нехтування інтересами суспільства і конкретних громадян, негативне психічне ставлення до них. Під час кваліфікації правопорушень суд або орган, який розглядає справу про адміністративне правопорушення, повинен з'ясувати ставлення винної особи до наслідків порушення, правил безпеки руху та експлуатації транспорту, враховувати характер і мотиви допущених порушень, особу винного та інші обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність.

¹⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Вина є основною, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, вона охоплює дві можливі форми свідомості – умисел і необережність, тобто умисна вина і необережна вина.

Правопорушення визнається вчиненим умисно, якщо особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків.

Правопорушення визнається вчиненим з необережності, якщо особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити.

На відміну від умисної вини, вина з необережності пов'язується з психічним ставленням винної особи не до усвідомлення протиправної поведінки, а з психічним ставленням до настання шкідливих наслідків. З необережності правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху вчиняється значна кількість (ч.ч. 1, 2, 3 ст. 121, статті 123–129, 133, 139–142 КУпАП), і характеризуються вони головно відсутністю належної уваги, обачності, легковажною самовпевненістю.

Мотив і мета – це факультативні ознаки суб'єктивної сторони. Мета – уявне бачення наслідків у результаті вчинення правопорушення. Мотив – це рушійна сила, яка спонукає правопорушника до вчинення адміністративного правопорушення. Мотив і мета майже завжди наявні там, де є намір, і обов'язково постає питання про їх установлення, оскільки в низці випадків вони мають юридичне значення.

Сама процедура оформлення матеріалів про правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху здійснюється відповідно до норм КУпАП та Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, від 07.11.2015 р. № 1395¹⁸ та інших нормативно-правових актів.

¹⁸ Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : Наказ МВС України від 07.11.2015 р. № 1395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text>

У разі виявлення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, розгляд якого віднесено до компетенції Національної поліції України, поліцейський вносить постанову у справі про адміністративне правопорушення без складання відповідного протоколу.

Постанова виноситься у разі виявлення адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, передбачених статтями 80 і 81 (в частині перевищення нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах транспортних засобів), частиною першою, другою, третьою, п'ятою, шостою, восьмою, десятою і одинадцятою статті 121, статтями 121¹, 121², частиною першою і другою статті 121³, частиною першою, другою, третьою, четвертою, шостою і сьомою статті 122, частиною першою статті 123, статтями 124¹, 125, частиною першою, другою і четвертою статті 126, частиною першою, другою і третьою статті 127, статтю 127³, частиною першою і другою статті 127⁴, статтями 128–129, частиною першою статті 132¹, частиною першою і п'ятою статті 133, частиною третьою, шостою, восьмою, дев'ятою, десятою і одинадцятою статті 133¹, статтю 135, статтю 136 (за винятком порушень на автомобільному транспорті), статтю 137, частиною першою, другою і третьою статті 140 КУпАП¹⁹.

Копія протоколу під підпис вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності. При цьому патрульний поліцейський роз'яснює порушникові його права і обов'язки відповідно до статті 63 Конституції України та статті 268 КУпАП.

До протоколу про адміністративне правопорушення долучаються:

- письмові пояснення свідків правопорушення, у разі їх наявності;
- акт перевірки технічного стану транспортного засобу;
- акт огляду та тимчасового затримання транспортного засобу. У разі тимчасового вилучення посвідчення водія (стаття 265-1 КУпАП), ліцензійної картки на транспортний засіб

¹⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

(стаття 265-3 КУпАП) робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення.

Протокол підписується особою, яка його склала, і особою, яка вчинила адміністративне правопорушення. За наявності свідків і потерпілих протокол про адміністративне правопорушення може бути підписаний також цими особами²⁰.

У разі відмови особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, від підписання протоколу про адміністративне правопорушення в ньому робиться відповідний запис²¹.

Особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, має право подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, а також викласти мотиви своєї відмови від його підписання, які долучаються до протоколу.

При складанні протоколу про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 139, частиною четвертою статті 140 КУпАП, або постанови у справі про адміністративні правопорушення, передбачені частинами першою–третьою статті 140 КУпАП (коли протокол не складається), до них необхідно долучати акт обстеження ділянки вулично-шляхової мережі з відповідними замірами та схемою про:

1) пошкодження шляхів, залізничних переїздів, інших шляхових споруд, трамвайних колій чи технічних засобів регулювання дорожнього руху;

2) самовільне знімання, закриття чи встановлення технічних засобів регулювання дорожнього руху;

3) перешкоду для дорожнього руху, в тому числі забруднення шляхового покриття;

4) пошкодження асфальтобетонного покриття доріг унаслідок руху машин на гусеничному ходу;

²⁰ Бездольний М., Бондар В., Деревянкін С., Красівська О., Шляховський О. Про особливості та вдосконалення порядку зберігання і обліку вилучених під час здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення речей і документів в органах Національної поліції України. *Scientific Foundations of State and Law* : collective monograph / N. Karpova, R. Piestsov, O. Makarova, V. Konchakovska, A. Karnaukh ; International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2022. Р. 16.

²¹ Порядок та особливості складання адміністративних матеріалів: посібник поліцейського : навч. посіб. / В. В. Бондар, М. Ю. Бездольний, В. М. Галунько та ін. ; за ред. В. В. Бондар. Херсон : ВД «Гельветика», 2020. С. 18.

5) умови та стан шляху, які загрожують безпеці дорожнього руху;

6) порушення нормативів щодо обладнання на дорогах місць проведення ремонтних робіт, залишення дорожніх машин, будівельних матеріалів, конструкцій;

7) порушення або невиконання правил на підприємствах, в установах та організаціях під час розроблення та виготовлення транспортних засобів і деталей до них або інших предметів їх додаткового обладнання, під час проектування, реконструкції та ремонту шляхів, залізничних переїздів, інших шляхових споруд.

Під час складання протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 188-28 КУпАП, щодо невиконання законних вимог (приписів) посадових осіб уповноважених підрозділів Національної поліції України, щодо усунення порушень правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, додаються акт обстеження ділянки вулично-шляхової мережі та копія раніше надісланої (врученої) вимоги (припису).

У випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складання протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складання його на місці вчинення правопорушення, якщо складання протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення допускаються:

- адміністративне затримання особи;
- особистий огляд;
- огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія;
- тимчасове затримання транспортного засобу;
- огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Доцільно розглянути особливі форми забезпечення провадження у справах про правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Тимчасове вилучення посвідчення водія. Відповідно до статті 265-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, у разі наявності підстав вважати, що водієм вчинено порушення, за яке, відповідно до цього Кодексу, може бути накладено адміністративне стягнення у вигляді позбавлення права керування транспортними засобами, працівник уповноваженого підрозділу тимчасово вилучає посвідчення водія до набрання законної сили постановою у справі про адміністративне правопорушення, але не більше ніж на три місяці з моменту такого вилучення, і видає тимчасовий дозвіл на право керування транспортними засобами. Про тимчасове вилучення посвідчення водія робиться запис у протоколі про адміністративне правопорушення.

Тимчасове затримання транспортного засобу. Відповідно до статті 265² Кодексу України про адміністративні правопорушення, у разі наявності підстав вважати, що водієм вчинено порушення, передбачені частинами першою, другою, третьою, четвертою, шостою і сьомою статті 121, статтею 121-3, частинами третьою, п'ятою, шостою і сьомою статті 122 (в частині порушення правил зупинки, стоянки, що створюють перешкоди дорожньому руху або загрозу безпеці руху, порушення правил зупинки чи стоянки на місцях, що позначені відповідними дорожніми знаками або дорожньою розміткою, на яких дозволено зупинку чи стоянку лише транспортних засобів, якими керують водії з інвалідністю або водії, які перевозять осіб з інвалідністю, транспортних засобів, оснащених електричними двигунами (одним чи декількома)), статтями 122-5, 124, 126, статтями 132-1, 206-1 КУпАП, працівник уповноваженого підрозділу, що забезпечує безпеку дорожнього руху, тимчасово затримує транспортний засіб шляхом блокування або доставляє його для зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку, що дозволяється виключно у випадку, якщо розміщення затриманого транспортного засобу суттєво перешкоджає дорожньому руху або створює загрозу безпеці руху, або транспортний засіб розміщений на місцях, призначених для зупинки, стоянки, безоплатного паркування транспортних засобів, якими керують водії з інвалідністю або водії, які перевозять осіб з інвалідністю, призначених для зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, оснащених

електричними двигунами (одним чи декількома), в тому числі за допомогою спеціального автомобіля – евакуатора. При тимчасовому затриманні транспортного засобу складається акт огляду та тимчасового затримання транспортного засобу, форма якого затверджується Кабінетом Міністрів України. У разі фіксації обставин тимчасового затримання транспортного засобу в режимі фотозйомки (відеозапису) таке затримання відбувається без присутності понять.

Після тимчасового затримання транспортного засобу працівник відповідного уповноваженого підрозділу Національної поліції зобов'язаний надати особі можливість повідомити про тимчасове затримання транспортного засобу та своє місцезнаходження іншу особу за власним вибором і вжити заходів щодо повернення автомобіля до місця постійної дислокації, а також забороняє експлуатацію транспортного засобу до усунення несправностей, виявлених у процесі його огляду, або до демонтажу спеціальних світлових чи звукових сигнальних пристроїв.

У разі якщо розміщення затриманого транспортного засобу суттєво не перешкоджає дорожньому руху, такий транспортний засіб не може бути доставлений для зберігання на спеціальний майданчик.

Транспортний засіб може бути тимчасово затриманий на строк до вирішення справи про адміністративне правопорушення, але не більше трьох днів з моменту такого затримання.

Після закінчення триденного строку тимчасового затримання транспортного засобу особа має право звернутися за отриманням тимчасово затриманого транспортного засобу. Таке звернення особи є обов'язковим для його виконання незалежно від стадії вирішення справи про адміністративне правопорушення.

Відсторонення осіб від керування. Відповідно до статті 266 КУпАП, особи, які керують транспортними засобами, річковими або маломірними суднами і щодо яких є підстави вважати, що вони перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їхню увагу та швидкість реакції, підлягають відстороненню від керування цими транспортними засобами, річковими або маломірними суднами та оглядові

на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їхню увагу та швидкість реакції.

Огляд особи, яка керувала транспортним засобом, морським, річковим, малим, спортивним судном або водним мотоциклом, на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, проводиться поліцейським з використанням спеціальних технічних засобів. Під час проведення огляду осіб поліцейський застосовує технічні засоби відеозапису, а в разі неможливості застосування таких засобів огляд проводиться у присутності двох свідків. Матеріали відеозапису обов'язково долучаються до протоколу про адміністративне правопорушення.

У разі незгоди особи, яка керувала транспортним засобом, морським, річковим, малим, спортивним судном або водним мотоциклом, на проведення огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують його увагу та швидкість реакції, поліцейським з використанням спеціальних технічних засобів або в разі незгоди з його результатами огляд проводиться в закладах охорони здоров'я. Перелік закладів охорони здоров'я, яким надається право проведення огляду особи на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, затверджується управліннями охорони здоров'я місцевих державних адміністрацій. Проведення огляду осіб на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, в інших закладах забороняється.

Огляд осіб на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, здійснюється в закладах охорони здоров'я не пізніше двох годин з моменту встановлення підстав для його здійснення. Огляд у закладі охорони здоров'я та складення висновку за результатами огляду проводиться в присутності поліцейського. Кожний випадок огляду осіб на стан алкогольного, наркотичного

чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, у закладі охорони здоров'я реєструється в порядку, визначеному спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я.

Огляд особи на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, проведений з порушенням вимог цієї статті, вважається недійсним.

Направлення особи для огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду здійснюються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України²².

Доцільно з'ясувати особливості оформлення патрульними поліцейськими матеріалів щодо адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 130 КУпАП.

Водії, стосовно яких у поліцейських є достатні підстави вважати, що вони перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їхню увагу та швидкість реакції, підлягають відстороненню від керування цими транспортними засобами та огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їхню увагу та швидкість реакції.

Обов'язковому огляду підлягають водії транспортних засобів – учасники дорожньо-транспортної пригоди, внаслідок якої є особи, які отримали тілесні ушкодження.

Направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду на стан сп'яніння і проведення такого огляду здійснюються відповідно до Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду,

²² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1103.

Огляд на стан алкогольного сп'яніння проводиться поліцейським на місці зупинки транспортного засобу з використанням спеціальних технічних засобів (законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, які відповідають вимогам законодавства про метрологію та метрологічну діяльність).

Огляд на місці зупинки транспортного засобу проводиться із застосуванням технічних засобів відеозапису, а в разі неможливості застосування таких засобів – у присутності двох свідків. Матеріали відеозапису обов'язково долучаються до протоколу про адміністративне правопорушення.

Не можуть бути залучені як свідки працівники Національної поліції або особи, щодо неупередженості яких є сумніви.

У разі встановлення стану сп'яніння результати огляду, проведеного поліцейським, зазначаються в протоколі про адміністративне правопорушення, до якого долучається акт огляду.

Акт огляду на стан сп'яніння за результатами такого огляду, проведеного поліцейським, складається у двох примірниках, один з яких вручається водію, а другий залишається в поліцейського та долучається до протоколу про адміністративне правопорушення в разі встановлення стану сп'яніння.

Підтвердження стану сп'яніння внаслідок огляду та згода водія транспортного засобу з результатами такого огляду є підставою для його притягнення згідно зі законом до відповідальності²³.

У разі відмови водія транспортного засобу від проведення огляду в закладі охорони здоров'я поліцейський у присутності двох свідків складає протокол про адміністративне правопорушення, в якому зазначає ознаки сп'яніння і дії водія щодо ухилення від огляду.

²³ Порядок направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2008 р. № 1103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2008-%D0%BF#Text>

Отже, під превентивною роботою поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху слід розуміти врегульовану нормами адміністративно-процесуального права діяльність спеціально уповноважених підрозділів поліції щодо здійснення превентивної (профілактичної) роботи, спрямованої на недопущення порушень установлених правил у сфері безпеки дорожнього руху шляхом попередження, виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, вжиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення, а також притягнення до адміністративної відповідальності порушників у сфері безпеки дорожнього руху, проведення роз'яснювальної роботи з дотримання правил дорожнього руху його учасниками.

10.3. Організація діяльності поліцейських патрульної поліції та секторів реагування патрульної поліції щодо реагування на повідомлення про правопорушення, звернення громадян та інші події

Сектори реагування патрульної поліції утворюються у відділах, відділеннях поліції ГУНП, на території обслуговування яких не передбачено створення підрозділів патрульної поліції Департаменту патрульної поліції Національної поліції України.

В Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженій Наказом МВС України від 27.04.2020 р. № 357, визначено поняття **група реагування патрульної поліції** (далі – ГРПП) – це наряд патрульної поліції у складі не менше двох поліцейських, які в зоні оперативного реагування виконують завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, взаємодії з населенням, безпеки дорожнього руху, запобігання правопорушенням або подіям та їх припинення, оперативного реагування на них²⁴.

²⁴ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

Для кожного відділу, відділення поліції необхідна кількість груп реагування патрульної поліції утворюється із розрахунку одна ГРПП на 25 тисяч населення або обчислюється з огляду на кількість необхідних таких груп, максимально чи мінімально допустиму щільність населення в різних областях України.

До складу ГРПП призначається не менше двох працівників (як правило, інспектор та поліцейський). Водночас орієнтовна штатна чисельність груп повинна складати для відділу поліції – близько 40% від загальної штатної чисельності підрозділу, для відділення поліції – близько 60%.

Зупинимось на порядку дій нарядів патрульної поліції, груп реагування патрульної поліції та інших нарядів поліції, залучених до реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події. ***Працівникам, що перебувають у складі наряду патрульної поліції, ГРПП, залученого до системи оперативного реагування, у разі отримання від диспетчера (оперативного чергового) завдання про здійснення реагування на правопорушення або подію, які віднесені до категорій «Альфа» та «Бета», необхідно:***

1) негайно виїхати на місце події (інше визначене диспетчером або оперативним черговим ГУНП місце);

2) за наявності планшетного пристрою проставити в системі ІПНП відповідні відмітки про прийняття виклику, прибуття на місце події, закінчення виконання завдання, обставини правопорушення та результати реагування. Такі відмітки проставляються невідкладно після прийняття виклику, прибуття на місце події та після закінчення виконання завдання;

3) у разі введення в дію поліцейських (спеціальних) операцій («Грім», «Заручник», «Сирена») діяти відповідно до вимог Інструкції про організацію та порядок проведення поліцейських операцій щодо розшуку і затримання озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.10.2017 р. № 841/ДСК, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України від 15.11.2017 р. № 1399/31267;

4) оцінити обстановку, доповісти диспетчеру про прибуття та (за можливості) обставини події, перекрити можливі шляхи відходу зловмисників, обмежити доступ сторонніх осіб до місця події;

5) про всі зміни, які пов'язані із вчиненням правопорушення та відбуваються в присутності поліцейських, доповідати (за можливості) диспетчерові (у тому числі з використанням заздалегідь розроблених кодованих слів) та діяти за його вказівками;

6) при безпосередньому контакті зі зловмисниками, дотримуючись особистої безпеки, вжити заходів для припинення правопорушення та їх затримання;

7) у разі перебування на місці події декількох нарядів поліції поліцейські мають розташовуватися так, щоб бачити один одного і при застосуванні вогнепальної зброї не опинитися на лінії вогню;

8) при застосуванні зловмисником вогнепальної зброї стосовно поліцейських останні уповноважені діяти відповідно до вимог статті 46 Закону України «Про Національну поліцію», знайти укриття, доповісти про ситуацію диспетчерові (оперативному черговому ГУНП) й чекати введення спеціальної поліцейської операції та прибуття на місце уповноважених для її проведення поліцейських²⁵.

Працівникам, що перебувають у складі наряду патрульної поліції, ГРПП, залученого до системи оперативного реагування, у разі отримання від диспетчера (оперативного чергового) завдання про здійснення реагування на правопорушення або подію, які віднесені до категорії «Гамма», необхідно:

1) негайно виїхати на місце події (інше визначене диспетчером або оперативним черговим ГУНП місце);

2) за наявності планшетного пристрою проставити в системі ІПНП відповідні відмітки про прийняття виклику, прибуття на місце події, закінчення виконання завдання, обставини правопорушення та результати реагування. Такі відмітки проставляються невідкладно після прийняття виклику, прибуття на місце події та після закінчення виконання завдання;

²⁵ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

3) за наявності на місці події осіб, які потребують медичної допомоги, викликати екстрену медичну допомогу, до прибуття якої вживати невідкладних заходів, спрямованих на врятування та збереження життя людини;

4) за наявності на місці події заявника (потерпілого) з'ясувати обставини правопорушення або події;

5) у разі підтвердження ознак учиненого кримінального правопорушення поінформувати диспетчера (оперативного чергового) про необхідність направлення СОГ та перебувати на місці події до її прибуття;

6) до прибуття СОГ забезпечити охорону місця події та слідів учиненого кримінального правопорушення, унеможливити доступ на місце події сторонніх осіб. За необхідності місце події огородити спеціальною стрічкою «поліція», та здійснювати заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху. Після прибуття СОГ виконувати доручення старшого СОГ. У разі отримання нарядом поліції охорони до прибуття СОГ сигналу «Тривога» з об'єкта, що охороняється, повідомити про це диспетчера (оперативного чергового) для направлення на місце події найближчого наряду поліції, та здійснити негайне реагування на сигнал «тривога»;

7) установити потерпілих, свідків або очевидців кримінального правопорушення, прикмети осіб, які підозрюються в його вчиненні, та вжити заходів для їх затримання. Про прикмети правопорушників, напрямок їх руху (марка, модель транспортного засобу, номерний знак, інші характерні ознаки), об'єкти посягань поінформувати диспетчера (оперативного чергового) для орієнтування інших нарядів поліції;

8) у разі реагування на правопорушення або подію, які не містять ознак кримінального правопорушення, невідкладно забезпечити збирання необхідних матеріалів перевірки;

9) якщо заяви і повідомлення про правопорушення або події не потребують додаткової перевірки, за наявності планшетного пристрою поліцейський повинен увести до системи ІППВ відомості про обставини події, вжиті заходи та зазначити, що звернення розглянуто на місці або відомості про подію не підтвердилися;

10) з'ясувати в заявника (потерпілого) абонентський номер та адресу електронної пошти, а також зручний для нього

спосіб отримання відповіді про результати розгляду його заяви чи повідомлення²⁶.

В чинному законодавстві України закріплено рекомендований час прибуття наряду поліції на місце події з моменту призначення наряду для реагування на правопорушення або подію (з урахуванням середньої швидкості руху автомобіля 40–50 км/год):

1) *у межах міста:*

до 7 хвилин – при перебуванні наряду в зоні оперативного реагування;

до 10 хвилин – якщо залучено наряд з іншої (сусідньої) зони обслуговування;

2) *у сільській місцевості:*

до 20 хвилин – при перебуванні наряду в зоні оперативного реагування;

до 40 хвилин – якщо залучено наряд з іншої ділянки.

У разі ускладнення погодних умов, дорожньої обстановки та особливостей місцевості або інших непередбачуваних обставин загальний строк прибуття наряду поліції на місце вчинення правопорушення або події не повинен перевищувати часу, мінімально необхідного для подолання відстані від місця знаходження наряду поліції до місця події.

Старший наряду поліції, який першим з'явився на місці події, зобов'язаний негайно поінформувати диспетчера (оперативного чергового) про прибуття та візуальне обстеження місця події, а в міру з'ясування обставин додатково надавати інформацію про заходи, які здійснено для охорони місця події, стан здоров'я заявника (потерпілого) та інших людей, пошкодження об'єктів, майна всіх форм власності, заходи, вжиті для встановлення та затримання осіб, які вчинили правопорушення, кількість інших нарядів поліції, які прибули на виклик, та іншу інформацію, яка, на думку поліцейського, є важливою для припинення та розкриття правопорушення. Передавання завдання диспетчера з реагування

²⁶ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

на повідомлення про правопорушення або події одним нарядом іншому категорично заборонено.

За результатами виконання завдання старший наряду поліції повинен оформити результати реагування на правопорушення або подію в системі ІПНП, внісши до електронного рапорта корисну інформацію щодо осіб, речей, виконаних дій, а також фотозображення, що можуть сприяти в установленні осіб, які їх учинили, та/або вирішенні інших службових завдань.

При отриманні нарядом поліції завдання диспетчера ГУНП (оперативного чергового ТВП) щодо здійснення оперативного реагування на правопорушення або подію під час виконання ним «службового завдання», його виконання негайно припиняється та здійснюються всі необхідні заходи щодо безумовного виконання доручення диспетчера ГУНП (оперативного чергового ТВП).

За відсутності (несправності) у наряді поліції планшетного пристрою, нестійкого рухомого (мобільного) зв'язку всі відмітки в системі ІПНП про призначення, прийняття, прибуття та виконання завдання, іншу необхідну інформацію за результатами реагування на правопорушення або події вносить диспетчер (оперативний черговий)²⁷.

Також Інструкцією з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженою Наказом МВС України № 357 від 27.04.2020 р., закріплено **порядок дій начальника сектору реагування патрульної поліції щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової служби вищого рівня**.

Начальник СРПП під час несення служби як відповідальний по ТВП здійснює загальне управління всіма нарядами поліції, які входять до складу чергової зміни.

²⁷ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

З метою організації належного реагування на повідомлення про правопорушення або події, оперативного інформування чергової служби вищого рівня про їх учинення (виникнення) начальникові СРПП необхідно:

1) брати участь у проведенні інструктажу всіх нарядів поліції, які заступають на чергування, а за відсутності начальника ТВП – особисто проводити інструктаж нарядів поліції;

2) на підставі складених графіків чергування здійснювати розстановку працівників ГРПП та інших нарядів поліції;

3) доручати працівникам СРПП виконання інших завдань, покладених на сектор, зокрема щодо охорони адміністративної будівлі, конвоювання затриманих (у разі відсутності у штаті ТВП конвойного підрозділу), забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку під час виконання судових рішень, проведення масових заходів, про що повідомляти диспетчера (оперативного чергового). Працівники нарядів поліції в разі отримання таких службових завдань повинні обов'язково вносити цю інформацію до системи ІППП за допомогою планшетного пристрою (за наявності);

4) забезпечити контроль за оперативним реагуванням на повідомлення про правопорушення або події, своєчасним прибуттям ГРПП, нарядів поліції на місця подій, ужиттям необхідних першочергових заходів з реагування;

5) підтримувати постійний зв'язок та обмін інформацією з нарядами поліції, які забезпечують реагування. Організовувати взаємодію СРПП з іншими підрозділами поліції, недержавними охоронними структурами, громадськими формуваннями, залученими до забезпечення публічної безпеки і порядку;

6) здійснювати комплекс заходів щодо запобігання надзвичайним подіям за участю нарядів поліції, недопущення порушення прав і свобод людини, випадків загибелі (травмування) працівників поліції під час виконання ними службових завдань у ході реагування на правопорушення або події;

7) забезпечувати особистий контроль за своєчасним оперативним інформуванням чергової служби вищого рівня про вчинені резонансні кримінальні правопорушення чи надзвичайні події;

8) контролювати ефективне використання нарядами поліції засобів зв'язку, технічних засобів та службового авто-транспорту, забезпечувати їх належне зберігання;

9) після закінчення чергування доповідати начальникові ТВП про результати роботи підпорядкованих нарядів поліції, виявлені недоліки та подавати пропозиції щодо їх усунення з метою підвищення ефективності оперативного реагування на правопорушення або події;

10) брати участь у розробленні планів заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку. Безпосередньо керувати нарядами поліції під час уведення в дію поліцейських операцій, посиленого варіанту службової діяльності, проведення цільових оперативно-профілактичних операцій, оперативно-профілактичних заходів (відпрацювань), а також проведення на території обслуговування підрозділу поліції інших заходів. У разі залучення до проведення зазначених заходів працівників інших підрозділів поліції здійснювати їх розстановку в групі реагування та забезпечувати загальне управління ними;

11) здійснювати перевірку роботи нарядів поліції на території обслуговування²⁸.

Також необхідно звернути увагу, якщо заява чи повідомлення про адміністративне правопорушення або подію не потребує додаткової перевірки, поліцейський за допомогою планшетного пристрою доповнює первинну інформацію в системі ІППН відомостями про обставини події, вжиті заходи та зазначає, що звернення розглянуто на місці або відомості про подію не підтвердилися.

У разі наявності заявника або свідків адміністративного правопорушення чи події поліцейські здійснюють їх опитування, вносять відомості про абонентський номер заявника та адресу електронної пошти, а також зручний для нього спосіб отримання відповіді про результати розгляду заяви чи повідомлення (поштою, електронною поштою).

²⁸ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

У разі відсутності технічної можливості внести зазначені відомості до системи ІПНП поліцейський викладає необхідну інформацію в рапорті, який подає оперативному черговому підрозділу поліції, на території обслуговування якого відбулася подія.

Відповідальний по ТВП (начальник СРПП) або оперативний черговий роздруковує із системи ІПНП необхідні відомості про подію, додає до них рапорт наряду, який виїжджав на місце події, та матеріали перевірки (за наявності), після чого доповідає матеріали керівнику ТВП. Відомості про результати розгляду заяви чи повідомлення про адміністративне правопорушення або подію вносяться уповноваженою посадовою особою до системи ІПНП, а відповіді надаються заявникам у зазначений ними спосіб.

Для підтримання постійної готовності сил і засобів поліції до реагування на повідомлення про правопорушення або події в органах (підрозділах) поліції відповідно до вимог Інструкції чергової служби призначаються відповідальні по органу (підрозділу) поліції. Для забезпечення реагування на повідомлення про правопорушення або події в органах (підрозділах) поліції формуються наряди поліції в кількості, необхідній для своєчасного їх прибуття на місце події, з урахуванням наявної штатної чисельності. Наряди поліції несуть службу відповідно до графіків чергувань, затверджених у встановленому порядку керівниками органів (підрозділів) поліції або особами, які виконують їх обов'язки, а в разі ускладнення оперативної обстановки до несення служби долучаються додаткові наряди поліції за рішенням керівників органів (підрозділів) поліції.

Поліцейські чергової служби органів (підрозділів) поліції та поліцейські, залучені до складу нарядів поліції, повинні нести службу у визначеному однострої, мати при собі службове посвідчення та спеціальний жетон.

Всі наряди поліції забезпечуються планшетними пристроями з програмним забезпеченням, за допомогою якого здійснюється інформаційна взаємодія з інформаційними ресурсами системи ІПНП.

Старший наряду поліції відповідає за збереження планшетного пристрою та роботу з ним під час чергування.

Під час несення служби забороняється вимикати планшетний пристрій та змінювати будь-які налаштування. У разі виявлення збоїв у роботі планшетного пристрою старший наряду може використати інший вид зв'язку та інше кінцеве обладнання для інформування диспетчера й оперативного чергового. Налаштування планшетних пристроїв, підтримання їх програмного функціонування в робочому стані покладається на працівників управління інформаційно-аналітичної підтримки ГУНП.

При зміні з об'єктивних причин службового транспортного засобу, складу наряду, абонентського номера відповідні дані вносяться до системи ІПНП за допомогою планшетного пристрою, про що старший наряду доповідає диспетчеру та оперативному черговому.

Поліцейські під час чергування озброюються пістолетами з двома спорядженими магазинами, а також засобами індивідуального захисту (бронежилетом і захисним шоломом), активної оборони (гумовим або пластиковим кийком, засобами, спорядженими речовинами сльозогінної та дратівної дії, засобами обмеження рухомості). За необхідності з дозволу начальника органу (підрозділу) поліції їм можуть видаватися автоматична зброя та інші спеціальні засоби, визначені Законом України «Про Національну поліцію». Забороняється включати до складу нарядів поліції осіб, за якими не закріплена табельна вогнепальна зброя.

Контроль за екіпіруванням нарядів поліції при виїзді на місце події покладається: у ГУНП – на відповідального по ГУНП, у ТВП – на начальника ТВП та відповідального по ТВП (начальника СРПП), в УПП – на відповідального по УПП.

Під час чергування поліцейські, які залучені до несення служби в складі нарядів поліції, повинні перебувати на ділянці, визначеній для несення служби (зона оперативного реагування наряду поліції). У виняткових випадках, за вказівками оперативного чергового чи відповідального по підрозділу, наряди поліції здійснюють реагування на правопорушення або події, які вчинені на іншій ділянці, після інформування диспетчера. Залишати зону реагування нарядом поліції без дозволу диспетчера забороняється.

Службові завдання створюються нарядами поліції самостійно лише після попереднього інформування про це диспетчера. За оперативність прибуття нарядів поліції на місце події, результати роботи на місці вчинення правопорушення або події відповідає старший наряду²⁹.

²⁹ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

Розділ 11

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ З КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЗБРОЇ

11.1. Поняття та правова основа дозвільної системи в Україні. Завдання підрозділів поліції з контролю за обігом зброї

Розглядаючи вказане питання, доцільно насамперед зосередитися на розумінні дозвільної системи в нормативно-правових актах і в працях учених-адміністративістів з метою вироблення дієвих напрямів превентивної роботи підрозділів Національної поліції у зазначеній сфері¹.

Так, у Законі України від 06.09.2005 р. № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» закріплено визначення дозвільної системи у сфері господарської діяльності як сукупності врегульованих законодавством відносин, які виникають між дозвільними органами, адміністраторами та суб'єктами господарювання у зв'язку з видачею документів дозвільного характеру, переоформленням, анулюванням документів дозвільного характеру². З аналізу норм цього законодавчого акта можна зробити висновок, що дозвільний орган зобов'язаний видати суб'єкту господарювання документ дозвільного характеру у разі надання йому права на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності, без наявності якого суб'єкт господарювання не може провадити певні дії щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності³.

¹ Парханов Г. Р. Превентивна робота підрозділів Національної поліції у сфері дозвільної системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 254.

² Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>

³ Там само.

З огляду на зазначену правову норму доречно говорити, що таким чином держава здійснює певний захист права та свобод громадян, оскільки встановлюються певні зобов'язання для суб'єкта господарювання, котрий здійснює діяльність, яка несе в собі потенційну небезпеку для життя, здоров'я людей, а також для навколишнього природного середовища, національних інтересів держави⁴.

У Постанові Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576 зі змінами від 19.05.2022 р. № 565 «Про затвердження Положення про дозвільну систему» закріплено базове поняття дозвільної системи як особливого порядку виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян⁵.

В аспекті наведеного вище можна констатувати, що дозвільна система становить собою деякою мірою спеціальний режим функціонування об'єктів дозвільної системи, спрямований на створення таких умов, які би перешкоджали їх неконтрольованому використанню⁶, і потреба в існуванні такого режиму пов'язана з необхідністю забезпечення публічної безпеки та порядку.

На сьогодні Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576 чітко визначає перелік об'єктів, які належать до дозвільної системи. Отож підрозділи Національної поліції, відповідно до зазначеного документа, здійснюють превентивну роботу за дотриманням порядку на об'єктах дозвільної системи з вогнепальною, пневматичною, холодною і охолощеною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для

⁴ Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015. С. 10.

⁵ Про затвердження Положення про дозвільну систему : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576 (зі змінами від 10.05.2022 р. № 565). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF>

⁶ Парханов Г. Р. Превентивна робота підрозділів Національної поліції у сфері дозвільної системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 254.

відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та з патронами до них, а також боєприпасами до зброї, основними частинами зброї та вибуховими матеріалами⁷.

Наукові позиції вітчизняних учених щодо розуміння дозвільної системи дещо різняться. Так, С. Діденко, висвітлюючи адміністративно-правове забезпечення обігу й застосування зброї в Україні, доходить висновку, що дозвільна система у сфері обігу зброї – це окреслений нормами адміністративного права спеціальний інститут адміністративного права, який визначає для суб'єктів права звужений правовий «коридор» щодо видання дозволів на право придбання, зберігання, носіння, перевезення певних видів зброї, також проектування, будівництва, відкриття та функціонування об'єктів, де зберігається чи використовується зброя, а також чіткий (дозвільний) перелік можливих і необхідних варіативних дій для суб'єктів правовідносин у цій сфері, вихід за який вважається адміністративним правопорушенням і тягне за собою притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності⁸.

Крім того, вчений доводить, що дозвільна система у сфері обігу зброї має превентивну мету – не допустити випадкового або навмисного застосування зброї сторонніми особами, запобігання посягань на життя і здоров'я людей, забезпечення громадського порядку, захисту права власності, публічного інтересу держави й суспільства в цілому шляхом урегулювання питань видання, анулювання, переоформлення різноманітних дозволів і ліцензій у цій сфері; установлення переліку повноважень суб'єктів публічної адміністрації щодо видання, анулювання, переоформлення різноманітних дозволів у цій сфері;

⁷ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

⁸ Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. С. 122–123.

попередження незаконного обігу зброї; установлення порядку поводження зі зброєю, зокрема її зберігання, обліку та носіння; регламентації порядку дій при раптовій її втраті; превенції безпідставного її застосування; попередження посягань з її використанням; установлення та застосування адміністративної відповідальності за порушення дозвільних правил і створення умов для притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які скоїли в цій сфері кримінальні проступки⁹.

Дозвільна система – це особливий порядок: виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання об'єктів матеріального світу; доступу до інформації, користування нею та її поширення; в'їзду в Україну, виїзду з неї та пересування її територією; організації та функціонування окремих підприємств і закладів, а також здійснення будь-якої іншої діяльності, що передбачає обов'язкову наявність дозволу з боку уповноважених органів¹⁰.

А метою існування дозвільної системи в Україні має бути створення гарантій для здійснення громадянами своїх конституційних прав (недоторканності особистості, її гідності, майна тощо), забезпечення громадської безпеки і порядку¹¹.

Слушною видається думка, що дозвільна система в широкому розумінні – це врегульований нормами адміністративного права порядок отримання фізичними або юридичними особами в органах виконавчої влади або спеціально уповноважених виконавчих органах місцевих рад дозволів на провадження зазначеного виду господарської діяльності, а також інших дій (видів діяльності), які, відповідно до чинного законодавства України, передбачають обов'язкове отримання фізичними та юридичними особами дозволів на їх здійснення протягом установленого строку за умови виконання ними певних правил; дозвільна система у вузькому розумінні – це врегульована адміністративно-правовими нормами адміністративно-процедурна діяльність органів поліції, а також інших

⁹ Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. С. 122–123.

¹⁰ Кузьменко О. В. Адміністративний процес у парадигмі права : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2006. С. 245.

¹¹ Там само.

спеціально уповноважених органів (посадових осіб) щодо видачі фізичним або юридичним особам дозволів на здійснення відповідної діяльності (дій) у сфері обігу спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, відкриття, функціонування, призупинення та припинення діяльності окремих підприємств, майстерень і лабораторій; здійснення нагляду за їхньою діяльністю, а також застосування заходів адміністративного примусу за порушення встановлених цим адміністративним інститутом прав¹².

Правове регулювання діяльності підрозділів поліції з контролю за обігом зброї забезпечується такими основними нормативно-правовими актами:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дозвільну систему» від 12.10.1992 р. № 576.

2. Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 р. № 2471-XII.

3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України» від 11.10.2018 р. № 828.

4. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» від 21.08.1998 р. № 622.

5. Наказ МВС України «Про затвердження Порядку отримання вогнепальної зброї і боєприпасів цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії російської федерації та/або інших держав» від 07.03.2022 р. № 175.

¹² Карабут Л. В., Ткаченко В. І. Правові засоби здійснення дозвільної системи правоохоронними органами України : практ. посіб. : у 2 ч. Луганськ, 2007. Ч. 1. С. 29.

Система підрозділів з контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи формується з трьох ланок:

- перша ланка – уповноважений підрозділ із контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією – Відділ контролю за обігом зброї Національної поліції України;
- друга ланка – уповноважений підрозділ із контролю за обігом зброї та дозвільної системи головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві – відділи (сектори) контролю за обігом зброї;
- третя ланка – територіальні (відокремлені) підрозділи поліції в районах, містах, районах у містах – сектори з контролю за обігом зброї чи працівники підрозділів із контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи у складі секторів превентивної діяльності¹³.

Завданням підрозділів із контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи є запобігання порушенням порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання вогнепальної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду (далі – пневматична зброя) і холодної зброї (арбалети, луки з зусиллям натягу тятиви більше ніж 20 кг, мисливські ножі тощо (далі – холодна зброя)), пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії (далі – пристрої), та патронів до них, основних частин зброї, бойових припасів до зброї і охолощеної зброї, вибухових матеріалів і речовин, попередження випадків їх втрати, крадіжок, використання не за призначенням та з протиправною метою. Контроль за дотриманням посадовими особами міністерств та інших

¹³ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

центральної влади, підприємств, установ, організацій та громадянами правил дозвільної системи органи поліції здійснюють шляхом обстеження таких об'єктів, погодження укладення трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних із виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням спеціально визначених предметів і матеріалів, проведення профілактичних заходів щодо попередження та припинення порушень правил дозвільної системи, а також притягнення осіб, що вчинили правопорушення, до відповідальності в порядку, встановленому законом¹⁴.

Прийом громадян, представників підприємств, установ та організацій в органах поліції здійснюється відповідно до встановленого порядку не менше трьох разів на тиждень – у робочі дні та в один із вихідних днів. Прийом громадян та представників підприємств, установ, організацій реєструється в книзі обліку прийому громадян, представників підприємств, установ, організацій з питань дозвільної системи. До речі, ст. 39 Закону України від 02.07.2015 р. № 580-VIII «Про Національну поліцію» дає можливість більш деталізовано вести мову про превентивну роботу поліції у сфері дозвільної системи. Так, підрозділи поліції в порядку, визначеному МВС України, можуть оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб-підприємців) чи їхніх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів поліції, а також безпосередньо оглядати

¹⁴ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання¹⁵.

Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок і на які поширюється дозвільна система, з метою перевірки дотримання правил поводження з ними та правил їх використання¹⁶.

Водночас поліція, відповідно до порядку, передбаченого Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок і на які поширюється дозвільна система органів поліції, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (в тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування), у випадку виявлення порушення правил поводження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень¹⁷.

Своєю чергою, поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в одноденний строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок і на які поширюється дозвільна система органів поліції¹⁸.

¹⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

Отже, наведена правова норма розкриває зміст превентивної роботи підрозділів Національної поліції у сфері дозвільної системи шляхом попередження кримінальних та адміністративних правопорушень, перевірки дотримання обмежень у сфері дозвільної системи, установлених законодавством України, та застосування обмежувальних заходів¹⁹.

У Законі України від 02.07.2015 р. № 580-VIII «Про Національну поліцію» взагалі не йдеться про те, що органи поліції є самостійним суб'єктом, який наділений дозвільними повноваженнями щодо надання документів дозвільного характеру у сфері дозвільної системи, зокрема, вони видають міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва, ремонту, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення, боєприпасами до неї, холодною та охолощеною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу – дозволи на придбання, зберігання, перевезення (через митний кордон України, територію України, транзит через територію України) й використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї, охолощеної зброї, пневматичної зброї; пристроїв та патронів до них; вибухових матеріалів і речовин; на відкриття та функціонування сховищ, складів і баз, де вони зберігаються, стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, а також підприємств і майстерень з виготовлення і ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічних майстерень, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, магазинів, у яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, пристроїв та патронів до них (об'єкти дозвільної системи); громадянам – дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної

¹⁹ Парханов Г. Р. Превентивна робота підрозділів Національної поліції у сфері дозвільної системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 257.

мисливської зброї, холодної, охолощеної, пневматичної зброї, пристроїв²⁰.

Тим більше, що безпосереднє звернення до Постанови Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1098 «Деякі питання надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг»²¹ та Постанови Кабінету Міністрів України від 04.06.2007 р. № 795 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання»²² наштовхує на висновок, що органи Національної поліції є самостійним суб'єктом публічної адміністрації, який наділений відповідними дозвільними повноваженнями та надає певні дозвільні послуги²³.

Водночас із аналізу положень Наказу МВС України від 21.08.1998 р. № 622 випливає, що органи Національної поліції наділені певними правами в разі виявлення порушень правил дозвільної системи, які зводяться до того, що вони: анулюють виданий документ дозвільного характеру на об'єкт дозвільної системи; опечатують склади, бази й сховища,

²⁰ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>

²¹ Деякі питання надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1098 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ від 24.06.2022 р. № 724). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-2011-%D0%BF>

²² Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2007 р. № 795 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ від 15.09.2021 р. № 980). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2007-%D0%BF>

²³ Парханов Г. Р. Превентивна робота підрозділів Національної поліції у сфері дозвільної системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 257.

закривають стрілецькі тири і стенди, зброєремонтні підприємства, магазини, що торгують об'єктами дозвільної системи; на підставі вмотивованої постанови державного виконавця тимчасово обмежують фізичну особу у праві користування об'єктом дозвільної системи; дають керівникам підприємств, установ, організацій обов'язкові для них письмові приписи щодо усунення порушень правил дозвільної системи тощо²⁴.

Зазначене вище є свідченням того, що робиться спроба перейти на новий рівень відносин між громадянином і державою, що передбачає зручні умови отримання дозвільних послуг, здійснюється побудова нової ідеології, спрямованої на обслуговування потреб та інтересів приватних осіб у їх взаєминах з органами публічної адміністрації. І беззаперечним підходом до регулювання питання дозвільних послуг, які надаються суб'єктами владних повноважень, є визнання пріоритету законодавчого (а не підзаконного) регулювання відповідних послуг²⁵.

У цьому руслі Г. Парханов убачає, що органи Національної поліції, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», вже сьогодні здійснюють повноваження щодо здійснення превентивної (профілактичної) роботи у сфері дозвільної системи, і взагалі на рівні закону не йдеться про наділення їх дозвільними повноваженнями. Надання певним суб'єктам дозвільних послуг та видання документів дозвільного характеру врегульовано відомчим наказом МВС України. Здійснення розподілу повноважень щодо надання дозвільних послуг і контрольно-наглядових повноважень однозначно сприятиме мінімізації корупційних ризиків у дозвільній системі²⁶.

²⁴ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>

²⁵ Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015. С. 410.

²⁶ Парханов Г. Р. Превентивна робота підрозділів Національної поліції у сфері дозвільної системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 257.

11.2. Видача дозволів на придбання, зберігання, перевезення і використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї, пристроїв, патронів до них, пневматичної зброї, вибухових матеріалів і речовин, відкриття і функціонування об'єктів дозвільної системи. Контроль за об'єктами дозвільної системи

Здійснюючи дозвільну систему, органи поліції, відповідно до законодавства України, видають міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва, ремонту, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення, боеприпасами до неї, холодною та охолощеною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівною дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу (далі – суб'єкти господарювання), дозволи на придбання, зберігання, перевезення (через митний кордон України, територією України, транзит через територію України) й використання вогнепальної зброї, боеприпасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї, охолощеної зброї, пневматичної зброї; пристроїв та патронів до них; вибухових матеріалів і речовин; на відкриття та функціонування сховищ, складів і баз, де вони зберігаються, стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, а також підприємств і майстерень з виготовлення і ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічних майстерень, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, магазинів, у яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, пристроїв та патронів до них (далі – об'єкти дозвільної системи); громадянам – дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної мисливської зброї, холодної, охолощеної, пневматичної зброї, пристроїв²⁷.

²⁷ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної,

Бланки дозволів повинні зберігатися в підрозділах дозвільної системи у місцях, що виключають доступ до них сторонніх осіб.

Строк дії дозволів:

- на виготовлення, зберігання та використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, які видаються на ім'я керівників підприємств, установ і організацій, а також громадянам – 3 роки;

- на придбання та перевезення цих предметів, матеріалів і речовин – до 3 місяців;

- на придбання вибухових матеріалів – до 6 місяців²⁸.

Дозволи видаються:

Уповноваженим підрозділом із контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією (далі – УП ЦОУП) на:

- право придбання, перевезення через митний кордон України, транзит через територію України вогнепальної, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, бойових припасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів і речовин міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, а також іноземним суб'єктам господарювання на підставі відповідних договорів;

- придбання в Україні та перевезення через митний кордон України (за 5 днів до перевезення) вогнепальної зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, бойових припасів до зброї, основних частин зброї, пристроїв та патронів до них іноземцями за погодженням з іноземними дипломатичними представництвами країн, громадянами яких вони є, перевезення ними через митний кордон України, транзит через територію України вогнепальної зброї, бойових припасів до неї,

холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

²⁸ Там само.

основних частин зброї, холодної зброї для участі в змаганнях здійснюються за клопотанням міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України, а з метою полювання – на конкретно визначений уповноваженим на це органом строк;

- функціонування стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування;

- право перевезення через митний кордон України нагородної зброї та патронів до неї;

- зберігання, носіння нагородної зброї;

- придбання патронів до нагородної зброї.

Уповноваженим підрозділом з контролю за обігом зброї та дозвільної системи головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим, м. Севастополі, областях та м. Києві (далі – УП ГУНП) на:

- відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи: сховищ, складів, де зберігаються вибухові матеріали і речовини, відкриття стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, а також підприємств і майстерень з виготовлення і ремонту вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, холодної та охолощеної зброї, спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони, магазинів, у яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, основних частин зброї, пристроїв та патронів до них;

- право перевезення через митний кордон України мисливської вогнепальної зброї, основних частин зброї, бойових припасів до неї, пневматичної, холодної та охолощеної зброї громадянами України;

- придбання, зберігання та носіння мисливської нарізної, гладкоствольної зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, пристроїв громадянами України;

- придбання та зберігання відомчої вогнепальної, мисливської зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, пристроїв та патронів до них підприємствами, установами, організаціями, суб'єктами господарювання.

УП ГУНП також можуть видаватися дозволи, які видаються *територіальними підрозділами поліції*, на:

- придбання і перевезення територією України вибухових матеріалів і речовин;

- носіння і перевезення територією України відомчої вогнепальної, пневматичної, холодної зброї та бойових припасів до неї;

- придбання, зберігання і носіння громадянами України мисливської гладкоствольної зброї, основних частин зброї, бойових припасів до неї, пневматичної, холодної та охолощеної зброї²⁹.

Залежно від виду дозволів, що видаються, вони підписуються відповідно Головою Національної поліції України та його заступниками, начальником УП ЦОУП або його заступником, начальником ГУНП та його заступниками (крім нагородної зброї та боєприпасів до неї), керівником управління, до складу якого входить УП ГУНП, та начальником УП ГУНП; у територіальних підрозділах поліції – начальниками або їхніми заступниками особисто і скріплюються гербовою печаткою органів Національної поліції чи печаткою територіальних підрозділів поліції.

Оформлений відповідний дозвіл видається керівникам підприємств, установ, організацій, громадянам та їхнім представникам після пред'явлення документа, що посвідчує особу.

Видача дозволів громадянам на придбання, зберігання та носіння зброї здійснюється після проведеного з ними вивчення матеріальної частини зброї, правил поводження з нею, її застосування та використання, що здійснюється у пунктах вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування після здачі заліку та отримання довідки про вивчення матеріальної

²⁹ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування.

До складу комісій з приймання заліків обов'язково входять працівники дозвільної системи.

Справи про видачу, продовження, припинення дії та анулювання дозволів на право відкриття та функціонування пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування ведуть УП ЦОУП України, ГУНП.

Підставою для видачі дозволу на право відкриття та функціонування пункту вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування є заява суб'єкта господарської діяльності, що подається за територіальною належністю до ГУНП, у якій зазначаються: найменування суб'єкта господарської діяльності, код за ЄДРПОУ або реєстраційний номер облікової картки платника податків та інших обов'язкових платежів, місце і дата реєстрації, місцезнаходження, прізвище, ініціали керівника, службовий телефон, а також мета звернення³⁰.

До заяви додаються:

- відомості про наявність матеріальної бази для проведення навчання;

- відомості про осіб, які відповідають за відкриття та функціонування пункту вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, проводять навчання та мають доступ до зброї, яка буде використовуватися (використовується) в пункті, охороняють пункт (особові листки з обліку кадрів);

- медичні довідки встановленого зразка для отримання дозволу (ліцензії) на об'єкт дозвільної системи (далі – медична довідка), службовий телефон, номер і дата наказу про призначення;

³⁰ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

- відомості про місце проведення практичних стрільб;
- інформація про наявність зброї та дозвіл на її зберігання за умови зберігання та використання зброї на цьому об'єкті;
- засвідчена суб'єктом господарювання копія документа, що підтверджує право власності або користування приміщенням для провадження суб'єктом господарювання відповідного виду господарської діяльності;
- платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги.

ГУНП, до якого надійшла зазначена заява, приймає її до провадження і перевіряє подані документи (наявність підписів, печаток, штампів тощо).

Документи за наслідками такої перевірки та висновок про можливість видачі дозволу на право відкриття та функціонування пункту вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, затверджений керівником УП ГУНП, протягом місяця з дня подання заяви про видачу такого дозволу надсилаються до УП ЦОУП України для подальшого провадження.

УП ЦОУП України протягом місяця з дня надходження документів перевіряє їх, після чого готує висновок про видачу дозволу або відмову в його видачі. Висновок затверджується начальником УП ЦОУП або його заступником. У разі відмови у видачі дозволу в листі на адресу ГУНП зазначаються підстави такої відмови та повертається плата за оформлення документів, пов'язаних з видачею дозволу.

Продовження терміну дії дозволу на право відкриття та функціонування пункту вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування здійснюється в порядку, передбаченому для його видачі. При цьому документи, які були подані при отриманні дозволу і є дійсними, повторно не подаються.

Громадяни України повинні в установленому законодавством порядку укласти договір страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння,

зберігання чи використання цієї зброї (далі – договір страхування)³¹.

Для оформлення дозволу на відкриття та функціонування стрілецьких тирів, стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, а також підприємств і майстерень з виготовлення і ремонту вогнепальної та холодної зброї, магазинів, у яких здійснюється продаж зброї, основних частин зброї та боєприпасів до неї, пристроїв та патронів до них, подаються документи, визначені Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженою Наказом від 21.08.1998 р. № 622 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом МВС України від 15.08.2022 р. № 495)³².

Об'єкти дозвільної системи інспекторами дозвільної системи та дільничними офіцерами поліції обстежуються щокварталу, а об'єкти, де зберігається велика кількість зброї (20 чи більше одиниць), і базові склади вибухових матеріалів і речовин – щомісяця. При цьому обстеження складів з вибуховими матеріалами і речовинами проводиться за участю посадових осіб поліції охорони, вибухотехнічних підрозділів Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України та органів Державної служби з надзвичайних ситуацій (за згодою)³³.

³¹ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

³² Там само.

³³ Там само.

Керівники органів поліції повинні не менше одного разу на рік особисто брати участь у перевірці об'єктів дозвільної системи.

На підприємствах, в установах і організаціях, де виготовляються, ремонтуються, зберігаються та використовуються предмети, матеріали і речовини, на які поширюється дозвільна система, перевіряються:

- наявність відповідних дозволів на виготовлення, ремонт, придбання, зберігання, охорону, перевезення та використання підконтрольних предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень та лабораторій (також відповідних паспортів на бази, сховища, склади вибухових матеріалів, піротехнічні майстерні тощо); строк дії цих документів; погодження укладання трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин; дотримання пропускнуго режиму;

- облік підконтрольних предметів, матеріалів і речовин, порядок видачі, приймання зброї, бойових припасів до неї, пристроїв, патронів до них, вибухових матеріалів і речовин; їх списання після використання, повернення в місця постійного зберігання; правильність ведення відповідної службової документації;

- придатність приміщень, у яких розміщені об'єкти дозвільної системи, до зберігання зброї, бойових припасів до неї, пристроїв, патронів до них, вибухових матеріалів і речовин, а саме: міцність дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів, шаф, надійність замків, справність охоронної протипожежної сигналізації;

- стан технічного устаткування (складів, баз, сховищ); наявність охорони, постових вишок, блок-постів, сторожових собак, засобів пожежогасіння, зв'язку з найближчими постами охорони та органами поліції;

- стан охорони об'єктів, укомплектованість особовим складом, придатність його для охорони об'єктів та знання своїх посадових обов'язків, тривалість збору за сигналом «Тривога», порядок зміни і підміни, відповідність розміщення сил дислокації постів, а також планів оборони цих об'єктів

в органах поліції та проведення навчання з відпрацюванням взаємодії всіх видів нарядів;

– обладнання та технічний стан транспорту, що здійснює перевезення предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система.

На всіх об'єктах дозвільної системи обов'язково пере-віряється організація внутрішнього контролю за схоронністю предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвіль-на система.

У разі виявлення під час обстеження об'єктів дозвільної системи порушень складаються відповідні акти, в яких до-кладно описується суть виявлених недоліків, указується строк їх усунення. Один примірник акта залишається на об'єкті до-звільної системи, а другий після доповіді керівникові органу поліції підшивається до облікової справи на цей об'єкт.

У разі виявлення під час перевірки порушень порядку ви-готовлення, ремонту, придбання, зберігання, обліку, охоро-ни, перевезення і використання спеціально визначених пред-метів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, особи, які допустили порушення, притя-гаються до відповідальності в порядку, встановленому зако-нами України.

Якщо на об'єкті під час обстеження не виявлені порушен-ня, складається рапорт на ім'я начальника органу поліції, у якому вказуються дата перевірки, найменування об'єкта та результати перевірки. Акти і рапорти про перевірки об'єктів дозвільної системи доповідаються керівникові органу полі-ції, який приймає відповідні рішення щодо проведеної пере-вірки, після чого вони підшиваються до облікових справ на ці об'єкти³⁴.

³⁴ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, збері-гання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для від-стрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми влас-тивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових мате-ріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

Згідно зі законодавством України, **органам поліції надано право:**

- анулювати виданий підприємству, установі й організації дозвіл на придбання, зберігання і використання зброї, основних частин зброї, бойових припасів, пристроїв та патронів до них, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів і речовин при невиконанні встановлених правил користування і поводження з ними або при недоцільності їх подальшого зберігання, вилучати при необхідності зазначені предмети, опечатувати склади, бази й сховища, закривати стрілецькі тири і стенди, зброєремонтні підприємства, магазини, що торгують зброєю, основними частинами зброї і боєприпасами, пристроями та патронами до них до усунення порушень відповідних правил;

- анулювати дозволи на придбання, зберігання і носіння зброї, основних частин зброї, пристроїв та боєприпасів, видані громадянам, які зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні засоби без призначення лікаря, інші одурманюючі засоби, хворіють на психічні захворювання, та в інших випадках, передбачених законодавством;

- на підставі вмотивованої постанови державного виконавця про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та охолощеною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, тимчасово вилучати на відповідальне зберігання дозволи на їх зберігання та носіння з відповідним врученням боржнику зобов'язання, яке надає право виключно на зберігання такої зброї, пристроїв. Повернення власникові дозволу на зберігання, носіння зброї, пристроїв здійснюється на підставі відповідної постанови державного виконавця, судового рішення;

- оглядати за участю адміністрації підприємств, установ, організацій приміщення, де знаходяться зброя, основні частини зброї, боєприпаси, вибухові матеріали, з метою перевірки додержання правил поводження з ними;

- оглядати зброю, пристрої та патрони до них, боєприпаси, що знаходяться у громадян, а також місця їх зберігання;

– анулювати дозволи на придбання, зберігання, носіння зброї, основних частин зброї та пристроїв, видані громадянам, у випадках, передбачених пунктом 5.1 глави 5 розділу 4 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої Наказом МВС України від 21.08.1998 р. № 622. Після анулювання відповідного дозволу власник зобов'язаний здати зброю (за наявності – основні частини зброї) чи пристрій, патрони і боєприпаси до них до органу поліції та прийняти рішення щодо подальшого її переоформлення або реалізації. У разі незгоди власника з рішенням органу поліції про анулювання зазначеного дозволу матеріали передаються до суду для вирішення питання щодо примусового вилучення зброї, основних частин зброї, пристроїв, патронів і боєприпасів до них. Відповідна інформація вноситься програмно-технічними засобами інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» до баз даних єдиної інформаційної системи МВС України;

– давати керівникам підприємств, установ, організацій обов'язкові для них письмові приписи щодо усунення порушень правил виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна систем³⁵.

³⁵ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

11.3. Облік предметів, матеріалів і речовин, підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система

Облік предметів, матеріалів і речовин, підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, здійснюється в книзі обліку об'єктів дозвільної системи, які перебувають під контролем³⁶.

На кожен об'єкт дозвільної системи заводиться облікова справа, якій присвоюється реєстраційний номер. Облікові справи на об'єкти, які знаходяться на одному підприємстві, в установі, організації, ведуться окремо.

Облікова справа на об'єкт дозвільної системи складається із двох розділів:

- у першому містяться матеріали, які стали підставою для відкриття об'єкта: листування, пов'язане з одержанням дозволів на виготовлення, ремонт, придбання, зберігання, перевезення, використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, корінці цих дозволів, платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції, копії актів перевірок або рапортів;

- у другому – списки особового складу охорони, дані про осіб, які виконують роботи, пов'язані з виготовленням, ремонтом, зберіганням, придбанням, обліком, охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів і речовин, матеріали перевірки зазначених осіб, дислокації постів охорони, довідки про вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування тощо.

Облікові справи постійно зберігаються у працівників дозвільної системи. У разі ліквідації об'єкта дозвільної системи

³⁶ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

облікова справа здається в архів, а при передачі цього об'єкта під контроль іншому органу поліції пересилається останньому.

УП ГУНП щодо кожного органу поліції ведуть контрольно-наглядові справи.

Контрольно-наглядові справи містять: дані про працівників, які здійснюють дозвільну систему; списки об'єктів дозвільної системи зі зазначенням їхньої належності, кількості в них зброї, бойових припасів до неї, звітні дані, доповідні записки про результати роботи органу поліції щодо здійснення дозвільної системи; матеріали перевірок.

Облік власників мисливської вогнепальної нарізної, гладкоствольної, пневматичної, а також холодної зброї, пристроїв здійснюється в книзі обліку власників мисливської вогнепальної, пневматичної зброї, а також холодної зброї. Відомості про наявність такої зброї у громадян заносяться в базу даних єдиної інформаційної системи МВС України.

На кожну особу, яка володіє вогнепальною мисливською, а також холодною, нагородною, пневматичною зброєю (крім відомчої зброї), пристроями, заводиться особова справа. Особові справи власників нарізної, нагородної вогнепальної зброї та пристроїв ведуться в УП ГУНП, а на власників мисливської гладкоствольної, пневматичної та холодної зброї – у територіальних підрозділах поліції.

Особова справа власника зброї містить такі документи:

- заяву про видачу дозволу на право придбання, зберігання та носіння на кожну одиницю зброї, основних частин зброї окремо;
- картку-заяву;
- корінець дозволу на придбання зброї, основних частин зброї, або копії інших документів, що засвідчують реєстрацію зброї, основних частин зброї в органах поліції;
- матеріали перевірки власника зброї, рапорт, інформацію про відсутність або наявності судимості, медичні довідки (крім охолощеної зброї);
- платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги;

- довідку про вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування (крім охолощеної зброї);

- копію 1, 2 та 11 сторінок паспорта громадянина України (для осіб, яким видано паспорт громадянина України з безконтактним електронним носієм, – копії паспорта та витягу з Єдиного державного демографічного реєстру щодо реєстрації місця проживання).

Особові справи власників зброї зберігаються у працівника, який здійснює дозвільну систему, і для зручності користування розставляються в алфавітному порядку.

У чергових службах територіальних підрозділів поліції працівником, який здійснює дозвільну систему, ведеться картотека, в якій містяться картки обліку власника мисливської вогнепальної, пневматичної зброї, а також холодної зброї, що використовується для перевірки осіб, затриманих за правопорушення, а також для інформування нарядів поліції. Працівниками чергової служби ведеться комп'ютерний облік власників зброї, пристроїв.

У разі зміни місця проживання власник зброї, пристрою у десятиденний строк повинен звернутися зі заявою в довільній формі про постановку на облік в органі поліції за новим місцем проживання.

Особова справа власника зброї за письмовим запитом територіального підрозділу поліції надсилається для взяття на облік в орган поліції за новим місцем проживання, а зброя, пристрій знімаються з обліку, про що вноситься інформація до бази даних єдиної інформаційної системи МВС України.

У разі вилучення зброї у випадках, передбачених законодавством, добровільної її здачі в орган поліції, продажу, смерті власника зброї особова справа здається в архів, про що в книзі обліку власників мисливської вогнепальної, пневматичної зброї, а також холодної зброї робиться відповідний запис, а також дані вносяться до бази даних єдиної інформаційної системи МВС України.

Контроль за зберіганням вогнепальної, пневматичної, холодної та охолощеної зброї, пристроїв, що належать громадянам, здійснюється органами поліції відповідно до законодавства. Перевірка порядку зберігання зброї громадянами

проводиться дільничними офіцерами поліції не рідше одного разу на три роки. Про результати перевірки складається рапорт, який підшивається до особової справи власника зброї, пристрою. Вимоги працівників органів поліції щодо забезпечення схоронності вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, а також пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв, патронів до них є обов'язковими для її власників. При оформленні завдання дільничному офіцеру поліції допускається його заповнення як на кожного власника окремо, так і на групу власників за списком.

У випадку зміни місця проживання, придбання зброї та її перереєстрації громадяни обов'язково перевіряються за місцем проживання.

Облікові справи на об'єкти дозвільної системи, контрольно-наглядові справи на органи поліції, особові справи власників мисливської вогнепальної, пневматичної, холодної зброї, пристроїв, журнали обліку об'єктів дозвільної системи обліковуються і зберігаються в порядку, встановленому для документів службового користування³⁷.

Дозвільна система, що здійснюється органами поліції, поширюється на бойову нарізну військових зразків зброю або виготовлену за спеціальним замовленням, охолощену, нейтралізовану, несучасну, спортивну, мисливську вогнепальну зброю, бойові припаси до зброї, основні частини зброї, пневматичну, холодну зброю, пристрої та патрони до них, що належать підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання та громадянам³⁸.

Вогнепальна зброя – зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються

³⁷ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

³⁸ Там само.

в результаті згоряння метального заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані.

Бойова вогнепальна зброя – вогнепальна зброя, призначена для ураження людини та (або) техніки.

До бойової зброї не належить старовинна зброя та її сучасні копії.

До старовинної вогнепальної зброї належить вогнепальна зброя, виготовлена не пізніше 1899 року і не призначена для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення.

До несучасної зброї належать:

- копії старовинної вогнепальної зброї;
- вогнепальна зброя, яка знята з озброєння армії та виробництва і для якої боєприпаси не випускаються серійно;
- знята з озброєння зброя і зброя, яка наявна в одиничних екземплярах;
- зброя, що виготовлена спеціально для виставок (експонування) в одиничних екземплярах.

Охолощена зброя – пристрої, виготовлені шляхом спеціального пристосування конструкції стрілецької вогнепальної зброї до стрільби лише холостими патронами, з яких неможливо зробити постріл снарядом, що має достатню вражаючу здатність.

Призначена для використання на кінозйомках, при проведенні театралізованих, костюмованих та інших культурних заходів.

Охолощена зброя повинна бути приведена на заводах-виготовлювачах чи в майстернях з ремонту зброї у стан, придатний для стрільби тільки холостими патронами, що підтверджується відповідним висновком.

Нейтралізована зброя – стрілецька зброя будь-якої моделі, яка з дотриманням вимог відповідних стандартів або технічних умов спеціально приведена на заводах-виробниках чи у спеціалізованих майстернях з ремонту зброї в не придатний для стрільби стан.

Кожна одиниця нейтралізованої зброї повинна мати відповідний висновок про незворотне приведення її в не придатний для проведення пострілів стан і віднесення її до певного виду нейтралізованої зброї.

На кожен одиницю нейтралізованої зброї наносять серійний номер та аббревіатуру виду нейтралізованої зброї.

Нейтралізована зброя залежно від її призначення класифікується так:

- **учбова зброя** – зброя, яка спеціально приведена в не придатний для стрільби стан, призначена для навчання правилам поводження зі зброєю (розбирання та складання, заряджання та розряджання, виконання стройових прийомів зі зброєю) (аббревіатура виду – УЧ);

- **учбово-розрізна зброя** – зброя, яка спеціально приведена в не придатний для стрільби стан, основні деталі якої мають спеціально виконані вирізи, призначені для забезпечення наочності при вивченні порядку взаємодії деталей і вузлів (аббревіатура виду – УЧР);

- **музейна зброя** – зброя, яка спеціально приведена в не придатний для стрільби стан та призначена виключно для експонування в музеях (аббревіатура виду – МУЗ);

- **макети зброї масогабаритні** – конструктивно подібні до вогнепальної зброї вироби, призначені для колекціонування та експонування фізичними і юридичними особами, спеціально виготовлені з вогнепальної стрілецької зброї шляхом внесення до конструкції її основних частин та механізмів змін, що виключають здійснення пострілу (аббревіатура виду – ММГ).

Спортивна зброя – вогнепальна, пневматична або холодна зброя, призначена для ураження цілей під час спортивних тренувань і змагань, яка відповідає правилам спортивних змагань із видів спорту, визнаних в Україні, котрі затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, з урахуванням пропозицій відповідних всеукраїнських спортивних федерацій та правил спортивних змагань відповідної міжнародної спортивної федерації.

Кожна одиниця спортивної зброї повинна бути сертифікована в установленому порядку та відповідати вимогам ГСТУ 78-41-002-97.

Мисливська вогнепальна зброя – вогнепальна зброя, що відповідає вимогам, установленим до мисливської зброї технічним регламентом, а за його відсутності – національним (галузевим) стандартом.

До мисливської вогнепальної зброї належать: мисливські гвинтівки, карабіни та штуцери, гладкоствольні рушниці, гладкоствольні рушниці зі свердловиною «парадокс» з нарізами 100–140 мм на початку або в кінці ствола, мисливські рушниці зі свердловиною «сюпра», комбіновані рушниці, що мають поряд із гладкими і нарізні стволи.

Мисливська зброя повинна відповідати таким вимогам:

- для стрільби зі зброї використовуються мисливські патрони відповідного калібру;
- загальна довжина з розкладеним і зафіксованим прикладом має становити не менше 800 мм;
- ємність магазину (барабана) (з установленим обмежувачем за наявності) нарізної зброї не має перевищувати 10 патронів, а гладкоствольної – 4 патронів;
- мати запобіжник;
- довжина ствола нарізної зброї має становити більше 200 мм, гладкоствольної – не менше 450 мм.

У разі якщо приклад складаний, загальна довжина зброї вимірюється в складаному стані, крім випадків, коли зброя зі складаним прикладом не здатна здійснити постріл. Загальна довжина зброї або її ствола включає всі частини зброї або ствола, які неможливо відокремити від зброї або ствола без використання спеціальних інструментів.

Боєприпаси – спеціально виготовлені вироби одноразового використання, які призначені забезпечити ураження цілей в умовах збройної боротьби, самооборони, полювання, спорту. До бойових припасів належать патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, а також заряджені патрони до гладкоствольних мисливських рушниць, мисливський порох і капсулі.

До **пневматичної зброї** належать пістолети, револьвери, гвинтівки калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, в яких снаряд (куля) приводиться в рух за рахунок стиснених газів.

Холодна зброя – предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового заподіяння шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних

тілесних ушкоджень, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини.

До **пристроїв** належать такі пістолети і револьвери вітчизняного виробництва, які конструктивно призначені тільки **для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії** і технічно не придатні для стрільби бойовими патронами. При цьому їхня конструкція має забезпечувати неможливість взаємозаміни основних частин бойової і спортивної вогнепальної зброї, унеможливорює здійснення пострілів в автоматичному режимі чергами.

Патрони до пристроїв – це патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, призначені для відстрілу їх тільки пристроями вітчизняного виробництва і допущені в установленому порядку до використання.

Складові частини зброї поділяються на основні та неосновні.

Основними частинами є складові елементи або запасні деталі, спеціально призначені для вогнепальної зброї та необхідні для її функціонування, а саме: ствол, рамка, ствольна коробка (її верхня та нижня частини, за їх наявності), затвор чи інший пристрій для запирання ствола, барабан.

Неосновними частинами є складові елементи або запасні деталі вогнепальної зброї, які не є необхідні для її функціонування, а також аксесуари (додаткове обладнання) до неї, які служать для покращення зовнішнього вигляду зброї, її ергономіки, комфорту у використанні, адаптації до анатомічних особливостей власника, пристосування до виконання певних завдань, зокрема: засоби зменшення гучності пострілу, засоби зменшення сили віддачі, полум'ягасники, ложа, приклади, додаткові прицільні та цілевказівні засоби, оптичні (оптично-електронні) приціли та прицільні пристрої, приціли нічного бачення, освітлювальні пристрої, магазини тощо.

Порядок придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання зброї та бойових припасів до неї в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, на підприємствах, в установах, організаціях і господарських

об'єднаннях регламентується відповідними інструкціями, узгодженими з Національною поліцією України³⁹.

Придбання зброї, основних частин зброї і бойових припасів до неї міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями та суб'єктами господарювання

Вогнепальна, пневматична та холодна зброя і бойові припаси до неї, пристрої та патрони до них міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Національним банком України, підприємствами, установами, організаціями можуть придбаватися для:

- озброєння особового складу охорони, а також окремих осіб, яким за родом служби законом дозволено носіння вогнепальної зброї, пневматичної та холодної зброї, пристроїв;
- науково-дослідних потреб;
- навчальних потреб (забезпечення допризовної військової і спеціальної підготовки);
- спортивних потреб;
- промислового та любительського полювання;
- захисту життя, здоров'я та майна громадян;
- використання на зйомках кінофільмів, у сценічних постановках, циркових виставах;
- експонування в музеях і виставках;
- колекціонування;
- нагородження⁴⁰.

Дозволи на придбання, зберігання та носіння зброї, пристроїв і патронів до них для вказаних потреб видаються тільки за наявності законодавчого або іншого нормативно-правового акта про надання права працівникам міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Національного

³⁹ Прозатвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

⁴⁰ Там само.

банку України, підприємств, установ і організацій користуватися нею при виконанні службових обов'язків лише після вивчення ними матеріальної частини зброї, правил поводження з нею, її застосування та використання, що здійснюється у пунктах вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування після здачі заліку та отримання довідки про вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування.

При цьому на роботу, пов'язану з використанням зброї при виконанні службових обов'язків, приймаються особи, які досягли 21-річного віку.

Спортивна зброя (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливська нарізна і гладкоствольна зброя, бойові припаси до неї, основні частини зброї, пневматична, холодна і охолощена зброя, пристрої та патрони до них купуються у суб'єктів господарювання, які мають відповідні (відповідну) ліцензії (ліцензію) МВС України на здійснення господарської діяльності з виробництва, ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; з виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу за дозволами на придбання, виданими органами поліції.

Воєнізована охорона центральних органів виконавчої влади та інших юридичних осіб публічного права озброюється карабінами, пістолетами та револьверами за нормами зброї і бойових припасів до неї, що передбачаються для їх озброєння і особового складу міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Озброєння її автоматами, кулеметами допускається за погодженням з УП ЦОУП України.

Цивільна охорона озброюється гладкоствольною вогнепальною або пневматичною зброєю. За погодженням з Національною поліцією України, ГУНП допускається озброєння

такої охорони і нарізною вогнепальною зброєю за умови суворого дотримання встановлених вимог щодо її зберігання та застосування.

Про вид охорони, кількість працівників, наявної зброї і бойових припасів до неї складаються відомості про наявність вогнепальної зброї і бойових припасів.

Кількість і вид вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, пристроїв, необхідних для озброєння працівників, які використовуються ними в процесі виконання покладених на них обов'язків, залежно від характеру здійснюваної охоронної діяльності, штатної чисельності зазначених працівників встановлюються керівниками міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та Національного банку України за погодженням із Національною поліцією України згідно з нормами зброї і боєприпасів до неї, що передбачаються для озброєння воєнізованої охорони й особового складу міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

У навчальних закладах дозволено зберігати нейтралізовану вогнепальну зброю, що приведена на заводах-виготовлювачах чи в майстернях з ремонту зброї в стан, який виключає можливість здійснення пострілу без спеціальних ремонтних робіт.

На військових кафедрах навчальних закладів III та IV рівнів акредитації зберігається нарізна зброя воєнних зразків, що приведена на заводах-виготовлювачах чи в майстернях з ремонту зброї в стан, який виключає можливість здійснення пострілу без спеціальних ремонтних робіт.

Навчальними закладами вогнепальна зброя і бойові припаси отримуються за наявності дозволу на придбання, який видається органом поліції.

У сценічних постановках і циркових виставах використовується нейтралізована зброя або охолощена вогнепальна зброя. Для захисту артистів від нападу хижих звірів під час циркових вистав застосовується короткоствольна вогнепальна зброя.

Для експонування в музеях і на виставках міномети, артилерійські гармати, танки, літаки з навчальним стрілецьким озброєнням відпускаються Міністерством оборони України, військовим округом (оперативним командуванням) без дозволу

органу поліції. Інша зброя може бути придбана виключно за дозволом на придбання зброї, який видає орган поліції.

Забороняється використовувати для експонування в музеях і на виставках зброю, знайдену в місцях минулих боїв, подаровану або передану фізичними, юридичними особами, без її реєстрації в органах поліції.

Для отримання дозволу на придбання зброї, подарованої фізичними, юридичними особами, музеї одночасно з письмовим зверненням до УП ЦОУП надають копію договору дарування зброї, завірену в установленому законодавством порядку.

Придбання музеями зброї і бойових припасів до неї у фізичних або юридичних осіб здійснюється за письмовим зверненням музею та за дозволом органу поліції.

Вогнепальна зброя, що надходить до музеїв, крім старовинної вогнепальної зброї та її сучасних копій, перед експонуванням подається до майстерень з ремонту зброї, де вона має бути перероблена в охолощену зброю або приведена у стан нейтралізованої, в тому числі музейної, зброї.

Музейна зброя повинна бути перероблена з метою виключення можливості здійснення пострілу без спеціальних ремонтних робіт шляхом:

- просвердлення відтулини діаметром не менше 5 мм у казенній частині зброї без ушкодження написів і тавра;
- вилучення чи спилення бойка.

Патрони до стрілецької зброї експонуються в музеях тільки в розрядженому стані (без пороху).

Підставою для видачі органом поліції дозволу на придбання вогнепальної, пневматичної, холодної зброї, основних частин зброї, пристроїв та патронів до них і бойових припасів підприємствам, установам, організаціям є:

- заява керівника підприємства, установи, організації, в якій зазначаються кількість зброї, основних частин зброї та бойових припасів, що купуються, номер і строк дії дозволу на право відкриття та функціонування об'єкта;
- завірена керівником підприємства, установи, організації копія акта про придатність приміщення, де зберігатимуться зброя та бойові припаси, основні частини зброї, пристрої та патрони до них, що складається комісією, до складу якої

входять представники органу поліції, органу державного нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки та підприємства, установи, організації;

- наказ керівника підприємства, установи, організації про призначення особи відповідальною за придбання зброї і бойових припасів;

- платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги⁴¹.

Суб'єкт господарювання, діяльність якого пов'язана з функціонуванням стрілецьких тирів, має право на використання та зберігання зброї (крім зброї військових зразків, що знаходяться на озброєнні), яка відповідає стандартам (правилам) міжнародних чи національних спортивних федерацій, несучасної стрілецької зброї, мисливської зброї, пристроїв.

Приміщення стрілецького тиру повинно:

- відповідати вимогам пунктів 2.28–2.33, 3.39–3.54 ДБН В.2.2-13-2003 «Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди»;

- мати висновок Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру щодо відповідності приміщень заходам безпеки, які висуваються до них, і придатності проведення в них стрільби з певних видів зброї.

Суб'єкт охоронної діяльності зобов'язаний отримати в УП ГУНП (за місцем здійснення діяльності) дозвіл на відкриття та функціонування об'єкта дозвільної системи.

Дозволи на придбання пристроїв та патронів до них видаються УП ЦОУП України на підставі документів, передбачених пунктом 11.4 глави 11 розділу 5 Інструкції про порядок

⁴¹ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої Наказом МВС України від 21.08.1998 р. № 622, а також довідки у довільній формі за підписом керівника суб'єкта охоронної діяльності про наявність:

- транспорту реагування;
- пункту централізованого спостереження.

Зберігання, облік, перевезення і використання пристроїв та патронів до них здійснюються в порядку, установленому Інструкцією.

Дозвіл на право придбання суб'єктом господарювання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, а також пристроїв та патронів до них, у тому числі у громадян-власників зброї, видається УП ГУНП за заявою, у якій зазначаються вид і кількість зброї, основних частин зброї, боєприпасів, пристроїв та патронів до них, що купуються, номер і строк дії дозволу на право відкриття й функціонування об'єкта; відомості про осіб, відповідальних за їх придбання (прізвища, імена, по батькові, паспортні дані).

До заяви додаються:

- копія документа, що є підставою для придбання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, а також пристроїв та патронів до них, засвідчена суб'єктом господарювання (договір купівлі-продажу або контракт);

- копія наказу про призначення особи відповідальною за придбання зброї, її основних частин і бойових припасів, пристроїв та патронів до них;

- направлення, форма якого визначена в Додатку 8 до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї не військового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі

понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 р. № 1000 (у разі придбання у громадян-власників зброї);

– платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги⁴².

11.4. Адміністративна відповідальність за порушення правил дозвільної системи

Стаття 190 КУпАП. Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї

Придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без відповідного документа дозвільного характеру, виданого уповноваженим державним органом, – тягнуть за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою

⁴² Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї⁴³.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері державного контролю за придбанням, зберіганням, передачею іншим особам або продажем вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї.

Об'єктивна сторона виражається у придбанні, зберіганні, передачі іншим особам або продажі вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів Національної поліції (формальний склад). Тобто це протиправність дій винних осіб: акт незаконного придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї.

У разі порушення цієї статті до адміністративної відповідальності можна притягнути як особу, котра продає (передає) зброю, так і особу, котра її купує (приймає).

Слід наголосити, що диспозиція ст. 190 КУпАП передбачає відповідальність, зокрема, за зберігання зброї без документа дозвільного характеру. У випадку зберігання зброї з дозволом, термін дії якого закінчився, зазначені дії потрібно кваліфікувати за ст. 192 КУпАП.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини як у формі умислу, так і у формі необережності.

Суб'єктом правопорушення може бути особа, якій виповнилося 16 років.

Суб'єктом порушень встановленого порядку щодо обігу й використання зброї можуть бути дві категорії осіб:

- громадяни, які не мають дозволу органів Національної поліції («неправильне» володіння) на право придбання і зберігання зброї, а також передачі самовільно або продажу іншим особам рушниці;
- громадяни, які мають дозволи органів Національної поліції на право придбання або зберігання зброї, але які

⁴³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

передали або продали іншим особам належну їм на законних підставах зброю без дозволу органів Національної поліції.

У першому випадку громадяни можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності за кожне з перелічених порушень, а в другому – винні особи відповідають тільки за незаконний продаж або передачу зброї.

Протоколи за ст. 190 КУпАП «Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї» складають посадові особи органів Національної поліції, а розглядають справи – суди (судді)⁴⁴.

Стаття 191 КУпАП. Порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів

Порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів громадянами, які мають відповідний документ дозвільного характеру, виданий уповноваженим державним органом на зберігання зазначеної зброї, – тягне за собою накладення штрафу від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з оплатним вилученням зброї і бойових припасів або без такого. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї і бойових припасів⁴⁵.

Об'єктом цього адміністративного правопорушення є суспільні відносини у сфері обігу та використання зброї.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого коментованою статтею, полягає у порушенні правил зберігання,

⁴⁴ Довідник працівника поліції превентивної діяльності : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. А. Є. Фоменко. Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 120.

⁴⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

носіння або перевезення вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів.

Об'єктивна сторона може виявлятися у таких діях, як:

- зберігання зброї в домашніх умовах без чохла в зібраному вигляді і зарядженому стані (аналогічно перевезення зброї в такому стані в транспорті);
- зберігання зброї в незачинених або зі слабкими запорами шафах і ящиках, що не виключають доступ до зброї сторонніх осіб;
- спільне зберігання зброї і бойових припасів;
- розвішування зброї і патронташів з бойовими припасами на стінах у житлових кімнатах і інших приміщеннях;
- зберігання зброї на дачах, у гаражах, сараях, у багажниках автомобілів та ін.;
- зберігання зброї в гуртожитках (крім сімейного), у вахтових, тимчасових приміщеннях та ін.;
- передача на зберігання зброї родичам, знайомим і іншим особам (крім випадків, передбачених законом);
- носіння або перевезення зброї громадянами без наявного дозволу на це органів Національної поліції.

Доречно зауважити, що п. 12.12 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої Наказом МВС України від 21.08.1998 р. № 622, передбачає, що зброя, бойові припаси до неї, основні частини зброї, пристрої та патрони до них, що належать громадянам, мають зберігатися в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї, за місцем їх постійного проживання або в місцях тимчасового перебування власників (дачних будинках тощо),

про що повідомляються органи поліції. При цьому зброя, пристрої мають бути в розрядженому стані⁴⁶.

Будь-яких додаткових вимог для громадян щодо облаштування сейфів для зберігання зброї (товщина стінок, наявність додаткових замків, посилені петлі тощо) не передбачено.

Суб'єктами зазначених правопорушень є власники вогнепальної, холодної і пневматичної зброї і бойових припасів; особи, які мають нагородну вогнепальну зброю, а також спортсмени стрілецьких видів спорту, яким дозволено зберігання мисливських спортивних стендових рушниць за місцем проживання без права полювання (тобто громадяни, які мають дозвіл на зберігання зброї).

Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини як у формі умислу, так і у формі необережності.

Протоколи про адміністративне правопорушення за ст. 191 КУпАП «Порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів» мають право складати посадові особи органів Національної поліції, а розглядають справи і приймають рішення щодо притягнення осіб до відповідальності – суди (судді)⁴⁷.

Стаття 192 КУпАП. Порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і правил взяття її на облік

Порушення громадянами встановлених строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів

⁴⁶ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

⁴⁷ Довідник працівника поліції превентивної діяльності : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. А. Є. Фоменко. Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 123.

за секунду або правил взяття їх на облік в уповноваженому органі Міністерства внутрішніх справ України у разі зміни місця проживання – тягне за собою попередження або накладення штрафу від п'яти до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян⁴⁸.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері обігу та використання зброї.

Об'єктивна сторона виражається в порушенні громадянами встановлених строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної гладкоствольної мисливської або холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду або правил взяття їх на облік в органах Національної поліції у випадку зміни місця проживання (формальний склад).

Відповідно до встановленого порядку, зброя обов'язково підлягає реєстрації в органах Національної поліції не пізніше десяти днів після її придбання, а перереєстрація зброї здійснюється в органах Національної поліції один раз на три роки. Органи Національної поліції здійснюють контроль за реєстрацією (перереєстрацією) зброї, дотриманням правил постановки її на облік при зміні місця проживання власника зброї.

Суб'єктами цих правопорушень є громадяни, у яких на законних підставах є в особистому володінні і користуванні вогнепальна, холодна або пневматична зброя, фізичні осудні особи.

Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини як у формі умислу, так і у формі необережності.

Складають протоколи за ст. 192 КУпАП «Порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і правил взяття її на облік» та розглядають справи про це правопорушення – посадові особи органів Національної поліції (ст.ст. 222, 255 КУпАП)⁴⁹.

⁴⁸ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

⁴⁹ Довідник працівника поліції превентивної діяльності : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. А. Є. Фоменко. Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 124.

Стаття 193 КУпАП. Ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів

Ухилення від реалізації вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів громадянами, у яких уповноваженим державним органом анульовано документ дозвільного характеру на їх зберігання і носіння, – тягне за собою накладення штрафу від п'яти до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з оплатним вилученням зброї і бойових припасів⁵⁰.

Об'єктом цього адміністративного правопорушення є суспільні відносини у сфері обігу й використання зброї.

Об'єктивна сторона виражається в бездіяльності, тобто у невиконанні, ухиленні власника вогнепальної зброї від її реалізації згідно з розпорядженням працівників органів Національної поліції про її реалізацію у встановлений термін.

Ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів до неї характеризується обов'язковою кваліфікуючою ознакою – анулюванням органами Національної поліції дозволів на право зберігання і носіння даних видів зброї.

Після акта анулювання наявна у власників зброя повинна бути в місячний строк відправлена в мисливський магазин на комісійний продаж, продана або подарована особі, яка має дозвіл органів Національної поліції на право її придбання. У випадку закінчення зазначеного строку реалізації зброї власник притягається до адміністративної відповідальності за ухилення від виконання вимог встановлених правил.

Особливістю провадження у справах цієї категорії є необхідність примусового вилучення зброї відповідно до вимог ст. 265 КУпАП. При цьому складається протокол вилучення, у якому обов'язково вказуються марка або модель, калібр, серія і номер зброї, що вилучається, кількість і вид бойових припасів.

Суб'єктами правопорушення є особи, у яких до видання акта анулювання дозволу зброя перебувала на законних

⁵⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

підставах. Крім того, до цієї категорії осіб можна віднести власників зброї, що стали ними за правом успадкування, але при цьому не є членами мисливських колективів і не мають дозволу на право її зберігання з відміткою «без права полювання».

Суб'єктивна сторона характеризується наявністю вини у формі умислу.

Протокол за ст. 193 КУпАП «Ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів» складають посадові особи органів Національної поліції, а розглядають справи і приймають рішення щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності – суди (судді)⁵¹.

Стаття 194 КУпАП. *Порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів*

Продаж працівниками торговельних підприємств (організацій) вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів підприємствам, установам, організаціям та громадянам, що не мають на це відповідного документа дозвільного характеру, виданого уповноваженим державним органом, – тягне за собою накладення штрафу від п'ятнадцяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

*Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*⁵².

Об'єкт правопорушення становлять суспільні відносини у сфері обігу й використання зброї.

Об'єктивна сторона правопорушення зазначена в диспозиції цієї статті: продаж працівниками торговельних

⁵¹ Довідник працівника поліції превентивної діяльності : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. А. Є. Фоменко. Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 126.

⁵² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

підприємств (організацій) вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів підприємствам, установам, організаціям, що не мають на це відповідного дозволу органів Національної поліції.

Продаж зброї провадиться у визначеному законом порядку. Суть його полягає в тому, що для її придбання громадяни повинні одержати відповідний дозвіл органів Національної поліції. Працівники торговельних підприємств зобов'язані точно дотримуватися встановленого порядку продажу зброї і бойових припасів.

Суб'єктами правопорушень є фізичні особи – відповідальні працівники підприємств, установ, організацій (спеціальний суб'єкт), особи, яких вже було піддано адміністративному стягненню за аналогічне правопорушення (особливий суб'єкт).

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини як у формі умислу, так і у формі необережності.

Протокол за ст. 194 КУпАП складається посадовими особами органів Національної поліції (ст. 255 КУпАП), до повноважень яких належить і розгляд та винесення постанови про застосування заходів адміністративної відповідальності (ст. 222 КУпАП)⁵³.

Стаття 195. Порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів

Порушення правил зберігання або перевезення вогнепальної чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів працівниками підприємств, установ, організацій, відповідальними за їх охорону, а так само використання ними зазначеної зброї і бойових припасів не за призначенням – тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

⁵³ Довідник працівника поліції превентивної діяльності : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. А. Є. Фоменко. Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 126.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятнадцяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян⁵⁴.

Об'єктом даного адміністративного правопорушення є суспільні відносини у сфері обігу й використання зброї.

Об'єктивна сторона правопорушення виражається у порушенні правил зберігання або перевезення вогнепальної чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів працівниками підприємств, установ, організацій, відповідальними за їх охорону, а так само використання ними зазначеної зброї і бойових припасів не за призначенням (формальний склад).

Суб'єкт адміністративного правопорушення – спеціальний (фізичні особи – відповідальні працівники підприємств, установ, організацій); особливий (особи, яких вже було піддано адміністративному стягненню за аналогічне правопорушення).

Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини як у формі умислу, так і у формі необережності.

⁵⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР* 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Розділ 12

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

12.1. Правові засади діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції

Унаслідок реформи та створення нового правоохоронного органу – Національної поліції України було сформовано підрозділи ювенальної превенції. Захист законних прав та інтересів дітей став головною метою новоствореного підрозділу. Варто зазначити, що підрозділи ювенальної превенції – це реформовані підрозділи кримінальної міліції у справах дітей, функції та повноваження яких переглянуто та спрямовано виключно на превентивну діяльність у дитячому середовищі. Але відбулося переформатування та перерозподіл головних напрямів роботи підрозділів, оскільки завдання держави – завжди удосконалювати та поглиблювати основні засади законодавства у галузі захисту прав та свобод дітей¹.

Адміністративно-правове регулювання та забезпечення організації діяльності підрозділів ювенальної превенції регулюється багатьма нормативно-правовими актами. У механізмі норм права існує кілька рівнів, що охоплюють організаційно-правові аспекти попередження адміністративних правопорушень залежно від їх юридичної сили, змісту, дії в просторі, часу та кола осіб: 1) міжнародно-правові документи-акти, що стали структурною частиною вітчизняного законодавства та ратифіковані Верховною Радою України; 2) Основний Закон – Конституція України як нормативний акт найвищої юридичної сили, політико-правового характеру, який визначає найважливіші аспекти боротьби зі злочинністю, захисту прав

¹ Пісоцька К. О. Нормативно-правове забезпечення діяльності підрозділів ювенальної превенції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 1 (30). С. 117–121.

та гідності громадян, регулювання правопорядку тощо; 3) закони нашої держави, що визначають організаційні принципи профілактичної роботи та попередження правопорушень; 4) підзаконні акти, що передбачають форми та методи, порядок роботи підрозділів поліції як суб'єктів попередження правопорушень².

В організації та регулюванні напрямів діяльності Національної поліції та, зокрема, підрозділів ювенальної превенції за адміністративно-правову основу покладено використання міжнародно-правових норм, що містяться у:

1) Конвенції про права дитини (ч. 3 ст. 3 та ч. 3 ст. 40).

Держави-учасниці забезпечують, щоб установи, служби і органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема в галузі безпеки й охорони здоров'я та з точки зору численності і придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду.

Держави-учасниці прагнуть сприяти створенню законів, процедур, органів і установ, що мають безпосереднє відношення до дітей, які, як вважається, порушили кримінальне законодавство, звинувачуються чи визнаються винними в його порушенні³.

2) Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція).

Визначає основні принципи боротьби і комплексного підходу до ліквідації домашнього насильства⁴.

3) Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцотська конвенція).

² Школа С. М. Правові засади профілактичної роботи Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 129–132. URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2016/31.pdf

³ Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

⁴ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011 р. URL: <https://rm.coe.int/1680462546>

Цілями Конвенції є:

1) запобігання сексуальній експлуатації та сексуальному насильству стосовно дітей і боротьба із цими явищами, захист прав дітей, які стали жертвами сексуальної експлуатації та сексуального насильства;

2) сприяння національному та міжнародному співробітництву в боротьбі із сексуальною експлуатацією та сексуальним насильством стосовно дітей⁵.

4) Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.

Визначає забезпечення негайного повернення дітей, незаконно переміщених до будь-якої з Договірних Держав або утримуваних у будь-якій із договірних держав⁶.

5) Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей.

Цілями цієї Конвенції є:

а) визначити державу, органи якої мають юрисдикцію вживати заходів, спрямованих на захист особи чи майна дитини;

б) визначити, яке право має застосовуватися такими органами при здійсненні їхньої юрисдикції;

с) визначити право, що застосовується до батьківської відповідальності;

д) забезпечити визнання та виконання таких заходів захисту в усіх Договірних Державах;

е) запровадити таке співробітництво між органами Договірних Держав, яке може бути необхідним для досягнення цілей цієї Конвенції⁷.

⁵ Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text

⁶ Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text

⁷ Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19.10.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text

6) Конвенції про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці.

В Конвенції термін «найгірші форми дитячої праці» включає:

а) усі форми рабства або практику, подібну до рабства, як, наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах;

б) використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав;

с) використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності, зокрема для виробництва та продажу наркотиків, як це визначено у відповідних міжнародних договорах;

д) роботу, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей⁸.

7) Конвенції про контакт з дітьми.

Цілями цієї Конвенції є:

а) визначити загальні принципи, що повинні застосовуватися до розпоряджень про контакт;

б) установити відповідні запобіжні заходи й гарантії для забезпечення належного здійснення такого контакту й негайного повернення дітей після закінчення періоду контакту;

с) започаткувати співробітництво між центральними органами, судовими органами та іншими органами для сприяння й поліпшення контакту між дітьми та їхніми батьками, а також іншими особами, що мають сімейні зв'язки з дітьми⁹.

8) Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення.

Конвенція застосовується, коли дитина, що постійно проживає в одній з Договірних Держав («Держава походження»),

⁸ Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці від 17.06.1999 р. № 182. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text

⁹ Конвенція про контакт з дітьми від 15.05.2003 р. № ETSN192. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_659#Text

переїхала, переїздить або повинна переїхати в іншу Договірну Державу («приймаюча Держава») чи після її усиновлення в Державі походження подружжям чи особою, що звичайно проживає в приймаючій державі, чи з метою такого усиновлення в приймаючій державі чи в державі походження¹⁰.

9) Європейській Конвенції про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми.

З метою сприяння функціонуванню цієї Конвенції центральні органи Договірних Держав:

а) забезпечують передачу запитів про надання інформації, які надходять від компетентних органів і стосуються правових та практичних питань, що розглядаються;

б) надають один одному на прохання інформацію про своє законодавство, що стосується опіки над дітьми, та про будь-які зміни у цьому законодавстві;

с) інформують один одного про будь-які труднощі, які можуть виникнути в ході застосування Конвенції, а також, коли це можливо, усувають перешкоди її застосуванню¹¹.

10) Мінімальних стандартних правилах Організації Об'єднаних Націй, які стосуються здійснення правосуддя відносно неповнолітніх («Пекінські правила»), прийнятих резолюцією 40/30 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 10 грудня 1985 року.

Пекінські правила визначають міжнародно-правову основу функціонування ювенальної юстиції, поняття неповнолітнього правопорушника, вік кримінальної відповідальності, цілі правосуддя щодо неповнолітніх тощо.

12. Спеціалізація поліції:

12.1. Для виконання своїх функцій найкращим способом працівники поліції, які час від часу або виключно займаються дітьми або які головним чином займаються попередженням

¹⁰ Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення від 29.05.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text

¹¹ Європейська Конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми від 20.05.1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_327#Text

злочинності серед дітей, повинні пройти спеціальний інструктаж та підготовку. З цією метою у великих містах мають бути створені спеціальні підрозділи поліції.

Ст. 1.4 Пекінських правил. Правосуддя щодо неповнолітніх повинно бути складовою частиною процесу національного розвитку кожної країни в рамках всебічного забезпечення соціальної справедливості для всіх неповнолітніх, водночас сприяючи таким чином захисту молоді і підтримці мирного порядку в суспільстві¹².

11) Керівних принципах Організації Об'єднаних Націй для попередження злочинності серед дітей (Ер-Ріадські Керівні принципи), що прийняті і оголошені резолюцією 45/112 Генеральною асамблеєю ООН від 14 грудня 1990 року.

Ст. 1. Попередження правопорушень серед неповнолітніх є важливим аспектом попередження злочинності у суспільстві. Беручи участь у законній, соціально корисній діяльності і застосовуючи гуманний погляд на суспільство і життя, молодь може бути вихована на принципах, які не допускають злочинну діяльність¹³.

12) Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини, прийнятих 17 листопада 2010 року.

Рада Європи ухвалила керівні принципи про правосуддя, дружнього до дітей, незалежно від вчинення ними правопорушень¹⁴.

¹² Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, які стосуються здійснення правосуддя відносно неповнолітніх («Пекінські правила»), прийняті резолюцією 40/30 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 10.12.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text

¹³ Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй для попередження злочинності серед дітей (Ер-Ріадські Керівні принципи), прийняті і оголошені резолюцією 45/112 Генеральною асамблеєю ООН від 14.12.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_861#Text

¹⁴ Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини, прийняті 17.11.2010 р. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188>

13) Факультативному протоколі до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах.

Визначає керівні засади недопущення участі дітей у збройних конфліктах (ст. 1)¹⁵.

14) Факультативному протоколі щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії.

Визначає гарантований захист дитини від торгівлі, дитячої проституції і дитячої порнографії¹⁶.

З описаного випливає, що підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України під час виконання своїх службових обов'язків керуються великою кількістю міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких затверджена Верховною Радою України.

Конституція є основою системи та змістом усіх норм і джерел права в нашій державі. Крім того, це підґрунтя для подальшого розвитку українського правоохоронного законодавства; на основі її норм та положень приймаються всі інші нормативні акти, що регулюють і забезпечують організацію діяльності української поліції¹⁷.

Виконуючи свої обов'язки, поліцейські ювенальної превенції керуються ст. 3 Конституції України, згідно з якою людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Варто наголосити, що ще однією правовою основою діяльності поліцейських є забезпечення рівності конституційних прав і свобод дітей. У Конституції України, відповідно до ст. 24, ніхто не може мати привілеїв чи обмежень через расові, кольорові, політичні, релігійні та інші переконання, стать, етнічне та соціальне походження, майновий стан, місце проживання,

¹⁵ Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text

¹⁶ Факультативний протокол щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 01.01.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text

¹⁷ Адміністративна діяльність органів поліції України : підруч. / О. І. Безпало, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; за ред. В. В. Сокурєнка. Харків : ХНУВС, 2017. 432 с.

мову чи інші ознаки¹⁸. Дефініцію поняття «дитина» наведено в декількох нормативних актах. Згідно зі Законом України «Про охорону дитинства», дитина – це особа, яка не досягла 18-річного віку (повнолітній вік), якщо відповідно до чинного законодавства вона раніше не набуває прав дорослого. У ст. 6 Сімейного кодексу України зазначено, що дитина – це особа, яка не досягла повноліття; дитина вважається малолітньою до чотирнадцяти років, а дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років – неповнолітньою.

У статті 28 Конституції України закріплено: ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям¹⁹.

Таким чином, Конституція України є правовою основою діяльності підрозділів Національної поліції ювенальної превенції, а також фундаментом для подальшого вдосконалення та вивчення змісту і положень законодавства про захист неповнолітніх та ювенального законодавства.

Якщо продовжувати вивчення положень нормативної бази, що забезпечує адміністративно-правове регулювання організації діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції, то з основних законів України доречно виокремити такі *законодавчі акти*: Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р., закони України: «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р., «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р., «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р., «Про приєднання України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей» від 11.01.2006 р., «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)» від 18.12.2018 р., «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р.; постанови Кабінету Міністрів України: «Питання діяльності органів

¹⁸ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁹ Там само.

опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24.09.2008 р. № 866, «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» від 01.06.2020 р. № 585, «Про тимчасове переміщення (евакуацію) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, та їх повернення» від 01.06.2023 р. № 546, «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» від 24.02.2021 р. № 145, «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки» від 09.10.2020 р. № 932 та ін.

Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580 визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України.

Відповідно до ст. 2 вказаного Закону, основними завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Усі наведені вище завдання поліції безпосередньо стосуються підрозділів ювенальної превенції. Підтвердженням цього є коло повноважень поліції (ст. 23 Закону), де одним із таких повноважень названо таке: у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі. Це повноваження безпосередньо стосується діяльності підрозділів ювенальної превенції.

У ст. 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення вказано, що до адміністративної відповідальності притягуються особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку, а в ст. 24-1 КУпАП для вчинення адміністративних правопорушень щодо неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років може бути застосований такий захід, як передача неповнолітньої особи під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, або під нагляд учителів чи працівників за їхньої згоди, а також окремих громадян на їхнє прохання²⁰.

Законодавці до переліку правових актів, які займають істотне місце в організації діяльності роботи підрозділів ювенальної превенції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та захисту дітей від усіх форм насильства, включають Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII, Декларацію прав дитини від 20 листопада 1959 р., прийняту резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН, Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, що ратифіковано 23.06.2004 р., Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, що ратифіковано 03.04.2003 р., Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007 р., Рекомендації CM/Rec (2009) про викорінення всіх форм насильства щодо дітей²¹.

У цих документах викладено організаційно-правові заходи щодо захисту дітей від спроб торгівлі людьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, участі у публічних конфліктах, протидії та боротьби з домашнім насильством, а також головні напрями державної політики у сфері боротьби та протидії насильству, з акцентом на захисті прав та інтересів жертв, які постраждали від такого насильства.

²⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

²¹ Пісоцька К. О. Нормативно-правове забезпечення діяльності підрозділів ювенальної превенції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 1 (30). С. 119.

Іншим важливим законом, який відіграє провідну роль у здійсненні превентивних заходів підрозділами ювенальної превенції, є Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 р. Закон визначає правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, на які покладається здійснення соціального захисту і профілактики правопорушень серед осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку²². У Законі визначено, що здійснення соціального захисту дітей і профілактики серед них правопорушень покладається в межах визначеної компетенції на:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, відповідні структурні підрозділи обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад;

- уповноважені підрозділи органів Національної поліції;
- приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції;

- школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти;

- центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я;

- спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України;

- притулки для дітей;

- центри соціально-психологічної реабілітації дітей;

- соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

Зокрема, в Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 р. прописано, що *уповноважені підрозділи органів Національної поліції зобов'язані:*

- проводити роботу щодо запобігання правопорушенням дітей;

²² Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>

- виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, вчинені дітьми, вживати з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством;

- розглядати у межах своєї компетенції заяви і повідомлення про правопорушення, вчинені дітьми;

- виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення;

- брати участь у правовому вихованні дітей;

- розшукувати дітей, що зникли, дітей, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади (бродяжать) та спеціальні установи для дітей;

- виявляти дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво;

- виявляти осіб, які займаються виготовленням та розповсюдженням порнографічної продукції, видань, що пропагують насильство, жорстокість, сексуальну розпусту;

- виявляти батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей;

- вести облік правопорушників, що не досягли 18 років, у тому числі звільнених з спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих дітей;

- повертати до місця постійного проживання, навчання або направляти до спеціальних установ для дітей у термін не більше восьми годин з моменту виявлення дітей, яких було підкинuto, або які заблукали, або залишили сім'ю чи навчально-виховні заклади;

- викликати дітей, їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), а також інших осіб у справах та інших матеріалах про правопорушення і у разі ухилення без поважних причин від явки за викликом – піддавати їх приводу;

- відвідувати правопорушників, що не досягли 18 років, за місцем їх проживання, навчання, роботи, проводити бесіди з ними, їх батьками (усиновителями) або опікунами (піклувальниками);

- отримувати від підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності відомості, необхідні у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що перебувають у її провадженні;

- затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, – на період до передачі їх законним представникам або до влаштування в установленому порядку, але не більше восьми годин;

- затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь, за які Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі до п'яти років або більш м'яке покарання, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, – до передачі їх під нагляд батьків, осіб, які їх замінюють, або адміністрації навчального чи іншого дитячого закладу, в якому постійно проживає ця дитина, але не більше восьми годин;

- затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь, що підпадають під ознаки діянь, за які Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі понад п'ять років, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності;

- до доставлення їх до суду для вирішення питання про поміщення їх у приймальники-розподільники для дітей, але не більше дванадцяти годин з моменту їх затримання;

- здійснювати згідно з чинним законодавством гласні та негласні оперативно-розшукові заходи з метою розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми або за їх участю;

- виявляти, вести облік осіб, які втягують дітей в антигромадську діяльність;

- проводити обшуки, вилучення та інші слідчі дії відповідно до кримінального процесуального законодавства;

- проводити за наявності законних підстав огляд дітей, речей, які є при них, транспортних засобів;
- вилучати документи і предмети, що можуть бути речовими доказами правопорушення або використані на шкоду здоров'ю дітей;
- складати протоколи про адміністративні правопорушення дітей, а також їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які не виконують обов'язків щодо виховання і навчання дітей, інформувати відповідні служби у справах дітей;
- вносити підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності обов'язкові для розгляду подання про необхідність усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми;
- доставляти в органи Національної поліції на строк до восьми годин дітей, які вчинили адміністративне правопорушення, але не досягли віку, з якого настає адміністративна відповідальність, для встановлення особи, обставин вчинення правопорушення та передачі їх батькам чи особам, які їх заміняють, або у притулки для дітей служб у справах дітей;
- після встановлення особи дитини невідкладно сповіщати батьків або осіб, які їх замінюють, про адміністративне затримання дитини, а в разі вчинення кримінального правопорушення також інформувати органи прокуратури;
- повідомляти органи опіки та піклування за місцем перебування дитини про відомий факт залишення її без опіки (піклування) батьків;
- інформувати відповідні служби у справах дітей про дітей, які затримані чи яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень;
- здійснювати відповідно до законодавства заходи соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк;
- вести облік правопорушників, що не досягли 18 років, які потребують медичної допомоги, у тому числі звільнених із спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих дітей.

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції виконують також інші обов'язки та мають інші права, передбачені законодавством²³.

Варто зазначити, що ці повноваження виходять за межі повноважень підрозділів ювенальної превенції та належать також іншим підрозділам поліції, зокрема блоку кримінальної поліції в частині здійснення оперативно-розшукових заходів, виявлення дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, слідчих підрозділів – в частині проведення обшуків та інших слідчих дій, вилучення речових доказів, підрозділів превентивної діяльності – щодо здійснення профілактичної роботи з дітьми та інші.

Головним нормативно-правовим документом, який окреслює напрями роботи, формування методів і порядок діяльності підрозділів поліції ювенальної превенції як суб'єктів попередження адміністративних правопорушень, є Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України від 19 грудня 2017 р. № 1044 (зі змінами і доповненнями, внесеними Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25 червня 2020 року № 488).

У цій Інструкції визначено особливості організації роботи, завдання та повноваження підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, а саме:

- 1) систему підрозділів ювенальної превенції;
- 2) основні завдання та повноваження підрозділів ювенальної превенції;
- 3) особливості ведення та зняття з профілактичного обліку дітей підрозділами ювенальної превенції, правила оформлення обліково-профілактичної справи;
- 4) особливості організації заходів щодо встановлення місцезнаходження дитини, яка безвісти зникла;
- 5) алгоритм організації роботи та здійснення заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них;
- 6) основні напрями взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України,

²³ Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>

органами державної влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями.

До підрозділів ювенальної превенції (далі – підрозділи ЮП) входять:

- підрозділ ЮП центрального органу управління поліцією;

- підрозділи ЮП головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві (далі – ГУНП);

- підрозділи ЮП територіальних (відокремлених) підрозділів ГУНП.

У своїй діяльності підрозділи ЮП керуються Конституцією України, законами України, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, іншими актами законодавства України та вищевказаною Інструкцією.

Підрозділи ЮП під час здійснення своїх повноважень взаємодіють з органами і підрозділами поліції, органами державної влади, міжнародними і громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування та об'єднаними територіальними громадами відповідно до законодавства України²⁴.

Основними завданнями підрозділів ЮП є:

- профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

- ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень, та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики;

- участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення;

²⁴ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

- вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми;

- вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб;

- провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти;

- взаємодія з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей;

- здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання²⁵.

Основними повноваженнями підрозділів ЮП є:

- планування і реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей;

- контроль за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства щодо заборони продажу неповнолітнім особам алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також щодо дотримання обмежень перебування дітей у нічний час у закладах, в яких провадиться діяльність у сфері розваг, та закладах громадського харчування;

- вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь;

- притягнення до адміністративної відповідальності дітей віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, а також батьків або осіб, що їх замінюють, які не виконують передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей;

- унесення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності обов'язкових для розгляду подань про необхідність усунення причин та умов, що призводять

²⁵ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень;

- участь у профілактичних заходах щодо запобігання дитячій бездоглядності та правопорушенням серед дітей;

- сприяння у межах компетенції веденню обліку дітей шкільного віку відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 684 «Про затвердження Порядку ведення обліку дітей шкільного віку та учнів»;

- затримування і тримання не більше 8 годин у спеціаль-но відведених для цього приміщеннях дітей, які залишили-ся без нагляду, на період до передання їх батькам, законним представникам або до влаштування їх до закладів відпові-дно до законодавства. Інформація про дитину в обов'язковому порядку вноситься до журналу обліку доставлених, відвідува-чів та запрошених відповідного органу поліції із зазначенням часу доставлення та вибуття;

- проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дітьми та їх батьками, законними представ-никами, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які сприяли вчиненню адміністративного чи кримінального пра-вопорушення дитиною;

- відвідування дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, за місцем їх проживання разом із службою у спра-вах дітей для з'ясування умов проживання;

- виклик дітей та їх батьків, інших законних представни-ків під час провадження у справі про адміністративне право-порушення, учинене дитиною;

- залучення дітей до участі в просвітницько-профілак-тичних чи корекційних програмах;

- інформування відповідних місцевих органів державної влади щодо батьків, інших законних представників, які не ви-конують обов'язки щодо виховання дітей, жорстоко з ними по-водяться чи вчиняють стосовно дітей домашнє насильство;

- ініціювання перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів виконавчої влади й орга-нів місцевого самоврядування питання про направлення ди-тини до відповідного закладу для надання необхідної медич-ної, психологічної допомоги;

– участь у судовому розгляді за участю неповнолітнього обвинуваченого відповідно до статей 496, 500 Кримінального процесуального кодексу України;

– вжиття заходів індивідуальної профілактики з дітьми, схильними до вчинення правопорушень;

– виявлення фактів вчинення домашнього насильства та своєчасне реагування на них²⁶.

Підрозділи ювенальної превенції взаємодіють з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України, органами державної влади й органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями за напрямками:

1) профілактика правопорушень у дитячому середовищі, протидія домашньому насильству та дитячій бездоглядності;

2) забезпечення прав та інтересів дітей;

3) упровадження кращих міжнародних методик та практик роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, та дітьми, які потерпіли внаслідок протиправних діянь, у тому числі реалізація спільних проектів щодо профілактики правопорушень серед дітей;

4) підвищення професійного рівня, набуття знань, вмінь і навичок шляхом участі в семінарах, тренінгах та інших практичних і теоретичних заходах.

Така взаємодія здійснюється на засадах партнерства і спрямована на задоволення потреб територіальних громад та виконання завдань, покладених на підрозділи ювенальної превенції.

Поліцейські підрозділів ювенальної превенції з питань, що входять до їх компетенції:

1) беруть участь у нарадах, конференціях, круглих столах;

2) висвітлюють (у тому числі й через засоби масової інформації) інформацію щодо стану злочинності в дитячому середовищі і заходи для його покращення, які вживаються поліцейськими, а також дають рекомендації батькам, законним

²⁶ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

представникам щодо запобігання вчиненню дітьми та стосовно них правопорушень, поширенню негативних явищ серед дітей;

3) організовують спільно з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України, заінтересованими органами державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, громадськими організаціями профілактичні заходи серед дітей²⁷.

Окрім переліченого, особливо хочеться наголосити, що російське вторгнення в Україну призвело не лише до дестабілізації економіки, втрати робочих місць, масового переселення жителів зі зон бойових дій до відносно безпечних регіонів держави, але й до підвищення стресового стану населення, зокрема найбільш вразливої його категорії – дітей.

До початку воєнного стану в Україні найпоширенішими серед неповнолітніх були злочини проти власності (крадіжки, грабежі, розбої). Здебільшого такі кримінальні правопорушення вчинялися дітьми на вулицях, у парках, дворах, що обумовлюється особливостями особистості неповнолітніх (відсутність перспективного бачення наслідків учинення діяння; безсистемний, хаотичний характер діянь тощо). Також продовжується вчинення правопорушень дітьми у сфері проти громадського порядку.

Специфіка діяльності підрозділів ювенальної превенції полягає в тому, що вони уповноважені здійснювати заходи запобігання правопорушенням як серед дітей, які не є правопорушниками, так і серед дітей, схильних до вчинення правопорушень, а також серед дітей, які вже вчинили їх, з метою запобігання новим правопорушенням. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України, вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує покарання. Натомість вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій є обставиною, що обтяжує покарання (п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України).

²⁷ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

Проблематичним у нинішній ситуації є своєчасний обмін необхідною інформацією стосовно дітей, які перебувають (перебували) на профілактичних обліках зазначених підрозділів, розташованих на підконтрольних територіях, зонах бойових дій, як між самими підрозділами, так і між іншими суб'єктами запобігання правопорушенням неповнолітніх.

Під час дії режиму воєнного стану підрозділами ювенальної превенції можуть застосовуватись такі профілактичні заходи, як: взаємодія з волонтерськими організаціями, наприклад, у разі зникнення дитини, чи проведення профілактичних бесід, залучення засобів масової інформації, надто в мережі «Інтернет», для підвищення рівня правових знань серед дітей щодо відповідальності за вчинення кримінально протиправних діянь.

Як підсумок можна стверджувати, що підрозділи ювенальної превенції Національної поліції у виконанні своїх службових обов'язків керуються багатьма нормативними актами, до яких належать як міжнародні нормативно-правові акти, затверджені Верховною Радою України, так і національне законодавство, а також відомчі нормативно-правові акти МВС України.

12.2. Призначення та основні завдання методики «Зелена кімната» та інших інноваційних методик із дітьми, які опинилися в контакті зі законом

Методика «Зелена кімната» може застосовуватися слідчими та поліцейськими ювенальної превенції для проведення інтерв'ювання (допиту/опитування) дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей в умовах, що мінімізують та не допускають повторної травмизації психіки дитини²⁸.

Метою методики «Зелена кімната» є отримання достовірних показань дитини під час проведення її допиту/опитування в умовах мінімізації та недопущення повторної травмизації її психіки.

²⁸ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 19.

Ключовими завданнями використання методики «Зелена кімната» поліцейськими є:

- встановлення взаємодії з дитиною з урахуванням її вікових та психологічних особливостей, сприяння відкритому спілкуванню з нею;
- отримання достовірних показань дитини в умовах, дружніх до дитини, та з додержанням принципів правосуддя, дружнього до дитини;
- мінімізація та недопущення повторної травматизації дитини, блокування гострих стресових реакцій, що можуть виникнути під час її допиту;
- сприяння в отриманні доказу у справі та прийняття справедливого рішення, що відповідатиме найкращим інтересам дитини²⁹.

Робота за методикою «Зелена кімната» можлива з дитиною будь-якого процесуального статусу, в тому числі під час опитування дитини ювенальним поліцейським, допиті дитини слідчим чи слідчим суддею.

Важливими умовами ефективності методики «Зелена кімната» є:

- 1) проведення допиту/опитування дитини із дотриманням «формули ефективної взаємодії з дитиною»: «безпечне місце» + «безпечний дорослий» = «дитина у безпеці»;
- 2) проведення допиту/опитування дитини відповідно до рекомендованих фаз (етапів проведення допиту/опитування).

Формула ефективної взаємодії з дитиною.

«Формула ефективної взаємодії з дитиною» має такі складові: «безпечне місце», «безпечний дорослий», «дитина у безпеці»:

- є прогнозованим для дитини (дитина отримала повну інформацію про те, де вона буде перебувати, що з нею буде відбуватись, які права вона має, який приблизний час займе допит/опитування, хто буде присутній під час допиту/опитування та яка роль присутніх осіб); також дитина розуміє, що відбудеться з нею після допиту/опитування (важливо надати дитині повну інформацію про весь процес допиту з метою

²⁹ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 19.

формування у неї відчуття того, що вона може контролювати те, що відбуватиметься з нею у момент її допиту/опитування; відчуття контролю над власним життям мінімізує стрес, посилює відчуття безпеки та активізує ту частину мозку дитини, яка відповідає за відтворення у пам'яті подій, які відбулися);

- унеможливорює насильство над дитиною (виключення криків, погроз, примушування, маніпуляцій);

- є безпечним для фізичного стану дитини (не холодно, не жарко, комфортне освітлення, дружня атмосфера, небагато сторонніх людей, предметів, ін.);

- максимально підготовлене для взаємодії з дитиною (меблі відповідно до її віку, олівці, папір, іграшки тощо).

«Безпечний дорослий» – це дорослий, який:

- знає і враховує вікові та індивідуальні особливості дитини, її психологічний стан під час проведення допиту / опитування;

- взаємодіє з дитиною «на одному рівні», у тому числі фізично, опускаючись до рівня очей дитини, а не спілкуючись із нею поглядом зверху;

- уміє розпізнавати потреби дитини та здатний базово задовольнити їх у момент проведення допиту / опитування;

- забезпечує захист прав та інтересів дитини;

- ставиться доброзичливо до дитини та проявляє емпатію.

Емпатія полягає у розумінні почуттів дитини з подальшою допомогою їй у тому, аби впоратися з тривогою та страхом, пов'язаними із раніше пережитим негативним досвідом, про який вона розповідає, а також зі стресом та негативними почуттями, викликаними самою ситуацією допиту / опитування³⁰.

Складові емпатії:

- розуміння того, що відчуває дитина під час розповіді про випадок насильства або про іншу стресову ситуацію;

- розуміння емоції, з якою дитина подає важливу для неї інформацію;

- розуміння потреб дитини.

³⁰ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 20.

«Дитина у безпеці» означає, що дитина:

- відчуває себе захищеною та фізично перебуває у стані спокою;
- має контроль над власним життям (розуміє, де вона, що відбуватиметься, до кого вона може звернутися по допомогу, попросити про паузу (вийти в туалет або попити води));
- може управляти власними емоціями та безпечно відтворювати події, що відбувалися з нею раніше;
- має поруч уважного й турботливого дорослого (законного представника, психолога, представника служби у справах дітей, адвоката);
- убезпечена від об'єктивних і суб'єктивних загроз³¹.

Фази (етапи) допиту дитини.

Допит/опитування дитини ювенальним поліцейським або слідчим варто проводити відповідно до визначених фаз (етапів), кожен з яких виконує певну функцію.

Пропонуються такі фази (етапи) допиту / опитування: попередня, вступна, фаза вільної розповіді, фаза детальних запитань, заключна фаза.

Попередня фаза.

Ця фаза охоплює дії, які передують контакту з дитиною. Вона полягає у максимальному (за можливості) вивченні інформації про дитину, зокрема особливості її пізнавального, соціального та емоційного розвитку, найближчого оточення і сім'ї. У разі проведення допиту / опитування відповідна інформація має бути максимально зібрана слідчим. Знання сильних і слабких сторін дитини збільшить ефективність встановленого з нею контакту, допоможе уникнути недоречних і небезпечних запитань. Окрім цього, під час попередньої фази слід остаточно визначитись, хто братиме участь у допиті/опитуванні і хто виконуватиме в ньому провідну роль (безпосереднє інтерв'ювання дитини).

Важливо, щоб особа, яка буде інтерв'ювати дитину, пройшла відповідне навчання та мала належну підготовку. Окрім цього, важливо, щоб цю функцію міг забезпечити психолог,

³¹ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 21.

залучений ювенальним поліцейським або слідчим. Потрібно також перевірити, чи підготовлене належним чином приміщення, де відбуватиметься допит / опитування дитини, чи справний пристрій, якій буде використано для аудіо- та відеофіксації допиту / опитування. В разі допиту дитини важливо якнайточніше запланувати найважливіші теми та запитання до обговорення з дитиною. Варто зібрати питання від інших учасників кримінального провадження, щоб провести допит дитини один раз з урахуванням інтересів усіх дотичних фахівців: слідчого, прокурора, потерпілого, підозрюваного та захисту (якщо такі є на момент проведення допиту). Важливо забезпечити якомога меншу кількість допитів дитини. Повторні допити мають бути у виключних випадках. Важливим є питання вибору часу та частини дня проведення допиту / опитування дитини. Допит дитини молодшого дошкільного та шкільного віку слід планувати з урахуванням розкладу дня дитини, вибираючи період оптимальної активності. Розповідь про події, часто незрозумілі і травматичні, вимагають від дитини значних зусиль, емоційної та пізнавальної мобілізації. З огляду на це варто уникати проведення допиту / опитування у побіддя, під час денного сну / відпочинку або хвороби дитини. Обираючи час для допиту / опитування дітей старшого віку, доцільно подбати про те, щоб години допиту не збігалися з іншими важливими заняттями дитини. Якщо не дотримуватись цих рекомендацій, можна очікувати зниження активності дитини у співпраці та її мотивації до надання показань³².

Вступна фаза.

Під час цієї фази відбувається безпосереднє знайомство з дитиною, пояснення їй мети зустрічі та ролі осіб, які проводять допит / опитування, та присутніх під час допиту / опитування. Важливою складовою фази є встановлення контакту з дитиною. На цьому етапі особи, які залучені до проведення допиту / опитування, мають відповідати критеріям «безпечного дорослого». У першу чергу «безпечним дорослим» для дитини має бути ювенальний поліцейський та слідчий.

³² Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 21.

У випадку допиту / опитування дитини, яка потерпіла від злочину чи була його свідком, слідчий / ювенальний поліцейський повинен роз'яснити, що дитина не могла впливати на протиправну поведінку близької людини та не несе відповідальності за неї. Звільнення дитини від почуття провини і співвідповідальності є дуже важливим кроком для отримання від неї достовірної інформації. Перед тим як розпочати сам допит / опитування, ювенальний поліцейський/слідчий має чітко роз'яснити дитині, що вона може й не знати відповідей на всі запитання або не розуміти їх.

Потрібно повідомити дитині, що це нормально і що інтерв'юер теж може ставити уточнювальні запитання задля кращого розуміння дитини. Також важливо сказати дитині, що вона має право не відповідати на запитання. В цій частині корисною буде допомога психолога. Під час вступної фази необхідно встановити, чи дитина може відрізнити правду від обману, як вона розуміє частини тіла (якщо злочин пов'язаний із сексуальним або фізичним насильством щодо дитини), чи розрізняє кольори тощо. На цьому етапі так само корисною буде допомога психолога. Важливо також повідомити дитині про обов'язок казати правду, враховуючи її вікові особливості. Дітям дошкільного та молодшого шкільного віку можна це пояснити як правило гри та надати приклад для перевірки, чи зрозуміло це³³.

Фаза вільної розповіді.

Ця фаза надає необхідного напряму запитанням, які будуть поставлені під час наступної фази детальних запитань. На цьому етапі дитина має розповідати про хід подій вільно й у притаманному їй темпі. Важливо ініціювати вільну розповідь запитанням, яке спонукатиме її до розмови. Дитину, яка розповідає про подію або низку обставин у формі вільного викладу подій, не слід перебивати, навіть якщо вона відхиляється від суті справи чи відводить розповідь у розгалужені побічні лінії. Не потрібно також виправляти її, уточнювати її висловлювання або їх корегувати, порівнювати з інформацією,

³³ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 23.

яка відома з інших джерел. Це може обмежити свободу подальшого викладення подій, стати на заваді викладенню думок або змінити порядок окремо згадуваних елементів. Під час допиту дитини слідчим варто пам'ятати, що вона розказує про події, що сталися не вперше, тому показання можуть бути відмінними від тих, які дитина давала раніше. Окрім цього, вона могла проходити курс психологічної реабілітації, що також могло вплинути на сліди її пам'яті про події³⁴.

Якщо дитина на цій фазі перериває свою розповідь, необхідно дати їй час подумати. Якщо перерва триває надто довго, треба заохотити дитину до продовження розповіді, використавши ключові слова, які вона говорила:

- «Ти сказав, що дядько Іван запропонував тобі заробити «легкі гроші», а що було далі?»
- «Ти говорила, що чужий чоловік зайшов до ліфта, а що було потім?»
- «Тобі було боляче, неприємно ... покажи на ляльці... Зафарбуй олівчиком, де було боляче, неприємно. Як він робив тобі боляче і неприємно?».

Під час вільного викладу подій важливо спостерігати за невербальними реакціями дитини, звертати увагу на те, про що вона розповідає вільно, а на що реагує уповільненням, напружено, тривогою.

Отож під час фази вільної розповіді ювенальний поліцейський, слідчий має діяти таким чином³⁵:

- ініціювати фазу вільної розповіді з питання, яке спонукатиме дитину до розмови;
- давати дитині можливість висловитися, не перебиваючи та не виправляючи її;
- за потреби заохочувати дитину до продовження вільної розповіді;
- спостерігати за невербальними реакціями дитини;
- фіксувати ключові слова, які вона використовує;
- запропонувати альтернативні способи повідомлення інформації, якщо дитині важко говорити (намалювати, написати, показати на іграшці тощо);

³⁴ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 25.

³⁵ Там само. С. 26.

- виявляти емпатію при слуханні дитини;
- дати можливість вільно змінювати позу, якщо дитина намагається показати тілом, що відбувалось (махає руками, показує мімікою чи виразом обличчя, як ховалась від кривдника, тощо).

Фаза детальних запитань.

Метою цієї фази є доповнення та впорядкування викладених дитиною подій під час фази вільної розповіді у з'ясуванні обставин справи. Бажано, щоб активну учать у цій фазі відігравав психолог, запитуючи дитину про те, що найбільше цікавить ювенального поліцейського або слідчого. Важливо подбати про природний перехід від попередньої фази до наступної і не викликати занепокоєння дитини, пов'язаного з тим, що вона може не впоратися з відповідями. Варто пам'ятати, що цей етап допиту/опитування повинен мати форму розмови з урахуванням вікових та психологічних особливостей дитини. Поясніть дитині, що ювенальний поліцейський, слідчий в рамках опитування/допиту хоче дізнатися більше про подію, а тому ставитиме додаткові запитання з метою доповнення, пояснення, перевірки сказаного дитиною³⁶.

Слід зважати на те, що коли дитині ставиться значуще питання, її мовлення або уповільнюється, або стає надмірно деталізованим – так дитина намагається відтягти момент розповіді про сам факт насильства, який сприймається мозком як загроза, котру дитина знову переживає у своїх спогадах. Важливо в цей момент не заважати дитині, а дати їй можливість говорити за потребами – або уповільнитися, або говорити безупинно.

Шляхом підтримки дитини варто зазначати її стан: «Мені здається, що ти пригадала подію, де тато, як ти казала, «робив неприємно». Ти можеш розказати про це або показати, як було, або намалювати, коли будеш готова. Мені важливо почути (зрозуміти), що відбувалося з тобою». Якщо дитина зробила довгу паузу, можна сказати їй, запрошуючи до розповіді: «Пам'ятаєш, ти казала, що не хотіла йти додому,

³⁶ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 26.

бо там був тато? Розкажи, що відбувається, коли ти приходиш додому, а там тато».

Поліцейському ювенальної превенції, слідчому варто використовувати техніки активного слухання³⁷:

- різні типи запитань (відкриті/закриті), наприклад: «Як ти граєшся з дядьком? За якими правилами потрібно грати? Що робиш ти, а що робить він? Де він тебе торкався? Він робив тобі боляче? Ти сказала, що він тебе штовхнув? Чи ще якось він робив боляче?»;

- парафраз (переказ) основної інформації, яку повідомила дитина з використанням ключових слів, наприклад: «Ти сказала, він робив тобі боляче. Як він робив тобі боляче? Покажи, напиши, намалюй і розфарбуй»;

- резюмування (може бути проміжним і підсумковим) – це перевірка, чи правильно зрозуміла сказане особа, яка інтерв'ює дитину, наприклад: «Я правильно тебе почула, зрозуміла, що ... (тут резюмується висловлена дитиною інформація про подію)? Ти можеш виправити мене, додати інформацію, яку вважаєш за потрібну. Чи є ще щось, про що ти хотів/хотіла повідомити мені додатково?».

Починати допит/опитування слід з відкритих запитань, на які дитина має дати розгорнуту відповідь. Відкриті запитання не надають розповіді якогось конкретного напрямку. Правильно поставлене відкрите запитання допомагає дитині дати вільну від впливу іншої людини відповідь, яка формулюватиметься на підставі власних слідів пам'яті. На початку фази детальних запитань рекомендуються такі відкриті питання: «Що ще ти пам'ятаєш про подію? Що ще сталося?». Намагайтеся ставити якомога більше відкритих запитань, це дає змогу отримати більш достовірні відповіді³⁸.

Отож під час фази детальних запитань поліцейський ювенальної превенції, слідчий має діяти таким чином:

- надати психологові можливість активно долучитися до фази детальних запитань;

³⁷ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 26.

³⁸ Там само. С. 30.

- забезпечити природний перехід між запитаннями, аби не викликати занепокоєння у дитини;
- добирати слів, формулювати запитання та запитувати дитину потрібно з урахуванням її вікових та психологічних особливостей;
- використовувати техніки активного слухання;
- починати опитування з відкритих запитань;
- уникати навідних запитань;
- питання для деталізації починати з «де?», потім використовувати «коли?», надалі «як?» і завершувати словом «хто?»;
- не ставити запитання, які починаються з «чому?»;
- деталізувати інформацію з використанням закритих запитань (відповідь на які «так» або «ні»);
- використовувати техніку резюмування (воно може бути проміжним та/або фінальним);
- пам'ятати про групи питань, які є предметом доказування: про час події, місце події, про кількість чи багатократність подій, про порушника/співучасника/потерпілого;
- дотримуватись загальних рекомендацій стосовно способу формулювання запитань;
- уникати помилок, що негативно впливають на спосіб формулювання запитань;
- стежити за власною мімікою та жестами, які можуть впливати на дитину та її показання (наприклад, інтерв'юер киває, а дитина так само може кивати у відповідь, думаючи, що від неї цього очікують)³⁹.

Заклучна фаза.

Під час заключної фази (якщо допит/опитування було проведено з урахуванням зазначених рекомендацій) у дитини, як правило, спостерігається повне розслаблення. На психологічному та фізичному рівні вона витрачає багато сил на відтворення та витіснення інформації, пов'язаної з травматичними спогадами. Психіка намагається від цього звільнитись, аби дитина надалі могла гармонійно розвиватись. В повідомленні інформації про подію задіяні думки, спогади, емоції,

³⁹ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 30.

що з нею пов'язані, а також відчуття в тілі від дій, які відбувалися, поведінка під час події⁴⁰.

Таким чином активізуються канали сприйняття та відтворення інформації, що в процесі опрацювання події забезпечують полегшення. Дитина під впливом прожитих ще раз емоцій може розплакатись, виглядати сумною, але на рівні тіла вона стає менш напруженою. Може опустити голову, спертися на стінку стільчика, посидіти мовчки і забажати грати, що є свідченням повернення до здорового способу взаємодії зі світом. І це – нормально. Однак буває, що дитина після надання показань стає нервовою, неспокійною внаслідок своїх висловлювань, оцінює їх та свої дії. Слід дати їй час заспокоїтись і показати, що зрозумієте її емоції.

Отож під час заключної фази поліцейський ювенальної превенції, слідчий має діяти так:

- запитати, чи бажає дитина щось додати;
- поговорити з дитиною на нейтральні, необтяжливі теми;
- надати їй повну інформацію про те, що надалі відбуватиметься у справі;
- переключити дитину зі стану спогадів про подію до нормального функціонування та повсякденного життя;
- задовольнити потреби дитини (попити води, відвідати туалетну кімнату тощо);
- якщо допит/опитування викликав у дитини негативні почуття та емоції, надати їй час для заспокоєння;
- продемонструвати, що зрозуміли її емоції;
- запитати дитину, як вона почувається, які має побоювання;
- надати дитині психологічну підтримку (за потреби це може зробити психолог);
- подякувати дитині за взаємодію⁴¹.

Фіксація показань дитини.

Допит/опитування дитини може бути проведений за допомогою технічних засобів (аудіо- та відеофіксація).

⁴⁰ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 31.

⁴¹ Там само.

Зазначимо, що застосування відеозапису є вкрай важливим, оскільки, як правило, саме під час першого допиту/опитування дитина дає правдиві свідчення. У подальшому її показання можуть змінюватись в силу різних обставин: вплив оточення, час, витіснення негативних спогадів з пам'яті тощо. Окрім цього, аудіо- та відеозапис допиту/опитування може також стати предметом аналізу експертів, якщо у справі буде призначена психологічна або комплексна психолого-психіатрична експертиза. Відео дасть можливість зафіксувати емоції, з якими дитина дає показання, що також можуть бути предметом дослідження експертами⁴².

Плануючи запис допиту дитини на відео, слід пам'ятати про відповідне розташування камери, щоб вона могла зафіксувати не лише розповідь дитини, але й усю її фігуру, а також технічні параметри камери, які б дозволили реєструвати не тільки рухові реакції, але й міміку і вегетативні симптоми як важливі показники достовірності свідчень. Наполегливо рекомендується, щоб на плівці було видно особу, яка проводить допит/опитування, фіксування її реакції та міміки дасть змогу уникнути обвинувачення в змушенні свідка до бажаних відповідей, яким могла посприяти невербальна поведінка (міміка, жестикуляція, зміна пози).

Застосування відеозапису потребує додаткової підготовки та чіткого роз'яснення дитині та її законному представникові важливості таких дій, запевнення, що відео- та аудіофіксацію не буде розповсюджено, а доступ до неї матиме обмежене коло осіб. Якщо допит/опитування проводиться у спеціально облаштованому приміщенні, відеозапис відбувається автоматично, а камери розташовані таким чином, що не відволікають уваги дитини та дають можливість зосередитись на дачі показань, що спрощує процес відеофіксації.

Така практика цілком узгоджується з принципом 72 Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, та практикою Європейського суду з прав людини, згідно з якими мають враховуватися

⁴² Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 33.

найкращі інтереси дитини з можливістю для судді дозволяти дитині не давати свідчень (наприклад, у справах «С.Н. проти Швеції» (рішення від 2 липня 2002 року, № 34209/96) та «В.С. проти Польщі» (рішення від 19 червня 2007 року, № 21508/02). Окрім того, відповідно до ч. 2 ст. 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуального насильства та сексуальної експлуатації (Україною ратифіковано в 2012-му): «кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення можливості запису на відеоплівку опитування жертви або, де це доцільно, свідка дитини та прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді згідно з нормами її національного законодавства».

Водночас зазначимо, що, відповідно до пояснювальної записки Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей (принцип 131), використання аудіо- або відеозапису показань дітей має деякі переваги для уникнення повторних, часто травмівних переживань, однак прямі свідчення перед суддею, який проводить опитування, можуть бути більш доречними для дітей, які підозрювані у скоєнні злочинів⁴³.

Важливо розуміти, що допит / опитування дитини відповідно до рекомендованих фаз (етапів) надасть можливість ювенальним поліцейським/слідчим провести його з мінімальною травматизацією психіки дитини або взагалі без неї, що й є складовою застосування методики «Зелена кімната».

*Рекомендації з облаштування місця проведення допиту / опитування дитини*⁴⁴.

Важливо, щоб допит / опитування дитини відбувався у дружньому до дитини спеціалізованому приміщенні.

За останні роки кількість таких спеціалізованих приміщень (кімнат) збільшилася, однак допоки залишається недостатньою. Якщо відсутня можливість провести допит / опитування за методикою «зеленої кімнати», це можна зробити

⁴³ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 33.

⁴⁴ Там само. С. 43.

в приміщенні, де водночас не будуть проводитися жодні інші дії, та забезпечити в ньому умови, максимально наближені до вимог, яким має відповідати «зелена кімната»:

- вимкнені мобільні телефони;
- наявність зручних меблів з урахуванням віку дитини;
- відсутність зайвих предметів, які можуть відволікати її увагу;

– забезпечення непотрапляння сторонніх осіб до кімнати кабінету слідчого / ювенального поліцейського, де відбувається допит / опитування (попередити колег, замкнути двері, розмістити табличку «Увага! Допит / опитування дитини. Не заходити!»);

– той, хто запитує, – перед дитиною, інших присутні – за спиною дитини, щоб не відволікати її та не заважати встановленню контакту з нею особи, яка безпосередньо проводить допит;

– наявність іграшок, олівців, альбому чи окремих аркушів буде доречною для проведення допиту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Не слід проводити допит / опитування дитини в місці, де вона могла зазнати травматичного досвіду. Це може викликати в неї негативні емоційні реакції (сильну тривогу, страх), що відіб'ється на пізнавальних процесах під час допиту / опитування (зосередження уваги, мобілізація пам'яті, логічне мислення, вербалізація пережитого досвіду). Також не рекомендується проводити допит / опитування дитини там, де вона проживає. Асоціація місця помешкання з пережитою травмою може призвести до втрати почуття безпеки дитини в оточенні, яке сприймається як дружнє і пов'язане з позитивними подіями. Допит/опитування у школі може також мати негативні наслідки для дитини, оскільки є ризик поширення інформації про ситуацію, в якій вона опинилася.

Місце проведення допиту / опитування дитини має відповідати критерію «безпечне місце»⁴⁵.

⁴⁵ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 44.

Особливості організації роботи за методикою «Зелена кімната»

Надзвичайно важливим є застосування методики «Зелена кімната» при першому контакті дитини з поліцією, оскільки це формує її ставлення до поліцейських в цілому. Працівники підрозділів ювенальної превенції, як правило, першими спілкуються з дитиною, яка опинилася в контакті зі системою кримінального правосуддя, опитуючи її з метою отримання загальної інформації про подію, яка відбулась за її участю.

Взаємодія працівника підрозділу ювенальної превенції з дитиною за методикою «Зелена кімната» вимагає:

- володіння знаннями та навичками застосування підходів, дружніх до дитини, що базуються на повазі до її особистості, врахуванні її вразливості, вікових особливостей, ступеня зрілості, вмінні визначати потреби дитини;
- володіння знаннями та навичками практичного застосування «формули ефективної взаємодії з дитиною» при першому контакті з нею та проведенні опитування;
- забезпечення опитування ювенальним поліцейським в обстановці, яка не залякуватиме дитини;
- спілкування під час опитування зрозумілою для дитини мовою;
- забезпечення опитування кваліфікованими фахівцями, зокрема дитячим психологом, який також зрозумілою для дитини мовою може ставити їй запитання, відповідь на які цікавить ювенального поліцейського та інших учасників процесу;
- роз'яснення дитині її прав, надання дитині та її законним представникам повної інформації про суть справи, можливі етапи її розслідування, особливості участі дитини у подальших слідчих (розшукових) діях;
- спілкування з дитиною під час опитування з повагою та делікатністю;
- забезпечення дитини супроводом дорослого, якому вона довіряє та який зможе представити її найкращі інтереси під час її опитування ювенальним поліцейським;
- організації опитування відповідно до темпу та тривалості концентрації уваги дитини згідно з віком, з передбаченням перерв, аби дитина не зазнавала втоми;
- забезпечення під час опитування захисту дитини від будь-якої інформації, що може завдати їй шкоди;

– надання поліцейським ювенальної превенції під час опитування належної оцінки заявам та свідченням дитини, які не можуть вважатися недійсними або ненадійними з огляду на її вік;

– участі у здійсненні дій, спрямованих на підготовку до майбутнього допиту дитини, у порядку, визначеному КПК України, що може включати: збирання інформації про неї, її інтереси, вподобання, оточення, що є важливим для вступної фази проведення допиту⁴⁶.

Для забезпечення прав дітей, які опинились у контакті зі законом, Міністерством юстиції України, ОГП, МВС України, Міністерством соціальної політики України, Міністерством охорони здоров'я України 26 липня 2024 року видано Наказ № 2218/5/180/523/352-Н/1306 «Про затвердження Порядку реалізації пілотного проєкту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус)»⁴⁷.

Реалізація цього проєкту здійснюється за сприяння Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх.

Модель Барнахус – одна з найкращих міжнародних практик зі захисту дитини під час здійснення правосуддя в дружніх до дитини умовах.

Завдання Барнахуса:

1. Основна задача – створити дружні до дитини умови у процесі здійснення правосуддя. Міждисциплінарна команда спеціалістів забезпечуватиме дітям, які пережили насильство, і свідкам насильства дружню та ефективну допомогу при проведеному процесуальних дій у безпечному середовищі.

Для організації комплексної допомоги до мультидисциплінарної команди залучені психологи, юристи, соціальні

⁴⁶ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 44.

⁴⁷ Про затвердження Порядку реалізації пілотного проєкту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус): Наказ Міністерства юстиції України, Офісу Генерального прокурора, МВС України, Мінсоцполітики України, МОЗ України від 26.07.2024 р. № 2218/5/180/523/352-Н/1306. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1151-24?find=1&text=%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86#w1_5

працівники, медики, які разом працюють, аби надати екстрену допомогу та запобігти подальшій травматизації дитини.

2. Забезпечити дітям і підліткам, які зазнали різних видів жорстокого поводження і злочинів, отримання належної оцінки, лікування і підтримки.

3. Запобігти травматизації дітей унаслідок повторних співбесід, які проводять різні служби в різних місцях.

Дослідження показали, що подібний досвід може виявитися дуже травматичним для дитини. Це може мати тяжкі наслідки для дитини, яка вже постраждала від жорстокого поводження. Крім того, згідно з проведеними дослідженнями, повторні співбесіди, які проводяться людьми без спеціальної підготовки, можуть спотворити розповідь дитини про подію в результаті навідних запитань і негативно вплинути на хід розслідування.

4. Створити для проведення слідчих інтерв'ю середовище, дружнє до дітей, яке би знижувало рівень занепокоєння дитини, що, у свою чергу, має вирішальне значення для успішного отримання інформації від дитини.

Простіше кажучи, Барнахус існує, щоб забезпечити дотримання найкращих інтересів усіх дітей і гарантувати виконання належної правової процедури.

Наразі такі центри вже успішно функціонують у 12 містах України, зокрема таких, як Вінниця, Житомир, Київ, Кропивницький, Миколаїв, Одеса, Тернопіль, Чернівці, Полтава, Суми, Луцьк та Черкаси.

Процесуальні дії охоплюють широкий спектр кримінальних правопорушень, де постраждалими є діти, в тому числі від домашнього насильства, злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності дітей, злісного невиконання обов'язків із догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, катування, тощо.

А отримані покази про насильство над дітьми є беззаперечними доказами у судовому провадженні.

Ця модель на сьогодні вже є важливою складовою національної моделі надання комплексних спеціалізованих послуг для дітей, постраждалих від насильства та жорстокості.

Використання моделі «Барнахус» передбачено наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх

справ України, Міністерства юстиції України та Міністерства соціальної політики України від 1 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187 (зі змінами, внесеними наказом від 30 травня 2024 року № 124/354/1632/5/263) в ході реалізації пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність⁴⁸.

Крім того, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 р. № 792-р затверджено план заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки.

Пунктом 2.6.5. вказаного Плану передбачено, серед іншого, законодавче врегулювання імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини; створення нових кімнат, дружніх до дитини, для забезпечення допиту постраждалих від сексуального насильства, жорстокого поводження та усіх видів насильства (домашнього чи булінгу) з використанням методики «Зелена кімната» та моделі «Барнакус» тощо⁴⁹.

12.3. Ведення профілактичного обліку дітей та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики

Індивідуальна профілактика передусім скерована на особу, її негативні нахили, поведінку, на мікросередовище, що формує ці негативні якості, властивості та ознаки у структурі

⁴⁸ Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність : Наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01.06.2023 р. № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text>

⁴⁹ Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2024 р. № 792-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#Text>

особистості правопорушника чи сприяє їх подальшому розвитку.

Як системна діяльність, *індивідуальна профілактика з неповнолітніми правопорушниками повинна спиратися на такі ключові принципи:*

- взаємозв'язок профілактичних заходів з вирішенням загальносоціальних проблем дітей;
- гнучкість форм і методів виховно-профілактичної роботи з урахуванням різних соціальних категорій і вікових груп дітей, а також їхніх національних та етнічних традицій, регіональних особливостей;
- гуманне ставлення до дітей і неприпустимість приниження їхньої честі та гідності, а також жорстокого поводження;
- підтримка сім'ї та взаємодія з нею у питаннях реалізації профілактики правопорушень;
- гласність, що означає систематичне інформування про стан правопорушень серед дітей, роботу спеціальних суб'єктів профілактики⁵⁰.

Для удосконалення ефективності проведення превентивної роботи з дітьми, які перебувають на профілактичному обліку в поліції, Управлінням ювенальної превенції у партнерстві з Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та Всеукраїнським громадським центром «Волонтер» запроваджено методику оцінки ризиків учинення правопорушення дитиною, яка перебуває на обліку в органі поліції.

Ця методика передбачає застосування відповідної форми, за допомогою якої поліцейський ювенальної превенції проводить моніторинг наявних у дитини факторів ризику, які впливають на рівень ймовірності вчинення правопорушень дитиною, а також факторів сприйняття та захисту, які необхідно враховувати під час планування та проведення індивідуально-профілактичної роботи із нею.

Вивчаючи характеристику особи дитини, яка перебуває на профілактичному обліку в органах поліції, встановленню підлягають питання щодо мотивації вчинення кримінального

⁵⁰ Мороз О. Б., Костовська К. М. Адміністративно-правовий статус підрозділів ювенальної превенції Національної поліції як суб'єктів профілактики правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. Вип. 69. С. 304.

правопорушення, відношення дитини до кримінальної діяльності загалом (випадковість, вимушений захід чи спосіб заробітку, підтримки кримінальних зв'язків, наявності боргів, наркотики) тощо.

На підставі отриманої інформації складається план заходів з індивідуальної профілактики стосовно конкретної дитини, яка перебуває на профілактичному обліку в органах поліції, з відповідним акцентом на найбільш уразливі прогалини та викривлені концепції у вихованні та світогляді.

З метою здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини поліцейський підрозділу ювенальної превенції заводить обліково-профілактичну справу (далі – ОПС) та вносить відомості про взяття на профілактичний облік до відповідної інформаційної підсистеми, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, дітей, щодо яких **поліцейські ювенальної превенції здійснюють профілактичну роботу, котра включає:**

- проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць;

- проведення ознайомлювальних, попереджувальних бесід з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;

- складання плану заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;

- відвідування за місцем проживання дитини для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень;

- вжиття інших профілактичних заходів, передбачених законодавством України⁵¹.

Взяттю на профілактичний облік підлягає дитина:

- 1) засуджена до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;

⁵¹ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

2) звільнена за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;

3) звільнена зі спеціальної виховної установи;

4) вчинила домашнє насильство в будь-якій формі (дитина-кривдник), передбачене статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також щодо якої винесено терміновий заборонний припис чи видано обмежувальний припис;

5) яка впродовж року два і більше разів була притягнута до адміністративної відповідальності;

6) яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей;

7) яка вчинила булінг (цькування) учасника освітнього процесу.

Підставами для взяття дитини на профілактичний облік є:

1) вирок (постанова) суду, що набрав(ла) законної сили, про застосування до дитини покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;

2) рішення суду про звільнення дитини від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, крім випадків, коли дитину направляють до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;

3) довідка про звільнення зі спеціальної виховної установи для дітей;

4) матеріали, які підтверджують факт вчинення дитиною домашнього насильства (копія термінового заборонного чи обмежувального припису, постанови суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення);

5) рапорт поліцейського підрозділу ювенальної превенції про дитину, яка впродовж року два і більше разів притягалася до адміністративної відповідальності, з долученням копій постанов суду про притягнення до адміністративної відповідальності;

6) рапорт поліцейського підрозділу ювенальної превенції щодо виявлення дитини, яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей, з долученням витягів з Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події щодо зареєстрованих фактів безвісного зникнення дитини;

7) копія постанови суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення дитини чи батьків або осіб, які їх замінюють.

За наявності підстав для взяття дитини на профілактичний облік поліцейський підрозділу ювенальної превенції у триденний строк виносить постанову про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП.

Обліково-профілактична справа реєструється в журналі реєстрації обліково-профілактичних справ дітей, взятих на профілактичний облік, який ведеться в електронній формі.

Обліково-профілактична справа містить: прізвище, ім'я, по батькові, дату народження дитини, адресу її проживання, а також документи, передбачені у пункті 6 розділу Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19.12.2017 р. № 1044⁵².

Під час заведення обліково-профілактичної справи поліцейський підрозділу ювенальної превенції зобов'язаний повідомити дитину, її батьків чи інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік, провести ознайомлювальну бесіду і роз'яснити умови перебування на обліку в поліції, за результатами якої дитина та її батьки чи інші законні представники ставлять свій підпис у повідомленні.

Про взяття дитини на профілактичний облік і заведення ОПС поліцейський підрозділу ювенальної превенції письмово

⁵² Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

повідомляє відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а про дитину, взяту на профілактичний облік, – також відповідну службу у справах дітей.

До обліково-профілактичної справи долучаються такі документи:

- постанова про взяття на профілактичний облік дитини та заведення ОПС;

- копія повідомлення дитини, її батьків, інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік;

- матеріали, що містять відомості про підстави взяття на профілактичний облік;

- характеристики з місця проживання, навчання або роботи дітей;

- копія повідомлення для відповідної служби у справах дітей про взяття дитини на профілактичний облік;

- план заходів індивідуальної профілактики, до якого можуть вноситися корегування за умов зміни інформації про дитину;

- копія постанови про оголошення в розшук дитини, яка перебуває на профілактичному обліку, як такої, що безвісти зникла або переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду чи ухиляється від відбуття кримінального покарання;

- постанова про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи;

- інші документи щодо проведеної профілактичної роботи з дитиною та її результатів⁵³.

Поліцейський підрозділу ювенальної превенції вносить інформацію до відповідної інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, про взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку дітей, щодо яких заведено обліково-профілактичну справу. Відомості про дитину (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, адреса проживання, номер і дата заведення ОПС, категорія обліку) поліцейський підрозділу ювенальної

⁵³ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

превенції протягом доби після заведення обліково-профілактичної справи вносить до електронної картки інформаційної підсистеми. Категорія обліку проставляється відповідно до розмежувань, зазначених у довіднику електронної картки.

Якщо категорія профілактичного обліку дитини змінюється, поліцейський підрозділу ювенальної превенції упродовж доби вносить відповідні корективи до електронної картки. На автоматизованому обліку дитина перебуває лише за однією категорією обліку, ступінь пріоритетності якої визначається поліцейським підрозділу ювенальної превенції за принципом: кримінальне правопорушення поглинає адміністративне правопорушення⁵⁴.

Якщо однією з категорій є «домашнє насильство», зберігаються дві категорії обліку.

У разі зміни дитиною, яка перебуває на профілактичному обліку, місця фактичного проживання поліцейський ювенальної превенції повідомляє про це орган поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина. Після одержання відповідної інформації щодо прибуття дитини до нового місця проживання поліцейський надсилає до органу поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина, обліково-профілактичну справу для подальшого здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини. Після одержання інформації про отримання ОПС та взяття дитини на облік за новим місцем проживання поліцейський вносить відповідну інформацію до журналу реєстрації ОПС дітей, взятих на профілактичний облік.

У разі переїзду дитини за кордон або на тимчасово окуповану територію, якщо з моменту переїзду минув рік, профілактичний облік автоматично припиняється.

Ведення ОПС контролюють:

- начальник підрозділу превентивної діяльності територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП або його заступник – один раз на квартал;
- начальник підрозділу ювенальної превенції ГУНП – один раз на пів року.

⁵⁴ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

Профілактичний облік дітей із заведенням обліково-профілактичної справи триває строком один рік з моменту взяття на облік, якщо інше не передбачено вироком суду, який набрав законної сили.

Підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є:

1) досягнення нею 18-річного віку;
2) закінчення строку покарання, визначеного вироком суду;

3) набрання законної сили вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі;

4) рішення суду про визнання дитини в установленому законом порядку померлою чи безвісно відсутньою або отримання офіційного документа про смерть дитини;

5) відсутність випадків вчинення домашнього насильства впродовж року після останнього такого факту;

6) відсутність випадків вчинення адміністративного та/або кримінального правопорушення впродовж року з моменту взяття на облік;

7) відсутність випадків самовільного залишення сім'ї, навчально-виховного закладу чи спеціальної установи для дітей упродовж року з моменту взяття на облік;

8) обрання стосовно дитини, яка перебуває на обліку, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

9) відсутність випадків вчинення булінгу (цькування) впродовж року після останнього такого факту.

За наявності підстав для зняття дитини з профілактичного обліку поліцейський підрозділу ювенальної превенції протягом однієї доби:

- виносить постанову про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП;

- вносить відповідні корективи до електронної картки інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, із обранням підстави зняття (зміни) відповідно до довідника електронної картки;

- письмово повідомляє батьків, законних представників, інші органи і служби, які раніше були інформовані про взяття дитини на профілактичний облік.

Закриті обліково-профілактичні справи зберігаються в територіальних (відокремлених) підрозділах ГУНП протягом двох років, після чого знищуються. Після знищення ОПС працівники, які виконали цю роботу, затверджують факт знищення підписами в акті, а в журналі реєстрації ОПС узятих на профілактичний облік дітей роблять відмітки про знищення справ із зазначенням номера акта і дати його реєстрації⁵⁵.

Наказом МВС України від 27.12.2022 р. № 855 затверджено Інструкцію з формування та ведення інформаційної підсистеми «Електронний кабінет ювенального поліцейського» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»⁵⁶ та визначено порядок формування та ведення інформаційної підсистеми «Електронний кабінет ювенального поліцейського» (далі – «Електронний кабінет ЮП») інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» підрозділами ювенальної превенції Національної поліції України для автоматизації процесів обробки органами (підрозділами) поліції інформації про дітей, щодо яких поліцейські підрозділів ЮП здійснюють профілактичну роботу, та здійснення заходів індивідуальної профілактики.

Формування інформаційної підсистеми «Електронний кабінет ЮП» здійснюється шляхом створення електронної картки уповноваженою особою, яка здійснює наповнення цієї картки відомостями про:

- номер і дату заведення обліково-профілактичної справи, категорію обліку;
- взяття на облік дитини, щодо якої уповноважена особа здійснює профілактичну роботу, та документи, які є підставою для взяття дитини на профілактичний облік, відповідно до пункту 3 розділу III Інструкції;

⁵⁵ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

⁵⁶ Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Електронний кабінет ювенального поліцейського» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ МВС України від 27.12.2022 р. № 855. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-23#Text>

– дитину, щодо якої уповноважена особа здійснює профілактичну роботу (прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності), дата народження, стать, громадянство), місце народження (населений пункт, район, область, країна), місце проживання (перебування), декларування / реєстрація місця проживання (перебування), навчання та/або роботи, паспорт громадянина України, а в разі його відсутності – документ, що підтверджує громадянство України, посвідчує особу чи її спеціальний статус (тип, назва документа, серія, номер, дата видачі та уповноважений суб'єкт, що видав документ), за наявності, унікальний номер запису згідно з Єдиним державним демографічним реєстром України та реєстраційний номер облікової картки платника податків особи відповідно до Державного реєстру фізичних осіб-платників податків, номер контактного телефону;

– притягнення дитини до адміністративної, кримінальної відповідальності;

– зняття дитини з обліку з підстав, відповідно до розділу III Інструкції;

– проведені заходи індивідуальної профілактики щодо дитини;

– батьків дитини або осіб, які їх замінюють (прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності), дата народження, стать, громадянство), місце народження (населений пункт, район, область, країна), місце проживання (перебування), декларування / реєстрація місця проживання (перебування), навчання та/або місце роботи, паспорт громадянина України, а в разі його відсутності – документ, що підтверджує громадянство України, посвідчує особу чи її спеціальний статус (тип, назва документа, серія, номер, дата видачі та уповноважений суб'єкт, що видав документ), за наявності, унікальний номер запису згідно з Єдиним державним демографічним реєстром України та реєстраційний номер облікової картки платника податків особи відповідно до Державного реєстру фізичних осіб-платників податків, номер контактного телефону;

– причини та умови, які сприяли протиправній поведінці дитини та стали підставою взяття її на профілактичний облік.

Варто виокремити такі *особливості облікової діяльності поліцейських ювенальної превенції Національної поліції України*:

1) дотримання елементів електронного документообігу під час профілактичного обліку дітей підрозділами ювенальної превенції (єдина інформаційна система МВС України з обліку дітей, щодо яких здійснюється профілактична робота, та електронна форма журналу реєстрації обліково-профілактичних справ дітей, узятих на профілактичний облік);

2) визначення категорій дітей, які підлягають профілактичному обліку, підстав для взяття дитини на профілактичний облік, підстав для зняття дитини з профілактичного обліку, які, крім іншого, відповідають нормам законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» та «Про запобігання та протидію домашньому насильству», з акцентуванням уваги окремо на дітях, які вчинили домашнє насильство та булінг;

3) реалізація процесу профілактичного обліку дитини підрозділами ювенальної превенції, що охоплює три етапи:

- 1) взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи;
- 2) профілактичний облік дитини (застосування до дитини заходів індивідуальної профілактики) та ведення обліково-профілактичної справи;
- 3) зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи⁵⁷.

Діяльність підрозділів ювенальної превенції щодо встановлення місцезнаходження дитини, яка безвісти зникла, включає:

– участь у проведенні першочергових заходів у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України щодо встановлення місцезнаходження безвісти зниклої дитини;

– збирання даних про дитину та їх аналіз з метою встановлення причини самовільного залишення дитиною сім'ї, навчально-виховного закладу, спеціальної установи для дітей;

⁵⁷ Зеленський Є. С., Карпенко О. М. Особливості облікової діяльності поліцейських ювенальної превенції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 261.

- інформування громадськості та засобів масової інформації про зникнення дитини безвісти;

- у разі відкриття кримінального провадження за фактом безвісного зникнення дитини – вжиття заходів у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України з метою отримання даних щодо її можливого місцезнаходження.

Поліцейський підрозділу ювенальної превенції у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції *після отримання повідомлення про дитину, яка безвісти зникла, бере участь у проведенні першочергових заходів щодо встановлення її місцезнаходження, які передбачають:*

- установлення часу, місця, обставин зникнення дитини, індивідуальних особливостей дитини, її уподобань, фізичного та психічного стану на момент зникнення;

- опитування батьків, законних представників, сусідів або інших осіб, що можуть висвітлити обставини зникнення;

- отримання фото дитини, інформації щодо особливих прикмет зовнішності, одягу та речей, які були в дитини на час зникнення;

- складання опису зовнішніх ознак, особливих прикмет, речей та одягу з метою розроблення орієнтування;

- з'ясування взаємовідносин, що склалися у дитини в сім'ї, навчально-виховному закладі чи спеціальній установі для дітей;

- складання схеми родинних, шкільних і позашкільних зв'язків, а також установлення контактів зниклої дитини в соціальних мережах;

- установлення наявності мобільного телефона, його IMEI та номера абонента;

- вжиття заходів щодо встановлення можливих місць перебування дитини з урахуванням рельєфу місцевості в районі зникнення, а також гідрометеорологічних умов у день зникнення;

- відпрацювання місцевості, де зникла дитина.

Під час встановлення місцезнаходження дитини, яка перебувала в розшуку як безвісти зникла, поліцейський підрозділу ювенальної превенції у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції вживає

заходів щодо передання дитини батькам, іншим законним представникам, у разі їх відсутності – представникові органу опіки і піклування або доставляє до закладів соціального захисту дітей, про що інформує ініціатора розшуку.

Поліцейський підрозділу ювенальної превенції з метою усунення причин та умов, які сприяють зникненню дітей, вносить відповідні подання до органу освіти і науки та служби у справах дітей⁵⁸.

⁵⁸ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

Розділ 13

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ ТА ПРИ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИН

13.1. Характеристика масових заходів та основні етапи організації діяльності органів (підрозділів) Національної поліції щодо забезпечення публічної безпеки і порядку під час їх проведення

Як відомо, масовими заходами вважаються зібрання громадян різного характеру, які викликані різними причинами і на які впливають різні фактори. Ці фактори мають різноманітну природу і здебільшого є проявом різноманітних сторін життя суспільства (проблем, які існують в окремих населених пунктах та в межах країни, політичних аспектів, міжнародних правовідносин, спортивних, релігійних та інших подій). Разом з тим масові заходи активно впливають на стан забезпечення публічного порядку та публічної безпеки. Мирні заходи, як-от релігійні, культурно-масові, спортивні та інші не мають істотного впливу на стан публічної безпеки. Проте значний вплив на стан публічної безпеки чинять політичні заходи, які доволі часто або переростають в масові заворушення, або призводять до групових порушень публічного порядку та масового безладу. Отже, питання охорони публічного порядку та публічної безпеки під час проведення масових заходів політичного характеру є особливо важливим.

Розглядаючи проблему дефініції поняття «масові заходи», доречно зауважити, що офіційного його визначення, яке давало би змогу розкрити характерні риси та відмежувати його від інших явищ суспільного життя, пов'язаних зі скупченням людей (наприклад, черги за квитками, зібрання публіки перед концертом тощо), донедавна не було.

Сучасний стан організації і проведення масових заходів в Україні характеризується відсутністю чітких нормативних документів, які б регулювали їх проведення. Зазвичай при проведенні масових заходів всі посилаються на ст. 39 Конституції України, яка дозволяє громадянам «збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування»¹. У більшості випадків в Україні виконується перша частина згаданої статті. Питання ж про сповіщення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо проведення тих чи інших, особливо політичних, масових заходів практично не врегульовано.

Популярним поняттям «масові заходи» називають заходи громадсько-політичного, релігійного, спортивного, культурно-видовищного характеру за участі значної кількості громадян, що проводяться з нагоди відзначення офіційних (державних), професійних, релігійних свят, пам'ятних дат, а також за ініціативи політичних партій, рухів, громадських об'єднань, релігійних конфесій, громад, окремих громадян, спортивних організацій, закладів культури тощо².

Масовий захід визначається як організована дія (сукупність дій або явищ соціального життя) за участю великих мас людей, яка проводиться в громадському місці у визначеному державою порядку із задоволення політичних, духовних, фізичних та інших потреб громадян, які є формою реалізації їхніх прав і свобод³.

Більшість учених виділяють три найголовніші характерні ознаки, що присутні в кожному випадку проведення таких заходів: наявність значної кількості людей, організованість дій, наявність спільної мети⁴.

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

² Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 335.

³ Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції : навч. посіб. / О. І. Тьорло, Ю. Р. Йосипів, В. М. Синенький та ін. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.

⁴ Яременко А. О. Щодо визначення поняття масових заходів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 34. С. 33.

Для класифікації масових заходів насамперед потрібно ідентифікувати їхню суспільну небезпечність та цілеспрямованість. За звичною класифікацією, масові заходи бувають суспільно-політичні, спортивні, релігійні та розважальні, що видається дещо поверхневим. Адже визначення «суспільно-політичні заходи» не повністю відповідає тому типу заходів, які належать до цієї групи. Суспільно-політичні заходи спрямовані на досягнення певних громадських і політичних цілей, але окремо слід виділити саме **політичні**, адже вони є найнебезпечнішими, оскільки в більшості випадків організовуються політичними партіями та організаціями, які є в опозиції до влади; і вони вважають, що з метою захоплення влади можуть використовувати будь-які форми та методи політичної боротьби. Підгрупою суспільно-політичних заходів потрібно виділити громадські заходи, які можуть мати політичне забарвлення, але можуть і не мати. До таких доречно віднести, наприклад, святкування річниці від дня народження Т. Г. Шевченка та ін.

Кожна група масових заходів має свої форми проведення. Найчисленнішими є політичні заходи. Вони можуть проводитися у формі мітингів, демонстрацій, походів, маніфестацій, акцій, пікетів, страйку, пікетування. **Громадські** заходи, та власне й суспільні заходи, можуть проводитися у формі зібрань, громадських читань, симпозіумів, колоквіумів, конференцій, круглих столів, зустрічей, вечорів тощо.

Релігійні заходи зазвичай мають на меті відправлення релігійних обрядів і можуть проводитися у формі масового богослужіння, релігійних обрядів, хресних ходів та ін.

Якщо говорити про **спортивні** заходи, то з-поміж них вирізняються такі форми, як футбольні матчі, змагання з тих видів спорту, які передбачають наявність великої кількості глядачів, змагання з екстремальних видів спорту та інші види змагань. До речі, спортивні змагання можна вважати найорганізованішими масовими заходами.

Культурно-видовищні заходи за формами проведення можна поділити на концерти, різноманітні шоу, вистави,

які присвячені знаменним датам у житті країни, реконструкції різноманітних подій, які мали місце в історії країни, тощо⁵.

Класифікуючи заходи за представництвом і статусом учасників, можна виокремити міжнародні, всеукраїнські, регіональні та місцеві. При цьому слід наголосити: що вище представництво учасників, то більше зусиль вимагають питання охорони публічного порядку та публічної безпеки під час їх проведення⁶.

У юридичній літературі існує також класифікація масових заходів за кількістю учасників. Кількість учасників – це дещо умовна величина, але від неї залежать певною мірою і зусилля з охорони публічного порядку та публічної безпеки під час їх проведення. Можна запропонувати класифікацію масових заходів за кількістю учасників, поділивши їх на декілька груп: малі – до 50 учасників, середні – від 50 до 100, великі – від 100 до 500 учасників і дуже великі – від 500 учасників.

Наведена класифікація потрібна для визначення сил і засобів, які необхідно задіяти для охорони публічного порядку та публічної безпеки під час їх проведення. Масові заходи до 100 осіб є найбільш керованими, тобто такими, які можна спрямувати в належному напрямку, які можна контролювати і легко розосередити у зв'язку з виникненням загрози щодо переростання таких масових заходів у масовий безлад.

Що стосується масових заходів до 500 осіб, то в разі виникнення непорозумінь і конфліктів владнати їх становить певну проблему як для організаторів, так і для представників державних і правоохоронних органів, завданням яких є забезпечення публічної безпеки та охорона публічного порядку.

Дуже великі масові заходи, в яких беруть участь понад 500 осіб, є небезпечними, адже здебільшого при виникненні

⁵ Заросило В. В. Теорія масових заходів та їх вплив на громадську безпеку. *Наукові праці МАУП*. 2014. Вип. 42 (3). С. 122–126. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Npmaup_2014_3_22

⁶ Назар Ю. С., Йосифович Д. І., Хатнюк Ю. А., Мороз О. Б. Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 90–91.

ускладнень та переростанні заходу в масовий безлад вони стають некерованими.

Існує також класифікація масових заходів за ступенем агресивності⁷. Така класифікація видається прийнятною, проте чітко визначити від самого початку агресивність масового заходу неможливо. Можна говорити про нейтральні масові заходи, до яких належать головню релігійні заходи, однак якщо ці самі релігійні заходи проводяться представниками інших конфесій, вони можуть бути агресивними. Водночас такі випадки є поодинокими і не можуть бути підставою для класифікації.

Назагал можна говорити про агресивні та неагресивні масові заходи, але можна також класифікувати їх як помірно агресивні та дуже агресивні.

З точки зору психологічної характеристики масових заходів, в окремих випадках пропонується класифікація як керованих, так і некерованих натовпів. Натомість керований натовп може перерости в некерований за появи певних обставин (втручання працівників правоохоронних органів, наявності провокаторів, які спеціально здійснюють дії, спрямовані на дестабілізацію ситуації, та ін.).

Крім зазначених категорій класифікації, існує низка інших: за масштабом місць, де проводяться масові заходи, за часом їх проведення, за складом учасників тощо. Як правило, класифікація цих заходів здійснюється працівниками правоохоронних органів з метою визначення в майбутньому можливості більш ефективних дій з охорони публічного порядку та публічної безпеки. Класифікувати можна й на основі фізичних параметрів проведення масових заходів (площі території, де проводиться захід, часу доби, тривалості його проведення, наявності певних осіб, які можуть спровокувати масові заворушення, кількості осіб іншої національності, спрямованості масового заходу та ін.). У більшості випадків такі види класифікації необхідні для забезпечення безпеки учасників масових

⁷ Чертенкова А. М. Адміністративно-правова охорона громадського порядку під час проведення масових заходів громадсько-політичного характеру: зміст, стадії, засоби, особливості. *Науковий вісник Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ*. 2009. № 3. С. 54–63.

заходів, інших громадян, а також організації охорони публічного порядку та публічної безпеки⁸.

Головними завданнями Національної поліції України при проведенні масових заходів є:

- створення нормальних умов для організації масових заходів у місцях їх проведення;
- забезпечення безпеки для учасників і глядачів;
- попередження і припинення кримінальних та адміністративних правопорушень;
- сприяння організаторам проведення масових заходів у межах наданої компетенції;
- підтримання належного публічного порядку на прилеглий території⁹.

З огляду на досвід діяльності органів (підрозділів) Національної поліції під час проведення масових заходів, процес організації та забезпечення публічної безпеки і порядку поділяється на три **етапи**:

1) підготовчий, який починається з моменту отримання завдання на підтримання публічної безпеки і порядку під час проведення масового заходу;

2) виконавчий, що охоплює дії нарядів і керування ними безпосередньо під час проведення масового заходу;

3) заключний, який здійснюється шляхом згортання сил і засобів, зосередження їх у призначених пунктах та підведення підсумків несення служби¹⁰.

Зокрема, **підготовчий етап** забезпечення Національною поліцією публічної безпеки і порядку передбачає: з'ясування характеру та особливостей масового заходу, проведення

⁸ Заросило В. В. Теорія масових заходів та їх вплив на громадську безпеку. *Наукові праці МАУП*. 2014. Вип. 42 (3). С. 122–126. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npmaup_2014_3_22

⁹ Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 335.

¹⁰ Панова О. О. Організація діяльності органів поліції щодо підтримання публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів. *S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe* : електронний науково-практичний журнал. Одеса, 2017. Вип. 2. С. 43–44. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/7332>

оцінки оперативної обстановки, розробку плану організації забезпечення публічної безпеки і порядку, створення відповідних органів управління, проведення рекогносцировки місцевості, здійснення підготовки особового складу та технічних засобів до несення служби, проведення заключного інструктажу з відповідальними особами з уточненням їхніх функціональних обов'язків. Причому план забезпечення публічної безпеки і порядку повинен містити інформацію щодо: змісту, програми заходу, місця, часу його проведення, оперативної інформації; підготовчих, організаційно-практичних та оперативних заходів; складу, графіка роботи оперативного штабу (робочої групи), виїзних штабів на об'єктах проведення заходів; загального розрахунку сил і засобів, що залучаються від конкретного органу, підрозділу; території проведення заходу (зони, сектори, ділянки) та їх закріплення за певними нарядами; чисельності нарядів та від яких органів і підрозділів, закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання вони залучаються; вихідних даних і позивних старших (керівників) нарядів, часу виставлення нарядів; чисельності та місця розташування загальних резервів на випадок непередбачених обставин; дій нарядів поліції при виникненні непередбачених обставин; конкретних завдань начальникам структурних підрозділів, керівництву територіальних органів щодо забезпечення публічної безпеки та порядку під час масового заходу; організації управління силами та засобами (контролю за дотриманням розрахунку сил та засобів, відповідальної особи, на яку покладається загальне керівництво всіма нарядами; картки (схеми) зв'язку, заходів з контролю тощо¹¹.

Крім того, якісна підготовка особового складу органів Національної поліції для забезпечення публічної безпеки і підтримання публічного порядку під час проведення масових заходів і особливо під час можливого виникнення масових заворушень потребує одержання детальної інформації щодо характеру масового заходу, проведення оцінювання наявних сил і засобів з урахуванням особливостей місцевості, розроблення

¹¹ Назар Ю. С., Йосифович Д. І., Хатнюк Ю. А., Мороз О. Б. Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 102.

чіткого плану узгоджених дій між різними підрозділами, створення тимчасового корегуючого штабу для управління на місцевості, проведення рекогносцировки місцевості, перевірки наявного технічного оснащення й готовності особового складу, проведення додаткового інструктажу щодо забезпечення публічної безпеки і порядку з урахуванням дільниці несення служби та оперативної обстановки на момент залучення до активних дій.

Підготовка особового складу до несення служби, окрім проведення інструктажів, полягає в репетиціях і тренуваннях. На інструктажах із використанням схеми території роз'яснюються програма проведення масового заходу, маршрути, напрямки руху людей, стоянки транспорту; проводиться ознайомлення зі зразками перепусток/квитків, які дають право проходу/проїзду, уточнюються дільниці підтримання публічного порядку, пункти керування, резерв, медичні пункти, санітарні вузли тощо. Також у період підготовки до підтримання публічного порядку й безпеки під час проведення масових заходів керівництвом підрозділів із підтримання публічного правопорядку повинно проводитись вивчення нормативно-правових актів, якими регламентуються обов'язки й права поліції, мають визначатися відповідальність за порушення правопорядку організаторами та учасниками масових акцій, здійснюватись відпрацювання тактичних прийомів під час несення служби за умов ускладненої обстановки тощо¹².

Далі, під час **виконавчого етапу** забезпечення публічної безпеки і порядку при проведенні масових заходів здійснюється безпосередня діяльність особового складу органів поліції із забезпечення публічної безпеки і порядку. Особливе значення на цьому етапі мають підготовленість нарядів, організаційні здібності керівників органів Національної поліції, знання основ тактики підтримання публічної безпеки й порядку, уміння здійснювати оперативне управління підрозділами

¹² Панова О. О. Організація діяльності органів поліції щодо підтримання публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів. *S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe* : електронний науково-практичний журнал. Одеса, 2017. Вип. 2. С. 43–44. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/7332>

та нарядами в різних ситуаціях. Зокрема, для забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів акумулюється фактично необхідна кількість сил і засобів (особовий склад органів і підрозділів Національної поліції України, а також особовий склад підрозділів Національної гвардії, закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які залучаються додатково в разі такої необхідності), причому наряди вводяться в дію в міру здійснення заходу, а зі зниженням потреби в них за розпорядженням начальника оперативного штабу знімаються та виводяться в резерв¹³.

Тобто органами та підрозділами Національної поліції під час проведення масового заходу може бути встановлено пропускний режим з обмеженням руху транспорту й пішоходів у прилеглий до зони масових заходів території та пішоходів у зоні масових заворушень, реалізовано заходи адміністративного попередження та примусу, передбачені Законом України «Про Національну поліцію»¹⁴, здійснено маневр силами і засобами, використано резерв, забезпечено постійне виконання наказів, а також взаємодію всіх зацікавлених суб'єктів. Під час масового заходу не мають бути допущені до місця проведення заходів особи, які перебувають у стані сп'яніння, мають предмети, які можна використати для завдання тілесних ушкоджень. Крім того, повинні бути забезпечені: проїзд (відведення проїзду) автотранспорту, безперешкодний прохід місцевих жителів до своїх помешкань, а працівників установ, підприємств, організацій – до місця роботи; охорона важливих об'єктів, розташованих поблизу проведення заходу; поступова (планомірна) евакуація визначеними шляхами учасників і глядачів заходу після його завершення.

У свою чергу, **заключний етап** забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів полягає у згортанні сил і засобів, зосередженні їх у призначених

¹³ Панова О. О. Організація діяльності органів поліції щодо підтримання публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів. *S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe* : електронний науково-практичний журнал. Одеса, 2017. Вип. 2. С. 43–44. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/7332>

¹⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

місцях, знятті встановлених режимних обмежень, прибутті особового складу на місце розміщення органу (підрозділу) Національної поліції та підведенні підсумків роботи.

Особливістю сучасного забезпечення органами (підрозділами) Національної поліції публічної безпеки та публічного порядку під час проведення масових заходів є *впровадження скандинавської моделі*, що була закріплена у 2018 році, коли МВС України видало Наказ від 23.08.2018 року № 706 «Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів». Основною метою цієї Концепції є заміна застарілої реактивної моделі поведінки при забезпеченні публічної безпеки та порядку в разі проведення масових заходів новою – проактивно орієнтованою. Така модель має охоплювати всі можливі види масових заходів¹⁵.

Нині охорона публічного порядку та безпеки значною мірою ґрунтується на гіпотезі, що натовп за своєю сутністю є нерациональним і небезпечним. Однак цей підхід одночасно видається неправильним і непродуктивним, оскільки може призводити до надмірного втручання поліції, яке збільшить вплив на осіб, котрі підтримують агресивні настрої у натовпі¹⁶.

Скандинавська модель ґрунтується на відповідних правилах (настановах).

Перша настанова стосується питань інформації та розвідувальних даних. Сьогодні увага зосереджена на даних поліцейської розвідки, які стосуються присутності індивідуумів, що раніше брали участь у насильницьких діях. Незважаючи на те, що ця робота визнана досить ефективною, якщо її розглядати конкретно, в ній проігноровано процес розгортання (чи нерозгортання) агресивних дій кількох осіб у колективні.

¹⁵ Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів : Наказ МВС України від 23.08.2018 р. № 706. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS873>

¹⁶ Туз Н. Д., Синенький В. М. Охорона громадського порядку та безпеки на основі знань: принципи та методи (скандинавська модель). *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. 2022. № 32. С. 195. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/539>

Якщо представники поліції це розуміють, вони повинні також розуміти соціальні ідентифікаційні риси людей із натовпу. Відповідно, охорона публічного порядку, яка ґрунтується на знаннях, має розпочинатися з використання інформації про такі соціальні ідентифікаційні риси.

Друга настанова ґрунтується на зосередженні основної уваги комунікації з людьми із натовпу. До проведення заходів важливо скласти плани стратегій спільно з організаторами заходів, у яких мають бути чітко визначені колективні цілі та шляхи їх найефективнішого досягнення. До чи на початку проведення заходів необхідно повідомити про ці домовленості всім учасникам шляхом використання мережі, інформаційних листівок або за допомогою систем візуального чи слухового зв'язку. Таким чином, поліція може відігравати ефективну роль у забезпеченні організаторів засобами для кращої комунікації у підконтрольних їй регіонах.

Третя, остання, настанова має пріоритетне значення порівняно з усіма попередніми. Тобто в усіх аспектах охорони публічного порядку надзвичайно важливо підтримувати диференційований підхід до натовпу. Натовп не розпочинає свої дії як гомогенний механізм, він стає таким, коли до нього ставляться відповідним чином. Основна мета охорони правопорядку полягає у ставленні до учасників з повагою та, якщо будь-хто розпочинає конфлікт, забезпеченні, щоб реагування не стало підставою для приєднання до конфлікту інших осіб. Окрім усього іншого, це впливає на розробку нової тактики, оскільки велика кількість сучасних прийомів передбачають однакове ставлення до всіх людей у натовпі, не відокремлюючи винних осіб від спостерігачів¹⁷.

Відповідно до моделі забезпечення охорони публічного порядку та безпеки скандинавських країн, вирізняють три рівні командування: старший рівень, який розглядається як «стратегічне командування» (забезпечує загальне керівництво),

¹⁷ Робоча група Ради Європейського Союзу з питань поліцейської співпраці (2006) : посіб. Європейського Союзу щодо міжнародної поліцейської співпраці та заходів із запобігання та протидії насильству та правопорушенням під час міжнародних футбольних матчів. Official Journal of the European Union (English Edition).

середній рівень як «оперативне командування» (відповідальне за досягнення конкретних цілей щодо охорони правопорядку в рамках загального стратегічного плану) і молодший рівень як «тактичне командування», на якому досягається фактичний результат дій працівників поліції. Ці рівні в структурі командування називаються «золотий, срібний і бронзовий» рівні. В той час як стратегічний командир завжди повинен бути один, у деяких випадках може виникнути необхідність задіяти більше ніж одного оперативного командира, і дуже часто потрібно кілька тактичних командирів. Співробітники поліції, які виконують командні функції з охорони правопорядку під час публічних зібрань, повинні бути належно навчені та мати повноваження для виконання відповідного завдання¹⁸.

Стратегічний командир – це старший офіцер поліції, який відповідає за розробку стратегічного плану, визначення стилю роботи поліції і стратегію взаємодії зі засобами масової інформації, а також за затвердження і виділення необхідних ресурсів для забезпечення правопорядку під час конкретного заходу. Для роботи зі складнішими видами зібрань стратегічний командир повинен бути співробітником керівної ланки поліцейської служби і мати контроль над значною частиною ресурсів поліції.

Оперативні командири відповідають за реалізацію стратегічних намірів, затверджених старшим стратегічним командуванням. Це включає планування практичних кроків щодо охорони правопорядку під час зборів, розробку оперативного плану, інструктаж і розміщення сил поліції, а також управління ресурсами під час заходу¹⁹.

Завданням тактичних командирів є управління силами поліції, розгорнутими в межах конкретної території. До їхніх обов'язків належить управління конкретними функціями або визначеними силами поліції в рамках оперативного плану.

¹⁸ Туз Н. Д. Структура командування під час забезпечення охорони публічного порядку та безпеки згідно зі скандинавською системою. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Вип. 3. С. 203–204.

¹⁹ Там само. С. 204–206.

Вони підзвітні оперативному командирі, виконують конкретні завдання чи обов'язки з контролю за операцією і мають певну кількість співробітників у своєму підпорядкуванні.

Є два види тактичного командування: територіальне та функціональне. Тактичний командир, що здійснює територіальне командування, відповідає за визначений район або зону, вказану оперативним командиром. Такий командир має певну кількість співробітників у своєму підпорядкуванні і може керувати низкою тактичних схем. Перед тим як дати дозвіл поліцейським на відповідні дії, він перевіряє, чи є підстави для застосування тактики, закладеної в оперативному плані. До обов'язків командира також належить скасування такого дозволу, якщо в ньому більше немає необхідності.

Командир, що здійснює функціональне командування, має такі ж обов'язки, що й командир, відповідальний за конкретну територію, але, замість визначеної географічної зони, він відповідає за виконання певних функцій²⁰.

Отже, забезпечення публічного порядку і публічної безпеки працівниками Національної поліції під час проведення масових заходів супроводжується посиленням режимом несення служби та обмеженнями прав і свобод людини та громадянина. Такі заходи вимагають від поліцейських уважності, зібраності, коректного ставлення та неупередженості під час винесення рішень, а всі виконувані дії потребують складання спеціальних планів.

Запроваджена в Україні скандинавська модель забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів зобов'язує командирів поліції комунікувати з організаторами зборів та іншими ключовими сторонами, використовувати сучасну модель прийняття рішень та оцінки ризиків, а також спиратися на основні новітні принципи роботи під час планування і виконання своїх завдань – знання, сприяння, комунікацію та диференціацію.

²⁰ Туз Н. Д. Структура командування під час забезпечення охорони публічного порядку та безпеки згідно зі скандинавською системою. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Вип. 3. С. 207–208.

13.2. Забезпечення публічної безпеки та публічного порядку органами (підрозділами) Національної поліції при введенні надзвичайного стану

Інститут надзвичайного стану є необхідним елементом у державно-правовому механізмі більшості країн світу. Надзвичайний стан є особливим правовим режимом діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій та їхніх посадових осіб, а також громадських об'єднань, що вводиться як тимчасовий захід, відповідно до Конституції України²¹, на всій території України або в окремих її місцевостях у виняткових випадках, пов'язаних із обставинами внутрішнього для держави характеру, для забезпечення безпеки громадян і захисту конституційного ладу. У цьому полягає його відмінність від воєнного стану, який також є особливим правовим режимом, але застосовується у виняткових випадках, пов'язаних із обставинами зовнішнього характеру, – необхідністю дати відсіч агресії проти України або запобіганням безпосередній загрозі агресії.

Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану»²² визначає зміст правового режиму надзвичайного стану, порядок його введення та припинення дії, особливості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах надзвичайного стану, додержання прав і свобод людини та громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб і відповідальність за порушення вимог або невиконання заходів цього правового режиму.

Зокрема, цим Законом України **надзвичайний стан** визначається як *особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють*

²¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

²² Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1550-14>

загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства передбачає надання відповідним органам державної влади, військового командування та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень²³.

Надзвичайний стан потрібно розглядати не тільки як один із видів особливого правового режиму діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування у виняткових для держави обставинах, але і як певний соціальний інститут, який спрямований на забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, основ конституційного ладу, інтересів суспільства і держави, відновлення законності та правопорядку, нормалізації обстановки на відповідній території.

Правова регламентація інституту надзвичайного стану здійснюється відповідно до певних принципів. З аналізу наукових досліджень із цієї проблеми, законодавства, а також зарубіжної та вітчизняної практики можна висновувати, що віднести до вказаних принципів потрібно такі: введення надзвичайного стану може бути виправданим лише дійсною наявністю критичної ситуації для держави; всі норми, що регулюють надзвичайний стан, мають бути закріплені в законодавстві заздалегідь, до його оголошення; акти, прийняті для забезпечення режиму надзвичайного стану, повинні втрачати силу одночасно з його припиненням; відміна надзвичайного стану тягне автоматичне відновлення всіх прав і свобод, які були обмежені²⁴, та ін.

²³ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1550-14>

²⁴ Назар Ю. С., Йосифович Д. І., Хатнюк Ю. А., Мороз О. Б. Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 110–111.

Важливе юридичне і практичне значення має **класифікація надзвичайних ситуацій**, які слугують підставою для введення надзвичайного стану. Залежно від джерела виникнення ці ситуації поділяються на дві великі групи:

– по-перше, *надзвичайні ситуації соціально-політичного та криміногенного характеру*, що виразилися в спробах захоплення або присвоєння влади, насильницької зміни конституційного ладу або його основ; акти тероризму, блокада окремих місцевостей; масові безлади; міжнаціональні, міжконфесійні та регіональні конфлікти, що супроводжуються насильством, загрожують життю і безпеці громадян, нормальній діяльності державних і громадських інститутів;

– по-друге, *надзвичайні ситуації техногенного, екологічного та природного характеру*, зокрема епідемії та епізоотії, що виникли в результаті аварій, небезпечних природних явищ, катастроф, стихійних і інших лих, що спричинили (можуть спричинити) людські жертви, заподіяння шкоди здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу, значну матеріальну шкоду та порушення умов життєдіяльності населення, що вимагають масштабних аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Надзвичайний стан уводиться лише за наявності реальної загрози безпеці громадян або конституційному ладові, усунення якої іншими способами неможливо, в разі:

1) виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

2) здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;

3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

4) виникнення масових безладів, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їхні права і свободи;

5) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;

6) масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

7) необхідності відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади²⁵.

Надзвичайний стан в Україні або в окремих її місцевостях вводиться Указом Президента України, який затверджується Верховною Радою України протягом 2 днів; проте за умов необхідності здійснення невідкладних заходів для врятування населення чи недопущення загибелі людей надзвичайний стан може бути введено й без попередження. Надзвичайний стан в Україні може бути введено на строк не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях, а в разі необхідності продовжено ще на 30 діб²⁶.

Уведення режиму надзвичайного стану одночасно передбачає істотну зміну повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У період надзвичайного стану не можуть бути відповідно припинені чи обмежені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також судів, органів прокуратури України, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування.

Указом Президента України про введення надзвичайного стану в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням або кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей на період надзвичайного стану можуть запроваджуватися такі заходи:

– встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування територією, де вводиться надзвичайний стан;

²⁵ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1550-14>

²⁶ Там само.

- обмеження руху транспортних засобів та їх огляд;
- посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства;
- заборона проведення масових заходів, крім тих, заборона на проведення яких устанавлюється судом;
- заборона страйків;
- примусове відчуження або вилучення майна у юридичних і фізичних осіб²⁷.

Додаткові заходи режиму надзвичайного стану у зв'язку з надзвичайними ситуаціями техногенного або природного характеру передбачають:

- тимчасову чи безповоротну евакуацію людей з місць, небезпечних для проживання, з обов'язковим наданням їм стаціонарних або тимчасових жилих приміщень;
- устанавлення для юридичних осіб квартирної повинності для тимчасового розміщення евакуйованого або тимчасово переселеного населення, аварійно-рятувальних формувань і військових підрозділів, залучених до подолання надзвичайних ситуацій;
- тимчасову заборону будівництва нових, розширення діючих підприємств та інших об'єктів, діяльність яких не пов'язана з ліквідацією надзвичайної ситуації або забезпеченням життєдіяльності населення та аварійно-рятувальних формувань;
- устанавлення карантину та проведення інших обов'язкових санітарних і протиепідемічних заходів;
- запровадження особливого порядку розподілення продуктів харчування і предметів першої необхідності;
- мобілізацію та використання ресурсів підприємств, установ і організацій, незалежно від форми власності, для відвернення небезпеки та ліквідації надзвичайних ситуацій з обов'язковою компенсацією спричинених втрат;
- зміну режиму роботи підприємств, установ, організацій усіх форм власності, переорієнтацію їх на виробництво необхідної в умовах надзвичайного стану продукції, інші зміни

²⁷ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1550-14>

виробничої діяльності, необхідні для проведення аварійно-рятувальних і відновлювальних робіт;

– усунення від роботи на період надзвичайного стану, в разі неналежного виконання своїх обов'язків, керівників державних підприємств, установ і організацій, від діяльності яких залежить нормалізація ситуації в районі надзвичайного стану, та покладення тимчасового виконання обов'язків зазначених керівників на інших осіб²⁸.

Отже, одним зі засобів державного забезпечення прав і свобод громадян у різних екстремальних ситуаціях є введення режиму надзвичайного стану, який зазвичай виражається в розширенні повноважень органів державної влади та обмеження особистих, політичних, соціально-економічних та інших прав громадян, покладанні на них додаткових обов'язків. Обмеження правового статусу громадян, які проживають або знаходяться в зоні дії режиму надзвичайного стану, є правомірним, ґрунтується на правовій природі цього інституту, слугує цілям захисту основних прав і свобод громадян.

Передбачені Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану»²⁹ обмеження конституційних прав і свобод громадян, які можуть бути застосовані за умов надзвичайного стану, є вичерпними і розширеному тлумаченню не підлягають. Їх застосування не перевищує строк, на який вводиться надзвичайний стан. Уведення інших обмежень забороняється.

У контексті діяльності органів (підрозділів) Національної поліції під час дії надзвичайного стану доцільно говорити про надзвичайну обстановку.

Надзвичайна обстановка для органів (підрозділів) поліції – це така обстановка, коли явища, що виникають чи надходять, події соціального (криміногенного і некриміногенного характеру), природного, біологічного, техногенного та іншого походження характеризуються підвищеним ступенем небезпеки умовам життєдіяльності населення, а усунення їх негативних наслідків покладається на уповноважені органи та підрозділи поліції.

²⁸ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1550-14>

²⁹ Там само.

Надзвичайна обстановка характеризується такими ознаками:

- порушується нормальний (звичний) ритм життя на певній території;
- створюється загроза порушення публічного порядку та публічної безпеки;
- виникає загроза для життя багатьох людей та їх загибель;
- заподіюється (чи може бути заподіяна) шкода державним органам, а також особам та майновим інтересам громадян;
- створюються сприятливі умови для активізації злочинних елементів;
- може виникнути загроза цілісності конституційного ладу та суверенітету України³⁰.

Причини виникнення особливих умов щодо діяльності органів поліції можна поділити на об'єктивні, які не залежать від працівників поліції, та суб'єктивні, які залежать або виникають унаслідок їх незадовільної діяльності. Особливі умови можуть бути прогнозованими і непередбачуваними. Низку явищ соціального походження (як криміногенного, так і некриміногенного характеру), явищ природного і біологічного походження на підставі аналізу, інформації наукових спостережень, закономірностей природи можна передбачити і спрогнозувати їх розвиток. Це дає можливість поліцейським заздалегідь підготуватися шляхом тренувань, навчань, накопичення сил і засобів до виконання обов'язків в особливих умовах. В органах поліції розробляються спеціальні типові плани дій на випадок виникнення особливих умов діяльності, в тому числі великих пожеж, масового безладдя, розшуку небезпечних злочинців, оборони особливо важливих об'єктів, повеней тощо.

Надзвичайна обстановка пов'язана з особливими умовами, які виникають у певних ситуаціях. За особливих умов, як правило, порушується звичайний ритм життя населення окремих районів чи міст, можлива загроза для здоров'я та життя

³⁰ Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. / О. Г. Комісаров, А. О. Собакарь, Е. Ю. Соболев, О. С. Юнін та ін. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 104.

багатьох людей, виникають великі матеріальні збитки, дезорганізується робота державних установ, транспорту, зв'язку, порушується публічний порядок, загострюється соціальна напруженість, зростає рівень злочинності тощо.

Ускладнення оперативної обстановки у таких випадках вимагає від поліцейських неординарних підходів і специфічних методів вирішення службових завдань. До діяльності в особливих умовах працівники поліції готуються заздалегідь. З урахуванням оперативної обстановки, наявної інформації, політичних, економічних, соціальних умов, географічного положення, інших обставин наперед визначаються місця і час імовірного виникнення таких подій і явищ, що можуть створити особливі умови для діяльності органів (підрозділів) поліції. Якщо можна спрогнозувати настання і розвиток особливих умов або вони є очікуваними, то розробляються типові спеціальні плани, відповідно до яких здійснюється підготовка поліцейських і матеріально-технічне забезпечення органів поліції.

З метою найшвидшої нормалізації оперативної обстановки та відновлення правопорядку, усунення загрози життю чи здоров'ю громадян, створення умов для нормального функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших соціальних інститутів суспільства органи Національної поліції України можуть бути переведені на посилений варіант службової діяльності.

Посилений варіант вводиться в разі:

1) повідомлення про обставини (події), що можуть призвести чи призвели до загострення оперативної обстановки, можуть створити чи створили загрозу життю (здоров'ю) громадян, їх конституційним правам і свободам;

2) виникнення масових заворушень, що супроводжуються обмеженням певних прав і свобод людини;

3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення особливо важливих об'єктів чи окремих місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

4) вчинення терористичних актів;

5) виникнення тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю значної кількості населення;

6) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства³¹.

Загалом до завдань органів (підрозділів) Національної поліції України при введенні надзвичайного стану належать:

1. Забезпечення публічної безпеки та публічного порядку, а також безпеки дорожнього руху.

2. Забезпечення охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян.

3. Організація охорони державної та особистої власності громадян, що залишилися без нагляду.

4. Забезпечення охорони режимно-обмежувальних і карантинних зон в осередках радіоактивного, хімічного, бактеріологічного (біологічного) зараження, а також під час їх ліквідації.

5. Участь у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт:

- розвідка районів, зон, ділянок, об'єктів проведення робіт із ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

- ліквідація або мінімізація впливу небезпечних чинників, які виникли внаслідок надзвичайної ситуації;

- пошук та рятування постраждалих, надання їм екстреної медичної допомоги і транспортування до закладів охорони здоров'я;

- евакуація або відселення постраждалих;

- проведення інших робіт та заходів залежно від характеру та виду надзвичайної ситуації.

6. Надання допомоги органам виконавчої влади, місцевого самоврядування, посадовим особам щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій³².

Таким чином, функції органів (підрозділів) Національної поліції при введенні надзвичайного стану умовно можна розділити на три групи.

³¹ Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності : Наказ МВС України від 10.12.2015 р. № 1560. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16>

³² Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. С. 344–345.

До першої групи належать такі:

- забезпечення публічної безпеки та публічного порядку під час землетрусів, повеней, ураганів та інших стихійних лих;
- забезпечення публічної безпеки та публічного порядку під час великих виробничих аварій, катастроф;
- забезпечення публічної безпеки та публічного порядку під час радіаційного й токсичного зараження місцевості;
- забезпечення публічної безпеки та публічного порядку під час великих пожеж (промислових, лісових, торф'яних, сланцевих);
- забезпечення публічної безпеки та публічного порядку під час виявлення вибухонебезпечних предметів, боєприпасів і розмінування місцевості;
- забезпечення публічної безпеки та публічного порядку під час проведення карантинних та інших заходів у випадку епідемій, епізоотії, екологічних катастроф;
- участь у проведенні інших спеціальних заходів (операцій) щодо забезпечення публічної безпеки та публічного порядку, в тому числі за межами місця постійної дислокації підрозділів органів поліції тощо.

До другої групи відносять:

- участь у запобіганні, припиненні та ліквідації масових порушень публічного порядку (масових безладів), що загрожують публічній безпеці;
- розшук і затримання озброєних та особливо небезпечних злочинців (у тому числі й тих, хто втік із місць позбавлення волі);
- припинення діяльності (роззброєння й ліквідація) незаконних озброєних формувань;
- пошук і затримання злочинців, що намагаються захопити (захопили) повітряне, морське судно та інший транспорт, військову техніку, озброєння, інші важливі об'єкти; розшук і затримання злочинців, які захопили заручників; участь у заходах щодо розблокування місцевості;
- участь у проведенні інших спеціальних заходів (операцій), у тому числі із забезпечення публічної безпеки за межами місць постійної дислокації підрозділів поліції тощо.

Третю групу утворюють такі функції:

- організація порятунку людей та вжиття невідкладних заходів щодо забезпечення їхньої безпеки;

- надання першої медичної допомоги особам, які постраждали чи знаходяться у безпорадному стані;
- участь у проведенні евакуації населення й цінностей;
- охорона майна, що залишилось без нагляду;
- охорона важливих об'єктів і систем життєзабезпечення населення районів, що постраждали від надзвичайних ситуацій;
- забезпечення безперешкодного проїзду швидкої медичної допомоги, техніки, аварійно-рятувальних і ремонтних формувань;
- облік втрат населення та реєстрація вимушених переселенців (біженців);
- сприяння проведенню інших заходів щодо ліквідації негативних наслідків надзвичайних ситуацій і відновлення нормальних умов життєдіяльності населення³³.

Отже, організація діяльності органів та підрозділів Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки та публічного порядку при введенні надзвичайного стану повинна спиратися на чітку інформацію щодо події, скоординовану діяльність усіх наявних сил і постійну співпрацю з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю, які беруть активну участь у попередженні надзвичайних ситуацій або подоланні їх наслідків.

13.3. Забезпечення публічної безпеки та публічного порядку органами (підрозділами) Національної поліції при введенні воєнного стану

Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України (статті 64, 65, 83, 85, 92, 106, 157)³⁴, Закон України «Про правовий режим воєнного стану»³⁵, інші закони України та Указ Президента України про введення воєнного стану

³³ Панова О. О. Функції органів поліції із забезпечення громадської безпеки під час надзвичайних ситуацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3-2. С. 162.

³⁴ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить у Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень³⁵.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про оборону України», збройною агресією проти України вважається будь-яка з таких дій:

- вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України;

- блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав;

- напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України;

- засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим в абзацах п'ятому – сьомому цієї статті діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях;

- дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, вико-

³⁵ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

³⁶ Там само.

ристовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в абзацах п'ятому – восьмому цієї статті;

– застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів³⁷.

У разі прийняття рішення щодо необхідності введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президент України видає указ про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проєкт закону. *В Указі Президента України про введення воєнного стану зазначаються:*

1) обґрунтування необхідності введення воєнного стану;
2) межі території, на якій вводиться воєнний стан, час введення і строк, на який він вводиться;

3) завдання військового командування, військових адміністрацій, органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного стану;

4) завдання суб'єктам забезпечення цивільного захисту щодо приведення єдиної державної системи цивільного захисту, її функціональних і територіальних підсистем у готовність до виконання завдань за призначенням в особливий період;

5) вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень³⁸.

Таким чином, Президент України видає Указ «Про введення воєнного стану в Україні» або Указ «Про введення воєнного

³⁷ Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>

³⁸ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

стану в окремих місцевостях України». Верховна Рада України приймає Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» або Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в окремих місцевостях України».

Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентів України подає Рада національної безпеки і оборони України. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, підлягає негайному оголошенню через засоби масової інформації або оприлюдненню в інший спосіб.

Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, офіційно оприлюднюється разом зі Законом щодо затвердження такого указу Президента України та набирає чинності одночасно з набранням чинності таким Законом³⁹.

Україна, відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, у разі введення воєнного стану негайно повідомляє через Генерального секретаря ООН державам, які беруть участь у цьому пакті, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення. Пакт має обов'язкову силу для 165 держав-учасниць та в разі введення воєнного стану потребуватиме повідомлення їх Україною⁴⁰.

В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або зі залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина,

³⁹ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

⁴⁰ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/card/995_043

а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених Указом Президента України про введення воєнного стану, такі **заходи правового режиму воєнного стану**:

1) встановлювати посилену охорону важливих об'єктів національної економіки та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і вводити особливий режим їхньої роботи. Перелік об'єктів національної економіки та об'єктів, які забезпечують життєдіяльність населення, що підлягають посиленій охороні в умовах воєнного стану, затверджується Кабінетом Міністрів України;

2) запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та системи забезпечення життєдіяльності населення і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб. За працівниками, залученими до виконання суспільно корисних робіт, на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада);

3) використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

4) примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

5) запроваджувати комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших

громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування;

6) встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

7) перевіряти документи в осіб, а за потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, установлених Конституцією України;

8) забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

9) порушувати в порядку, визначеному Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення;

10) встановлювати заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

11) регулювати роботу підприємств телекомунікацій, поліграфічних підприємств, видавництва, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі;

12) у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян телекомунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також за потреби інші технічні засоби зв'язку;

13) забороняти торгівлю зброєю, сильнодіючими хімічними й отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

14) встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

15) вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

16) забороняти громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України; обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби;

17) встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військово-службовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ;

18) встановлювати порядок використання фонду захисних споруд цивільного захисту;

19) проводити евакуацію населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України;

20) запроваджувати у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами, лікарськими засобами і виробами медичного призначення;

21) усувати з посад керівників підприємств, установ і організацій за неналежне виконання ними визначених цим Законом обов'язків та призначати виконувачів обов'язків керівників зазначених підприємств, установ і організацій;

22) вживати додаткових заходів щодо посилення охорони державної таємниці;

23) інтернувати (примусово оселяти) громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України;

24) здійснювати обов'язкову евакуацію затриманих осіб, що перебувають в ізоляторах тимчасового тримання; підозрюваних, обвинувачених осіб, щодо яких застосовано запобіжний захід – тримання під вартою, що перебувають у слідчих ізоляторах; етапування засуджених осіб, які відбувають такі покарання, як арешт, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічне ув'язнення, з установ виконання покарань, розташованих у місцевостях, наближених до районів, де ведуться бойові дії, до відповідних установ, які розташовані в безпечній місцевості⁴¹.

У період воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також судів, органів прокуратури України, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність⁴².

Діяльність публічної адміністрації в умовах воєнного стану зводиться до сприяння уповноваженим суб'єктам, на яких покладено функцію забезпечення режиму воєнного стану, у безпосередньому виконанні завдань оборони держави.

З огляду на перелічене вище актуальним постає питання визначення компетенції Національної поліції при введенні режиму воєнного стану, адже з'ясування цих повноважень є гарантією законності в реалізації її посадовими особами своїх повноважень у період воєнного стану та сприяє ефективності діяльності відповідних служб і підрозділів.

Особливості діяльності Національної поліції в умовах режиму воєнного стану визначені чинним законодавством,

⁴¹ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

⁴² Там само.

насамперед Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Згідно з цим Законом, органи Національної поліції під час дії режиму воєнного стану сприяють діяльності військової адміністрації, суду, органів прокуратури, юстиції тощо; перед військовою адміністрацією звітують про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території⁴³.

Для того щоб органи Національної поліції могли ефективно забезпечувати публічний порядок і публічну безпеку в умовах воєнного стану, необхідно щоби така діяльність була належним чином організована. Для цього, з урахуванням оперативної обстановки, соціальних, політичних та економічних умов, що склалися, треба вжити заходів щодо розстановки особового складу поліцейських, забезпечення їх необхідними матеріально-технічними ресурсами, відпрацювати алгоритми дій поліцейських у надзвичайних ситуаціях, які можуть трапитися (захват будівель органів влади, особливо важливих об'єктів, заручників тощо). Зважаючи на це, увагу доцільно сконцентрувати на здійсненні ретельного планування дій поліцейських у відповідних ситуаціях⁴⁴.

У таких планах визначаються наявні сили та засоби, склад зведеного загону, додаткові сили та засоби, резерви, варіанти посиленого несення служби, підвищена готовність особового складу, бойова готовність, схеми зв'язку, конкретні виконавці та їхні обов'язки, календарний графік виконання заходів на той чи інший варіант розвитку особливих подій. До плану додаються оперативні карти, схеми збору особового складу по тривозі, основні та запасні місця дислокації, порядок взаємодії з іншими правоохоронними органами. У плані вказуються також підстави і порядок введення його в дію. Заздалегідь розроблені планові заходи, випробувані на практичних

⁴³ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

⁴⁴ Мінка Т. П. Забезпечення режиму воєнного стану органами Національної поліції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 11. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdduvs_2016_1_3.pdf

заняттях з особовим складом, максимально наближені до реальної оперативної обстановки, є запорукою ефективної діяльності органів Національної поліції в умовах воєнного стану. Типові плани багаторазового використання дають можливість економити час у процесі розроблення управлінських рішень, вибору оптимальних варіантів і порядку дій, попередніх розрахунків сил і засобів, підготувати особовий склад до діяльності в умовах воєнного стану⁴⁵.

Важливого значення набуває психологічна підготовка особового складу, спеціальна фізична та професійна натренованість і загартованість.

Назагал можна констатувати, що основною *метою* діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану є підтримання публічного порядку та забезпечення публічної безпеки в умовах введення цього режиму, а також попередження та припинення правопорушень.

Важливість забезпечення публічної безпеки та публічного порядку зумовлена створенням стану захищеності прав і свобод громадян, їхнього життя та здоров'я, попередженням кримінальних та адміністративних правопорушень, повагою до честі й людської гідності, дотриманням норм суспільної моралі і порядку. До того ж, актуальність забезпечення публічної безпеки і публічного порядку зараз значно підвищується в умовах широкомасштабної військової агресії російської федерації на практично всій території України, яка стала результатом восьмирічних гібридних військових дій в окремих районах Донецької і Луганської областей, у зв'язку з чим 24 лютого 2022 р. Указом Президента України було введено воєнний стан на всій території держави, який установлює особливий правовий режим, спрямований на відвернення загрози, відсіч збройної агресії та забезпечення національної безпеки,

⁴⁵ Ковалів М. В., Іваха В. О. Діяльність органів поліції в умовах воєнного стану. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=vnulpurn_2016_837_12

усунення загрози небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності⁴⁶.

В умовах дії правового режиму воєнного стану під час забезпечення публічної безпеки і порядку на уповноважені органи та підрозділи Національної поліції покладаються особливі вимоги щодо несення служби. Такі особливості передбачають, зокрема, несення служби задля забезпечення публічної безпеки і порядку під час комендантського часу, в умовах активних бойових дій під час звільнення окупованих територій, на блокпостах, виявлення та знешкодження диверсійно-розвідувальних груп ворога, під час взаємодії з підрозділами Національної гвардії України та добровольчими формуваннями територіальної громади тощо. Усе це вимагає належного ефективного управління та координації щодо алгоритмів дій у певних ситуаціях, розрахунку сил і засобів, матеріально-технічного забезпечення тощо⁴⁷.

До основних завдань діяльності Національної поліції у зазначених умовах можна віднести такі: попередження, припинення та ліквідація групових порушень публічного порядку та масових заворушень; забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів; забезпечення публічного порядку та публічної безпеки; участь у рятуванні людей та надання їм допомоги; забезпечення охорони майна, яке залишилося без догляду, і т. ін.

Низку особливостей забезпечення публічної безпеки і публічного порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану передбачено Постановою Кабінету Міністрів України «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» від 08.07.2020 р. № 573, яка, окрім питань взаємодії з іншими правоохоронними органами, закріплює права патрулів під час дії комендантської години, а саме:

1) затримувати і доставляти в органи або підрозділи Національної поліції осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення;

⁴⁶ Афонін Д. С., Боксгорн А. В. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 224. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.39>

⁴⁷ Там само.

2) перевіряти в осіб посвідчення, документи, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, або паспортні документи іноземця, особи без громадянства, документи, що підтверджують законність перебування на території України, та перепустки, а в разі їх відсутності – затримувати відповідних осіб та доставляти в органи або підрозділи Національної поліції для встановлення особи; за потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, які ними перевозяться;

3) вилучати в осіб предмети, які є знаряддям, засобом або предметом правопорушення, і передавати їх органам або підрозділам Національної поліції;

4) тимчасово обмежувати або забороняти на вулицях та дорогах, окремих ділянках місцевості та в інших громадських місцях перебування або пересування осіб, рух транспортних засобів, зокрема транспортних засобів іноземних, консульських установ чи представництв міжнародних організацій; виводити осіб з окремих ділянок місцевості та об'єктів, евакуювати транспортні засоби;

5) входити (проникати) на територію та у приміщення підприємств, установ і організацій, у житлові та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать особам, під час припинення кримінального правопорушення та в разі переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю осіб;

6) використовувати зі службовою метою засоби зв'язку і транспортні засоби, що належать особам (за їх згодою), підприємствам, установам і організаціям, за винятком транспортних засобів іноземних консульських установ чи представництв міжнародних організацій, для запобігання вчиненню кримінального правопорушення, переслідування та затримання осіб, що підозрюються у вчиненні злочину або для доставки до лікувальних закладів осіб, які потребують медичної допомоги, проїзду до місця злочину;

7) застосовувати відповідно до законодавства заходи фізичного впливу, зброю і спеціальні засоби⁴⁸.

⁴⁸ Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 р. № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-п#Text>

Роль Національної поліції в умовах дії воєнного стану обумовлена потребою підвищення бойової готовності поліцейських виконувати завдання щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку за особливих умов, за яких виникають обставини, що ускладнюють оперативну обстановку.

Повноваження поліції в умовах воєнного стану реалізуються відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», зокрема, вона:

- бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості (п. 24 ч. 1 ст. 23);

- здійснює у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями (п. 34 ч. 1 ст. 23);

- сприяє Державній прикордонній службі України у виявленні каналів незаконного перетинання державного кордону, переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та разом із відповідними правоохоронними органами ліквідовує такі канали (п. 35 ч. 1 ст. 23);

- у межах визначеної законодавством компетенції здійснює розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень (п. 39 ч. 1 ст. 23);

- вживає заходів для запобігання, виявлення та припинення порушень порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден над визначеною територією чи об'єктом із спеціальним режимом або над місцем здійснення спеціального поліцейського контролю, проведення операцій із припинення правопорушення (п. 48 ч. 1 ст. 23);

– у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь в обороні України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості (ч. 2 ст. 24);

– під час дії воєнного стану поліція особливого призначення в ході відсічі збройної агресії проти України за рішенням військового командування, погодженим з керівником поліції або уповноваженою ним особою, може брати участь в обороні України відповідно до Закону України «Про оборону України» шляхом безпосереднього ведення бойових дій (ч. 4 ст. 24);

– надає до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів в електронній формі та в обсягах даних, зазначених у статтях 7, 14 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», відомості, необхідні для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів (п. 5 ч. 2 ст. 25);

– має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах, у випадку якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених (п. 1 ч. 1 ст. 32);

– може зупиняти транспортні засоби, зокрема, з розширеної підстави – у випадку наявності відомостей, що свідчать про те, що водій або пасажир транспортного засобу є особою, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених (п. 11 ч. 1 ст. 35);

– під час дії воєнного стану використовувати підручні засоби з метою відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському (ч. 5 ст. 42);

– застосовувати заходи примусу, передбачені ст. 42 стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, передбачених ст. 43, ч.ч. 4, 5 ст. 45, а також ч. 9 ст. 46 профільного законодавчого акта, який регламентує діяльність органів поліції (ч. 9 ст. 42)⁴⁹.

Окрім цього, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року розширює повноваження поліцейських в умовах воєнного стану, зокрема:

– у період дії воєнного стану громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років зобов'язані мати при собі військово-обліковий документ разом з документом, що посвідчує особу та пред'являти його за вимогою поліцейського у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах;

– під час перевірки документів поліцейський здійснює фото- і відеофіксацію процесу пред'явлення та перевірки документів із застосуванням технічних приладів та засобів фото- та відеофіксації, а також може використовувати технічні прилади, засоби та спеціалізоване програмне забезпечення з доступом до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів;

– у разі невиконання під час мобілізації громадянином обов'язків, передбачених частинами першою, третьою статті 22 цього Закону, та вчинення ним адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, керівник територіального центру комплектування та соціальної підтримки звертається до поліції щодо здійснення адміністративного затримання та доставлення такого громадянина до територіального центру комплектування та соціальної підтримки⁵⁰.

⁴⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

⁵⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Закон України від 11.04.2024 р. № 3633-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text>

Також Порядок проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560, передбачає, що поліцейські:

- входять у групи оповіщення у складі представників структурних підрозділів районних, міських держадміністрацій (військових адміністрацій), виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, підприємств, установ, організацій, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (пп. 11, 15);

- супроводжують під час здійснення заходів оповіщення представника (представників) виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад відповідно до розпорядження голови (начальника) обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації (військової адміністрації) (п. 12);

- проводять адміністративне затримання та доставлення до районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, передбачені статтями 210 і 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, або у разі наявності в Єдиному державному реєстрі призовників, військовозобов'язаних та резервістів відомостей про подання такої особи щодо розшуку в Національну поліцію (пп. 15, 16, 17, 47);

- здійснюють заходи щодо оповіщення резервістів та військовозобов'язаних разом з представниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки або у складі груп оповіщення (п. 16);

- організовують проведення перевірок в осіб чоловічої статі віком від 18 до 60 років військово-облікового документа (військово-облікового документа в електронній формі) разом з документом, що посвідчує особу, та у разі відсутності у такої особи військово-облікового документа (військово-облікового документа в електронній формі) чи наявності інформації в реєстрах та базах (банках) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, про розшук такої особи здійснюють адміністративне затримання та доставлення такої

особи до найближчого територіального центру комплектування та соціальної підтримки (пп. 16, 49);

– здійснюють під час вручення повістки або під час пред'явлення та перевірки документів фото- і відеофіксацію із застосуванням технічних приладів та засобів фото- та відеофіксації (пп. 40, 52)⁵¹.

Організація служби поліцейських на блокпостах

Блокпост – посилений контрольно-пропускний пункт, який за рішенням військового командування тимчасово встановлюється на вході / виході (в'їзді / виїзді) на територію / з території, де введено воєнний стан і встановлено особливий режим (за винятком державного кордону), на якому облаштовуються місця для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиції вогневих засобів та бойової техніки, місця для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який виконує завдання на такому пункті, до складу якого можуть входити службові особи військових формувань та правоохоронних органів, які відповідно до закону залучені до здійснення заходів правового режиму воєнного стану⁵².

Заходи з контролю в'їзду / виїзду включають:

1) на блокпостах:

- перевірку документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи;
- перевірку документів, необхідних для здійснення перевезення вантажу (документів на транспортний засіб, документів на вантаж, дорожнього листа тощо);
- проведення огляду транспортного засобу та вантажу (товару) щодо відповідності документам на вантаж (товар);
- затримання осіб, транспортних засобів, вантажу (товару), проведення їх огляду та передачу їх уповноваженим представникам правоохоронних органів;

⁵¹ Порядок проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 р. № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-%D0%BF>

⁵² Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1455. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text>

– тимчасове обмеження (заборону) руху транспортних засобів та осіб;

2) *поза межами блокпостів:*

– виявлення порушення встановленого порядку переміщення осіб, транспортних засобів, вантажів (товарів) на територію, де встановлено особливий режим;

– затримання осіб, транспортних засобів, вантажу (товару), проведення їх огляду та передачу їх уповноваженим представникам правоохоронних органів⁵³.

Перевірка документів в осіб, огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів громадян здійснюється лише після введення воєнного стану в межах території та у строки, зазначені в Указі Президента України про введення воєнного стану, на підставі наказу військового командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення).

Під час проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів громадян поліцейський може застосовувати технічні прилади та технічні засоби, що мають функції виявлення вибухонебезпечних предметів та речей (речовин), обіг яких заборонено чи обмежено, фото-, аудіо- і відеофіксації.

Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, у таких випадках:

– якщо особа має зовнішні ознаки, схожі на ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

– якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

– якщо особа перебуває на території чи об'єкті зі спеціальним режимом;

– якщо в особи є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений або для

⁵³ Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1455. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text>

зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

- якщо особа перебуває в місці вчинення кримінального, адміністративного правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

- якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення;

- якщо особою порушено відповідні заборони, введені на території, де запроваджено правовий режим воєнного стану.

З метою здійснення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів поліцейський може проводити поверхневу перевірку.

Поверхнева перевірка проводиться шляхом візуального огляду особи, проведення по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуального огляду речей, багажу, вантажів та/або транспортного засобу (салону, багажника).

Поліцейський для проведення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі речі, обіг яких заборонено чи обмежено або які становлять загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Поліцейський має право проводити поверхневу перевірку речей, транспортних засобів, багажу та вантажу:

- якщо існує достатньо підстав вважати, що у транспортному засобі перебуває правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

- якщо існує достатньо підстав вважати, що у транспортному засобі перебувають речі, обіг яких заборонено чи обмежено або які становлять загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

- якщо існує достатньо підстав вважати, що речі, багаж, вантажі або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або вони перебувають в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Поліцейський під час проведення поверхневої перевірки транспортного засобу має право вимагати відкриття кришки багажника та/або двері салону. Під час поверхневої перевірки речей або транспортного засобу особа повинна самостійно показати вміст особистих речей чи транспортного засобу.

Поліцейський має право зупиняти транспортні засоби в разі:

- порушення водієм Правил дорожнього руху;
- якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;
- якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;
- якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;
- необхідності здійснення опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;
- необхідності залучення водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;
- необхідності обмеження чи заборони руху транспортних засобів;
- якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;
- порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв;
- проїзду транспортних засобів через блокпости та контрольні пункти в'їзду-виїзду.

У разі виявлення під час перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів громадян ознак складу кримінального та/або адміністративного

правопорушення затримання таких осіб та вилучення відповідних речей здійснюється відповідно до вимог КПК та КУпАП⁵⁴.

Дії поліцейських в умовах активних бойових дій та на деокупованих територіях

Реалії сьогодення вимагають професійних дій від поліцейських в умовах активних бойових конфліктів та на деокупованих територіях, зокрема щодо:

- розмінування територій та будівель слідчо-оперативними групами, що обладнані пересувними криміналістичними лабораторіями;
- виявлення колаборантів та диверсійних груп;
- фіксації та документування воєнних злочинів залежно від їх типу (захист місця злочину, збереження доказів, проведення фото- та відеофіксації, опитування свідків);
- розслідування окремих видів військових злочинів;
- здійснення заходів поліцейського піклування з урахуванням суттєвого збільшення кола осіб, що потребують таких заходів;
- перевірки транспортних засобів на автошляхах та блок-постах;
- протидії мародерству;
- пошуку безвісти зниклих осіб;
- психологічного забезпечення діяльності органів (підрозділів) поліції в умовах воєнного стану та надання поліцейськими первинної психологічної допомоги різним категоріям громадян.

⁵⁴ Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>

Розділ 14

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

14.1. Сутність та основні принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів (підрозділів) Національної поліції України

Одним із найважливіших напрямів забезпечення ефективної діяльності Національної поліції є інформаційно-аналітичне забезпечення, завдяки якому органи поліції отримують необхідну для профілактичної роботи інформацію, а також забезпечуються багатофункціональною системою її обробки, аналізу та систематизації.

Інформаційне забезпечення тому й розглядається, як правило, у нерозривному зв'язку з аналітичним, оскільки сама по собі інформація без її належної обробки та системного аналізу не може бути використана з достатньою ефективністю¹.

Якщо відсутні інформаційні відомості, то процес управління стає таким, якого можна розцінювати як неможливий, його наочність не дає змоги створити умови, щоб оцінювати ситуацію, виявляти проблеми, прогнозувати розвиток подій, готувати управлінські рішення та контролювати їх втілення. Дії правоохоронних органів при виконанні дуже складні і потребують систематичного регулювання, а взаємодія правоохоронних органів є можливою лише при виконанні належної і точної системи інформаційного забезпечення².

¹ Фелик В. І. Структура інформаційно-аналітичного забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України. *Наше право*. 2017. № 2. С. 90–95.

² Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 199.

Інформаційно-аналітична діяльність – це система діянь, заснованих на інструментах, нормативних і методичних матеріалах для вивчення, обробки та аналізу відомостей з ціллю точного, швидкого вирішення питань³.

Прийняття рішень – наукова галузь, завданням якої є систематизувати раціональні схеми вибору рішень та оцінювати їхні сильні сторони. Це передбачає вибір найкращої (оптимальної) з-поміж безлічі конкуруючих стратегій вирішення заданої проблеми на основі аналізу умов та наслідків їх реалізації. Вагомим доповненням до останньої тези є те, що умови розуміються не лише як «щасливий період», який заморожений, але й ті, що можуть виникнути при реалізації підсистеми.

У різні часи вчені неодноразово вдавалися до звичної концепції визначення поняття інформації, намагаючись встановити її загальну характеристику, незалежно від галузей наукового знання. У перекладі з латинської «інформація» означає «пояснення», «твердження»⁴, тобто йдеться про інформацію (або про її сукупність), про предмети, явища та процеси світу. Дефініція терміна «інформація» неодноразово змінювалась, її межі розширювались. Спершу це слово трактувалось як «презентація», «концепція», потім – «інформація», «передача повідомлень». Сьогодні загалом інформацію розуміють як факти про навколишній світ і процеси, що відбуваються в ньому, повідомлення, які інформують про стан речей, вивчаються людьми або спеціальною технікою.

Коли доводиться говорити про інформацію як юридичний термін, то формою її вираження буде законодавче правило, яке встановлює термін «інформація».

Закон України «Про інформацію» визначає інформацію як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді⁵.

Звертається увага на те, що обов'язковою умовою для інформації є можливість її закріплення на медіальних

³ Сурмин Ю. П. Теорія систем і системний аналіз : навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. С. 242.

⁴ Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю. Шемшученка. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 2: Д–Й. 1999. С. 717.

⁵ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

предметах (на будь-якому матеріальному об'єкті або середовищі, що може впродовж певного терміну зберігати, тобто нести в своєму складі занесену в/на нього інформацію, наприклад, на пластиківі, магнітні матеріали або відображення даних в електронній формі, тобто фіксація на електронному носії з використанням засобів електронної техніки, а також передача за допомогою електрозв'язку). Однак, з'ясувавши суть поняття «дані», можна зрозуміти, що вони вимагають їх автоматичної обробки електронними засобами⁶.

З огляду на те, що термін закріплює під інформацією тільки «відомості та/або дані, які можуть бути виготовлені на матеріальних носіях або показані на електронці», його правозастосування може взагалі утруднитися в цивільно-правових відносинах, де інформація є нематеріальне благо (глава 15 Цивільного кодексу України) і не зводиться до матеріального (фізичного) об'єкта, на якому вона зафіксована, або до застосування її в електронному вигляді⁷, наприклад, при здійсненні прав на захист честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи⁸. Тобто носій матеріальний необхідний для збереження або передавання відомостей⁹.

У системі вивчення поняття інформаційно-аналітичного забезпечення управління органами Національної поліції слід виділити ще один термін – «аналітика». Аналітика – це частина логіки, яка розглядає стадію вивчення аналізу як науку.

Аналітика – розгалужена і складна стадія фактів, складовими частинами якої є й інші науки: логіка (наука про

⁶ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокуренька; передм. В. В. Сокуренька ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 200.

⁷ Там само. С. 201.

⁸ Мілованов В. Зауваження до проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про інформацію» від 2 листопада 2010 року № 7321. *Головне юридичне управління*. 2010. 15 жовтня. 4 с. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38920.

⁹ Харенко О. В. Поняття «інформація» в юридичній науці та законодавстві України. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 120–121.

закономірності точного мислення), методологія (система принципів, методів і прийомів ознайомчої діяльності), евристика (наука, що досліджує щось нове в різних галузях життя), інформатика (наука про інформацію, можливість її одержання, збір, обробку та передачу).

Теперішня аналітика – це основа інтелектуальної, логіко-мисленнєвої сфери роботи. Вона ґрунтується не стільки на принципі констатації фактів, скільки на принципі «попередку фактів», що допомагає особі спланувати етапи аналізу в роботі; це система принципів організаційного і технологічного забезпечення індивідуальної й колективної розумової діяльності, що дає змогу якісно обробляти інформацію з метою виділення точних наявних і придбання нових знань, а також підготовки інформаційної бази для прийняття управлінських рішень і досягнення найбільших результатів¹⁰.

У сучасних умовах роль аналітики в сфері поліцейської діяльності постійно підвищується. Вчені у сфері аналітики дедалі більше впливають на успішний розвиток людства. У деяких країнах, особливо в економічно розвинутих, інформаційно-аналітичні відділи утворюються в різних державних установах, приватних структурах тощо. Наслідками швидкого розвитку інформаційно-аналітичних відділів стає таке¹¹:

- систематичне розширення соціальних, екологічних і політичних процесів у глобальному масштабі з їх структуруванням, динамічним розвитком. Зрозуміло, що потрібно оцінювати ці постійно змінювані процеси;

- у соціальному управлінні сучасна людина стикається з проблемою, яка потребує успішного вирішення. Ускладнення соціальних систем (а це об'єктивний процес) призводить до збільшення їх нестабільності та кризових явищ. Спроби уникнути втрат – це намагання керівників шукати оптимальні рішення з мінімальним ризиком. Для цього потрібен повний

¹⁰ Дяченко Н. П. Методологічне забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління*. 2013. № 4. С. 196.

¹¹ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 203.

аналіз ситуації з обґрунтованими висновками, що допоможе досягти бажаного результату;

- інтенсивна динаміка соціальних процесів створює значні суперечливі потоки інформації, які вимагають правильних наукових суджень, аналізу, контролю, неможливих без передових аналітико-сучасних технологій;

- посилення конкуренції, зокрема суперництво між державами щодо володіння сферами впливу, фінансовими важелями, природними ресурсами тощо. Аналітичні відділи дають можливість приймати управлінські рішення, що захищають від різних непорозумінь, систематизують і вивчають явища та факти щодо кризи¹².

Інформаційно-аналітичне забезпечення – це системна концепція, яка охоплює два взаємопов'язані компоненти, а саме:

- аналітичний – як друга, похідна фаза інформаційного процесу та аналітичне забезпечення в системі управління будь-якої системи: діяльність вивчається спеціально підготовленими спеціалістами на основі наявних інформаційних даних і складних процесів про нові науки, про явище чи подію, залом про інформацію;

- інформаційний – щодо самостійної діяльності спеціально підготовлених спеціалістів, які займаються збором та обробкою фактів про інформаційні підрозділи (перша фаза процесу безпеки аналітичних відомостей в системі управління будь-якого апарату).

Інформаційно-аналітичну систему підтримки управління слід визначати як взаємопов'язаний та адекватно сформований набір організаційних, правових, інформаційних, методологічних складових, що забезпечує потрібну якість управлінських рішень щодо питань, які прийняті у зв'язку з використанням обґрунтованих раціональних інформаційних ресурсів та інформаційних технологій¹³.

¹² Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2014. С. 17–18.

¹³ Дяченко Н. П. Методологічне забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління*. 2013. №. 4. С. 196.

Інформаційно-аналітичне регулювання – це система, яка сприяє утворенню гарантій та умов для більших потреб і виконання обов'язків органів державного управління на основі навчання та використання інформаційних потоків. Метою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування є створення умов для прийняття ефективних рішень щодо управління державою¹⁴.

Інформаційно-аналітична підтримка управління в органах Національної поліції України має свої характеристики, тому що основним завданням поліції є захист і безпека особи та збір, аналіз, зберігання відомостей про події і реальні явища, що є завершальним етапом при розслідуванні правопорушення¹⁵.

Інформаційну безпеку описують як динамічну систему збору оцінки та переробки даних, сформованих для вдосконалення управлінських рішень. На думку вченого, інформаційне забезпечення може розглядатися і як система подання відомостей, і як сукупність видів документації та паперів, нормативно-правової бази та рішень, що реалізуються, стосовно обсягів, існуючих форм відомостей, які застосовуються в інформаційному просторі під час роботи¹⁶.

Категорія «інформаційне забезпечення» включає процес збору та обробки інформації, формування інформаційних систем, створення процесу керівництва такою інформацією, а також процес навчання на основі наявної інформації, обізнаності громадян і громадянського суспільства в цілому.

Інформаційне регулювання у сфері адміністративної та юрисдикційної діяльності органів поліції займає чільне місце, включає збір, обробку й аналіз відомостей про правові судові спори та адміністративні правопорушення на основі отриманих відомостей, дозволяє запобігти злочинній поведінці

¹⁴ Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів влади : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управ. : спец. 25.00.02. Запоріжжя, 2008. С. 8.

¹⁵ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 204.

¹⁶ Стокороса Т. М. Інформатизація та інформаційне забезпечення: підходи до трактування понять. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.9. С. 296.

та усуває причини й умови, які породжують таку поведінку, вживає негайних заходів для припинення таких дій та відновлення законних прав, свобод чи інтересів. Це сприяє більш швидкій ідентифікації осіб, які порушують громадський порядок, та вивченню причин вчинення правопорушень. Така підтримка допомагає виявити проблеми в роботі певних органів, що сприяє їх швидкому усуненню. Інформаційне забезпечення правоохоронних органів – це сукупність фактів та відомостей про інформацію, які містять дані, що стосуються належного виконання своїх обов'язків працівниками, особливо у сфері адміністративної та юрисдикційної діяльності¹⁷.

Підсумовуючи розглянуте, можна ідентифікувати *ознаки інформаційного забезпечення адміністративної та юрисдикційної роботи правоохоронних органів, зокрема:*

- це процес подачі, збору, обробки, аналізу, систематизації та реєстрації інформації, пов'язаної з адміністрацією – юридичний спір або адміністративне право – дозвіл;

- складається з низки документів та інших носіїв інформації, що містять інформацію, важливу для поліції, щоб адекватно виконувати свої обов'язки, в тому числі в контексті адміністративної юрисдикційної діяльності;

- спрямовано на створення рішень щодо управління та ефективного виконання правоохоронними органами своїх обов'язків;

- затверджується за допомогою спеціальних засобів і способів;

- допомагає впливати на правове мислення та совість громадян та суспільство загалом для запобігання здійсненню негативних вчинків¹⁸.

З огляду на ці ознаки, *інформаційне забезпечення адміністративно-юрисдикційних дій органів поліції можна розглядати двояко:*

1) як систему подачі, збору, обробки, аналізу, систематизації та фіксації інформації про адміністративний спір –

¹⁷ Шоптенко С. С. Зміст та основні напрями інформаційного забезпечення адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 52.

¹⁸ Там само.

чи адміністративне правопорушення та в наступному етапі прийняття відповідних управлінських результатів чи певних дій, що реалізується за допомогою інструментів і методів відповідного змісту;

2) як систему інформації, записаної в документах чи інших засобах зберігання інформації, яка важлива для правоохоронних органів і дає змогу належним чином виконувати свої обов'язки у сфері адміністративної та юрисдикційної діяльності, а також впливати на правосвідомість громадян та суспільства в цілому, з метою запобігання злочинам і деліктам¹⁹.

У наукових працях з інформаційного права **інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронних органів визнається як комплекс правових, технологічних, організаційних засобів, які забезпечують процес збирання, отримання, обробки, поширення, аналізу та вживання інформаційних ресурсів, які необхідні для здійснення визначених законом завдань та функцій цих органів**²⁰. Слід зазначити, що правові аспекти інформаційної діяльності органів поліції містяться у законах України «Про Національну поліцію», «Про інформацію» та деяких інших.

Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів, зокрема під час здійснення адміністративних та юрисдикційних положень законодавства, регулюється чинним законодавством, яке встановлює, що всі правоохоронні органи повинні збирати відомості про їхню роботу, обмінюватися цією інформацією з іншими силами підрозділів, а також із зазначенням інформації, важливої для прийняття ефективних управлінських наказів, забезпечення захисту свобод і законних інтересів фізичних осіб, громадськості. Найбільш розлого питання інформаційного забезпечення адміністративної та судової діяльності висвітлено законодавством про діяльність

¹⁹ Шоптенко С. С. Зміст та основні напрями інформаційного забезпечення адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 52.

²⁰ Світлична В. Ю. Інформаційна безпека: багатогранність сутності, види загроз та шляхи забезпечення. *Комунальне господарство міст* : наук.-техн. зб. / відп. ред. В. М. Бабаєв ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ, 2013. Вип. 109. С. 367.

Національної поліції. Це обумовлено відносно новими нормами права у цій галузі, що було відсутнє, враховуючи актуальність питань інформаційного забезпечення в правоохоронних органах останнім часом. Крім того, саме для правильного виконання службових обов'язків необхідно гарантувати доступ своїх працівників до видів даних та носіїв інформації, які містяться у базах даних про фізичних та юридичних осіб, а також про окремі факти та явища²¹.

Варто наголосити, що інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності окремих органів Національної поліції України охоплює три системні напрями: 1) інформаційні системи, які збирають, накопичують, обробляють, архівують та надають споживачеві потрібні відомості; 2) аналітичну роботу, яка полягає у створенні організаційних заходів та способів навчання, обробці та узагальненні відомостей; 3) управлінську діяльність, яка полягає у гарантуванні та прийнятті необхідних наказів щодо стратегії та тактики боротьби з деліктами²².

Доцільно вкотре наголосити, що інформаційно-аналітична підтримка діяльності розглядається як сукупність заходів зі збору, прийому, зберігання, використання, обробки та накопичення відомостей з подальшим їх вивченням із метою узагальнення результатів і наслідків діяльності та адаптування відповідно до цього подальших управлінських рішень²³.

Аналітично-інформаційне забезпечення управління в органах Національної поліції України має свої особливості, адже основне завдання поліції – це боротьба з правопорушеннями та отримання, обробка, аналіз, використання і зберігання

²¹ Шоптенко С. С. Зміст та основні напрями інформаційного забезпечення адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 52.

²² Мовчан А. В. Теоретичні засади інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 182.

²³ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокуренька ; передм. В. В. Сокуренька ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 205.

інформації про події та реальні явища, що є ключовими завданнями розслідування злочину²⁴.

Будь-яка сфера діяльності поліцейських органів здійснюється на принципах верховенства права, поваги до прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичного нейтралітету, взаємодії з населенням на принципах партнерства та наступності. Аналогічно, управлінські дії здійснюються з дотриманням норм принципів, але для кожного окремого виду діяльності поліції, крім перелічених вище загальних принципів її діяльності, можна додати ще спеціальні²⁵.

Однак для сфери управління важливо негайно знати первинну інформацію, щоби бути більш ініціативним у виявленні проблемних ситуацій та прогнозуванні подій. При цьому в процесі інформаційно-аналітичної роботи правоохоронних органів необхідно дотримуватися таких принципів, як об'єктивність, надійність, наступність, послідовність, активність, актуальність, ініціативність, відданість, повнота²⁶.

Наявна в Україні система інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної влади та управління вимагає системного підходу в частині методологічного супроводу та правового регулювання. Регламентація вказаних відносин необхідна для здійснення єдиної, скоординованої державної політики у зазначеній сфері, спрямованої на підвищення ефективності прийнятих політичних рішень.

Аналіз організації інформаційно-аналітичної діяльності в органах державної влади та управління, а також зміст нормативно-правової бази, що регулює такі питання, свідчить про існування відмінностей у характері й обсягах наповнення нормативно-правової бази, в підходах до визначення основних понять та організації діяльності. Правова регламентація відносин у розглядуваній сфері ґрунтується на підходах,

²⁴ Коваленко А. В. Теоретико-правовий аспект інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності поліції України у сфері протидії злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 2. С. 9.

²⁵ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 205.

²⁶ Там само.

сформульованих без урахування практичної діяльності, що зумовлює виникнення проблем під час розробки, прийняття та реалізації правових норм, які регулюють відносини в цій сфері.

Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та нормативно-правової бази, що регламентує відносини в цій сфері, передбачає: розробку понятійно-категоріального апарату, який застосовується для правового регулювання зазначеної сфери; формування уніфікованої методології здійснення інформаційно-аналітичної діяльності; закріплення основних напрямів і вдосконалення правового регулювання інформаційно-аналітичної діяльності в рамках цілісної ієрархічної системи нормативно-правових актів.

Визначення та закріплення принципів інформаційно-аналітичного забезпечення дає змогу створити на державному рівні ефективну систему інформаційно-аналітичного забезпечення, сформувати і закріпити єдині підходи до системи та змісту нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері інформаційно-аналітичної діяльності, а також створити необхідні умови, спрямовані на підвищення ефективності управління суспільно-політичними процесами в суспільстві²⁷.

Принцип об'єктивності передбачає безкомпромісність особи до інформаційно-аналітичної діяльності та її результатів під час виконання нею інформаційно-аналітичного забезпечення. Цей принцип дуже цікавий. За умови його застосування знижується ступінь суб'єктивності в процесі прийняття рішень. Аналітик вільніший від своєї упередженої думки, менш емоційний у трактуванні джерел інформації, що дозволяє йому сподіватися тільки на дані й на свої знання.

Принцип достовірності означає, що інформацію, яка буде застосована у процесі аналітичної діяльності, слід розглядати як критерій істинності²⁸.

Безперервність і гнучкість взаємопов'язані між собою на рівні організації постійного інформаційно-аналітичного моніторингу, що допомагає, з одного боку, своєчасно виявляти

²⁷ Ковальчук Я. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 132.

²⁸ Там само.

зміни, які відбуваються в поточній ситуації, в проведеному дослідженні або реалізації запланованих заходів, а з іншого боку, швидко надає можливість адаптувати до цих змін управлінську діяльність без кардинальних модифікацій комплексу застосовуваних методів і використовуваних засобів реалізації аналітичної роботи²⁹.

Принцип наступності означає, що процес підтримки надходження даних і фактів при аналітичному управлінні в поліції повинен тривати постійно, без змін. Необхідно постійно забезпечувати прийом, збирання, накопичення та аналіз інформації для надання більш відповідної інформації органам поліції та їхнім керівникам.

Принцип системності криється в тім, що інформаційно-аналітичне забезпечення є сукупністю самостійних дій і фактів, спрямованих на отримання, обробку та аналіз інформації.

Принцип ініціативної роботи передбачає, що працівники, які надають інформаційно-аналітичну підтримку, повинні проявляти потрібну ініціативу, а креативний пошук оптимальних управлінських рішень в операційному середовищі постійно розвивається. Практика підтверджує, що бездіяльність працівників у цій сфері заважає досягати щонайвищих кінцевих результатів інформаційно-аналітичного спрямування.

Завдяки *принципу цілеспрямованості* в діяльності органів та підрозділів поліції виникають конкретні проблеми, а також вживаються заходи з усунення виявлених проблем для виконання поставлених завдань. Цей принцип має два рівні поставленої мети: загальнодержавний та місцевий. Національними цілями в сфері роботи поліції є організація політики держави у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави від злочинних вторгнень, боротьба зі злочинністю, розкриття та розслідування правопорушень. На місцевому рівні це може бути розкриття певних правопорушень, профілактична робота, усунення причин та умов вчинення злочинів і виявлення їх причин.

²⁹ Ковальчук Я. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 134.

Принцип повноти передбачає, що вся наявна інформація використовуватиметься під час діяльності з аналізу інформації і можна буде вирішити проблемні питання. Повнота наявної інформації необхідна для вирішення поставлених завдань управління і досягнення намічених цілей³⁰.

Принцип обґрунтованості означає, що результати, отримані в процесі інформаційно-аналітичної діяльності, мають не лише вважатися правдивим, а й бути підтверджені реальними фактами. Крім того, в процесі такої діяльності сучасні наукові підходи до інформаційних методів та аналітичної діяльності повинні бути успішними³¹.

Окремо застосовувані принципи один від одного не позбавляють ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення якісного управління поліцією, однак лише повна система заходів, що відповідають усім принципам, здатна підвищити ефективність та результативність прийнятого рішення за допомогою інформаційно-аналітичної сфери³².

Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України можна класифікувати на види: загальноправові, галузеві та спеціальні. До першої групи належить сукупність загальних принципів, що притаманні всій системі публічного управління. До другої групи – сукупність принципів, які впливають зі змісту галузевих нормативно-правових актів, що визначають порядок роботи з інформацією та засади аналітичної роботи. До третьої групи належать спеціальні принципи, що обумовлюють порядок організації інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів поліції³³.

³⁰ Ковальчук Я. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 134.

³¹ Управління органами Національної поліції України: підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 206.

³² Там само.

³³ Ковальчук Я. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 135.

14.2. Зміст інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів (підрозділів) Національної поліції України

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», ***поліція у рамках інформаційно-аналітичної діяльності:***

1) формує реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;

2) користується реєстрами та базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;

3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;

4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями;

5) надає до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів в електронній формі та в обсягах даних, зазначених у статтях 7, 14 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», відомості, необхідні для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Поліція може створювати власні реєстри та бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону, та інформаційно-аналітичні системи (у тому числі міжвідомчі), необхідні для виконання покладених на неї повноважень³⁴.

Діяльність поліції, пов'язана зі захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України.

³⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Поліція зобов'язана письмово інформувати митні органи про виявлення нецільового використання та/або передачі транспортних засобів особистого користування, тимчасово ввезених на митну територію України чи поміщених у митний режим транзиту, у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такі транспортні засоби на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також про виявлення розкомплектування таких транспортних засобів³⁵.

Формування інформаційних ресурсів поліцією

Поліція засобами інформаційно-комунікаційної системи наповнює та підтримує в актуальному стані реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно:

1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;

2) виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;

3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду;

4) розшуку осіб, зниклих безвісти;

5) установлення особи невпізнаних трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;

6) зареєстрованих в органах поліції і поліції кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій;

7) осіб, щодо яких поліцією застосовано адміністративне затримання, затримання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, або інше законне затримання; осіб, підданих адміністративному арешту, домашньому арешту; осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення;

³⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

8) осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією;

9) зареєстрованих корупційних кримінальних правопорушень, адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах;

10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні;

11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;

12) викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян;

13) знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або обмежених в обігу, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери;

14) транспортних засобів, які розшукуються, в тому числі у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безхазяйних транспортних засобів, а також викрадених, втрачених номерних знаків;

15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;

16) зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї з числа тієї, що незаконно зберігалася;

18) бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону;

19) дорожньо-транспортних пригод, оформлення яких здійснювалося поліцією, та їх наслідків³⁶.

При наповненні реєстрів та баз (банків) даних, визначених законодавством, поліція забезпечує збирання, накопичення

³⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

мультимедійної інформації (фото-, відео-, звукозаписи) та біометричних даних (відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук, дактилокартки).

Збирання, накопичення, зберігання, використання та знищення біометричних даних здійснюється відповідно до вимог закону в порядку, встановленому Міністерством внутрішніх справ України.

Збирання, накопичення, зберігання, використання та знищення відомостей про генетичні ознаки людини (геномну інформацію людини) здійснюється відповідно до закону.

Поліція забезпечує внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та здійснює підтримання таких відомостей в актуальному стані в межах, визначених законодавством³⁷.

Використання поліцією інформаційних ресурсів

Поліція має безпосередній оперативний (у тому числі автоматизований) доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади з обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних».

Інформація про доступ до реєстру та бази (банку) даних повинна фіксуватися та зберігатися в автоматизованій системі обробки даних, включно з інформацією про особу, яка отримала доступ, та про обсяг даних, доступ до яких було отримано.

Кожна дія особи щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, передбачених статтями 25–27 Закону України «Про Національну поліцію», фіксується у спеціальному електронному архіві інформаційно-комунікаційної системи, за допомогою якої отримано відомості³⁸.

В електронному архіві фіксуються прізвище, ім'я, по батькові, посада та номер спеціального жетона (за наявності), вид отриманої інформації, реєстр, з якого отримувалася інформація, час отримання інформації та інші дані, необхідні для ідентифікації особи, яка отримувала інформацію з інформаційних ресурсів, реєстрів та баз (банків) даних.

³⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

³⁸ Там само.

Відповідальність за протиправне використання інформаційних ресурсів

Поліція вживає всіх заходів для недопущення будь-яких порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.

Поліцейські та особи, які за Законом мають доступ до інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та інших інформаційно-комунікаційних систем (інформаційних ресурсів), несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.

Міністерство внутрішніх справ України у межах компетенції здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів під час формування та користування поліцейськими інформаційними реєстрами та базами (банками) даних у порядку, визначеному у статтях 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію»³⁹.

Варто зауважити, що інформаційно-аналітична діяльність та її результати є ключовими не тільки для ефективного управління органами поліції, а й для розроблення та реалізації різних програм протидії злочинності, перспективного моделювання правоохоронної та правозастосовної діяльності у конкретних соціально-економічних і демографічних умовах та з урахуванням даних оперативної обстановки. Це допомагає організації управління органами поліції як складною правоохоронною системою в мінливому соціальному середовищі, оптимізації самої системи та своєчасному розподілу її ресурсів. Усе це неможливе без розвитку інформаційно-технологічного забезпечення в управлінні, яке має бути постійним, безперервним, у режимі моніторингу⁴⁰.

³⁹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

⁴⁰ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 209.

Потрібно наголосити, що робота в інформаційно-аналітичній сфері та її результати пошуку мають велике значення для позитивного управління в органах поліції, для вдосконалення різних програм боротьби з правопорушеннями, прогресивного моделювання сил і засобів поліції, порядку та застосування у конкретних соціально-економічних і демографічних умовах, надто з урахуванням інформації оперативних даних на місцях. Це допомагає організації управління органами поліції та правоохоронною системою в непередбачуваних умовах певного соціуму, що розвивається, оптимізації самої системи та поетапному поділу її потужностей. Але все це неможливо без розвитку програмного забезпечення в управлінні, що має бути постійним, досконалим у процесі системного нагляду⁴¹.

Можна виділити головні **типи діянь інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні Національної поліції**:

- задоволення потреб працівників поліції, суспільства, а також інших органів в інформації, необхідній для забезпечення взаємодії між усіма учасниками правоохоронних органів та сфери діяльності щодо усунення негативної поведінки;
- інформування поліції, суспільства про криміногенну ситуацію, останні нормативні питання щодо вдосконалення, факти та явища, що становлять загрозу для суспільства чи держави, результати діяльності відділів поліції, матеріально-технічне та соціальне забезпечення поліції, рівень готовності працівників поліції до різних ситуацій надзвичайного характеру⁴²;
- передача поліції певних відомостей та необхідних документів про їх роботу;
- інформування поліції та адміністрації про залучення певних сил і способи для досягнення поліцією своїх завдань.

Будь-яка мета виконується шляхом організації системи інформаційно-аналітичних функцій, які можна поділити на *п'ять класів на основі ступеня розвідки та складності роботи в органах Національної поліції*⁴³.

⁴¹ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 206.

⁴² Там само. С. 210.

⁴³ Там само.

Перший клас – найпростіші завдання, які передбачають формальну процедуру, виконання якої (крім часу) не є складним для тих, хто це виконує. Ці заходи є стандартизованими і запланованими. До них належать: контроль та облік, оформлення документів, їх тиражування, розповсюдження тощо. Такий план робіт виконується майже всіма автоматизованими інформаційними системами. Призначення цього класу, якщо вони застосовуються для прийняття рішень, називаються завданнями прийняття рішень в умовах абсолютної визначеності. Крім того, немає випадкових і невизначених умов.

Другий клас – більш складні завдання щодо прийняття управлінських рішень у ризикованих умовах. Їх розв'язання можливе за допомогою застосування методів теорії ймовірностей, аналітичного способу.

Третій клас формується з погано структурованих завдань, що містять невідомі або незмінні (кількісно не порашовані) елементи. І саме тому характерна відсутність методів розв'язання, заснованих на безпосередній обробці даних та відомостей. Формулювання завдань ґрунтується на процесі прийняття рішень в умовах неточних даних.

Четвертий клас складається зі завдань прийняття рішень в умовах протидії чи конфлікту. У задачах цього класу можуть бути випадкові фактори, для яких невідомі закони їхнього впливу. Їх здійснення може бути (але не завжди) методами теорії ймовірностей та моделювання теорій ігор.

П'ятий клас – найскладніші завдання з прийняття рішень, які характеризуються неможливістю формалізації через високий ступінь складності завдань. До такої роботи можна віднести питання планування та аналізу⁴⁴.

З огляду на різні рівні складності завдань, що стоять перед суб'єктами управління в Національній поліції, можна

⁴⁴ Ягупов В. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління професійно-технічними навчальними закладами. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Серія: Професійна педагогіка*. 2015. № 9. С. 81.

констатувати, що *інформаційно-аналітичне забезпечення відбувається у чотирьох напрямках*⁴⁵:

1. Ситуаційний та системний аналіз – забезпечує необхідний рівень якості рішень, що приймаються, завдяки поглибленню аналітичних та прогностичних процедур під час обробки інформації, що стосується ситуацій у зовнішньому середовищі, та оцінюванню наслідків прийнятих рішень.

2. Підтримка процесу підготовки управлінського рішення – забезпечує належний якісний рівень ухвалюваних рішень шляхом надання інформації про прецеденти в ході вирішення аналогічних проблем і завдяки аналітичній обробці інформації та підтримці змістовної експертизи ухвалюваних рішень.

3. Підтримка процесу прийняття рішення – забезпечує необхідний рівень обґрунтованості рішень, їх узгодженість через супровід процедурних і змістових аспектів групового обговорення та прийняття рішень.

4. Підтримка управління діяльністю самого органу поліції – забезпечує належний рівень підсумкових показників ефективності діяльності поліції шляхом інформаційного обслуговування внутрішньоуправлінських функцій та автоматизації підтримки основних процедур внутрішнього управління⁴⁶.

З метою правильної організації та належного керування інформаційно-аналітичним забезпеченням органами поліції було розроблено Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України»⁴⁷.

Інформаційно-комунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – система

⁴⁵ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 211.

⁴⁶ Коломієць Є. В. Удосконалення механізму інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління в Україні : дис. ... канд. наук з держ. управ.: 25.00.02. Київ, 2015. С. 50.

⁴⁷ Про затвердження Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ від 03.08.2017 р. № 676 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ від 14.02.2022 р. № 122). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>

ІПНП) – це сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обробки відомостей, що утворюються у процесі діяльності Національної поліції України та її інформаційно-аналітичного забезпечення. Система ІПНП є функціональною підсистемою єдиної інформаційної системи МВС (далі – ЄІС МВС).

Основними завданнями системи ІПНП є:

- інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Національної поліції України;
- забезпечення наповнення та підтримки в актуальному стані інформаційних ресурсів баз (банків) даних, що входять до ЄІС МВС;
- забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу;
- забезпечення електронної взаємодії з МВС та іншими органами державної влади.

Система ІПНП призначена для:

- формування інформаційних ресурсів ЄІС МВС;
- обробки інформації, яка утворена в процесі діяльності поліції;
- аналітичної обробки інформації, отриманої з автоматичної фото- і відеотехніки;
- надання безпосереднього оперативного доступу до інформаційних ресурсів ЄІС МВС;
- генерації інтерфейсів та функціонування вебсервісів для здійснення інформаційної взаємодії органів (підрозділів) поліції з іншими органами державної влади, органами правопорядку іноземних держав, міжнародними організаціями;
- здійснення пошукових та аналітичних функцій для використання інформації з інформаційних ресурсів (баз даних) поліції, МВС та інших органів державної влади в межах службової діяльності відповідно до рівня доступу і повноважень за запитом або регламентом;
- використання програмних компонентів геоінформаційних підсистем для візуалізації інформації у вигляді електронних карт, автоматичної зміни зображеного образу об'єкта залежно від зміни його характеристик, зміни масштабу та деталізації картографічної інформації в інформаційних ресурсах;

- забезпечення автоматизації процесів управління силами та засобами поліції;
- забезпечення електронного документообігу в органах (підрозділах) поліції, обміну електронними документами з МВС України;
- комплексного захисту інформації та розмежування доступу до інформації, що зберігається в базах даних системи ІПНП⁴⁸.

Інформаційними ресурсами системи ІПНП є інформація, яка утворена в процесі діяльності поліції та використовується для:

- наповнення та підтримки в актуальному стані баз (банків) даних, які входять до ЄІС МВС та визначені статтею 26 Закону України «Про Національну поліцію»;
- формування баз даних у сфері управлінських відносин, необхідних для виконання покладених на поліцію повноважень;
- формування баз даних, необхідних для забезпечення щоденної діяльності поліції, у сфері трудових відносин, фінансового забезпечення, документообігу.

В інформаційних ресурсах системи ІПНП обробляється інформація, яка належить до державних інформаційних ресурсів. Така інформація не підлягає поширенню та передачі іншим особам, крім випадків, передбачених законодавством.

Бази даних поліції, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції, містять відомості, зокрема, щодо:

- повідомлень про кримінальні та адміністративні правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, що надійшли технічними каналами зв'язку;
- інформації, отриманої з фото- і відеотехніки, відповідно до статті 40 Закону України «Про Національну поліцію»;
- щодобових переліків та складу нарядів поліції та слідчо-оперативних груп, що заступають на чергування;

⁴⁸ Про затвердження Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ від 03.08.2017 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>

- завдань та орієнтувань, що доводились до нарядів поліції для реагування на повідомлення про кримінальні та адміністративні правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події;

- звітування нарядів поліції за результатами реагування на повідомлення про кримінальні та адміністративні правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, виявлення додаткових обставин на місці пригоди;

- пересувань нарядів поліції, які отримані з планшетних комп'ютерів (мобільних терміналів) та засобами GPS.

Поліція може створювати інші бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції, відповідно до статті 25 Закону України «Про Національну поліцію».

Порядок формування та використання інформаційних ресурсів системи ІПНП регулюється окремими нормативно-правовими актами МВС або організаційно-розпорядчими актами Національної поліції України з дотриманням вимог законодавства України⁴⁹.

Суб'єкти системи ІПНП

Власником системи ІПНП є Національна поліція України.

1. Власник системи ІПНП вживає заходів із організації матеріально-технічного та кадрового забезпечення, що необхідні для ефективного функціонування системи.

2. Адміністратором системи ІПНП є уповноважений структурний підрозділ апарату центрального органу управління Національної поліції України.

Адміністратор системи ІПНП забезпечує вирішення організаційних питань щодо забезпечення функціонування системи:

- ведення обліку користувачів та надання їм доступу до інформації, що в ній обробляється;

- захист інформації від несанкціонованого доступу, знищення, модифікації та блокування доступу до неї шляхом здійснення організаційних і технічних заходів, впровадження засобів та методів технічного захисту інформації;

⁴⁹ Про затвердження Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України»: Наказ від 03.08.2017 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>

- вжиття заходів із розвитку та вдосконалення системи;
- координація функціонування складових системи.

Користувачами системи ІПНП є:

– посадові особи органів (підрозділів) поліції, яким в установленому порядку надано відповідні права доступу до інформації в системі ІПНП;

– фізичні особи та інші уповноважені посадові особи суб'єктів ЄІС МВС, яким в установленому порядку надано відповідні права доступу до інформації в ЄІС МВС.

Ідентифікація користувача та підтвердження цілісності даних, що обробляються в системі ІПНП, забезпечуються застосуванням електронного підпису або інших програмно-технічних засобів авторизації користувачів та забезпечення цілісності даних.

Кожна дія користувача щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів системи ІПНП фіксується у спеціальному електронному архіві.

Користувачі системи ІПНП зобов'язані не розголошувати у будь-який спосіб інформацію, яка їм стала відома у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, крім випадків, передбачених законом, відповідають за достовірність інформації, що вводиться ними до відповідних інформаційних ресурсів системи ІПНП, та зобов'язані дотримуватися законодавства у сфері захисту інформації⁵⁰.

Складовими системи ІПНП є:

- центральний програмно-технічний комплекс;
- автоматизовані робочі місця користувачів;
- електронна комунікаційна мережа доступу;
- комплексна система захисту інформації.

Центральний програмно-технічний комплекс системи ІПНП – це сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обробки інформації, які забезпечують:

– введення, записування, зберігання, видалення, знищення, приймання та передавання інформації та формування баз даних у системі ІПНП;

⁵⁰ Про затвердження Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ від 03.08.2017 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>

- формування тимчасових наборів даних для наповнення та підтримки в актуальному стані інформаційних ресурсів баз (банків) даних ЄІС МВС;
- моніторинг стану інформаційного обміну між складовими системи ІПНП, а також системних журналів аудиту роботи користувачів, технічних і програмних засобів;
- захист інформації під час її обробки⁵¹.

Головне завдання, що стоїть сьогодні перед інформаційно-аналітичними підрозділами, які створені і діють у територіальних органах Національної поліції, – це забезпечення надання на всіх рівнях управління інформації про реальний стан оперативної обстановки, можливих напрямках її розвитку, і на цій основі розробка конкретних пропозицій щодо попередження правопорушень та оперативного реагування на зміну криміногенної ситуації, об'єктивна оцінка результатів оперативно-службової діяльності служб і підрозділів поліції.

Основне місце в інформаційно-аналітичній роботі займає вивчення та оцінка оперативної обстановки, яка являє собою сукупність об'єктивно існуючих умов, а також його сили і засоби та результати діяльності органів поліції.

Формування структури інформаційно-аналітичного забезпечення зумовлюється необхідністю підвищення ефективного рівня діяльності поліції України. Це дасть змогу: оперативно надавати інформацію в підрозділи; сприяти скороченню технологічного циклу; визначати шляхом аналізу й оцінки можливості змін масштабу роботи поліції; робити аналіз минулого, щоб зосередити на певних ділянках роботи основні зусилля; з'ясувати, як найбільш раціонально моделювати розподіл засобів і сил поліції, які коректування доцільно вносити у методи та форми їх діяльності⁵². Результати інформаційно-аналітичного забезпечення є особливо важливими для співробітників.

⁵¹ Про затвердження Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України»: Наказ від 03.08.2017 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>

⁵² Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2006. № 1 (113). С. 223.

Залучення таких інформаційних технологій забезпечує автоматизацію процесів прийняття рішення, надто якщо від оперативності та швидкості прийняття управлінського рішення залежить життя людини.

14.3. Аналітична робота в органах (підрозділах) Національної поліції України

Якісна робота органів поліції у боротьбі зі злочинністю звичайно залежить від ефективного і точного, правильного інформаційно-аналітичного забезпечення роботи цих структур⁵³.

У правовій базі та в науковій літературі поряд із поняттям «інформаційно-аналітичне забезпечення» часто застосовуються терміни «інформаційне забезпечення», «інформаційно-аналітична діяльність», «інформаційно-аналітична робота» та «аналітична робота».

Термін «інформація» (від лат. *informatio* – пояснення, подання) трактується у повсякденному житті як інформація (повідомлення, відомості), що передається людьми жестами, письмово чи іншим способом (з використанням умовних сигналів тощо), які несуть інформацію про що-небудь; в науці – як обмін цією інформацією між людьми, людиною і машиною, машиною і машиною⁵⁴.

Передумовами інтеграції інформаційно-аналітичних досліджень у функціональну діяльність правоохоронних відомств слугують виклики сьогодення та досягнення у сфері інформаційних технологій.

Попри те що єдиного спільного акта, який стосується всієї системи правоохоронних суб'єктів, немає, деякі аспекти аналітичного підходу згадуються в положеннях різних актів, що стимулюють впровадження нових форм і методів правоохоронної роботи з використанням аналітичних інструментів та методів дистанційного аналізу⁵⁵. Так, пунктом 63 Стратегії національної

⁵³ Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 23.

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Терехов В. Питання інформаційно-аналітичних досліджень у сфері правоохоронної діяльності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 3 (27). С. 104.

безпеки України, введеної Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020, передбачається, що для системного захисту України від загроз національній безпеці необхідно впровадити комплексні системи відеоспостереження з аналітичною складовою в інтересах громадської безпеки⁵⁶.

Однією з надважливих проблем проведення аналітичних досліджень у діяльності правоохоронних органів вважається правове регулювання цифрових компетентностей уповноважених осіб. Концепція розвитку цифрових компетентностей і затвердження плану заходів з її реалізації від 03.03.2021 р. № 167-р передбачає системний підхід до навчання, оцінювання, меж, статусу роботи з цифровою інформацією⁵⁷. Аналітики правоохоронних органів є носіями спеціального цифрового статусу, в межах якого вони здійснюють обробку інформації для завдань правоохорони.

У зв'язку зі загрозами в інформаційній сфері та середовищі інформаційного простору України Стратегією національної безпеки України від 14.09.2020 р. № 392/2020 передбачаються такі пріоритетні завдання правоохоронних органів відповідно до їхньої компетенції: активна та ефективна протидія спеціальним інформаційним операціям і кібератакам, російській та іншій підривній пропаганді комплексом засобів і методів інформаційно-аналітичної роботи з використанням спеціальних технологій⁵⁸.

Інформація та володіння нею вважаються вагомим чинником у системі протидії та запобігання злочинності, оскільки наявність і достовірність її прямо пов'язана з досягненням позитивного результату. Своєю чергою, в умовах глобального

⁵⁶ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

⁵⁷ Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

⁵⁸ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

інформування постає необхідність здійснення аналітичних операцій, оскільки інформація може бути надана недостовірна або необ'єктивна і саме через це потребує зіставлення з іншими фактами, іншими джерелами тощо⁵⁹.

У такому контексті поліцейська діяльність визначається як специфічна форма реалізації поліцейської функції держави, що припускає цілеспрямований вплив відповідних державних інститутів (органів) на соціальні відносини, а поліція виступає саме тією державною організацією, через яку держава забезпечує значну частину заходів щодо забезпечення власної безпеки та безпеки суспільства і його членів⁶⁰.

Разом із тим, виходячи зі завдань, визначених Законом України «Про Національну поліцію», вона бере участь у визначенні основних напрямів розвитку науки й освіти з питань діяльності Національної поліції, в організації та проведенні відповідних науково-дослідних, дослідно-конструкторських, кримінологічних і соціологічних досліджень, а також у впровадженні їх результатів в освітній процес та практичну діяльність⁶¹.

Саме це й актуалізує значущість інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження діяльності поліції в сучасній Україні, оскільки саме інформація дає змогу органам поліції орієнтуватись у сучасних викликах кримінального світу, а наука кримінального, адміністративного, цивільного та іншого права і процесу сприяє постійному розвитку методів розслідування, розширенню нормативно-правового забезпечення діяльності поліції, пошуку тенденцій до вчинення злочинів у майбутньому і розробці механізму ефективної реакції на вчинені злочини.

⁵⁹ Коваленко А. В. Взаємозв'язок інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження поліцейської діяльності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 36. Т. 2. С. 107.

⁶⁰ Горінецький Й. І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень» / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2005. С. 52.

⁶¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Досліджуючи літературу з розглядуваної тематики, можна висновувати про наявність плюралізму підходів до розуміння понять «інформаційно-аналітичне забезпечення» та «наукове супроводження» діяльності поліції, з огляду на що пропонується дослідити ці поняття послідовно, виводячи спільні риси.

Структура інформаційно-аналітичної діяльності має включати інформаційне забезпечення, інформаційно-аналітичну роботу, створення баз даних, що включає інформаційний пошук, цілі, мотиви, способи та прийоми їх здійснення⁶².

Деякі вчені вважають інформаційно-аналітичну діяльність продуктом інтелектуальних, творчих загальноцивілізаційних тенденцій, що характеризують розвиток людства, спрямований на формування пріоритетів стійкого розвитку цивілізації та інформатизації⁶³.

Поряд із цим, звужуючи предмет дослідження, необхідно зауважити, що в Законі України «Про Національну поліцію» чітко визначено таке: «Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності: формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; користується базами (банкми) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади»⁶⁴.

У зв'язку з цим низка вчених акцентує на тому, що аналітична складова інформаційно-аналітичної діяльності спирається на герменевтичні методи, які включають інтерпретацію документів, аналіз наявних концепцій, пропозицій і теорій із застосуванням інструментарію формування математичного моделювання (англ. *Mathematical simulation*), використовуючи статичні (для опису оперативної обстановки) та динамічні (для опису результатів діяльності територіальних органів Національної поліції) моделі⁶⁵.

⁶² Енциклопедія кібернетики / відпов. ред. В. М. Глушков. Т. 2 (М-Я). Київ : Вид-во УРЕ, 1973. 576 с.

⁶³ Захарова В. І., Філіпова В. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 336 с.

⁶⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

⁶⁵ Єсімов С. С. Юридична природа інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції. IT право: проблеми і перспективи розвитку в Україні. URL: <http://aphd.ua/publication-151/>

Отож *поліцейська аналітична діяльність* – це модель аналітичної діяльності, що сконцентрована на допомозі у прийнятті рішень працівниками органів правопорядку, базуючись на процесі аналізу інформації та поширенні даних⁶⁶.

Інформаційно-аналітична діяльність (створення баз даних, інформаційне забезпечення, інформаційно-аналітична робота), основною метою якої є опрацювання даних про злочини, визначення тенденцій злочинності (за безліччю ознак), винайдення імовірного місця вчинення злочину, спрогнозування появи нових видів злочинів і суттєва інформаційна допомога в розкритті вже вчинених, є невід’ємним складником поліцейської діяльності загалом.

Надаючи аналітикам змогу обробляти дані про злочини, працівники органів правопорядку отримують змогу використовувати готовий оперативно-аналітичний продукт, а не первинну інформацію. При цьому вони одержують такі переваги: по-перше, продукт окреслює конкретно тенденції злочинності не лише за географічною ознакою, а й у часових рамках; по-друге, у зв’язку з тим, що продукт дає змогу мати більше інформації щодо місць імовірного скоєння злочинів, більше часу та зусиль можна витратити на попередження скоєння злочинів; по-третє, оскільки час витрачається продуктивніше, співробітники мають більше змоги надавати допомогу своїм колегам у разі потреби⁶⁷.

Прикладом інформаційно-аналітичної поліцейської діяльності є такі відомі інформаційні системи (банки чи бази даних), як «Інтелектуальна система кримінального аналізу у режимі реального часу» (D.I.C.A.8.), система «ОРІОН», яка містить всю інформацію з обмеженим доступом (грифом) з агентурних повідомлень та оперативно-розшукових справ,

⁶⁶ Основи кримінального аналізу : посібник з елементами тренінгу / О. Є. Користін, С. В. Албул, А. В. Холостенко, О. М. Заєць та ін. Одеса : ОДУВС, 2016. 112 с.

⁶⁷ Заєць О. М. Імплементация методів аналітичної діяльності в діяльність органів правопорядку України в умовах інтегрування до Європейського співтовариства. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції* : збірник наукових статей за матеріалами доповідей Всеукраїнського науково-практичного семінару (23 березня 2018 року) / упоряд. : А. В. Баб’як, В. В. Сенік, Т. В. Магеровська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 209 с.

та вже давно znana система «АРМОР», яка містить усі дані та інформацію, зібрану всіма підсистемами департаментів: звіти про правопорушення, стислі результати огляду місця події, інформація про осіб, що перебувають у розшуку, незначні інциденти, ДТП тощо.

Способи та прийоми вивчення відомостей у роботі поліції дозволяють зробити висновок про застосування двох її типів: негласної та гласної. Зміст інформації поділяється на такі типи:

- дані про фізичну особу;
- довідкова база та енциклопедичний характер;
- відомості про стан довкілля (екологічна інформація);
- дані про товар (діяльність, сервіс)
- науково-технічні відомості;
- відомості податкового характеру;
- юридична інформація;
- статистичні відомості;
- соціологічні відомості тощо.

Найуживанішою інформацією в роботі правоохоронних органів є правова інформація (дані), яка може називатися як будь-які відомості про закон, його систему, джерела, впровадження, юридичні факти, правовідносини, верховенство закону, порушення норм права та попередження правопорушень тощо⁶⁸.

Інформація про оперативні відомості (оперативно-розшукова) є різновидом правової інформації. Одне з перших і тривалий час домінуючих визначень поняття оперативно-розшукової інформації було запропоновано Д. Гребельським, який сформулював це як збір відомостей про осіб, котрі можуть бути якимось чином причетні до підготовки та вчинення правопорушень, про факти доказу злочинів, статус оперативно-розшукових сил і спецзасобів, а також умови, за яких проводиться діяльність правоохоронних органів щодо забезпечення безпеки громадського порядку та виявлення правопорушень⁶⁹.

⁶⁸ Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 23.

⁶⁹ Там само. С. 25.

В органах поліції як джерело відомостей, що застосовуються під час управлінської роботи, можуть бути задіяні будь-які засоби. Але, як відомо, з практичного боку, джерела, з яких беруться відомості, дуже часто є матеріальними засобами, достовірність яких підтверджується на паперових носіях. Тому докази або заяви, які одержані від осіб, повинні бути підтверджені поясненням або заявою. Тільки в галузі інформаційного забезпечення оперативно-розшукових заходів відомості, що стали відомі під час бесід, спостережень тощо, часто використовуються для розкриття злочинів⁷⁰.

Процес аналізу інформації в сфері управлінської роботи – це процес збору, вивчення, обробки та подання інформації у вигляді, який застосовується при прийнятті рішення чи наказу в управлінській роботі⁷¹.

У науковій літературі інформаційне забезпечення оперативно-розшукових заходів поліції визначається як сукупність заходів, що реалізуються різними правоохоронними підрозділами, які спрямовані на отримання оперативно значущої інформації з державних та секретних джерел, її запис, архівування, обробку, аналіз та інше використання первинних і доповнених даних для задоволення покладених на них функціональних завдань.

Інформаційне забезпечення управління поліції – це взаємозалежна одиниця діяльності щодо визначення форми, обсягу, властивостей відомостей, які потрібні для здійснення управлінської роботи, а також прийомів щодо економної організації процесів пошуку, обробки та накопичення цих відомостей шляхом використання різних способів і технічних засобів.

У правовій науці зазначається, що *інформаційна підтримка поліції при оперативних ситуаціях включає три суміжні компоненти, як-от:*

1) інформаційні системи, в яких здійснюються збір, накопичення, обробка системи, зберігання та доставка необхідної інформації споживачеві;

⁷⁰ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 213.

⁷¹ Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : навч. посіб. Київ : МАУП, 2002. С. 130.

2) аналітична робота, яка полягає у здійсненні низки організаційних заходів і методологічних прийомів розробки й узагальнення наявної оперативної інформації та різних відомостей;

3) управлінська робота, яка пов'язана з прийняттям необхідних рішень щодо протидії правопорушенням та усунення негативних наслідків⁷².

Інформаційні системи – це організаційно-технічні системи, в яких виконуються технології збору та обробки відомостей з використанням апаратного і програмного забезпечення. Інформаційні системи можуть включати інформаційні підсистеми, що містять бази даних, пов'язані з ними засоби обміну інформацією⁷³.

Інформаційні системи – це системи збору, які реалізуються громадянами при зберіганні, обробці та видачі даних⁷⁴. Призначення інформаційних систем полягає у здійсненні наперед вивченої та належним чином обробленої інформації з певних джерел у потрібний час. В органах і підрозділах поліції діє велика кількість інформаційних систем. Назагал їх сукупність можна класифікувати за такими критеріями:

1) за службовою спрямованістю інформації, що обробляється, – оперативно-розшукова, розшукова, оперативно-довідкова, профілактична, криміналістична, кадрова, бухгалтерська та ін.;

2) за характером забезпечувальних функцій – інформаційні системи документообігу, інформаційні системи контролю виконання, інформаційні системи обліку;

3) за лінією діяльності підрозділів – інформаційні системи кримінальної поліції, інформаційні системи слідчих підрозділів, інформаційні системи патрульної поліції, інформаційні системи відділів превентивної діяльності та ін.;

⁷² Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 35.

⁷³ Там само.

⁷⁴ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 219.

4) за місцем в організаційній структурі Національної поліції – інформаційні системи ГУНП України, інформаційні системи чергових служб поліції, інформаційні системи міжрегіональних підрозділів поліції тощо;

5) за рівнем управління, в рамках якого діє система, – інформаційні системи МВС України, центрального органу управління Національної поліції України, територіальних органів управління поліцією, багаторівневі інформаційні системи;

6) за типом даних, що обробляються, – документальні, фотографічні, комп'ютерні;

7) за цільовим призначенням – інформаційно-довідкові, інформаційно-пошукові, інформаційно-розрахункові, експертні та ін.;

8) за рівнем автоматизації – ручні інформаційні системи, механізовані інформаційні системи.

У поліцейських можливостях оперативно-розшукових дій засобом встановлення правильності рішення є аналітична робота. Термін «аналітичний» означає «відповідно до аналізу», заснований на застосуванні аналізу, тому фрази «аналітична робота» та «аналітична діяльність» можна використовувати як ідентичні слову «аналіз».

Вагомий вклад в аналітичну роботу вносить застосування аналітичних схем. До них вдаються у важких багатоетапних діях, пов'язаних з діяльністю організованих злочинних груп, коли треба виявити методи скоєння правопорушень, встановити зв'язки, які можуть пов'язувати певних виконавців правопорушення.

У науковій літературі діяльність, пов'язана з управлінням у системі Національної поліції, поділяється на внутрішньо-системну, спрямовану на раціоналізацію управлінських відносин, що впливають з організації та структури органів поліції, та систему адміністративної діяльності, змістом якої є забезпечення виконання поліцією функцій правового захисту відносин⁷⁵.

Термін «інформаційно-аналітичне забезпечення» використовується в теорії та практиці при певній діяльності

⁷⁵ Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття). Київ : ГАН, 2005. С. 40–45.

поліції поряд із терміном «інформаційно-аналітичне забезпечення», що розуміється як кількісно (систематизація інформації у вигляді баз даних та складання, обробка), а також якісно значуща трансформація оперативної інформації (виробництво нових знань, процес прийняття управлінських рішень) на основі аналізу інформації.

У процесі роботи з інформацією впливає конкретний вид окремої управлінської діяльності – інформаційно-аналітична робота зі змісту положення про Міністерство внутрішніх справ України можна дійти висновку, що робота з аналізу інформації – це правильно оформлена та штатно розписана сфера діяльності структурних підрозділів Міністерства внутрішніх справ України, збирати, обробляти, організовувати, аналізувати та оцінювати якісні та потрібні дані в процесі роботи Національної поліції України. В інформаційно-аналітичній системі роботи, як зазначалося вище, можна виділити дві суміжні сфери роботи: інформаційне забезпечення та аналітичну роботу⁷⁶.

Аналітична робота в поліції – це дослідження (функція системи управлінської діяльності), яке складається з організаційно-методичних заходів з вивчення та оцінки відомостей про криміногенну ситуацію, результати роботи практичних підрозділів, діяльність органів публічної влади щодо виконання завдань, а також виявлення умов, за яких ці завдання виконуються і які забезпечують цілеспрямоване управління та оцінку ефективності керівників слідства.

Напрями вимог до скерування та вивчення процесу аналітичної роботи для кожного рівня системи різні щодо різних завдань окремих суб'єктів та їх відмінностей у можливостях⁷⁷. Як складова управлінської діяльності, аналітична робота притаманна кожному органу, кожному його структурному та залежному підрозділу, але, безперечно, найбільш розвинена вона на рівні Національної поліції, ГУНП, де є навіть аналітичні підрозділи спеціального спрямування.

⁷⁶ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 220.

⁷⁷ Там само.

Аналітична робота мусить бути якісною, тобто витрати на її здійснення повинні бути низькими, а результати мають бути найбільш дієвими і забезпечувати всі рівні контролю для ухвалення правильного рішення. Важливими її принципами є регулювання та об'єднання. Положення передбачає розробку мінімальних таблиць та модулів аналізу вхідних даних для кожного підрядника. Уніфікація (стандартизація) аналізу включає розробку стандартних методів та інструкцій, вихідних модулів і таблиць, стандартних програм, загальних критеріїв оцінки для забезпечення порівняльності. Все це сприяє об'єктивній оцінці діяльності об'єктів контролю, скорочує витрачений час на аналіз та гарантує якість аналітичної роботи⁷⁸.

Аналіз повинен базуватися на останніх результатах науки з використанням науково обґрунтованих способів і прийомів. Поділ аналітичного процесу між окремими виконавцями дозволить нам зрозуміти всі аспекти діяльності та виключити можливість повторних досліджень. А використання передових технологій та програмних даних зробить його якісним і потрібним⁷⁹.

Робота в аналітиці об'єднує такі основні види діяльності: виявлення оперативного дослідження, діагностика оперативних досліджень, прогнозування оперативних досліджень та аналітичних досліджень (аналітична розвідка).

Аналітична робота в поліції включає низку структурованих складників:

1) *підготовчий етап*, під час якого відбувається: формування мети, завдань і показань до використання результатів аналізу; організація аналітичної роботи; підбір і визначення загального стану аналітичних відомостей; визначення складових елементів, за допомогою яких можна аналізувати аналітичні дані; розподіл роботи між аналітичними керівниками на основі їх підпорядкування; створення видів аналітичних паперів; перевірка способів інформації та вивчення минулих

⁷⁸ Максименко Д. В. Організація аналітичної роботи як основа прийняття ефективних управлінських рішень на підприємстві. *Науковий вісник Ужгородського університету «Економіка»*. 2010. № 29. С. 239.

⁷⁹ Гаврилко П. П., Підлипна Р. П., Лалакулич М. Ю., Підлипний Ю. В. Організація аналітичної роботи на підприємстві та оформлення її результатів. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21. С. 315.

напрямів роботи; брифінг; визначення аналітичних даних; обмеження кола інформації, необхідної для аналізу (відповідно до обраних критеріїв корисності), відбору, перевірки та попереднього аналізу інформації; з'ясування рівня достовірності основних показників; формування бази даних про об'єкти дослідження завдяки моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища; визначення напрямків і форм результатів, які будуть отримані з економічного аналізу; виявлення критеріїв використання аналітичних відомостей про клієнтів⁸⁰;

2) *головний етап* планування аналітичної роботи, що повинен включати такі дії, як: контроль правдивості і точності переданих даних; реалізація арифметичної, логічної та збалансованої інформації; визначення загальних відхилень значення показників; виконання завдань щодо основних значень; визначення взаємодіючих факторів та обчислення їхнього впливу на зміну розміру показників; оцінка сильних і слабких сторін, можливостей та загроз стосовно досліджуваних явищ і процесів; виявлення надмірних витрат і невикористаних потужностей (потенційних резервів); прогностичний аналіз сценаріїв; аналіз нового сценарію; систематизація накопичених матеріалів; оцінка якості роботи; вивчення технології (методики) формування показників продуктивності для відповідності умовам їх зіставлення⁸¹;

3) контрольно-організаційна процедура *заключної фази* системи аналітики, що повинна включати таке: здійснення завершального контролю діяльності та систематизація вивчення даних; систематизація результатів, отриманих на попередньому етапі; постачання бази даних; розробка заходів щодо мінімізації або усунення показників негативних дій; визначення руху скерування типів роботи контролюючих органів, на посади яких призначаються особи, котрі відповідальні за виконання певних дій; якщо потрібно, підготовка належних організаційно-розпорядчих паперів; нагляд за роботою;

⁸⁰ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 221.

⁸¹ Там само.

планування аналітичних даних до публікації (відповідно до норм чинного законодавства)⁸².

Цінність аналітичної роботи в системі контролю в органах Національної поліції полягає в тому, що її результати не тільки дають змогу виявляти проблеми та недоліки в офіційній діяльності, а й вибирати основні шляхи їх усунення, виходячи з наявних можливостей⁸³.

Ціллю аналітичної роботи є:

- здійснення постійного контролю оперативного середовища та результатів роботи;

- можливість постійно повідомляти державні органи, Національну поліцію, Міністерство внутрішніх справ України та управління про верховенство закону та правопорядку, статус виконаних функцій (на якому етапі здійснені), покладених на поліцію;

- неухильне й точне реагування на зміни в суспільстві з метою посилення боротьби зі злочинністю та захист безпеки громадян;

- покращення якості системи протидії правопорушенням та іншим незаконним діям шляхом швидкого прийняття рішень на рівні начальників територіальних органів Національної поліції, їхніх підрозділів і служб (вирішення складних завдань);

- правильне здійснення аналітичних документів, які допомагають приймати нову правову базу у сфері запобігання правопорушенням та забезпечення громадського порядку⁸⁴.

Інформаційно-аналітична форма роботи – це зовнішнє вираження змісту. Також цей зміст визначає зовнішню складову інформаційно-аналітичної роботи, її окремі компоненти, характеризує її здійснення. Форму аналітико-інформаційної роботи можна розглядати як метод її здійснення⁸⁵.

⁸² Лазаришина І. Д. Економічний аналіз: теорія, методологія, практика : автореф. дис. ... д-ра економ. наук : 08.06.04. Тернопіль, 2006. 36 с. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/p-2/34369.html>

⁸³ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 221.

⁸⁴ Там само.

⁸⁵ Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 42.

Для діяльності Національної поліції головна мета процесу управління – це досягнення результатів та якості виконання під час операцій, здійснюваних поліцією. Тому аналіз оперативної ситуації є найважливішим видом аналітичної роботи, що надає можливості забезпечити адекватний рівень протидії злочинності. Дослідження оперативної ситуації повинно, з одного боку, забезпечити своєчасне виявлення найбільш серйозних негативних тенденцій у стані злочинності та діяльності кримінальної поліції у сфері обслуговування та реагування на ці зміни, а з іншого боку – забезпечити, щоб операційне середовище на основі поступового збільшення інформаційного потенціалу щодо різних параметрів гарантувало складність, глибину та широту їх аналізу та оцінки з метою вироблення динамічних спільних стратегічних управлінських рішень⁸⁶.

Аналіз криміногенної ситуації включає обробку такої інформації: про стан правопорядку (у деяких випадках статистичну інформацію про відкриті та не вирішені зареєстровані злочини і види такого злочину), про фактори навколишнього середовища, що впливають на вчинення правопорушень і порядок (географічне положення, соціально-економічні характеристики регіону, соціально-демографічні характеристики регіону, соціально-політичні та правові особливості регіону, підвищення громадської активності населення), про ресурси Національної поліції, її підрозділи і відділи⁸⁷.

Отже, аналітична робота в поліції – це професійна спрямованість кожного працівника поліції на забезпечення ефективного сприйняття та поетапне використання відомостей. Інформаційна діяльність поліції перебуває у тісному та безперервному зв'язку з науковою та аналітичною, оскільки будь-яка отримана важлива інформація стає предметом аналітичних і наукових процесів, завдяки яким остання доповнюється, трансформується та об'єктивізується.

⁸⁶ Бондаренко І. П. Вивчення та аналіз оперативної обстановки оперативними підрозділами МВС України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2012. № 2. С. 296.

⁸⁷ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 224.

Нині в Україні інформаційно-аналітична діяльність і наукове супроводження поліції та Міністерства внутрішніх справ України загалом сконцентровані на створенні нових і вдосконаленні чинних баз (банків) даних, що в подальшому сприятиме більш ефективному розкриттю злочинів, пошуку злочинців, можливості прогнозувати вчинення тих чи інших злочинів, а поряд із цим даватиме змогу здійснювати аналіз кількості вчинених злочинів із метою завчасної розробки законодавства з можливих напрямів злочинної діяльності, проводити науково-практичні заходи на проблемні тематики протидії злочинності та вчасно імплементувати напрацьовані деталі в навчальну програму підготовки поліцейських.

14.4. Суб'єкти інформаційно-аналітичного забезпечення управління в органах поліції

У системі контролю та управління суб'єкти аналітично-інформаційного забезпечення та допомоги можна умовно поділити на три групи відповідно до діяльності, яку вони здійснюють.

Першу групу становлять менеджери-керівники, які зазвичай виконують більш складні функції. Їхня сфера роботи характеризується переважно творчим елементом. Вони несуть найбільшу відповідальність за прийняття рішень і є найбільшими користувачами сукупних інформаційних ресурсів у відділі⁸⁸.

Другу групу становлять спеціалізовані фахівці, які виконують менш складні завдання, ніж керівники, та складають інтелектуальну основу організації. Якість інформаційно-аналітичного забезпечення визначається результатами роботи цих же експертів, особливо в частині застосування таких відомостей, які застосовуються вперше. Вони зобов'язані надавати керівникам інформацію, необхідну для управлінських рішень, у повному обсязі⁸⁹.

⁸⁸ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 224.

⁸⁹ Там само.

Третя група – технічні працівники (допоміжний персонал), які виконують всю звичайну просту роботу (прості завдання). Їхня робота не потребує розуміння змісту оброблюваної інформації. До цієї ж групи належать працівники, які мають суто продуктивні здібності, – такі як стенографісти, оператори. Основним критерієм проведення їхньої роботи є швидкість та своєчасність обробки без помилок і недоліків.

У доробках учених більше уваги приділяється аналізу функцій та якостей керівників на різних рівнях, які забезпечують якісний процес аналізу інформації та прийняття узагальнених відповідей. Саме діяльність керівника в процесі керівництва визначає професіоналізм будь-якої діяльності, тому варто визначити ознаки лідера, завдяки яким можна здійснювати аналітичну діяльність більш професійно:

- загальна професійна здатність або набір характеристик, необхідних відповідно до кваліфікаційних вимог;
- ініціативність у прийнятті управлінських рішень;
- планування;
- готовність нести відповідальність за свої дії;
- пунктуальність не лише під час інформаційно-аналітичної діяльності, а й у щоденній діяльності;
- обізнаність;
- вміння зберігати службову таємницю;
- хороша пам'ять;
- адаптованість⁹⁰.

У системі Національної поліції як центрального керівного органу поліції вирізняються такі спеціальні відділи, діяльність яких зосереджена на інформаційно-аналітичному супроводі (щоправда, для деяких органів ця діяльність є головною, а інші будують її одночасно з виконанням цих завдань, для яких вони є утворені).

Органами, діяльність яких безпосередньо пов'язана з інформаційно-аналітичним забезпеченням управління поліцією в різних сферах, є: Департамент організаційно-

⁹⁰ Управління органами Національної поліції України : підруч. / О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. С. 225.

аналітичного забезпечення та оперативного реагування (далі – ОАЗОР), Департамент інформатизації МВС України, відділ спеціального зв'язку, Департамент інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції, відділи, відділення, сектори, а також поліцейські, які при здійсненні поліцейської діяльності своїми діями створюють інформаційні правовідносини.

Система підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення

Систему органів ОАЗОР в Національній поліції формують Департамент ОАЗОР (далі – ДОАЗОР), Управління ОАЗОР (далі – УОАЗОР).

Відповідно до Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, УОАЗОР здійснюють координацію, аналіз, планування, контроль та узгодження діяльності структурних підрозділів апарату головних управлінь та відокремлених структурних підрозділів головних управлінь (далі – підрозділи ГУ) з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (далі – поліцейські послуги)⁹¹.

Діяльність УОАЗОР ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості і прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, а також безперервності.

Основними завданнями УОАЗОР є:

– моніторинг оперативної обстановки на території обслуговування та організація реагування на її зміни;

⁹¹ Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві : Наказ МВС України від 22.01.2016 р. № 39 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ від 04.04.2018 р. № 285). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0216-16>

- вивчення, аналіз і узагальнення результатів та ефективності поліцейської діяльності на території обслуговування, виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, організація вжиття в межах компетенції заходів щодо їх усунення;
- організація діяльності чергових частин, ситуаційних центрів/відділів, підрозділів «102» ГУ;
- організація діяльності з прийому повідомлень про кримінальні, адміністративні правопорушення або події за скороченим номером екстреної допомоги поліції «102» та оперативного реагування на них;
- здійснення організаційного та методичного забезпечення аналітичної роботи підрозділів ГУ, організація комплексного аналізу стану забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг на території обслуговування, аналіз відповідних результатів роботи підрозділів ГУ;
- здійснення контролю за виконанням підрозділами ГУ Конституції України та інших законів України, указів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів МВС, інших актів законодавства України;
- забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності, територіальної оборони, організація та проведення заходів щодо рятування людей, забезпечення їхньої безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків (далі – цивільний захист) у підрозділах ГУ, в тому числі в особливий період, їх координація та методичне забезпечення;
- здійснення в підрозділах ГУ систематичного аналізу та перевірок стану обліково-реєстраційної дисципліни⁹².

⁹¹ Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві : Наказ МВС України від 22.01.2016 р. № 39 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ від 04.04.2018 р. № 285). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0216-16>

Функції УОАЗОР:

1. Моніторинг оперативної обстановки та організація реагування на її зміни:

1) збір, оцінка, аналіз інформації про криміногенну ситуацію на території обслуговування, кримінальні правопорушення, порушення публічної безпеки і порядку, інші надзвичайні події та заходи реагування, що вживаються підрозділами ГУ для усунення недоліків;

2) підготовка зведень про кримінальні правопорушення та інші, не пов'язані з ними, події, а також обмін інформацією стосовно них з іншими державними органами влади;

3) участь в організації діяльності оперативних штабів, ситуаційних центрів/відділів, робочих груп з координації дій та управління силами і засобами поліції під час проведення масових заходів, державних свят і надзвичайних подій;

4) участь у розробленні та контролі за реалізацією типових планів операцій спільно із заінтересованими підрозділами ГУ.

2. Аналітична робота і планування:

1) підготовка з урахуванням пропозицій і матеріалів підрозділів ГУ:

- комплексної оцінки криміногенної ситуації на території обслуговування за півріччя і рік;

- узагальнених матеріалів за підсумками роботи засідань колегії та нарад керівництва ГУ;

- аналітичних довідок про оперативну обстановку на території обслуговування і заходи, що вживаються підрозділами ГУ з метою зміцнення правопорядку;

- доповідних записок керівництву ГУ з проблемних питань діяльності підрозділів ГУ;

2) організація і проведення спільно з підрозділами ГУ аналітичних та кримінологічних досліджень з актуальних питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності.

3. Організаційне забезпечення діяльності колегії і нарад керівництва ГУ:

1) заслуховування звітів керівників підрозділів ГУ на засіданнях колегії та нарадах керівництва ГУ;

2) ведення протоколів засідань колегії та нарад керівництва ГУ.

4. Організація діяльності чергових частин, ситуаційних центрів/відділів, підрозділів «102» ГУ (на території обслуговування) щодо:

- оперативного реагування на повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

- забезпечення електронного моніторингу за місцезнаходженням осіб, які в установленому законом порядку зобов'язані носити електронні засоби контролю, ведення журналу обліку щодо таких осіб та оформлення їхніх особових справ;

- управління силами та засобами реагування патрульної поліції, інших підрозділів, задіяних для підтримання публічної безпеки і порядку;

- контролю за інформуванням структурними підрозділами ГУ центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб;

- організаційного та методичного забезпечення.

5. Організація і проведення відповідно до планів ГУ і доручень керівництва ГУ семінарів, нарад працівників підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативно-го реагування, а також заслуховування звітів їхніх керівників про проведену ними роботу.

6. Інформування керівництва ГУ про стан виконання підрозділами ГУ покладених на них керівництвом завдань у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг.

Діяльність УОАЗОР з організаційно-методичного забезпечення стосується:

- надання організаційної, методичної допомоги у виконанні покладених на підрозділи ГУ завдань і функцій, удосконалення їхньої діяльності;

- організації стажування в підрозділах УОАЗОР керівників та працівників аналітичних підрозділів поліції;

- організації роботи з вивчення та поширення підрозділами ГУ передових форм і методів роботи, здійснення контролю за їх упровадженням у практичну діяльність Національної поліції України.

Забезпечення мобілізаційної підготовки та готовності, заходів цивільного захисту, а саме:

- організаційне і методичне забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізаційного планування в ГУ;
- забезпечення організації планування та здійснення заходів цивільного захисту в підрозділах ГУ;
- здійснення перевірок стану мобілізаційної та бойової готовності в підрозділах ГУ⁹³.

Здійснюючи службову діяльність, **УОАЗОР мають право:**

- *організовувати та проводити:*
 - перевірку стану виконання підрозділами ГУ Конституції України та інших законів України, указів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів МВС, інших нормативно-правових актів;
 - перевірку і контроль за дотриманням ведення єдиного обліку в підрозділах ГУ заяв і повідомлень про вчинені кримінальні, адміністративні правопорушення або події;
 - *користуватись єдиною інформаційною системою Міністерства внутрішніх справ України, базами (банками) даних Національної поліції України для вирішення покладених на УОАЗОР завдань;*
 - *спільно із заінтересованими підрозділами ГУ надавати методичну допомогу структурним підрозділам ГУ;*
 - *за дорученням керівництва ГУ:*
 - готувати проекти наказів організаційно-розпорядчого характеру;
 - приймати рішення про виконання, продовження строку виконання чи зняття з контролю документів, які перебувають на контролі в УОАЗОР⁹⁴.

⁹³ Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві : Наказ МВС України від 22.01.2016 р. № 39 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ від 04.04.2018 р. № 285). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0216-16>

⁹⁴ Там само.

Виконання Національною поліцією України складних і відповідальних завдань потребує постійного удосконалення процесів управління органами поліції всіх рівнів. Це об'єктивно вимагає забезпечення постійного і безперервного збору та опрацювання значного обсягу необхідної інформації, швидкої її оцінки та прийняття відповідних управлінських рішень, доведення їх до виконавців та здійснення контролю за їх виконанням. Тому Національна поліція вживає різноманітні заходи для організації належного інформаційно-аналітичного забезпечення своєї діяльності, зокрема впровадження ситуаційних центрів⁹⁵.

До речі, ситуаційний центр – це нова структура в органах Національної поліції України, до завдань якого включено отримання, аналіз та обробку інформації про динаміку злочинності по всій території України⁹⁶. Набравши чинності 25 травня 2018 року, Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 4 квітня 2018 року № 285⁹⁷ затвердив повноваження Управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві щодо організації роботи з прийому викликів та повідомлень про кримінальні та адміністративні правопорушення за номером екстреної поліцейської допомоги «102». На ці підрозділи покладено обов'язки щодо організації діяльності ситуаційних центрів (ситуаційних відділів) поліції. Крім цього, вони отримали право управління силами та засобами реагування патрульної поліції, інших підрозділів, задіяних для підтримання публічної безпеки і порядку.

⁹⁵ Кудінов В. А. Проблеми впровадження ситуаційних центрів в органах Національної поліції України. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2018. С. 143.

⁹⁶ Поліція відкриває ситуаційні центри. LexInform. *Юридичні новини України: сайм*. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/politsiya-vidkryvaye-sytuatsijni-tsentry/>

⁹⁷ Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві : Наказ МВС України від 22.01.2016 р. № 39 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ від 04.04.2018 р. № 285). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0216-16>

Ситуаційний центр – це підрозділ зі збору, обробки та аналізу інформації про рівень, структуру і динаміку злочинності у всій Україні. Існує ситуаційний центр Національної поліції України, де проводиться тільки збір і обробка інформації, а також ситуаційні центри в місті Києві та в областях, у складі яких працює і служба «102». Ситуаційні центри є свідченням подальшого розвитку системи оперативного інформування МВС України про кримінальні правопорушення та інші надзвичайні події, що сталися в Україні⁹⁸. Відомо, що мета функціонування цієї системи – це своєчасне, достовірне, повне та якісне інформування керівництва МВС України, інших зацікавлених міністерств і державних органів про реальний стан та динаміку оперативної обстановки в цілому в Україні та в окремих її регіонах для прийняття впливових управлінських рішень на її поліпшення, а також постійне стеження за розслідуванням кримінальних правопорушень і реагуванням на інші надзвичайні події.

Департамент інформатизації Міністерства внутрішніх справ України (далі – Департамент) є структурним підрозділом апарату МВС, який забезпечує визначення та реалізацію пріоритетних напрямів інформатизації апарату Міністерства і його територіальних органів з надання сервісних послуг МВС, Національної гвардії України, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС України (далі – система МВС), та за дорученням Міністра внутрішніх справ України (далі – Міністра) центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ), діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України⁹⁹.

Основні функції Департаменту:

1) участь в організації та реалізації заходів з інформатизації, забезпечення діяльності системи МВС та за дорученням Міністра центральних органів виконавчої влади у сферах

⁹⁸ Кудінов В. А. Проблеми впровадження ситуаційних центрів в органах Національної поліції України. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2018. С. 144.

⁹⁹ Про затвердження Положення про Департамент інформатизації Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 31.01.2018 р. № 70. URL. <https://ips.ligazakon.net/document/MVS819>

інформатизації, формування і використання електронних інформаційних ресурсів, інформаційної безпеки;

2) забезпечення реалізації стратегії і політики інформаційної безпеки системи МВС та за дорученням Міністра центральних органів виконавчої влади;

3) організація формування інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та забезпечення контролю процесів їх наповнення та використання;

4) організація та забезпечення експлуатації, розвитку, координації та функціонування системи зв'язку та електронних комунікацій МВС, контроль доступу та моніторинг ефективності використання ресурсів єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі МВС;

5) забезпечення надання акредитованим центром сертифікації ключів Міністерства внутрішніх справ України кваліфікованих електронних довірчих послуг, організація використання кваліфікованих електронних довірчих послуг у МВС;

6) забезпечення надання інформаційних послуг юридичним і фізичним особам¹⁰⁰.

Департамент відповідно до покладених на нього завдань:

1) організовує заходи з упровадження програми інформатизації системи МВС та за дорученням Міністра ЦОВВ, здійснює координацію та моніторинг її виконання;

2) організовує роботу зі залучення та реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги для інформатизації системи МВС та за дорученням Міністра ЦОВВ;

3) готує проєкти спільних нормативно-правових актів про електронну інформаційну взаємодію МВС з іншими державними органами, порядок використання інформаційних ресурсів ЄІС МВС іншими державними органами;

4) забезпечує організацію взаємодії з інформаційними ресурсами інших державних органів;

5) забезпечує в межах повноважень доступ державних службовців і працівників МВС до інформаційних ресурсів ЄІС

¹⁰⁰ Про затвердження Положення про Департамент інформатизації Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 31.01.2018 р. № 70.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS819>

МВС та інших державних органів, а також доступ уповноважених представників інших державних органів до інформаційних ресурсів ЄІС МВС;

6) організовує створення та забезпечує функціонування систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності системи МВС та за дорученням Міністра ЦОВВ;

7) безпосередньо розробляє і погоджує розроблені в системі МВС та за дорученням Міністра в ЦОВВ проекти нормативно-правових та інших актів у сферах інформатизації, формування і використання електронних інформаційних ресурсів, інформаційної безпеки та електронного цифрового підпису (далі – ЕЦП);

8) забезпечує інтеграцію інформаційних ресурсів системи МВС та за дорученням Міністра ЦОВВ у ЄІС МВС;

9) здійснює організаційне та методологічне забезпечення функціонування персонально-довідкового обліку, єдиного державного номерного обліку вогнепальної зброї та інших визначених законодавством обліків;

10) організовує створення та забезпечує функціонування захищеного дата-центру для потреб системи МВС та за дорученням Міністра ЦОВВ;

11) забезпечує функціонування інформаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем у МВС та розробляє пропозиції щодо їх розвитку;

12) здійснює заходи, спрямовані на організацію забезпечення правової охорони інтелектуальної власності та легалізації комп'ютерних програм у структурних підрозділах апарату МВС;

13) погоджує заходи щодо закупівлі (передачі) програмного забезпечення в системі МВС та за дорученням Міністра в ЦОВВ;

14) забезпечує адміністрування серверних програмно-технічних комплексів МВС, реєстрацію та адміністрування користувачів сегменту мережі «Інтернет» та електронної пошти МВС;

15) забезпечує технічну підтримку програмно-технічного комплексу вебпорталу МВС;

16) організовує впровадження та забезпечує контроль функціонування в системі МВС та за дорученням Міністра в ЦОВВ систем управління інформаційною безпекою, аналізу

стан кібербезпеки, вживає заходів щодо профілактики кібератак та кіберінцидентів, протидії кіберзагрозам, забезпечення кіберзахисту інформаційних ресурсів об'єктів критичної інформаційної інфраструктури системи МВС та за дорученням Міністра ЦОБВ;

17) організовує роботи з проектування, створення, експлуатації та модернізації комплексних систем захисту інформації в інформаційних ресурсах ЄІС МВС (крім тих, де обробляється таємна інформація), а також бере участь у заходах щодо контролю за станом захищеності інформації в інформаційних, інформаційно-телекомунікаційних системах у системі МВС та за дорученням Міністра в ЦОБВ;

18) організовує заходи щодо забезпечення функціонування акредитованого центру сертифікації ключів МВС України (далі – АЦСК МВС) та його модернізації;

19) організовує створення представництв АЦСК МВС, супроводжує їхню діяльність з питань надання ними послуг ЕЦП;

20) здійснює за запитами юридичних і фізичних осіб перевірки щодо наявності відповідної інформації в інформаційних ресурсах ЄІС МВС;

21) забезпечує запровадження та розвиток онлайн-сервісів для доступу до відомостей інформаційних ресурсів ЄІС МВС;

22) здійснює інформаційне супроводження діяльності територіальних органів з надання сервісних послуг МВС;

23) забезпечує проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, котрі претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад із підвищеним корупційним ризиком у частині наявності в особи судимості, її зняття, погашення;

24) здійснює інші повноваження відповідно до завдань, передбачених іншими нормативно-правовими актами¹⁰¹.

Провідна роль у створенні, впровадженні та використанні інформаційних систем як міжвідомчого, так і внутрішньо-

¹⁰¹ Про затвердження Положення про Департамент інформатизації Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 31.01.2018 р. № 70.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS819>

відомчого характеру належить центральним та регіональним підрозділам Національної поліції України.

Головним підрозділом у системі інформаційного забезпечення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України, який координує роботу в цьому напрямі, наразі є **Департамент інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України** (далі – ДІАП).

Тобто ДІАП, як головний відомчий суб'єкт управління інформаційними ресурсами Національної поліції України, вважається спеціальним суб'єктом інформаційного забезпечення поліції на центральному рівні.

На регіональному (територіальному) рівні такими спеціальними суб'єктами є Управління інформаційно-аналітичної підтримки (далі – УІАП), а також відділи комунікації, створені при головних управліннях Національної поліції в областях, які взаємодіють зі засобами масової інформації, громадськими організаціями, населенням з метою оперативного інформування населення про стан правопорядку в регіоні, профілактики правопорушень, формування позитивного образу й довіри до поліцейського¹⁰².

Таким чином, до суб'єктів інформаційного забезпечення Національної поліції України відносяться Департамент інформаційно-аналітичної підтримки, Управління інформаційно-аналітичної підтримки, відділи, відділення, сектори, а також поліцейські, які, здійснюючи поліцейську діяльність, своїми діями створюють інформаційні правовідносини¹⁰³. Відповідно до п. 2 розділу III Положення про ІТС «Інформаційний портал Національної поліції України»¹⁰⁴, в інформаційних

¹⁰² Петков С. В., Іванов І. Є. Суб'єкти та об'єкти інформаційного забезпечення діяльності Національної поліції України. *Юридична наука*. 2020. № 9 (111). С. 68.

¹⁰³ Шорохова Г. М. Визначення об'єктів інформаційно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 7–8 квітня 2017 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 132–135.

¹⁰⁴ Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ МВС України від 03.08.2017 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>

ресурсах системи ІПНП обробляється інформація, яка стосується державних інформаційних ресурсів і не підлягає поширенню та передачі іншим особам, крім випадків, передбачених законодавством. Ідентифікація та/або автентифікації користувача та підтвердження цілісності даних, що обробляються в системі ІПНП, забезпечуються застосуванням електронного цифрового підпису або інших програмно-технічних засобів авторизації користувачів і забезпечення цілісності даних¹⁰⁵. Користувачі (суб'єкти інформаційного забезпечення), які обробляють персональні дані в системі ІПНП, мають бути ознайомлені з вимогами Закону України «Про захист персональних даних», інших нормативно-правових актів у сфері захисту персональних даних і підписують зобов'язання про нерозголошення у будь-який спосіб інформації, яка їм стала відома у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, крім випадків, передбачених законом. До речі, володільцем персональних даних, внесених до системи ІПНП користувачами, є Національна поліція України. Володільцями персональних даних, що надходять до системи ІПНП в порядку електронної взаємодії з іншими органами державної влади, є відповідні державні органи. Розпорядником персональних даних системи ІПНП є Національна поліція України¹⁰⁶.

Правоохоронні органи України можуть використовувати можливості **Робочого апарату Укрбюро Інтерполу**, щоб отримати відомості, які містяться в банках даних Генерального секретаріату Інтерполу.

Використовуючи систему міжнародного розшуку в рамках Інтерполу, правоохоронні органи України мають можливість:

1) одержати інформацію про місцеперебування за кордоном та рід занять розшукуваних осіб: підозрюваних у вчиненні злочинів, звинувачуваних, засуджених, які ухиляються від кримінальної відповідальності чи відбування покарання, з подальшою їх екстрадицією (видачею);

¹⁰⁵ Заходи щодо захисту персональних даних при їх обробці в інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України»: навч. посіб. Київ, 2020. 71 с.

¹⁰⁶ Петков С. В., Іванов І. Є. Суб'єкти та об'єкти інформаційного забезпечення діяльності Національної поліції України. *Юридична наука*. 2020. № 9 (111). С. 69.

2) встановити контроль за діяльністю та пересуванням осіб, які переховуються від правоохоронних органів за межами України;

3) встановити місцезнаходження особи, яка виїхала за кордон і пропала безвісти;

4) ідентифікувати особу;

5) ідентифікувати невідомих хворих;

6) ідентифікувати непізнані трупи.

Міжнародний розшук із використанням каналів і можливостей Інтерполу ведеться у випадках:

1) наявності вірогідних даних про виїзд розшукуваної особи в інші країни, якими можуть бути: наявність у такої особи закордонного паспорта, повідомлення органів Держкомкордону України про реєстрацію перетинання нею кордону, поштове листування, пояснення свідків тощо;

2) надходження запиту до НЦБ про розшук осіб, прибулих в Україну з інших держав (за ініціативою закордонних партнерів-членів Інтерполу).

Міжнародному розшукові з ініціативи правоохоронних органів України підлягають:

1) особи, які виїхали за межі України і ухиляються від кримінальної відповідальності та відбуття покарання за злочини, за які, згідно з чинним законодавством або судовим вироком, що набув законної сили, передбачено (призначено) покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше шести місяців;

2) громадяни, які пропали безвісти, – за наявності вірогідних відомостей про виїзд розшукуваних за кордон;

3) іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні і щодо яких отримана інформація про вчинення ними злочинів на території інших держав.

Застосування новітніх напрямів інформаційно-аналітичного забезпечення Національної поліції передбачає¹⁰⁷:

1) упровадження стратегії розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення Національної поліції на основі сучасних інформаційних засобів;

¹⁰⁷ Гаркуша В. В. Особливості реформування інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності Національної поліції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 38.

2) розробку низки організаційних, правових і технічних прийомів та засобів, спрямованих на покращення інформаційних зв'язків між органами й відділами Національної поліції;

3) створення єдиної бази даних з діючим і правильним інтерфейсом та з можливим доступом до неї на місцевому рівні для гарантування міжгалузевого моніторингу, оцінки та прогнозування загроз правопорядку;

4) планування та організацію нормативного й технічного забезпечення щодо застосування аналітичних відомостей та інновацій із залученням компетентних компаній та ІТ-організацій;

5) впровадження закордонного досвіду держав з розширення поставок послуг для суспільства, в тому числі в електронному форматі через Інтернет-мережі;

6) планування сфери роботи підрозділів по боротьбі з кіберзлочинністю шляхом збільшення персоналу, підвищення авторитету та регулювання сучасних комп'ютерних засобів;

7) організування аналітичної діяльності Національної поліції шляхом створення центрів ситуаційного та кримінального аналізу, які здійснювали моніторинг відкритих джерел інформації, включаючи Інтернет-ресурси для запобігання та спеціальної профілактики правопорушень у відповідних сферах;

8) застосування заходів із впровадження новітнього кадрового забезпечення інформаційних відділів;

9) застосування заходів щодо користування спеціалізованими засобами захисту та безпеки даних і фактів¹⁰⁸.

Для забезпечення вдосконалення нормативного та правового регулювання інформаційної підтримки Національної поліції необхідно згрупувати відомчі законодавчі акти, звести їх до єдиного нормативного документа, який повинен забезпечити точне з'ясування обставин, пов'язаних з інформаційним і правовим регулюванням діяльності Національної поліції,

¹⁰⁸ Гаркуша В. В. Особливості реформування інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності Національної поліції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 39.

та сприяти впровадженню норм і правил щодо порядку збору, накопичення та обробки відомостей задля підвищення якості роботи та відповідальності керівників Національної поліції за організацію та планування дій у цій сфері. Важливо зорганізувати систему автоматизації діловодства з певними напрямками її безпеки, стандартною базою даних, процедурою планування поточного робочого процесу та дистанційним моніторингом виконання певних дій керівництва.

Розділ 15

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ КОМУНІКАЦІЇ, УПРАВЛІННЯ АВІАЦІЇ, ПОЛІЦІЇ НА ВОДІ ТА ІЗОЛЯТОРІВ ТИМЧАСОВОГО ТРИМАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

15.1. Департамент комунікації Національної поліції України

Відповідно до Положення про Департамент комунікації Національної поліції України, затвердженого Наказом Національної поліції від 14.02.2024 р. № 160, Департамент комунікації Національної поліції України (далі – ДК) є самостійним структурним підрозділом центрального органу управління поліції (далі – ЦОУП), який спрямовує та координує проведення інформаційної політики структурних підрозділів ЦОУП, територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів поліції, закладів та установ, що належать до сфери управління Національної поліції України (далі – органи (підрозділи) поліції), здійснює взаємодію з медіа та громадськістю з метою інформування населення про діяльність органів (підрозділів) поліції та стан правопорядку в державі¹.

Діяльність ДК координує та контролює Голова Національної поліції України або особа, яка тимчасово виконує його обов'язки.

ДК є відповідальним підрозділом, який здійснює свої повноваження як безпосередньо, так і шляхом координації діяльності підрозділів комунікації або окремо визначених працівників органів (підрозділів) поліції з відповідними функціями (далі – підрозділи комунікації).

Структура та штат ДК затверджується в порядку, визначеному законодавством України.

¹ Положення про Департамент комунікації Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 14.02.2024 р. № 160. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-komunikaciyi>

ДК у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства, зокрема нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України та Положенням².

Діловодство в ДК здійснюється в порядку, визначеному законодавством України та організаційно-розпорядчими актами Національної поліції України.

Забезпечення режиму секретності в ДК здійснюється відповідно до вимог законодавства України у сфері охорони державної таємниці. ДК має печатку, штамп і бланки зі своїм повним найменуванням, необхідні для його діяльності.

Завдання ДК:

1. Координація заходів, спрямованих на реалізацію інформаційної політики поліції, упровадження гласності та відкритості в діяльності Національної поліції України.

2. Забезпечення в установленому законодавством України порядку інформування громадян про діяльність Національної поліції України через медіа.

3. Забезпечення функціонування офіційного вебсайту Національної поліції України в режимі інформагентства, системного і оперативного оновлення інформації на ньому, забезпечення контролю за якістю та оперативністю оприлюднення інформації на інтернет-сторінках органів (підрозділів) поліції, наповнення яких здійснюється підрозділами комунікації.

4. Здійснення моніторингу та аналізу інформації про діяльність поліції, оприлюдненої в медіа.

Функції ДК

ДК в межах покладених на нього завдань:

1) здійснює заходи, спрямовані на реалізацію інформаційної політики Національної поліції України;

² Положення про Департамент комунікації Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 14.02.2024 р. № 160. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-komunikaciyi>

2) організовує та контролює в ДК роботу зі зверненнями громадян, запитами і зверненнями народних депутатів України, запитами на інформацію, адвокатськими запитами;

3) здійснює інформаційний супровід (забезпечення) шляхом інформування населення через медіа та інформаційні ресурси Національної поліції України (вебсайт, облікові записи Національної поліції України у соціальних мережах «Facebook», «X» (Twitter), «You Tube», «Instagram», «Flickr» та «Telegram», розсилка новин електронною поштою (далі – інформаційні ресурси Національної поліції України) про діяльність органів і підрозділів Національної поліції України;

4) забезпечує акредитацію представників медіа та їх участь у брифінгах, пресконференціях, інших публічних заходах, організатором яких виступає Національна поліція України;

5) надає допомогу медіа в інформуванні населення про діяльність органів (підрозділів) поліції;

6) створює та розповсюджує аудіовізуальну, аудіальну, відео-, графічну та текстову продукцію, в тому числі – соціальну рекламу, забезпечує використання інформаційних ресурсів Національної поліції для оперативного поширення інформації з метою інформування населення та медіа про діяльність органів (підрозділів) поліції щодо виконання завдань, визначених законом;

7) здійснює наповнення інформаційних ресурсів Національної поліції України, системне та оперативне оновлення інформації на них;

8) координує діяльність підрозділів комунікації органів (підрозділів) поліції щодо реалізації інформаційної політики Національної поліції України, зокрема інформаційного наповнення офіційних вебсайтів та облікових записів органів (підрозділів) поліції у соціальних мережах;

9) проводить моніторинг та аналіз матеріалів про діяльність органів (підрозділів) поліції, розміщених у медіа, з подальшим визначенням тенденцій до формування інформаційних потоків та відповідного позиціювання в інформаційному полі;

10) здійснює підготовку щоденних оглядів матеріалів медіа про діяльність органів (підрозділів) поліції, їх доповідь керівництву Національної поліції України;

11) надає органам (підрозділам) поліції організаційно-методичну та практичну допомогу з організації роботи щодо належної взаємодії з медіа;

12) в межах компетенції розробляє проекти нормативно-правових актів, в тому числі з ініціативи органів (підрозділів) поліції, інформує керівництво Національної поліції України про необхідність внесення змін до законодавства України та організаційно-розпорядчих актів Національної поліції України, а також опрацьовує нормативно-правові акти, які надходять на опрацювання або погодження до Національної поліції України;

13) взаємодіє із структурними підрозділами ЦОУП із питань проведення консультацій із громадськістю;

14) забезпечує розміщення на офіційному вебсайті Національної поліції України проектів нормативно-правових актів МВС з питань діяльності Національної поліції України для їх обговорення;

15) здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами, громадськими організаціями, громадськістю з питань проведення єдиної інформаційної політики та проведення консультацій із громадськістю в Національній поліції України³.

Відповідно до покладених завдань **ДК має право:**

1) у межах повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України видавати акти організаційно-розпорядчого характеру, обов'язкові для виконання поліцейськими, державними службовцями та працівниками ДК (далі – працівники ДК), давати доручення та приймати рішення, організовувати і контролювати їх виконання;

2) у визначеному порядку запитувати та одержувати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, органів (підрозділів) поліції та підприємств інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на ДК завдань;

³ Положення про Департамент комунікації Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 14.02.2024 р. № 160. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-komunikaciyi>

3) ініціювати скликання нарад, створення комісій та робочих груп, брати участь у нарадах та інших заходах, що проводяться у Національній поліції України;

4) за дорученням керівництва Національної поліції України в межах компетенції проводити перевірки діяльності підрозділів комунікації органів (підрозділів) поліції;

5) у разі необхідності за дорученням керівництва Національної поліції України залучати у встановленому порядку працівників органів (підрозділів) поліції за напрямками їх діяльності до розгляду запитів (звернень) представників медіа та фахівців, експертів і спеціалістів, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) до участі у вивченні питань, що належать до компетенції ДК;

6) користуватися в межах компетенції відповідними інформаційними базами даних органів державної влади, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами⁴.

15.2. Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України

Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України здійснює заходи, передбачені законодавством України, що спрямовані на організацію та координацію діяльності підрозділів авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України. Також бере участь у межах компетенції в розробленні проєктів нормативно-правових актів з питань діяльності підрозділів авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України, опрацюванні розроблених іншими органами державної влади проєктів нормативно-правових актів.

Відповідно до Положення про Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України, затвердженого Наказом

⁴ Положення про Департамент комунікації Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 14.02.2024 р. № 160.

Національної поліції України від 8 жовтня 2020 року № 795, Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України (далі – УАПВ) є структурним підрозділом центрального органу управління поліції, підпорядковується Голові Національної поліції України, координується та контролюється заступником Голови Національної поліції України згідно з розподілом функціональних (посадових) обов’язків⁵.

УАПВ у своїй діяльності керується Конституцією України та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції України та законів України, актами Кабінету Міністрів України, міжнародними договорами України, які набрали чинності відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України», а також іншими нормативно-правовими актами, у тому числі нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України, організаційно-розпорядчими документами Національної поліції України, та цим Положенням.

Діяльність УАПВ ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності. УАПВ має печатку, штампи і бланки зі своїм повним найменуванням, необхідні для здійснення його діяльності⁶.

Завдання УАПВ:

1. Організація та участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

2. Організаційно-методичне забезпечення службової діяльності підрозділів авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України щодо виявлення

⁵ Про затвердження Положення про Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 08.10.2020 р № 795.

⁶ Там само.

та припинення правопорушень, які вчиняються на водних об'єктах, інфраструктурі водного та повітряного транспорту.

3. Сприяння в межах компетенції органам і підрозділам поліції в проведенні поліцейських операцій та спеціальних поліцейських операцій, припиненні діяльності організованих груп або злочинних організацій на території держави.

Функції УАПВ

УАПВ відповідно до покладених на нього завдань:

1) інформує керівництво Національної поліції України про стан виконання завдань, що належать до компетенції УАПВ;

2) організовує та здійснює в межах компетенції координацію діяльності підрозділів авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України, а також бере участь у межах компетенції в розробленні проектів нормативно-правових актів з питань діяльності підрозділів авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України, опрацюванні розроблених іншими органами державної влади проектів нормативно-правових актів, уносить пропозиції керівництву Національної поліції України щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності УАПВ і підрозділів авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України;

3) здійснює, узагальнення практики застосування законодавства України з питань регулювання діяльності державної авіації;

4) організовує та здійснює виконання робіт щодо перевірки (контролю) льотної придатності повітряних суден Національної поліції України на відповідність вимогам нормативно-правових актів з питань їх експлуатації та ремонту;

5) забезпечує експлуатацію аеродромів, злітно-посадкових майданчиків Національної поліції України;

6) здійснює в межах компетенції заходи з проведення авіаційного пошуку і рятування, а також пошуково-рятувальних робіт;

7) організовує та здійснює транспортування поліцейських для виконання службових (бойових) завдань або евакуації (у тому числі поранених) в обмежений час та у важкодоступні місця, а також повернення з них;

8) забезпечує підтримку або відновлення правопорядку в районах виникнення надзвичайних ситуацій техногенного

чи природного характеру, що створюють загрозу життю та здоров'ю осіб, а також ліквідацію їх наслідків;

9) забезпечує використання та зберігання технічних засобів, що використовуються в службовій діяльності підрозділами поліції на воді та повітряної підтримки територіальних органів Національної поліції України;

10) здійснює попередження, виявлення та припинення правопорушень, які вчиняються на морському, річковому та повітряному транспорті або за допомогою таких транспортних засобів, у тому числі дистанційно керованих;

11) розглядає за дорученням керівництва Національної поліції України звернення і запити громадян, народних депутатів України, адвокатські запити та запити на інформацію, вивчає публікації і повідомлення в засобах масової інформації з питань, що належать до компетенції УАПВ;

12) за погодженням з керівництвом Національної поліції України здійснює заслуховування керівників підрозділів авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України з питань, віднесених до компетенції УАПВ;

13) здійснює вивчення передового досвіду правоохоронних органів іноземних держав у сфері протидії злочинам проти громадської безпеки та порядку, особистих прав і свобод людини і громадянина, взяття участі у наукових дослідженнях і розробленні за їх результатами державних програм боротьби зі злочинністю, а також підготовці інформаційно-аналітичних, методичних матеріалів щодо стану та підвищення ефективності протидії правопорушенням, які вчиняються на водних об'єктах, об'єктах інфраструктури водного, повітряного транспорту;

14) забезпечує організацію та проведення нарад, науково-практичних конференцій, семінарів, прес-конференцій, брифінгів за напрямками діяльності УАПВ;

15) організовує та забезпечує у визначеному порядку відбір, розстановку, переміщення та професійне навчання працівників УАПВ, а також дотримання ними службової дисципліни;

16) здійснює вивчення обставин і причин надзвичайних подій, що трапилися за участю працівників УАПВ, проведення в установленому порядку службових розслідувань за фактами порушення службової дисципліни, вжиття заходів щодо притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності;

- 17) організовує та здійснює діловодство в УАПВ;
18) здійснює виконання в межах компетенції завдань з мобілізаційної підготовки та готовності до організації та здійснення заходів цивільного захисту працівників УАПВ⁷.

Відповідно до покладених завдань **УАПВ має право:**

1) за дорученням керівництва Національної поліції України залучати структурні підрозділи центрального органу управління поліції, підрозділи авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції до виконання завдань Управління. Працівників структурних підрозділів центрального органу управління поліції залучати за погодженням їх керівників;

2) запитувати і отримувати від органів (підрозділів) поліції документи, довідкові та інші матеріали (у письмовій або усній формі), необхідні для прийняття рішень з питань, які належать до компетенції УАПВ;

3) надавати керівництву Національної поліції України пропозиції щодо створення робочих груп, комісій та консультативно-дорадчих органів за участю представників органів (підрозділів) поліції, а також інших органів державної влади;

4) за дорученням Голови Національної поліції України у межах компетенції перевіряти стан виконання підрозділами авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України законодавства України, наказів, доручень, рішень нарад керівництва Національної поліції України;

5) із залученням фахівців органів державної влади, державної та цивільної авіації України контролювати та координувати заходи, пов'язані із застосуванням підрозділами авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України у своїй діяльності гелікоптерів, безпілотних літальних апаратів;

6) брати участь в опрацюванні матеріалів щодо кандидатури для призначення на посаду керівника Державної установи «Центр авіаційного забезпечення Національної поліції

⁷ Положення про Департамент комунікації Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 14.02.2024 р. № 160. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-komunikaciyi>

України» та керівників підрозділів авіації та поліції на воді територіальних органів Національної поліції України, а також звільнення їх з посади;

7) накопичувати в процесі інформаційно-аналітичної діяльності статистичні, аналітичні, службові та інші матеріали за напрямками діяльності УАПВ, обробляти персональні дані у межах повноважень, передбачених законом;

8) користуватися базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади, державною системою урядового зв'язку, а також іншими технічними засобами, передбаченими законодавством України;

9) забезпечувати збереження, видачу та отримання табельної вогнепальної зброї та іншого озброєння, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, зв'язку, оперативної техніки, службової документації та іншого майна, що зберігається в установленому порядку в спеціально обладнаних приміщеннях УАПВ;

10) здійснювати контроль за станом охорони адміністративних приміщень УАПВ⁸.

УАПВ очолює керівник, який підпорядковується Голові Національної поліції України та його заступнику, який координує та контролює діяльність УАПВ відповідно до розподілу функціональних (посадових) обов'язків. Керівник УАПВ призначається на посаду та звільняється з посади в установленому законодавством України порядку.

Структура та штат УАПВ затверджуються в установленому законодавством України порядку.

15.3. Організація та забезпечення режиму тримання та охорони осіб, які утримуються в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України

Наказом МВС України «Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України» від 25.09.2023 р. № 777 затверджено Інструкцію із забезпечення

⁸ Положення про Департамент комунікації Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 14.02.2024 р. № 160.

режиму тримання та охорони осіб, які утримуються в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України, якою регулюється порядок утримання в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України (далі – ІТТ) осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, щодо яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених, особливості несення служби поліцейськими ІТТ, черговими нарядами ІТТ та здійснення контролю за роботою цих підрозділів⁹.

ІТТ – структурні підрозділи територіальних органів поліції, які призначені для тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, щодо яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також засуджених до позбавлення волі.

В ІТТ утримуються особи:

1) затримані в порядку статті 208 (Затримання уповноваженою службовою особою) Кримінального процесуального кодексу України, у тому числі які розшукуються іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, на строк не більше шістдесяти годин з моменту затримання;

2) затримані в порядку статті 191 (Дії уповноважених службових осіб після затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання) Кримінального процесуального кодексу України на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу, на строк не більше тридцяти шести годин з моменту затримання;

3) затримані в порядку статті 15-1 (Особливості превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності) Закону України «Про боротьбу з тероризмом» на строк до розгляду слідчим суддею, судом клопотання про обрання запобіжного заходу стосовно цієї особи;

⁹ Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України : Наказ МВС України від 25.09.2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>

4) стосовно яких як запобіжний захід обрано взяття під варту, у разі відсутності можливості здійснити конвоювання особи до слідчого ізолятора Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – СІЗО), до передачі конвою для перевезення до СІЗО; у разі необхідності проведення слідчих (розшукових) дій, а також у разі наявності рішення компетентного органу іноземної держави про взяття особи під варту або призначення їй покарання у виді позбавлення волі не більше трьох діб;

5) засуджені до позбавлення волі, до передачі конвою для перевезення до СІЗО, а також у разі необхідності проведення слідчих (розшукових) дій не більше трьох діб;

6) затримані у випадках, передбачених частиною третьою статті 263 (Строки адміністративного затримання) Кодексу України про адміністративні правопорушення, на строк до трьох діб;

7) затримані у випадках, передбачених пунктом 4 частини першої статті 298-2 (Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок) Кримінального процесуального кодексу України, на строк до 24 годин;

8) щодо яких рішенням суду застосовано адміністративний арешт¹⁰.

На кожен ІТТ виготовляється та ведеться технічний паспорт, який зберігається в ІТТ, а його копії надсилаються до підрозділів, які забезпечують організацію діяльності ІТТ в територіальному органі поліції та центральному органі управління поліції. У разі переобладнання приміщень ІТТ чи зміни ліміту його наповнення начальником ІТТ або особою, яка виконує його обов'язки, вносяться відповідні зміни до технічного паспорта.

Щороку наказом керівника територіального органу поліції призначаються комісії із числа представників структурних підрозділів, на які покладено контроль за технічним станом будівель, приміщень і обладнання, працездатністю

¹⁰ Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України : Наказ МВС України від 25.09.2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>

систем протипожежного захисту та сигналізації охоронного призначення, технічних засобів, електронних комунікацій та дотриманням санітарного й протипожежного стану в ІТТ.

Зазначеними комісіями щороку у квітні–травні проводиться обстеження ІТТ, за результатами яких складається акт комісійного обстеження ІТТ.

Перед відновленням функціонування новозбудованих, реконструйованих та капітально відремонтованих ІТТ обов'язково проводиться їх комісійне обстеження.

Обробка інформації стосовно утримуваних осіб здійснюються шляхом наповнення електронної картки в ІП «Custody Records» системи ІПНП відповідно до законодавства України.

Електронна ідентифікація та автентифікація уповноваженої службової особи ІП «Custody Records» з метою надання доступу до ІП «Custody Records» системи ІПНП здійснюються за допомогою інтегрованої системи електронної ідентифікації з використанням електронного підпису, що ґрунтується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа, відповідно до вимог Закону України «Про електронні довірчі послуги» (за технічної можливості).

У разі відсутності технічної можливості використання ІП «Custody Records» системи ІПНП зазначена інформація щодо утримуваних осіб відображається у службовій документації, а саме в журналі обліку утримуваних осіб в ІТТ, протоколі огляду, книзі розміщення утримуваних осіб в ІТТ, книзі реєстрації виведення затриманих і взятих під варту осіб із камер ІТТ, журналі ознайомлення осіб, які поміщаються до ІТТ, з їх правами та обов'язками, журналі обліку приймання передач, посилок, купівлі продуктів харчування та предметів першої необхідності, журналі обліку видачі наборів сухих продуктів харчування, журналі первинного обстеження та надання медичної допомоги утримуваним особам.

Охорона утримуваних осіб в ІТТ забезпечується цілодобово.

З метою забезпечення ефективної охорони та нагляду за утримуваними особами приміщення ІТТ обладнуються системами відеоспостереження, сигналізації охоронного призначення та технічними засобами електронних комунікацій. Усі двері входів (виходів) ІТТ, камер, двориків для прогулянок та інших приміщень, де перебувають або можуть перебувати

утримувані особи, обладнуються замками камерного механічного та електромеханічного типу.

Механічні замки камерного типу закриваються автоматично на один оберт та ключем – на два оберти. Відкриття такого замка здійснюється ключем трьома обертами. Механічні замки камерного типу дверей (ґрат) усіх приміщень ІТТ повинні постійно бути замкнені на три оберти.

Двері ІТТ, обладнані замками електромеханічного типу, додатково обладнуються механічними замками камерного типу. Поліцейському ІТТ, який використовує ключі від замків, забороняється залишати їх без нагляду, передавати утримуваним та іншим особам, виносити за межі ІТТ.

Утримуваним особам, які дістали травми чи здійснили спробу самогубства, скаржаться на поганий стан здоров'я або поведінка яких вказує на ознаки захворювання, поліцейські чергового наряду повинні негайно забезпечити надання домедичної допомоги та здійснити виклик екстреної (швидкої) медичної допомоги.

Про надзвичайну подію старший наряду або його помічник негайно доповідають начальнику ІТТ або особі, яка виконує його обов'язки, які у свою чергу (спочатку усно (протягом 30 хвилин), а потім письмово (протягом однієї години)) інформують структурний підрозділ територіального органу поліції, який забезпечує здійснення контролю за діяльністю ІТТ, відповідний орган прокуратури, а також Державне бюро розслідувань.

У разі виявлення фактів жорстокого поводження поліцейських керівник територіального органу поліції протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Структурний підрозділ територіального органу поліції, який забезпечує здійснення контролю за діяльністю ІТТ, про факти надзвичайних подій в ІТТ негайно інформує відповідальний підрозділ центрального органу управління поліції.

За фактами надзвичайних подій, що мають ознаки дисциплінарного проступку, керівниками, яким надано повноваження із застосування до поліцейських дисциплінарних стягнень, призначаються службові розслідування, під час яких

встановлюється наявність або відсутність фактів порушення поліцейськими положень законів України чи інших нормативно-правових актів, організаційно-розпорядчих документів або посадових інструкцій, що призвели до виникнення надзвичайних подій. Службові розслідування проводяться в порядку та строки, передбачені законодавством України¹¹.

Підставами для тимчасового призупинення функціонування ІТТ чи окремих його приміщень є:

1) недотримання температурного режиму в опалювальний період;

2) порушення встановлених норм харчування;

3) порушення санітарних норм, несправність мереж вентиляції, водопостачання, каналізації, освітлення, ускладнення санітарно-епідемічної ситуації;

4) несправність системи протипожежного захисту та сигналізації охоронного призначення;

5) пошкодження чи несправність вікон, силових або сигнальних ґрат, захисних та прохідних решіток, дверей, обладнання камер чи приміщень, де можуть перебувати утримувані особи, що може призвести до надзвичайних подій;

6) аварійно-небезпечний стан будівлі ІТТ чи його окремих приміщень;

7) наявність більше ніж 20 відсотків вакантних посад в ІТТ впродовж року;

8) формування добового наряду менше ніж із трьох поліцейських.

Дії поліцейських ІТТ щодо утримуваних осіб не можуть поєднуватися з тортурами або іншими формами нелюдського чи такого, що принижує їх гідність, поводження, що завдають фізичних чи моральних страждань цим особам. Ніякі обставини не можуть бути виправданням для застосування тортур чи інших жорстоких дій, що принижують гідність людини.

У разі виявлення начальником ІТТ або особою, яка виконує його обов'язки, уповноваженим підрозділом територіального органу поліції або центрального органу управління

¹¹ Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України : Наказ МВС України від 25.09.2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>

поліції під час контролю чи перевірки діяльності ІТТ підстав, визначених пунктом 8 розділу II цієї Інструкції, що унеможливають подальше його функціонування або використання окремих приміщень і можуть призвести до надзвичайних подій та порушення прав утримуваних осіб, діяльність ІТТ чи окремих його приміщень призупиняється.

Призупинення діяльності ІТТ чи окремих його приміщень здійснюється за наказом начальника територіального органу поліції або особи, яка виконує його обов'язки, на підставі припису на призупинення функціонування ІТТ (окремих приміщень ІТТ), складеного уповноваженою на те особою територіального органу поліції чи центрального органу управління поліції.

Складений припис упродовж доби подається на розгляд начальнику територіального органу поліції.

У разі якщо наявні порушення можуть призвести до виникнення надзвичайної події або порушення прав утримуваних осіб, подальше тримання осіб у таких камерах забороняється невідкладно. Утримувані особи негайно переводяться до інших ІТТ чи інших придатних для використання камер ІТТ.

Поновлення роботи або прийняття в експлуатацію ІТТ чи окремих його приміщень здійснюється за наказом начальника ГУНП або особи, яка виконує його обов'язки.

Кількість приміщень у кожному ІТТ визначається з урахуванням особливостей будівлі та середньодобового наповнення камер.

ІТТ складається з таких службових приміщень:

1) центр управління та контролю (оперативна зала управління черговими нарядами, за потреби кімната для зберігання зброї, кімната для заряджання, розряджання та чищення зброї, серверна), призначений для забезпечення оперативного управління поліцейськими та контролю за режимом тримання й дотриманням прав і законних інтересів утримуваних осіб;

2) приймально-пропускний блок (контрольно-пропускний пункт, шлюз для заїзду автомобілів для перевезення затриманих та ув'язнених осіб, кімнати для тимчасового розміщення доставлених, кімната огляду, кімната для медичного огляду, кімната для приймання передач, душова кімната,

санітарний пропускник із технічним устаткуванням для проведення дезінфекційних заходів), кімната для прийому громадян (у разі неможливості її облаштування прийом громадян може здійснюватися в будь-якому іншому службовому приміщенні, визначеному начальником ІТТ або особою, яка виконує його обов'язки), призначений для приймання (передавання) осіб, проведення комплексу першочергових заходів, спрямованих на дотримання їхніх прав та законних інтересів;

3) господарський блок (кімната для підігрівання їжі, кімната для зберігання речей утримуваних осіб, кімната для зберігання постільних речей), призначений для забезпечення належних умов тримання осіб;

4) блок процесуального супроводження (службовий кабінет (робоче місце) інспектора з дотримання прав людини, кімнати для проведення процесуальних дій, кімнати для конфіденційного побачення із захисником, відеоконференцій, упізнання), призначений для проведення слідчих (розшукових) дій, надання правничої допомоги, побачень, дистанційної участі в судовому провадженні;

5) режимний блок (камери для утримуваних осіб, карцер (за потреби), камера для осіб, які проявляють буйство, дворик для прогулянок, кімната для медичного огляду), призначений для тимчасового перебування утримуваних осіб;

6) адміністративний блок (кабінети, канцелярія, архів, кімната для проведення нарад та навчання поліцейських, роздягальня, духова, санітарний вузол для поліцейських (окремо для чоловіків та жінок), кімната для приготування та приймання їжі, кімната для відпочинку), призначений для виконання покладених на поліцейських ІТТ завдань.

Для забезпечення встановленого режиму тримання та постійного контролю за перебуванням (переміщенням) осіб в ІТТ начальником ІТТ або особою, яка виконує його обов'язки, формується наряд у складі: старшого наряду, помічника старшого наряду, інспектора з дотримання прав людини або іншого поліцейського, у посадових інструкціях якого закріплено виконання таких функцій, постових режимного блоку, контрольно-пропускного пункту та (за потреби) інших постів. Розстановка поліцейських нарядів ІТТ здійснюється у книзі служби.

Режим роботи наряду в ІТТ становить 12 або 24 години. Черговим чергової зміни та членам добового наряду чергової служби під час чергування відповідно до затвердженого начальником ІТТ або особою, яка виконує його обов'язки, графіка відпочинку надаються перерви для вживання їжі та короткочасного відпочинку тривалістю дві години вдень та дві години вночі.

Чисельний склад наряду та режим роботи визначаються для кожного ІТТ з урахуванням обсягу службових завдань, кількості постів та середньодобового наповнення камер.

Поліцейські несуть службу в єдиному однострої, зі службовим посвідченням, спеціальним жетоном. Старший наряду та постові контрольно-пропускного пункту і зовнішнього поста озброюються табельною вогнепальною зброєю, спеціальними засобами (кайданки, гумові чи пластикові кийки, засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії), помічник старшого наряду та постовий режимного блоку – спеціальними засобами (кайданки, гумові чи пластикові кийки), засобами, спорядженими речовинами сльозогінної та дратівної дії, портативними відеореєстраторами.

В окремих випадках (у разі ускладнення оперативної обстановки в районі розташування ІТТ, наявності інформації про спробу втечі, нападу на ІТТ) для здійснення нагляду за периметром території ІТТ до охорони можуть залучатися поліцейські інших структурних підрозділів територіальних органів поліції.

Старший наряду несе службу в центрі управління та контролю, здійснює оперативне керівництво нарядом та контроль за пропускним режимом, відповідає за дотримання прав і законних інтересів утримуваних осіб в ІТТ, забезпечення встановленого режиму їх тримання, санітарно-протиепідемічного стану в ІТТ, а також виконання нарядом своїх функціональних (посадових) обов'язків.

Старший наряду безпосередньо підпорядковується начальнику ІТТ або особі, яка виконує його обов'язки¹².

¹² Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України : Наказ МВС України від 25.09.2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>

При заступанні на службу старший наряду зобов'язаний:

1) перевірити наявність і правильність оформлення матеріалів, згідно з якими утримувані особи перебувають в ІТТ, звільняються чи конвоюються, у разі виявлення невідповідностей чи розбіжностей вжити заходів до їх усунення;

2) прийняти ключі від камер та приміщень (електронні ключі, картки за наявності), магнітно-контактні сповіщувачі, речі та матеріальні цінності утримуваних осіб (у тому числі які вилучені та заборонені для зберігання в камерах), табельну вогнепальну зброю та спеціальні засоби, службову документацію і бланки;

3) разом зі старшим наряду зміни, що заступає в добовий наряд, під контролем начальника ІТТ або особи, яка виконує його обов'язки, детально оглянути камери та утримуваних осіб з метою виявлення та вилучення заборонених предметів, інші приміщення та будівлю ІТТ, переконатися у справності замків (електронних приладів відкривання дверей), технічних засобів електронних комунікацій, системи відеоспостереження, системи сигналізації охоронного призначення цілісності вікон, стін, стелі, підлоги, дверей, ґрат, а також безперервності роботи ІП «Custody Records».

Результати огляду камер та утримуваних осіб, порушення порядку ведення службової документації, несправності та пошкодження, а також інші недоліки фіксуються у книзі служби.

Під час несення служби старший наряду зобов'язаний:

1) забезпечити контроль та організувати роботу поліцейських наряду щодо приймання, звільнення та передачі конвойним нарядам утримуваних осіб, розміщення доставлених осіб у камери ІТТ, своєчасного надання їм харчування, медико-санітарного забезпечення, виконання рекомендацій лікарів добовим нарядом, виведення на прогулянки, до кімнат для проведення слідчих (розшукових) дій та надання правничої допомоги, до душевих кімнат, на побачення, а також для прийняття передач;

2) здійснювати контроль за пропускним режимом в ІТТ, супроводженням у відповідні службові приміщення ІТТ осіб, які мають право на відвідування ІТТ;

3) контролювати тривалість побачень утримуваних осіб із родичами та іншими особами, крім захисників;

4) контролювати ведення обліку утримуваних осіб, оформлення особових справ та інших документів, пов'язаних з їх перебуванням в ІТТ, належне зберігання службової документації, особових справ утримуваних осіб, бланків, зброї, спеціальних засобів, ключів від камер та приміщень, речей утримуваних осіб, справність технічних засобів електронних комунікацій, системи відеоспостереження, системи сигналізації охоронного призначення;

5) здійснювати дистанційне відкриття електромеханічних замків камер та інших приміщень, де можуть знаходитися утримувані особи;

6) завчасно доповідати начальнику ІТТ або особі, яка виконує його обов'язки, про закінчення строку тримання осіб;

7) негайно інформувати начальника ІТТ або особу, яка виконує його обов'язки, про всі надзвичайні події, пов'язані з охороною чи режимом тримання осіб;

8) вживати заходів для відновлення в разі несправності роботи технічних засобів електронних комунікацій, систем відеоспостереження та сигналізації охоронного призначення, переговорних пристроїв, електромеханічних замків, ІП «Custody Records»;

9) у разі виявлення пошкоджень будівлі ІТТ (пролом стін, стелі, підлоги, віконних ґрат, скла в камерах), підкопу, несправності дверних замків, системи відеоспостереження чи спрацювання системи сигналізації охоронного призначення вікон, дверей, стін, підлоги чи стелі камер, двориків для прогулянок чи інших приміщень, де перебувають утримувані особи, негайно поінформувати начальника ІТТ або особу, яка виконує його обов'язки, здійснити перевірку наявності в камерах осіб, перевести їх до інших неушкоджених камер чи приміщень та посилити їх охорону, організувати огляд пошкоджених камер та утримуваних осіб щодо виявлення знарядь, за допомогою яких вчинялися протиправні дії;

10) у разі спрацювання сповіщувачів системи сигналізації охоронного призначення в кімнатах для проведення слідчих (розшукових) дій та надання правничої допомоги, побачень, в режимному блоці за допомогою внутрішнього зв'язку, переговорного пристрою або системи відеоспостереження установити причину виклику, залежно від обставин вжити заходів для відновлення порядку;

11) під час прийому чергування перевірити повноту даних, внесених до ІП «Custody Records» системи ІПП, про утримування осіб в ІТТ, дотримання строків їх тримання та виконання рекомендацій лікарів попереднім нарядом.

Старшому наряду забороняється:

1) змінювати розстановку складу наряду або скорочувати кількість поліцейських, за винятком випадків, пов'язаних з невідкладними заходами щодо запобігання надзвичайним подіям, або в разі ускладнення обстановки (пожежа, повінь, землетрус або інше стихійне лихо) і в особливих умовах (виявлення вибухових, радіоактивних чи інших речовин, небезпечних для життя і здоров'я, терористичний акт, бойові дії);

2) відлучатися з ІТТ та звільняти від виконання своїх обов'язків інших поліцейських зі складу наряду, за винятком неможливості подальшого виконання ними своїх обов'язків, але лише з дозволу начальника ІТТ та за умови відповідної заміни¹³.

Помічник старшого наряду безпосередньо підпорядковується старшому наряду. У разі тимчасової відсутності старшого наряду він виконує його обов'язки.

Помічник старшого наряду зобов'язаний:

1) перед заступанням на службу разом зі старшим наряду перевірити наявність і правильність оформлення матеріалів на утримуваних осіб, осіб, що звільняються з ІТТ або конвоюються. У разі виявлення порушень вживати заходів щодо їх усунення. Приймати на зберігання речі та матеріальні цінності утримуваних осіб (у тому числі які вилучені та заборонені для зберігання в камерах), спеціальні засоби;

2) перевіряти документи, на підставі яких особи поміщаються до ІТТ, здійснювати приймання доставлених осіб, інформувати старшого наряду про прийняття або причини відмови в прийнятті цих осіб;

3) проводити огляд доставлених в ІТТ і утримуваних осіб, огляд їх речей та приміщень, у яких вони утримуються, з метою виявлення та вилучення заборонених для зберігання

¹³ Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України : Наказ МВС України від 25.09.2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>

в ІТТ речей. Про результати огляду складати Протокол огляду осіб, які поміщаються (тримаються) в ІТТ, огляду їх речей та приміщень ІТТ, який долучається до особової справи утримуваної особи;

4) супроводжувати доставлених та утримуваних осіб у приміщеннях та на території ІТТ (до камер, дворики для прогулянок, до кімнат для проведення слідчих (розшукових) дій та надання правничої допомоги, кімнат для побачень, надання медичної допомоги, душевих, шлюзу для заїзду автомобілів для перевезення затриманих та ув'язнених осіб);

5) за дорученням старшого наряду організовувати виведення утримуваних осіб з камер та особисто відчиняти двері камер;

6) формувати особові справи утримуваних осіб;

7) стежити за підтриманням у всіх приміщеннях ІТТ порядку й чистоти, забезпечувати дотримання утримуваними особами правил внутрішнього розпорядку.

Інспектор з дотримання прав людини безпосередньо підпорядковується начальникові ІТТ або особі, яка виконує його обов'язки. Залежно від кількості режимних блоків та камер для утримуваних осіб кількість інспекторів з дотримання прав людини у складі наряду може збільшуватися.

Інспектор з дотримання прав людини ІТТ зобов'язаний:

1) у разі виявлення недостовірних даних або помилок у внесених до ІП «Custody Records» системи ІПНП відомостях інформувати начальника ІТТ або особу, яка виконує його обов'язки;

2) попередити за 24 години старшого наряду про закінчення термінів тримання утримуваних осіб, необхідність виконання рекомендацій лікарів стосовно них та забезпечення лікування утримуваних осіб, які потребують постійного прийому лікарських засобів або безперервного лікування;

3) негайно повідомити начальника ІТТ або особу, яка виконує його обов'язки, про всі порушення режиму тримання, заподіяння утримуваними особами самоушкоджень, скоєння протиправних дій або намагання вчинити такі дії, зокрема перетнути лінію охорони, пошкодити майно, про висловлювання намірів до непокори чи блокування місць тримання, а також про протиправні дії поліцейських, спричинення

ушкоджень утримуваним особам, виявлені факти будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

4) проводити опитування осіб, які поміщуються до ІТТ (у разі отримання від доставленої особи інформації щодо протиправних дій поліцейських повідомити безпосередньо начальника ІТТ або особу, яка виконує його обов'язки, забезпечувати реєстрацію даного факту та інформування органів прокуратури і Державного бюро розслідувань);

5) здійснювати огляд осіб, доставлених до ІТТ, внесення їхніх даних в ІП «Custody Records» системи ІПНП та забезпечувати їх фотографування;

6) інформувати доставлених осіб про здійснення відеоспостереження в ІТТ, а також вручати новоприбулим особам, які поміщаються в ІТТ, перелік прав та обов'язків, визначених Правилами внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України, затвердженими Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25 вересня 2023 року № 777;

7) інформувати начальника ІТТ або особу, яка виконує його обов'язки, про наявність у доставлених осіб ознак тілесних ушкоджень та необхідність надання їм медичної допомоги;

8) своєчасно фіксувати в ІП «Custody Records» системи ІПНП достовірну інформацію про всі дії стосовно утримуваних осіб відповідно до законодавства, відомчих нормативно-правових актів та організаційно-розпорядчих документів.

Постовий режимного блоку безпосередньо підпорядковується старшому наряду.

Постовий режимного блоку зобов'язаний:

1) спільно з помічником старшого наряду здійснювати огляд доставлених в ІТТ і утримуваних осіб (повинен здійснюватися працівником однієї статі з особою, яка оглядається), їхніх речей та приміщень для тримання з метою виявлення та вилучення заборонених для зберігання речей, а також супроводження осіб в ІТТ (до камер, дворику для прогулянок, до кімнат для проведення слідчих (розшукових) дій та надання правничої допомоги, кімнат для побачень, надання медичної допомоги, душових, шлюзу для заїзду автомобілів для перевезення затриманих та ув'язнених осіб);

2) своєчасно роздавати харчування утримуваним, приймати передачі для них;

3) стежити за підтриманням у всіх приміщеннях ІТТ порядку й чистоти, забезпечувати дотримання утримуваними особами внутрішнього розпорядку;

4) за дорученням старшого наряду здійснювати безпосередній нагляд за поведінкою утримуваних осіб у камерах, двориках для прогулянок та інших приміщеннях ІТТ;

5) якщо утримувані особи порушують установлений режим тримання в ІТТ, вимагати від них припинення таких дій, а в разі непокори доповідати старшому наряду та діяти за його вказівкою;

6) вести постійне спостереження через систему відеоспостереження за поведінкою утримуваних осіб під час їх перебування в камерах, двориках для прогулянок, кімнатах для проведення слідчих (розшукових) дій та надання правничої допомоги, побачень та інших службових приміщеннях;

7) у разі виходу з ладу системи відеоспостереження, окремих її компонентів чи переговорних пристроїв негайно повідомити старшому наряду для з'ясування причин поломки та вжиття можливих заходів щодо відновлення їх роботи;

8) у разі непрацездатності засобів відеоспостереження в камерах ІТТ поліцейський за дорученням старшого наряду несе службу біля камер для утримуваних осіб та зобов'язаний:

- не залишати поста, доки не буде замінений, здійснювати постійний нагляд за поведінкою утримуваних осіб у камерах, дотримуватися правил охорони під час виведення таких осіб з камер. Якщо утримувані особи порушують установлений режим тримання в ІТТ, вимагати від них припинення порушень, а якщо ними виявлено непокору, доповісти про подію старшому наряду та діяти за його дорученням;

- якщо виявлено підготовку до втечі, самогубства чи вчинення самоушкодження або порушення утримуваними особами встановленого режиму тримання, подати сигнал тривоги та повідомити старшого наряду про подію, ужити необхідних заходів щодо припинення протиправних дій, у разі виявлення спроби самогубства подати сигнал тривоги і до прибуття поліцейського наряду запропонувати іншим утримуваним у камері особам перешкодити вчиненню акту суїциду;

– у разі надходження з камери виклику негайно з'ясувати його причини і відповісти на запитання, якщо вони виникли, а коли виклик пов'язаний з необхідністю вжиття інших заходів – доповісти про нього старшому наряду;

– бути в постійній готовності до дій у разі надзвичайних ситуацій, уміти користуватися технічними засобами електронних комунікацій, сигналізації та пожежогасіння.

Постовий контрольно-пропускного пункту безпосередньо підпорядковується старшому наряду.

Постовий контрольно-пропускного пункту зобов'язаний:

1) доповідати старшому наряду про осіб, які прибули до ІТТ;

2) перевіряти документи в зазначених осіб, здійснювати їх огляд та огляд їхніх речей з метою запобігання вчиненню нападу та недопущення потрапляння до утримуваних осіб заборонених речей і предметів;

3) за дорученням начальника ІТТ або особи, яка виконує його обов'язки, або старшого наряду впускати на територію ІТТ автотранспорт;

4) візуально або через монітори відеоспостереження вести постійний нагляд за периметром території ІТТ, вікнами, дахом приміщення ІТТ, огорожувальними спорудами і пристроями, а також особами, які перебувають у приміщенні контрольно-пропускного пункту;

5) не допускати проникнення утримуваних осіб за лінію охорони і доступ сторонніх осіб на територію та у приміщення ІТТ. У разі виявлення спроб утримуваних осіб перетнути лінію охорони або сторонніх осіб проникнути на територію ІТТ повідомити старшого наряду та вжити заходів щодо припинення дій порушників;

6) у разі виявлення пошкоджень будівлі ІТТ, віконних ґрат і рам, викидання з вікон камер речей або записок, шуму в камерах негайно доповідати про це старшому наряду;

7) у разі порушення публічного порядку на прилеглій до ІТТ території негайно доповідати про це старшому наряду та діяти за його вказівкою.

Постовий зовнішнього поста безпосередньо підпорядковується старшому наряду та зобов'язаний:

1) вести постійний нагляд за периметром території ІТТ та огорожувальними спорудами і пристроями;

2) не допускати проникнення утримуваних осіб за лінію охорони і доступ сторонніх осіб на територію та до приміщення ІТТ. У разі спроб утримуваних осіб подолати лінію охорони або спроб сторонніх осіб проникнути до забороненої для них зони подати сигнал тривоги та вжити заходів для припинення дій порушників;

3) у разі виявлення пошкоджень огорожувальних споруд, охоронної сигналізації, віконних ґрат і рам, викидання речей або записок негайно доповідати про це старшому наряду;

4) у разі порушення громадського порядку в районі розміщення ІТТ негайно доповідати старшому наряду та вживати заходів щодо їх припинення.

Поліцейські чергового наряду ІТТ під час виконання своїх функціональних (посадових) обов'язків після надходження відомостей стосовно утримуваних осіб негайно надають відповідну інформацію користувачу ІП «Custody Records» для своєчасного та об'єктивного наповнення цієї підсистеми.

Поміщення до ІТТ доставлених осіб здійснюється цілодобово.

Забороняється порушувати встановлений ліміт наповнення камер ІТТ, а також вимоги щодо роздільного тримання осіб.

У разі надходження до ІТТ повідомлення (заявки) органу досудового розслідування чи суду щодо тримання взятих під варту чи засуджених осіб, які будуть конвойовані зі слідчого ізолятора або установи виконання покарань для проведення слідчих (розшукових) дій, та за відсутності в ІТТ вільних місць або можливості забезпечення встановлених вимог щодо роздільного тримання начальник ІТТ або особа, яка виконує його обов'язки, інформує відповідний орган досудового розслідування, суд, підрозділ конвойної служби, а також адміністрацію СІЗО або установи виконання покарань про неможливість прийняття та розміщення особи, зазначеної в заявці.

Облік утримуваних осіб в ІТТ здійснюється в ІП «Custody Records» системи ІПП або в журналі обліку утримуваних осіб в ІТТ.

Документами, на підставі яких особи, затримані, взяті під варту, засуджені, та особи, піддані адміністративному арешту, поміщаються до ІТТ, є:

1) протокол затримання особи, підозрюваної в учиненні кримінального правопорушення, складений уповноваженою

службовою особою відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України;

2) ухвала слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу;

3) ухвала слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

4) вирок суду, що набрав законної сили, про засудження до позбавлення волі особи, яка не перебувала під вартою, або який не набрав законної сили та в якому зазначено рішення про тримання під вартою чи про продовження строків тримання під вартою особи;

5) в окремих випадках повідомлення органу досудового розслідування, слідчого судді, суду про доставлення взятої під варту чи засудженої особи, яка утримується в СІЗО або установі виконання покарань, для проведення слідчих (розшукових) дій або участі в судовому засіданні;

6) вмотивоване рішення начальника Головного управління (управління) Служби безпеки України або начальника територіального органу Національної поліції України про превентивне затримання, прийняте відповідно до ст. 15-1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»;

7) рішення районного, районного в місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту, що набрало законної сили;

8) протокол про адміністративне затримання особи, яка порушила правила обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, у необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження.

Документи, що є підставою для прийняття до ІТТ осіб, або їх копії повинні бути засвідчені підписами відповідних посадових осіб і скріплені печаткою.

На кожну доставлену до ІТТ особу заводиться особова справа. У разі доставлення до ІТТ з установ виконання покарань чи СІЗО взятих під варту чи засуджених осіб нові особові справи не заводяться. До наявних особових справ таких осіб долучаються документи, пов'язані з перебуванням цих осіб в ІТТ.

Доставлені в ІТТ особи та їх речі підлягають огляду.

Особам, прийнятим в ІТТ, залишаються тільки ті предмети, речі та продукти харчування, які їм дозволяється мати при собі та зберігати в камері.

Гроші та цінні речі, а також предмети, не дозволені для зберігання в ІТТ, вилучені під час огляду в доставленої особи, запаковуються у спеціальні пронумеровані сейф-пакети (за наявності) і здаються до кімнати зберігання речей утримуваних осіб.

У разі переведення утримуваних осіб до СІЗО вилучені речі передаються конвойному наряду у присутності їх власника під розписку, у разі звільнення з ІТТ – видаються особі під розписку¹⁴.

Відвідувати ІТТ мають право:

1. При пред'явленні службового посвідчення:

1) Президент України;

2) Прем'єр-міністр України;

3) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;

4) народні депутати України діючого скликання;

5) поліцейські ІТТ, задіяні до охорони утримуваних осіб;

6) посадові особи органів досудового розслідування Національної поліції України, органів безпеки, органів Бюро економічної безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, які здійснюють кримінальні провадження стосовно утримуваної особи, прокурори, які здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та прибули для проведення процесуальних дій – у кімнати для проведення процесуальних дій та надання правничої допомоги, відеоконференції, впізнання;

7) службові особи, відповідальні за перебування утримуваних осіб, при виконанні ними обов'язків відповідно до статті 212 КПК України, при підтвердженні повноважень – у всі приміщення ІТТ, де можуть перебувати утримувані особи, у супроводі старшого наряду або його помічника;

¹⁴ Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України : Наказ МВС України від 25.09.2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>

8) службові особи, які здійснюють конвоювання (доставлення) затриманих, взятих під варту, засуджених чи осіб, підданих адміністративному арешту, – до приміщень ІТТ, де здійснюється приймання-передавання осіб (шлюз для заїзду автомобілів для перевезення затриманих та ув'язнених осіб, кімната тимчасового розміщення доставлених);

9) працівники слідчо-оперативної групи, чергової по органу (підрозділу) поліції, які прибули для документування кримінального правопорушення або надзвичайної події – у всі приміщення ІТТ.

2. Захисники, які прибули для захисту утримуваної особи, при пред'явленні свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю та одного з таких документів: ордера, договору із захисником або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, після їх залучення до участі в кримінальному провадженні – у кімнатах для проведення процесуальних дій.

3. Особи, залучені до проведення слідчих (розшукових) дій, у супроводі посадової особи, у провадженні якої перебуває кримінальне провадження щодо утримуваної особи, при пред'явленні документа, що посвідчує особу, – у кімнатах для проведення процесуальних дій та надання правничої допомоги, відеоконференції та впізнання.

4. За письмовим дорученням посадової особи, у провадженні якої перебуває кримінальне провадження щодо утримуваної особи, при пред'явленні службового посвідчення також працівники органів (підрозділів) поліції, які у встановлених законом випадках здійснюють повноваження органу досудового розслідування, – у кімнатах для проведення процесуальних дій та надання правничої допомоги, відеоконференції та впізнання.

5. Особи, яким у встановленому порядку надано побачення з утримуваною особою, за наявності відповідного письмового дозволу слідчого або суду, які здійснюють кримінальне провадження, й паспорта або документа, який його замінює, – у кімнатах для побачень.

6. Надання медичної допомоги утримуваній особі здійснюється медичними працівниками закладів охорони здоров'я, які прибули в ІТТ за викликом, – у кімнатах для надання

медичної допомоги, у виключних випадках – у місці перебування утримуваної особи.

7. Особи, залучені до санітарно-гігієнічної обробки приміщень та дотримання поточних дезінфекційних заходів, – у всіх приміщеннях ІТТ у супроводі старшого наряду або його помічника.

8. Громадяни, які прибули на прийом до начальника ІТТ або особи, яка виконує його обов'язки, при пред'явленні документа, що посвідчує особу, – до кімнати для прийому громадян.

9. Громадяни, які прибули для вручення передач утримуваним особам, при пред'явленні документа, що посвідчує особу, – у кімнатах приймання передач.

10. Інші громадяни – з письмового погодження керівника Національної поліції України, узгодженого структурним підрозділом центрального органу управління поліції, що здійснює контроль за діяльністю ІТТ.

На час відвідування вони повинні залишити у встановлених шафах з окремими відсіками зброю, засоби мобільного зв'язку, фотозйомки, відеозапису та речі й предмети, заборонені для передачі утримуваним особам. У разі залишення зазначених речей ключ від відсіку надається їх власнику¹⁵.

Умовами для звільнення з-під варту утримуваних осіб є:

1) закінчення 24-годинного строку з моменту фактичного затримання, якщо особі, затриманій за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, не вручено повідомлення про підозру;

2) закінчення 48-годинного строку з моменту фактичного затримання у разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру у строки, встановлені Кримінальним процесуальним кодексом України, якщо такі процесуальні дії здійснюються в умовах воєнного стану. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру впродовж 48 годин з моменту її затримання, така особа підлягає негайному звільненню;

¹⁵ Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України : Наказ МВС України від 25.09.2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>

3) закінчення 60-годинного строку з моменту фактичного затримання, якщо таку особу не доставлено до суду для розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу;

4) закінчення 72-годинного строку з моменту фактичного затримання, якщо після доставлення затриманої особи до суду рішення про обрання щодо неї запобіжного заходу не прийнято та її повернуто до ІТТ;

5) закінчення строку дії ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання, передбаченого статтею 191 Кримінального процесуального кодексу України;

6) скасування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту;

7) заміна запобіжного заходу, не пов'язаного із взяттям під варту;

8) закінчення строку дії ухвали слідчого судді, суду про взяття під варту;

9) закінчення строку дії ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання;

10) закінчення строку адміністративного арешту.

Якщо до ІТТ надійшла ухвала слідчого судді або суду про застосування до утримуваної особи запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, начальник ІТТ або особа, яка виконує його обов'язки, а в разі їх відсутності старший наряду, зобов'язані:

1) негайно звільнити утримувану особу, якщо запобіжний захід замінено на особисте зобов'язання, особисту поруку;

2) діяти відповідно до вимог статті 202 Кримінального процесуального кодексу України в разі застосування до утримуваної особи запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту;

3) у разі обрання запобіжного заходу у вигляді застави – у порядку, визначеному КПК України, звільнити утримувану особу при надходженні документа, що підтверджує внесення застави.

Постанова, вирок або ухвала про звільнення утримуваних осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, щодо яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, підданих адміністративному

арешту, а також обвинувачених і засуджених підлягають виконанню негайно після їх надходження до ІТТ.

Перед звільненням утримуваної особи начальник ІТТ або особа, яка виконує його обов'язки, або старший наряду повинні звірити постанову (ухвалу суду) про звільнення з-під варти або заміну запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, з документами, на підставі яких ця особа була поміщена в ІТТ, і пересвідчитися в особі того, хто звільняється.

Про закінчення строку тримання в ІТТ особи, затриманої за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, старший наряду завчасно інформує начальника ІТТ або особу, яка виконує його обов'язки, які у свою чергу інформують (спочатку усно, а потім – письмово) особу, у провадженні якої перебуває кримінальне провадження, та особу, яка забезпечує перебування затриманих, органу, який затримав особу.

У разі закінчення строку взяття під варту, якщо цей строк не продовжений у встановленому КПК України порядку та до ІТТ не надійшла ухвала слідчого судді, суду про продовження строку взяття під варту, старший наряду зобов'язаний поінформувати про це начальника ІТТ або особу, яка виконує його обов'язки, та негайно звільнити з-під варти підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні злочину. Про звільнення з-під варти начальник ІТТ або особа, яка виконує його обов'язки (спочатку усно, а потім письмово), повідомляють особу, у провадженні якої перебуває кримінальне провадження, та відповідного прокурора, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням.

Особи, піддані адміністративному арешту, негайно звільняються з ІТТ після відбуття строку адміністративного арешту, а особи, затримані за вчинення адміністративного правопорушення, звільняються після закінчення терміну тримання.

Звільненим з ІТТ особам на їхнє прохання може видаватися довідка про утримання в ІТТ. Речі, цінності, документи, а також гроші, що їм належать і зберігаються в ІТТ, старшим наряду повертаються їм під підпис.

Для забезпечення вивезення осіб, взятих під варту та засуджених, які утримуються в ІТТ, начальник ІТТ або особа, яка виконує його обов'язки, інформують (спочатку усно, а потім письмовим рапортом) підрозділ конвойної служби про необхідність конвоювання зазначених осіб до СІЗО¹⁶.

¹⁶ Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України : Наказ МВС України від 25.09.2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
6. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/876-18>
7. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
8. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
9. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1550-14>
10. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
11. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
12. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

14. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>
15. Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12>
16. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
17. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text>
18. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2806-15>
19. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
20. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>
21. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>
22. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>
23. Про затвердження Положення про дозвільну систему : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF>
24. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>
25. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n14>

26. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : Наказ МВС України від 23.05.2017 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text>
27. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>
28. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ МВС України від 06.11.2015 р. № 1376. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15>
29. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : Наказ МВС України від 07.11.2015 р. № 1395. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15>
30. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text/>
31. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : Наказ МВС України та МОЗ України від 09.11.2015 р. № 1452/735. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15>
32. Про затвердження Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС України : Наказ МВС України від 20.10.2017 р. № 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1433-17#n13>
33. Про затвердження Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ МВС України від 03.08.2017 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>
34. Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення : Наказ МВС України від 04.12.2017 р. № 987. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1565-17>

35. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : Наказ МВС України від 08.02.2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>
36. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : Наказ МВС України від 15.11.2017 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>
37. Про організацію діяльності ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України : Наказ МВС України від 25.09.2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>
38. Положення про Департамент комунікації Національної поліції України : Наказ Національної поліції від 14.02.2024 р. № 160.
39. Про затвердження Положення про Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 08.10.2020 р. № 795.

Спеціальна література

1. Адміністративна діяльність Національної поліції щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми : монографія / Є. С. Зеленський, І. С. Кравченко. Дніпро : ДДУВС, 2020. 154 с.
2. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посіб. / О. В. Джафарова, С. О. Шатрава, К. Л. Бугайчук та ін. ; за заг. ред. О. І. Безпалової ; передм. О. І. Безпалової ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 468 с.
3. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції : навч. посіб. / кол. авторів ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 409 с.
4. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції : навч.-метод. посіб. / уклад. : М. В. Корнієнко, А. Г. Пишна, А. А. Десятник. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2021. 236 с.
5. Актуальні проблеми адміністративної діяльності поліції : навч.-метод. посіб. / П. А. Трачук, В. В. Тимчак. Ужгород : Вид-во ПП Данило С. І., 2020. 144 с.
6. Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України : монографія / С. М. Гусаров, О. Ю. Салманова, А. Т. Комзюк, О. М. Музичук, І. Д. Казанчук ;

- Міністерство внутрішніх справ України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Факт, 2022. 452 с.
7. Довідник поліцейського офіцера громади / кол. авторів. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 240 с.
 8. Дотримання прав людини в діяльності органів Національної поліції : навч. посіб. / О. В. Ковальова, А. І. Берендєєва, А. Г. Пишна, В. Ю. Томіна. Одеса : ОДУВС, 2020. 180 с.
 9. Миронюк Р. В. Громадський контроль за діяльністю поліції : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2020. 134 с.
 10. Мороз О. Б., Ковальчук О. В., Хатнюк Ю. А. Довідник ювенального поліцейського. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 410 с.
 11. Назар Ю. С., Йосифович Д. І., Хатнюк Ю. А., Мороз О. Б. Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с.
 12. Національна поліція України в умовах воєнного стану. Настільна книга поліцейського / за заг. ред. І. М. Копотуна. Київ : ВД «Професіонал», 2022. 508 с.
 13. Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції : навч. посіб. / О. І. Безпалова, Г. В. Джагупов, В. С. Макаренко та ін. ; передм. О. І. Безпалової ; за заг. ред. О. І. Безпалової ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 204 с.
 14. Повноваження Національної поліції в умовах збройних конфліктів. Пам'ятка поліцейського / уклад. : Р. М. Турчак, Ю. А. Хатнюк, М. Б. Шевців. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 30 с.
 15. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; за заг. ред. О. І. Безпалової ; передм. О. І. Безпалової ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.
 16. Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 432 с.
 17. Поліцейська діяльність : підруч. / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін. ; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД «Дакор», 2021. 372 с.
 18. Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання : навч. посіб. / кол. авторів ; за ред. Ю. С. Назара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 632 с.

19. Поліцейська діяльність : навч. посіб. / Р. В. Мукоїда, В. Б. Любчик, А. Г. Пишна, А. І. Берендєєва, Д. С. Афонін ; за ред. М. В. Корнієнка. Одеса : ОДУВС, 2021. 349 с.
20. Порядок та особливості складання адміністративних матеріалів: посібник поліцейського : навч. посіб. / В. В. Бондар, М. Ю. Бездольний, В. М. Галуцько та ін. ; за ред. В. В. Бондаря. Херсон : ВД «Гельветика», 2020. 44 с.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

ХАТНЮК Юрій Анатолійович

завідувач кафедри адміністративного права
та поліцейської діяльності ННІПФПКП ЛьвДУВС,
кандидат юридичних наук, доцент
(розділи 4, 5, 13)

НАЗАР Юрій Степанович

професор кафедри адміністративного права
та поліцейської діяльності ННІПФПКП ЛьвДУВС,
доктор юридичних наук, професор
(розділи 1, 3)

ЧОРНОМАЗ Оксана Богданівна

доцент кафедри адміністративного права
та поліцейської діяльності ННІПФПКП ЛьвДУВС,
кандидат юридичних наук, доцент
(розділи 2, 6, 7, 11)

БОНДАР Валерія Валеріївна

начальник сектору організаційно-штатної роботи управління
кадрового забезпечення ГУНП у Львівській області,
кандидат юридичних наук, доцент
(розділи 8, 10, 14)

СПОДИНСЬКИЙ Олександр Олександрович

старший детектив Територіального управління
Бюро економічної безпеки у Львівській області
(розділи 9, 15)

БОГДАН Василь Володимирович

начальник управління ювенальної превенції Департаменту
превентивної діяльності Національної поліції України
(розділ 12)

ПРИЄМСЬКА Яніна Вікторівна

начальник відділу контрольно-методичної роботи
управління ювенальної превенції Департаменту
превентивної діяльності Національної поліції України
(розділ 12)

Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання

Навчальний посібник

Видання друге

Редагування *Оксана Шмиговська*

Макетування *Галина Шушняк*

Друк *Іван Хоминець*

Підписано до друку 04.04.2025.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 34,41.

Тираж 80 прим. Зам № 06-25.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.

П 50 **Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання : навчальний посібник / кол. авторів. Вид. 2-ге. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. 592 с.**

ISBN 978-617-511-418-6

Висвітлено основні положення законодавства України, що регулює поліцейську діяльність. Зосереджено увагу на головних напрямках адміністративно-правового регулювання поліцейської діяльності в Україні. Визначено правові та організаційні засади діяльності поліцейських підрозділів сектору превенції, розкрито їх форми і методи роботи, а також особливості взаємодії з органами публічної адміністрації та населенням у сфері організації та забезпечення публічної безпеки і порядку та попередження правопорушень.

Для здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції, практичних працівників поліцейських підрозділів, а також усіх, хто цікавиться питаннями поліцейської діяльності.

The main provisions of Ukrainian legislation regulating police activity are outlined. Attention is focused on the main areas of administrative and legal regulation of police activity in Ukraine. The legal and organizational foundations of the activities of police units in the prevention sector are defined, their forms and methods of work, as well as the peculiarities of interaction with public administration bodies and the public in the field of organization and maintenance of public safety and order and prevention of offenses are revealed.

The tutorial is intended for higher education applicants and scientific and pedagogical staff of higher education institutions with specific training conditions, which provide training for personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the National Police, practical police officers, as well as anyone who is interested in the issues of police activity.

УДК 342.95+354